

SANCTI PATRIS NOSTR
JOANNIS DAMA
SCENI

MONACHI ET PRESBYTERI
HIEROSOLYMITANI
OPERA PHILOSOPHICA ET THEOLOGICA

QUÆ EIUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR

Ex editione Veneta & Parisiensi.

Pars Prima complectens

Dialecticam Physicam & Hereses.

cum

Illustrissimi, ac Reverendissimi
Domini

PETRI PAULI AARON
de Bitztra

EPISCOPI FOGARASIENSIS Benedictione,
nunc primum hoc ordine typis edita.

Balasfalvæ Anno Domini MDCCLXIII.

V. Convallus Libinensis.

1140

S. GREGORIUS

NAZIANZENS

COGNOMENTO THEOLOGUS,

ORAT. XXIX.

Vis Theologus aliquando fieri ac Divinitate dignus? Mandata serva; per Dei præcepta incede: PRAXIS enim gradus est ad THEORIAM.

Inu. 9

PRÆ-

U N I V E R S A
TRIPARTITA PHILOSOPHIA
SENSUI

DOCTORIS NOSTRI DUNSII, SEU
NATIONE, SEU COGNOMENTO SCOTI
CONSONA; QUAM

SUB FELICISSIMIS AUSPICIIS

EXCELLENTISSIMI,
ILLUSTRISSIMI, AC
REVERENDISSIMI

DOMINI, DOMINI

GABRIELIS
GREGORII MAJOR

DE SZARVAD, DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA,
VALACHORUM GRÆCORUM RUTHENORUM, ET RASCIANORUM, IN
MAGNO PRINCIPU TRANSYLVANIÆ PARTIBUSQUE REAPPLICATIS

EPISCOPI FOGARASIENSIS,

SS. CÆS. REGIÆ, ET APOSTL. MAJESTATIS STATUS CONSILIARII
INTIMI ACTUALIS DOMINI DOMINI PATRONI GRATIOSSIMI
BENISSIMI ETC.

IN VENERABILI CONVENTU DĒESIENSI AD

DIVUM ANTONIUM PATAVIUM THAUMATURGUM.

Pugnæ Literariæ substernendam susceperunt:

RR.FF. FERDINANDUS GERLACH. CHRYSOLOGUS SZÁSZ, THEODORUS LÁZÁR, CAROLUS LEMBEL & DAMASCENUS HLUCHI.

Almæ Reformatæ Provinciæ Stephaneæ S. P. Francisci in
Transylvania Clerici Prof. Phil. Auditores emeriti

Sub Præsidio

P.F. VALENTINI MÁRKOS,

ejusd. Instituti, & Provinciæ Philosophiæ Lectoris actualis.

CLAUDIOPOLI,

Typis Josephi Francisci Kollmann, acad. Typog. & Bibli

EXCELLENTISSIME,
ILLUSTRISSIME,
^{AC}
REVERENDISSIME
DOMINE DOMINE
PATRONE GRATIOSSIME,
BENIGNISSIME!

Sinito Præful EXCEL-
LENTISSIME nos in
parendi sortem genitos,
& votis præconceptis ingenua devo-
tione parere, & Munificis TUIS
Auspiciis felices esse; fuerit hæc ve-
nia digna temeritas, quæ purpureæ
Sacri TUI fastigii Tyaræ; Peditaque
virtutis summæ Præmio, perexiles
hos ingenii census supplex præsumit
appendere; virtutis inquam TUÆ
(Cujus confortio ad superos pene.

profectus) fama; plurimis indiciis, in infimos quosque probata testis benignitas, humanissima adversus omnes demissio; peritissimæ TUA literis inclytæ Antistes sapientiæ magnitudo, non modo in septicolis Daciæ finibus occlusa hæret; verum trajecto paulisper mari nota est Italiæ, ipsique comprimis Urbi omnium Principi Romæ; Hungaria quoque amplissimarum TUARUM virtutum non ignara qua TE æmalorum invidiam, & amicorum fidem vicisse admirata est; & certe ut silentio prætermittam summam illam multiplici merito in exteris quoque Provinciis, Doctrina, Prudentia, Urbanitate, linguarumque complurium peritia partam existimationem, quæ Dignitatis TUÆ decus non parum auget atque amplificat; & ipsi Augustissimo Imperatori, Sacratissimæque Apostolicæ Reginæ **MARIÆ THERESIÆ** Transylvaniæ Prin-

Principi Clementissimæ Virtutum Tu-
arum: Zeli in Religionem Catholi-
cam, Fidelitatis in Principem, Pie-
tatis in DEUM probe consciis Ar-
gumento tribuisti, ut profusos Cæ-
sariæ Clementiæ radios in TE diffun-
derent; & merito quidem TUO, in
Magno Transylvaniae Principatu, par-
tibusque eidem reapplicatis SACRI
Græci Ritus Catholicorum, tot am-
plissimis Beneficiis Augustissimorum
Imperatorum Caroli, & Leopoldi Cu-
mulatu Fogarasiensi Episcopatu præ-
ficens; ut vero Augustissimæ Domi-
næ Liberalitas Cæsarea; honorifica
Solemnitate Lætisonos inter inviola-
tam faustitatem, diutissimamque feli-
citatem voventium Clangores TIBI
obtigat; ex hoc: pro Desponsatæ
sanctæ Catholicæ Ecclesiæ icolumi-
tate ceu pro Domo Israel excubias,
& labores, pro Arcētissimæ Unionis
incremento sudores, viarumque in-

commoda , mira agendi dexteritate
obire cœptum ; eo progressu : ut bre-
vi temporis spacio oberrantibus a via
veri quatuor fere millibus ovium ; Ze-
lo propagandæ Fidei Catholicæ Do-
ctorem ; Pascuo Spiritus destitutis
Pastorem ; Litigiis Religionis sacra
concernentibus Judicem Discreto stu-
dio præbueris ; Quidquid in Licæis
scibile ; in humanioribus robustæ fa-
cundiæ ubertati , in severioribus Phi-
losophicis Elucubrationibus haud um-
bratilis scientiæ utilitati ; in sacratio-
ribus , tractandæ novæ Methodi ne-
cessitati incremento accesserit TUA
potissimum opera aut initum , aut cer-
te progressum maximo reflorentis ca-
tholicæ Religionis emolumento acce-
pisse existemes. Complura alia No-
bilissima Apostolici TUI Muneris Ar-
gumenta ; quibus Multis umbram fe-
ceris reticere verecunda TUA mode-
stia jubet ; & moderatio postulat ; id
Uni-

Unicum adnexuero quod ea & mihi
fit; publica hæc TUO PRÆSUL
EXCELLENTISSIME Nomini nun-
cupandi vilis donarii ratio; indigni
quidem, quod TUIS auspiciis ful-
geat; at si quæsissem condignum fa-
stigio munus in paupertatis Ærario
non suppetebat; si maxime conde-
cens; hæc Tripartita Philosophia e-
rat, quæ optimo omine a profusa
TUA humanitate juberi desiderat, &
pedibus advoluta ad prælia destinata
firmari, & si vicerit in perenne TUÆ
in nos Beneficiæ. Monumentum su-
perstes futura TUAM Liberalissimam
PRÆSUL EXCELLENTISSIME
tenacitatem & exermis venerabitur;
& ita semper colet, ut deinceps vi-
gilantissima devotione adnifuram se,
ne quid ex TUIS virtutibus posteri-
tatem lateat policiatur; id Unum ter-
rarum, syderumque auctorem homi-
nibus sponte adnumeratum præcatu-
rus,

rus , ut sospitem TE , omnis iniquio-
ris fati expertem, Astra Nobis, S. Cath.
Ecclesiæ incrementis , utriusque Rēi-
publicæ ornamentis tribuat supersti-
tem quam diutissime felicem , ut ra-
dicata per TE Catholica Religio , si-
ne limitibus dilatari , felicitas florere,
tranquillitas fulciri possit in feras po-
steritates duratura ; ita sincero Cultu
Vovet

EXCELLENTISSIMÆ

Illustrissimæ ac Reverendissimæ
Dominationi TUÆ!

*Devotus cliens & Capellanus
Præses cum Defendentibus.*

EX LOGICA.

I.

Logica vera scientia, rationem assequendæ veritati idoneam efficiens, estque ejus II. Ad reliquas Philosophiæ partes omnesque universim scientias scientificè cognoscendas absoluta necessitas proin III. Dari in hac rerum serie veri nominis scientiam contra scepticos manifesto consequitur; IV. Post Adæ peccatum (quem liberalitas cœlorum cuncto humanitus scibili convestiverat) homines ignorantia & peccato obnoxii offusam menti caliginem ope Logicæ docentis, & usæ, diversisque earum realiter habitibus illustrarunt; V. Cujus supremum objectum formalis veritas esto; VI. Simplex perceptio est Mentis affirmationis vel Negationis

expers affectio ; quare in est Menti vis
perceptionum , seu notionum effectiva ;
igitur VII. Complures facili rationis usu
efformare potest ideas , & non nisi Uni-
versalium principiorum innatas ; VIII.
Omnes tamen veras , & nullas falsas IX.
Inter gradus Metaphysicos ejusdem sim-
plicis essentiae formalis distinctio cum præ-
cisione itidem formali objectiva adhuc
dum perseverat ; X. Judicium est actus
simplex Mentis annuentis vel abnuentis
concordiae idearum , ad intellectum poti-
us quam voluntatem pertinens XI. Nul-
la propositio aliquid contingenter futuri
enunciativa rescisso Decreto est in se de-
finite vera , vel definite falsa XII. Præsti-
to assensu Præmissarum sylogismi demon-
strativi , est dicendus intellectus necessita-
tari , quoad speciem , & exercitium , non
tamen ita quoad exercitium necessitari vi-
detur posito assensu sylogismi probabilis ;
XIII. Ad verum a falso discernendum ab-
unde suffragantur regulæ Logicæ ; neque
alio criterio Philosopho opus ; XIV. Pos-
se intellectum per diversa media , & mo-
tiva idem credere , scire , & opinari me-
rito asserimus.

EX METAPHYSICA.

I.

Metaphysica rerum possibilium Liberrime factarum, & æternarum notiones maxime Generales speculatur versatur circa Ens, ejusque proprietates; II. Duobus fundamentis Principii contradictionis, & rationis sufficientis, ceu basibus innixa. III. Ratio sufficiens pro intrinseca Rerum possibilitate accepta est concordia Prædicatorum rem intrinsecus constituentium, sumpta vero pro externa, est omnipotentia Dei; IV. Cui si forma actualitatis superveniat sumit denominationem Entis existentis, aut creaturæ, quare existentia Entis ab alio est ipsa ejus actualis essentia, cujus V. Suppositivitas in pura duplicis communicabilitatis negatione consistit VI. Omnium Entium quæ in hoc universo simul, & successive existunt complexio appellatur mundus; cujus materia a conditore liberrime facta, ejus fini apprime correspondet, igitur perfectus & unicus VII. Cujus systema in copernicana hypothesi, utpote Divino codici adversa constitui non potest VIII. Neque quoad ulla quidem Entia potuit ab æterno produci,
qui

qui a Deo in tempore factus est ; IX. In tota Universi Machina ita leges naturæ distributas agnoscimus, ut Deum omnibus providere censeamus, nec in ea ullum sibi locum casus, aut fatum, sed sola Divina vendicet providentia; subjacent tamen Dei arbitrio quoad exercitium impedire, vel alterius causæ effectum inopinatum substituere potentis, quod miraculis accensemus. X. Series Entium complectitur etiam mentem humanam, utpote substantiam simplicem, spirituales, & natura sua immortalem XI. Cujus corpori informando, regendoque Commmercium in solo influxu physico convenientius explicatur. XII. Animæ potentia præcipuæ sunt intellectus, & voluntas, illius objectum est Ens Unviersum; hujus vero bonum; gaudetque libertate indifferentiæ XIII. Bestias licet intellectu & ratione carere asseramus, Phantastica tamen cognoscendi facultate præditas exprimento constat; XIV. Ex vivida intramundani hujus Universi consideratione Dei existentiam naturali evidentia demonstrabilem confitemur.

EX PHYSICA.

I.

Physica primaria corporis naturalis Elementa considerat, quæ neque in systemate Atomistarum, aut Elementariorum, verum in tribus Peripateticorum pro fieri Principiis statui possunt; II. Unicum esse in compositis subjectum Materiale, in completum agnoscimus Leibnitianæ monadi accensendum; III. Licet plures actus successivi idem subjectum actuandi potentia sint præditi, disparatis tamen idem complexum efficiendi potestatem principium contradictionis vetat; verum in subordinatis id fieri posse forma corporeitatis, & animæ rationalis extra dubium collocavit IV. Partes essentielles constituunt totum Physicum tertium illud Scotisticum quod a partibus realiter distinctum arbitramur; V. Dantur causæ creatæ suorum effectum vere effectrices VI. Et plura se mutuo causare, & eundem Numero effectum a pluribus causis totalibus produci natura vetat; hinc neque accidens efficit substantiam VII. Etsi omne agens agat propter finem in specie; individuum tamen effectus, providus naturæ

turæ auctor determinat; VIII. Cum causæ secundæ sint limitatæ virtutis non potest quilibet, ad quodlibet efficiendum elevari; IX. Thomistica Dei præmotio neque cum libertate creata, neque cum sanctitate aliisque Dei perfectionibus videtur posse compati; X. Nullum corpus absolute quiescit, quare cuncta duplici lege moventur, prima: Corpus omne perseverat in suo statu quiescendi, vel abeundi per Lineam rectam motu uniformi, nisi ab alia quapiam vi ad status mutationem determinetur; Altera: Actioni æqualis semper, & contraria est reactio; continuati igitur motus vel quietis causa est vis inertię; XI. Reflexi vero causa a vi Elastica repetenda; XII. Celeritas mobilis per saltum fieri non potest; fieri vero necesse est per intermedias omnes magnitudines juxta legem continuitatis; XIII. Corporibus sibi incurrentibus omnem penitus contactum Mathematicum denegamus; XIV. Dari vires repulsivas a certis distantis dependentes vis indistans activa comprobatur; XV. Locus est determinatus modus existendi, quo unum quodque simultaneorum in serie continua cæteris coexistit; hinc localis replicatio,

com-

compenetratio , vacuum coacervatum
Divinitus non repugnant ; XVI. Attamen
Creatura perfectissima simpliciter infinita
dari non potest ; XVII. Ut continuum
permanens in partes & lineas minores, ita
successivum in plura minora tempuscula
dividuum est XVIII. Cœlum est corpus
simplex , solidum , inanimatum , cujus
magnitudo etsi incomprehensibilis non ta-
men sine limitibus est XIX. Sol est fi-
guræ sp hærodialis virtualiter ignitus, lu-
mine proprio alia opaca cœlestia corpora illu-
minas ; quæ omnia sunt globosa, montibus
& vallibus obf. ita, ut si sola Analogica ra-
tio sufficeret diceremus inhabitabilia XX.
Via lactea Gallaxia dicta est, congeries in-
numerabilium stellularum nudo oculo in-
discernibilium XXI. Ecclypsis solis ab in-
ter positione lunæ, hujus vero ex globi
terraquei umbra efficitur, Ecclypsis ta-
men quæ in morte Christi contigit natu-
rali Ecclypsæos causæ tribui non potest ;
proin miraculosa fuit ; XXII. Ascensus
halituum a Molæculis aere levioribus per-
ficitur ; XXIII. Pluvia fit ex humidorum
halituum bullulis in magna quantitate con-
gregatis, inque deciduas guttas resolutis ;
XXIV. Fontes & flumina perennia ama-

ri pervenas subterraneas originantur, et si nives, & pluvias non nihil addere afferamus XXV. Tonitru ex vehementi collisione nubium factus sonitus, ab exhalatione Calida, & Sicca Nitroso sulphurea editus; id si intra cavitatem nubium copiosior compactiorque fuerit, & prærapida celeritate erumpat fulmen dicitur XXVI. Halo efformatur ab aere tepido, & oscitante, XXVII. Montes ignivomos censemus fieri ob abundantiam nitri, sulphuris, & bituminis in montium Cavernis latentem, quæ subinde ex attritu ignem concipiunt; XXVIII. Affectus sympathici, & Antipathici a corporum constitutione, humorumque concordia, vel discordia, instinctu naturali facile excitantur XXIX. Causa Metallorum probabilius est sulphur & argentum vivum cum influxu sydæreo XXX. Iris fit e radiorum solarium in nube Roseida refractione inque oculos reflexione, potuit naturaliter fieri ante Diluvium non tamen fuit, ut signum perpetui fœderis, pro eo enim ut fieret primum post Cathaclysmum erexit Deus, cui.

AMO IS CVLTVS IN VERA CHRISTIANITATE
DEBET VR.

PRÆFATIO

Ex *tono primo institutionum Theologicarum antiquorum Patrum, Venerabilis Cardinalis Thomasi, edit. Rom. Anno Domini MDCCIX.*

AD PIUM LECTOREM

Sapientiam omnium Antiquorum exquireret sapiens:

narrationem virorum nominatorum conservabit.

† Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum;

& in conspectu altissimi deprecabitur:

aperiet os suum in oratione;

& pro delictis suis deprecabitur.

Si enim Dominus magnus voluerit,

spiritu intelligentiæ replebit illum:

& ipse tamquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ;

& in oratione confitebitur Domino.

& ipse diriget consilium eius & disciplinam

& in absconditis suis consiliabitur.

Ipse palam faciet disciplinam doctrinæ suæ:

& in lege testamenti Domini gloriabitur.

A 2

LEO

* *Eccl. 39. † see cod. Vatican*

✠ ✠ ✠

LEO *Episcopus* MARCIANO *Augusto* ,
Puritatem fidei Christianæ , qua clemen-
tia vestra præfulget & c. * Et postquam
minus laborare in hæreticis repellendis; si
rudes ani nos ipsa non turbarent mendacia;
quæ pere nit Antiquitas . Sed nunc ut dixi ,
HIC DOGENDI OPTIMUS MODUS
EST , ut Paternorum sensuum linea Ae-
xandrinæ plebis & Cleri auribus innot-
scent & c. Data quinto Idus Martii , A-
ctio & Studio viris clarissimis Consulibus .
Anno 454.

INNOCENTIUS III. *Episcopo Cremonensi.*
(c. 2. *De presbytero non baptizato .*)

Apostolicam sedem consulere decrevisti
& c. Lege super octavo libro Augusti-
ni de civitate Dei , ubi inter cœtera legi-
tur : Baptismus invisibiliter ministratur ,
quem non contemptus religionis , sed ter-
minus necessitatis excludit . Librum etiam
beati Ambrosii de obitu Valentiniani idem
asserentis , revolve . Sopitis igitur quæstio-
nibus doctorum Patrum sententias teneas .

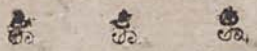
GRE.

* *S. Leo magnus epist. 104. al. 69.*

☉ ☉ ☉

GREGORIUS IX. *Episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis universis Doctoribus & magistris Theologiae Parisiis docentibus. Sal. & Apost. bened.*

* **A**B Ægyptiis argentea vasa & aurea sic accipienda sunt mutuò, quod spoliatis eisdem dñentur Hebraei; non ut jidem in servitutem illorum, quasi ad participium pretii venundati, redigantur: quoniam et si doctrina caelestis eloquii de sapientia & eloquentia philosophici dogmatis quasi mutuam ad sui ornatum assumat interdum; ei tamen deservire non debet; nec intellectus ipsius ad illius intellectum ulla tenus inclinari. † Puella etiam de hostibus capta, quæ pilis rasis & unguibus circumcisis viro Israelitico jungitur, damnari non debet eidem, sed obsequi potius ut subiecta. Et quidem Theologicus intellectus quasi vir habet præesse cuilibet facultati, & quasi spiritus in carnem dominium exercere, ac eam in viam dirigere rectitudinis ne aberraret. Denique qui verba caelestis oraculi adulterina Philosophorum doctrinæ commi-

xione, * a sui sensus molitur inflatus & ni-
 hili sciens puritate divertere, inclinans ea-
 dem ad Philosophicum intellectum; & qua-
 si de corde suo properans, viro adultero-
 adherere cum muliere Samaritana videtur;
 † cui aquam vivam poscenti, qua in vitam
 salit aeternam, praecipitur ut virum suum
 dimisso adultero advocet, purum videlicet
 & simplicem intellectum, nullo terreni e-
 loqui fermento corruptum: sine quo qui
 ambulant in circuitu, § sequendo insipien-
 tiam sui cordis, & se scire aliquid aestiman-
 do, ¶ pervenire ad centrum nequeunt veri-
 tatis. Fabricatores enim argenti, eloquen-
 tiae videlicet naturalis, & solliciti circa eam,
 juxta verbum Propheticum *“ exterminati
 sunt, & ad inferos descenderunt, eo quod
 viam castitatis ignoraverint discipline, ac i-
 plius semitas non comprehenderint intellectu.
 Filii quoque Agar, qui exquirunt prudentiam
 quae de terra est, & negotiatores terrae &
 Theman, fabellatores, & exquisitores intel-
 ligentiae Mundanae videlicet, viam Sapientiae
 nesciunt.*

3

* 1. Tim. 6. † Ioan. 4. § Psal. 11.

¶ 1. Cor. 8. “ Baruch. 3.

nescierunt : quoniam cum Deum ex creatu-
 rarum magnitudine cognovissent , & glo-
 riam non dederunt , * nec egerunt gratias
 tamquam Deo . & dicentes , § *Linguam no-*
stram magnificabimus , “ *labia nostra a no-*
bis sunt : quis noster est Dominus ? evanue-
 runt in cogitationibus suis ; ¶ & *obscuratum*
est insipiens cor eorum : & sapientes asti-
 mantes seipsos , facti sunt stulti ; in repro-
 bum sensum dati , abominabiles & corru-
 pti , agentes linguis suis dolose , “ ac sub
 labiis venenum aspidum deferentes . Sane
 tacti dolore cordis intrinsecus , amaritudi-
 ne repleti sumus absinthii , quod , sicut no-
 stris est auribus intimatum , quidam apud
 vos spiritu vanitatis ut uter distenti , posi-
 tos a Patribus terminos prophana transferre
 satagunt novitate : cœlestis Paginæ intelle-
 ctum sanctorum Patrum studiis certis ex-
 positionum terminis limitatæ , quos trans-
 gredi non solum est temerarium sed pro-
 phanum , ad doctrinam Philosophicam na-
 turalium inclinando , ad ostentationem sci-
 entiarum

* *Sap. 13. § Rom. 1. “ Psal. 11.*

¶ *Rom. 1. “ Psal. 13.*

entiæ non profectum aliquem auditorum ;
ut sic videantur non Theodoſti, ſeu Theo-
logi, ſed potius Theophanti. Cum enim
Theologiam ſecundum approbatas traditio-
nes Sanctorum exponere debeant, § & non
carnalibus armis, ſed Deo potentibus de-
ſirvere omnem altitudinem extollentem ſe
adverſus ſcientiam Dei, & captivum in ob-
ſequium Chriſti omnem reducere intelle-
ctum : ¶ ipſi doctrinis variis & peregrinis ab-
ducti, redigunt caput in caudam, & an-
cillæ cogunt famulari reginam, videlicet
documentis terrenis cæleſte, quod eſt gen-
tium, tribuendo naturæ. Profecto ſcientiæ
naturalium plus debito inſiſtentes, ad infir-
ma & egena elementa mundi; quibus dum
effent parvuli ſervierunt, reverſi, & eis
denovo ſervientes; tamquam imbecilles in
Chriſto, lacte non ſolido cibo veſcuntur,
& videntur cor nequaquam gratia ſtabiliffe:
propter quod ſpoliati gratuitis, & in ſuis
naturalibus vulnerati, ad memoriam non
reducunt illud Apoſtoli, quod ipſos legiſſe
credimus jam frequenter: “ *Profanas vo-*

§ 5

cum

§ 2. *Cor. 10.* ¶ *Hebr. 13.* “ *1. Tim. 6.*

sum novitates, & falsi nominis scientia oppositiones devita: quam quidam appetentes exciderunt à fide. O improvidi & tardi corde in omnibus quæ divinæ gratiæ assertores, Prophetæ videlicet, Evangelistæ ac Apostoli sunt locati! cum natura per se quidquam ad salutem non possit, nisi gratia sit adjuncta. Dicant Præsumptores hujusmodi, qui doctrinam naturalium amplexantes, verborum folia & non fructus auditoribus suis apponunt; quorum mentes quasi filiquis pasta, vacuæ remanent & inanes; & eorum anima non potest in crassitudine delectari, eo quod sitibunda & arida, § aquis Syloe currentibus cum silentio non potatur; sed eis potius quæ de torrentibus philosophicis hauriuntur, de quibus dicitur: Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ; quod satietatem non afferunt, sed anxietatem potius & laborem. Nonne dum ad sensum doctrinæ Philosophorum ignorantium Deum sacra eloquia divinitus inspirata extortis expositionibus, imo distortis inflectunt, † juxta Dagon Arcam Fœderis collocant,
&

§ *Esai. 8. † 1. Reg. 5.*

§ & adorandam in Templo Domini statu-
 unt inaginem Antiochi ? & dum Fidem
 conantur plus debito ratione astruere natu-
 rali, nonne illam reddunt quodammodo
 inutilem & inanem ? “ quoniam *Fides non
 habet meritum, cui humana ratio præbet
 experimentum*. Credit denique intellecta
 natura, sed fides ex sui virtute gratuita in-
 telligentia credita comprehendit; quæ au-
 dax & improba penetrat, quò naturalis ne-
 quit attingere intellectus. Dicant hujusmo-
 di naturalium sectatores, ante quorum o-
 culos gratia videtur proscripta, quod Ver-
 bum quod erat in principio apud Deum,
 factum est caro, & habitavit in nobis; est
 ne gratiæ an naturæ ? Absit de cœtero ut
 pulcherrima mulierum a Præsumptoribus
 stibio peruncta oculos, coloribus adulterinis
 fucetur: & quæ a suo Sponso circumamicta
 varietatibus, & ornata monilibus, procedit
 splendida ut Regina, consutis Philosopho-
 rum semicinciis, velle sordida induatur.
 Absit ut boves fœdæ ac confectæ macie,
 ¶ quæ nullum dant saturitatis vestigium,

§ 5

spe.

§ 1. Mach. 1. “ S. Greg. hom. 26. ¶ Gen. 41.

❧ ❧ ❧

speciosas devorent, crassasque consumant.
Ne igitur hujusmodi dogma temerarium
& perversum ut cancer serpat & inficiat
plurimos, oporteaque filios perditos plora-
re Rachelem: presentium vobis Authori-
tate mandamus & districte precipimus, qua-
tenus praedicta verania penitus abdicata,
sine fermento mundanae scientiae doceatis
Theologicam puritatem, non adulterantes
verbum Dei Philosophorum figmentis: ne
circa Altare Dei videamini lucum velle
contra praeceptum Domini plantare, &
mellis commixtione sacrificium fermentare
doctrinae, § in sinceritatis & veritatis azy-
mis exhibendum: ¶ Sed contenti terminis
a Patribus institutis, mentes auditorum ve-
strorum fructu caelestis eloquii saginetis;
ut foliis verborum semotis, limpidas aquas
& puras, tendentes ad hoc principaliter ut
vel Fidem astruant vel Mores informant,
hauriant de fontibus Salvatoris: quibus refe-
cti interna crassitudine delectentur. Datum
Perusii Nonas Iulii, Pontificatus nostri an-
no secundo. Anno 1228.

GRE

§ *Deut.* 16. ¶ *Levit.* 2.

☉ ☉ ☉

GREGORIUS IX. *Episcopus servus servorum Dei, Dilectis filiis universis Magistris & Scholaribus Parisiensibus. Salutem & Apostolicam Benedictionem.*

Parens scientiarum Parisius & c. Magistri vero & Scholares Theologiæ, † in facultate quam profitentur, se studeant laudabiliter exercere: nec Philosophos se ostentent, sed satagant fieri Theodocti; nec loquantur in lingua populi & populi, linguam Hebræam cum azotica contudentes: sed de illis tantum in scholis Quætionibus disputent, quæ per libros Theologicos & sanctorum Patrum Tractatus valeant terminari & c. Datum Laterani Idibus Aprilis, Pontificatus nostri anno quinto. Anno 1231.

* *Epist. 23. † Reg. f. 73. § 2. Esid. 13.*

Ex vita S. Joannis Damasceni § xxxi. edit. Venet. Anno Domini MD.CCLVIII.

XXXI. Non multum temporis intercessit, cum nullis non laudibus celebranda purissimæque (Virgo Maria) seni se per in-

32 somnium offert. Ecce fontem illum,

ait

ait, qui tam suaves profundere latices,
tamque limpidos, tam copiosos ac prorsus
nectareos potest, obstruxisti? daturum,
inquam, aquas recreandis animis idoneas;
aquas præstantiores iis, quæ novo &
inuitato modo e petra fluxerunt in solitudine;
aquas, quarum desiderio captus fuit David;
aquas illas, quas Christus Samaritanæ mulieri
pollicitus est? Sine fontem manare. Manabit enim
uberissime, eaque copia universum orbem pervadet,
ut ingenti fluctu ipsamet hæresum maria superet,
operiatque, & in admirabilem dulcedinem convertat. §
Qui sitiunt, ad aquam istam cito gressu
convenient, & qui vitæ puræ argentum non habent,
affectionibus suis dividendis, mercentur a Joanne doctrinæ
operumque sinceram puritatem. Hic propheticam
citharam assumpsit, Davidisque psalterium,
quo canet cantica nova, cantica Domino Deo nostro. ¶
Moysis cæmen vincet musicis modulis suis, vincet
& Mariæ tripudium. Ad fabulas relegabuntur.

§ *Esai.* 55. 1. ¶ *Exod.* 15. 1. & 20.

☪ ☪ ☪

buntur vana Orphei modulamina . Spi-
ritualem ille coelestemque melodiam
concinet . § Hymnos Cherubicos imita-
bitur . Ecclesias omnes ; filias utique Hi-
erusalem , adolescentulas esse tympani-
strias faciet , quæ novum Deo carmen ,
annuntians eis Christi mortem & resur-
rectionem . Hic dogmata fidei perquam
recte tradet , * omnisque hæresis confi-
get pravitatem & obliquitatem . Eructa-
bit ex ore suo verba bona , & dicet o-
pera Regis omni admiratione majora .

XXXII. Senex porro arcana hæc edo-
ctus , mane Joannem vocat , hisque e-
um verbis affatur : O fili obedientiæ Chri-
sti ! † Os tuum modo aperi , ut attrahas
spiritum ; imo quem in corde tuo exce-
pisti , hunc ore eructa , ¶ Os quippe tu-
um loquetur deinceps sapientiam , post-
quam in corde tuo meditatione tua pru-
dentiam multam fovisti . “ Aperi os tu-
um , non in parabolis , sed in veritati-
bus : non in ænigmatibus , sed in dogma-
tis

§ *Psal.* 67. 26. * *Psal.* 44. 1. † *Psal.*
48. 4. ¶ *Psal.* 118. 131. “ *Psal.* 77. 2.

tis . Loquere intra Hierusalem , quæ
 Deum videt , pacificam Ecclesiam dico ,
 verba non vana neque futilia , quæ per
 auras disfluant , sed quæ Spiritus exara-
 vit in corde tuo . Conscendi in montem
 Sinai , ubi Dei visiones revelationesque
 perciperes , quamlibet te ad abyssum
 usque summæ humilitatis dimiseris .
 Nunc vero ascende super montem Ec-
 clesie , † & prædica evangelizans Hie-
 rasalem : exalta in fortitudine vocem
 tuam . Gloriosa quippe dicta sunt de
 te a Dei genitrice . Cœterum illud
 quoque mihi ignoscas velim , quidquid
 a me tibi impediti obvenit , cum ru-
 sticitate mea hoc tibi nimia præstite-
 rim .

XXXIII. Sub hoc tempore igitur divinos
 cantus Joannes auspiciatus , * melliflua car-
 mina cecinit , quæ quidem Ecclesiam ex-
 hilararunt , seu locum tabernaculi divini ,
 ubi sonus festivo more epulantium exaudi-
 tur . Neque hæc tantum præstitit ; verum
 & pro sollennitatibus præcipuis sermones
 ede

† Esai. 40. 9. * Psal. 41. 5.

❁ ❁ ❁

edidit; in primis sacrum illud volumen, atque ut ita loquar, tabulam divinitus exsculptam exaravit; quæ quidem universis, seu sapientibus seu indoctis, non mediocre solatium affert, & instar januæ est § ad subeunda Theologiæ mysteria, cœteraque veræ fidei dogmata, nec non ad brevi compendiarique ratione speculandum & cognoscendum ea, quæ aut intellectum aut in sensum cadunt. Quem profecto librum ego cœlum dixerim, utpote qui re-ctis demonstrationibus, tum a natura, tum a Scriptura petitis, iisque plane eruditis, tanquam sideribus splendeat. Quocirca quisquis in cœlum istud non contuetur, nec illius pulchritudine delectatur, hic vel cœcus fuerit, aut tenebris oblitus, sed & infelicem dicere non dubitem, qui ad divinum hunc splendorem cæcutiat.

§ *Liber nempe, de Dialectica, de Hæresibus, & de fide Orthodoxa.*

SANCTI JOANNIS DAMASCENI
O P E R A

Philosophica, & Theologica.

FONS SCIENTIÆ.

*Religiosissimo & venerabili in Deo Patri Cos-
ma, Sanctissimo Episcopo Majorca, Joannes mi-
nimus Monach^o, & Presbyter, in Dño Salutem.*

CUNCTABAR quidem, o Beate,
exilitatis ingenii mei & linguæ dif-
ficultatis conscius, iis quæ vires meas ex-
cederent manum admovere, & confidentio-
ris cujusdam instar ac temerarii, adytorum
recessus penetrare; periculum videlicet ex-
timefcens, quod illis qui ejusmodi res aude-
rent; impendet. Nam si divinus ille Le-
gislator Moyfes, qui ab omni rerum hu-
manarum aspectu secedens, crebrescentibus
seculi fluctibus relictis, & ab omni specie cor-
porali

porali mentis oculum expurgaverat, & idoneus inde ad Dei ipsius intuitum evaserat; Si ille, inquam, qui hoc consequutus erat, ut benignissimam ad nos usque Dei Verbi demissionem, incarnationemque naturæ vires superantem conspiceret in rubo, & in igne pabuli corporalis experte, a quo incensus rubus, sic in ejus splendorem immutaretur, ut tamen combustione nulla consumeretur, nec a propria natura descisceret; si ille demum qui omnium primus, ejus qui est, ipsaque essentia vere sublimior est, edoctus nomen fuerat, quique contribulium suorum principatum a Deo acceperat, impeditiorem nihilominus loquelam, & tardio rem linguam causabatur, quam ut, consilii divini minister factus, ipsum palam efferret, & Dei hominumque sequester fieret: quinam contaminatus ego, nullisque non peccati maculis aspersus, qui perturbatissimos in meipso conscientiae fluctus gero; qui nec mentis, nec cogitationis labes elui, quo Dei divinarumque formarum speculum esse valeam; cui tandem deest oratio, quæ ad res animo comprehensas sufficiat

ciat, quam ratione divinas abstrusasque res: & quæ rationalis omnis creaturæ cap- tum excedunt, edisseram? Hæc itaque cum ipse mecum considerarem, tentare sermo- nem pigebat: tum vero etiam obsequi man- datis verebar (dicam enim quod res est) pe- deridendum me duplici nomine propinarem, ignorantia nimirum, & quod gravissimum est, temeritatis & dementiæ. Nam igno- rantia quidem culpam veniam meretur, quan- do aliunde atque ex fœcordia nascitur. At scientiæ opinionem cum inscitia conjunctam habere, id profecto grave & vituperio po- tius quam venia dignum fuerit; quinimo ignorantia crassioris, ne dicam extremæ, argumentum est. Ceterum inobedientiæ fru- ctus mors est, qui vero humilitatem & obe- dientiam colit, cum sese imitorem Chri- sti in finem usque præbeat, is in altum subve- ctus, a Deo gratiam lucis administram re- portat, apertoque ore, impletur Spiritu, pe- ctore purgatur, illustratur animo, sermo- nem accipit in apertione oris, & cum non cogitet quid loqui debeat, loquentis potius in se spiritus organum existit. Quamob-

rem pervos obediens Christo, qui Pontificis in vobis munus exercet, mandatis obtempero, vestrisque precibus fretus, os aperio, sperans fore, ut spiritu impleatur, tumque ea eloquia proferam, quæ non mei sensus fructus sunt, sed Spiritus, qui cæcos sagaces reddit. Ita ut, quæ daturus ille est, accipiam, eademque subinde pronunciem.

Primum itaque eorum, qui apud Gentiles sapientiæ laude insignes fuerunt, optima quæque edisseram: quippe cum compertum habeam, quidquid boni fuerit, Dei beneficio mortalibus concessum esse; „ quoniam omne datum optimum, & „ omne donum perfectum de sursum est, „ descendens a Patre luminum: ** quidquid „ autem veritati adversarium est, Satani- „ ci erroris tenebrosum inventum est, & „ perditæ mentis commentum; quem- „ admodum præstantissimus in Theologia „ Gregorius agebat. Quamobrem ad in- „ star apis ea colligam & componam, quæ „ affinia veritatis sunt, atque ab ipsismet ho- „ stibus

* *Jac. i. 17.*

in SS. Lum. init.

** *Greg. Naz. orat.*

stibus salutem accipiam. Quidquid vero pravam, falsique nominis scientiæ conjunctum erit, rejiciam. Mox insensarum Deo hæresum nãnas altero pariter volumine contexam, quo falsitate cognita veritati magis magisque adhæreamus. Atque ita demum veritatem erroris interemtricem, eliminatricemque mendacii, afflatorum divinitus Prophetarum, nec non eruditorum a Deo piscatorum, divinorum quoque pastorum & doctorum sermonibus veluti fimbriis aureis exornatam decoratamque, Deo, ejusque gratia adspirante explicabo; ut ejus gloria ab intus emicans, eo qui purgatis, uti par est, animis, turbidisque cogitationibus abjectis, ipsum addeunt, suis radiis illustret. Nihil porro, ut modo dicebam, quod meum sit asseram: sed quæ aprobatissimis quibusque magistris elaborata sunt, colecta in unum, quantum per me licuerit, brevi compendiariorum sermone exponam, vestris jussis per omnia gerens morem. Quapropter obsecro vos, venerandi in Christo Patres, ut præceptis vestris obsequuto mihi veniam concedatis,

benevolique faveatis, ac pro ea quam vobis exhibeo obedientia, vestras vicissim preces rependatis.

CAPITA PHILOSOPHICA.

Index accuratus Capitum hujusce voluminis.

D E Cognitione,	Cap. 1.
Quis hujus operis finis,	2.
De Philosophia,	3.
De Ente, substantia & accidente.	4.
De Voce,	5.
De Divisione,	6.
De eo quod prius est natura,	7.
De Definitione,	8.
De Genere,	9.
De Specie,	10.
De Individuo,	11.
De Differentia,	12.
De Accidente,	13.
De Proprio,	14.
De Prædicatis,	15.
De univoca & æquivoca Prædicatione,	16.
De Prædicationibus in quid est, & in quale	quid

- quid est, 17.
- In quibus quinque voces convenient & differant, 18.
- In quibus genus & differentia convenient inter se & differant, 19.
- In quibus genus & species convenient inter se & differant, 20.
- In quibus genus & proprium inter se convenient & differant, 21.
- In quibus genus & accidens convenient inter se & differant, 22.
- In quibus differentia & species convenient inter se & differant, 23.
- In quibus differentia & proprium convenient inter se & differant, 24.
- In quibus differentia & accidens inter se convenient & differant, 25.
- In quibus species & proprium inter se convenient & differant, 26.
- In quibus species & accidens inter se convenient & differant, 27.
- In quibus proprium & accidens inseparabile tum convenient, tum differant, 28.
- De Hypostasi & enhypostato & anhypostato, 29.

De Substantia, & natura, & forma; nec non de individuo, & Persona, & hy- postasi,	30.
De Æquivocis,	31.
De Univocis,	32.
De Polyonymis,	33.
De Alteris & Heteronimis,	34.
De Denominativis,	35.
De Decem supremis generibus,	36.
De Homogeneis, & homoideis, & hete- rogeneis, & heteroideis, ac numero differentibus,	37.
De In quo,	38.
De Substantia,	39.
De Natura,	40.
De Forma,	41.
De Hypostasi,	42.
De Persona,	43.
De Enhypostato,	44.
De Anhypostato,	45.
Divisio entis,	46.
Divisio substantiæ,	47.
De Homogeneis, & homoideis, & hete- roideis, & homohypostatis, & nume- ro differentibus,	48.
De	

De Quanto , & quantitate ,	49.
De iis quæ ad aliquid ,	50.
De Qualitate & quali ,	51.
De Agere & pati ,	52.
De Situm esse ,	53.
De Ubi ,	54.
De Quando ,	55.
De Habere ,	56.
De Oppositis ,	57.
De Habitu & privatione ,	58.
De Priori & posteriori ,	59.
De Simul ,	60.
De Motu ,	61.
De Habere ,	62.
De Enunciatione , affirmatione , & negatione ,	63.
De Terminò , & propositione , & syllogismo ,	64.
De Unione ,	65.
De Hypostatica unione ,	66.
Philosophiæ definitiones sex ,	67.
De quatuor methodis dialecticis ,	68.

† † †

A 5

Diale

Dialectica Damasceni capita ea modo exhibuimus serie, qua in editione Basileensi, & in quinque codicibus Regiis recensita reperiuntur, in quibus Logica fusior continetur. Verum, ut utriusque editionis discrimina Lector percipiat, indicem alium proferre lubet ex Logica brevioris codicibus assumptum.

- I. De Ente, substantia; & accidente.
- II. De Genere & specie, illoque generalissimo, & ea specialissima, & subalternis.
- III. De individuo.
- IV. De Differentia.
- V. De Accidente.
- VI. De Proprio.
- VII. De Prædicatis.
- VIII. De Prædicatione synonyma, & æquivoca.
- IX. De Prædicatione in quo quid est, & in quale quid est.
- X. De Hypostasi, enhypostato, & anhypostato.
- XI. De Substantia, & natura, & forma, deque individuo, Persona, & hypostasi.
- XII. De Divisione.

- XIII. De Priori secundum naturam.
XIV. De Definitione.
XV. De Æquivocis.

*Reliqua Capita eo sequuntur ordine, quo in
Priori indice.*

De Cognitione. CAP. I.

Cognitione nihil excellentius est. Ea quippe rationalis animæ lumen est, quemadmodum e contra inscitia est caligo. Nam sicut privatio lucis tenebræ sunt, ita & cognitionis privatio rationis obicuritas est. Enimvero brutorum animantium proprium quoddam est ignoratio: cognitio autem rebus quæ ratione præditæ sunt, convenit. Ille igitur qui, cum natura sua cognitionis & scientiæ capax sit, ea tamen caret, idem, quamlibet alioqui sit naturæ rationalis, propter animi desidiam socordiamque belluis deterior efficitur. Atqui cognitionem dico, veram illam eorum quæ sunt notitiam. Scientiæ siquidem versantur
tur

tur circa ea quæ sunt: unde falsa cognitio, utpote notitia illius quod non est, ignorantio potius quam cognitio fuerit. Falsum enim nihil est aliud, nisi id quod non est. Quoniam ergo non solo animo vivimus, sed animus noster, carne ceu tegumento quodam coopertus, mentem velut oculum quendam nactus est, qui, cernendo cognoscendoque, rerum notitiam ac scientiam possit percipere, nec tamen a se, vel ex propriis, cognitionem & scientiam obtinet, sed opem magistri desiderat. Proinde magistrum illum adire nos oportet, * qui ab omni mendacio alienus est; *ipsam*, inquam, *veritatem*, Christum, qui est ipsamet sapientia veritasque subsistens, in quo sunt omnes thesauri scientiæ absconditi; quique Dei & Patris sapientia & virtus existit, ut vocem ejus divinarum scripturarum ope audiendo, veram rerum omnium scientiam addiscamus. Ceterum are nostra est ut diligenter sinceroque animo accedamus, nec commitramus, ut animæ nostræ acies intelligendi per vitiosos affe-

* 1. Cor. 1. 24. Col. 2. 3.

affectus obtundatur. Vix enim fieri possit, ut quisquam vel purissimo, vel limpidissimo prorsus oculo veritatem clare conspiciat. * *Quod si lumen quod in te est, hoc est mens nostra, tenebrae sint, ipsae tenebrae quante erunt?* ** Properemus itaque toto animo totaque mente. Quemadmodum enim fieri nequit, ut oculus crebro circumactus, & hinc inde circumversatus, rem quae sub aspectum cadit, perspicue contueatur; sed in illud quod cernitur, intentum esse obtutum oportet: sic etiam omni cogitationum tempestate depulsa, veritatem, relictis materiae foecibus, nos adire convenit: ita tamen ut non ad fores usque perrexisse satis sit nobis; sed fortiter pulsemus, quo thalami patefacta janua, internam ejus elegantiam inspiciamus. Janua porro litera est: thalamus vero intra januam positus, pulchritudo sensuum sub illa delitescens, hoc est Spiritus veritatis. *** Strenue pulse nus, inquam

* *Matth. 6. 28.* ** *Basil. orat. in illud:*

Attende tibi ipsi. *** *Lib. 8. Strom.*

apud Clem. Alex.

inquam, semel, iterumque, ac sæpius legamus, atque hoc modo fodientes, thesaurum scientiæ inveniemus, & divitiis affluemus. Quæramus, investigemus, exploremus, sciscitemur. † *Omnis enim qui petit, accipit, & qui querit invenit: & pulsanti aperiatur.* Itemque. *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; & majores tuos scientia, & dicent tibi: †* Quapropter si discendi studiosi simus, multiplici quoque disciplina instructi erimus. Cuncta quippe diligenti studio & labore comparari nata sunt, in primis vero, & post omnia, largientis Dei gratia.

Porro, quandoquidem Apostolus monet, ¶ *ut omnia probantes, quod bonum est, teneamus*, Gentilium quoque sapientum libros juvat consulere. Fortassis enim apud illos etiam mercium aliquid nanciscemur, & nonnihil quod animæ utile sit, ex ipsis decerpemus. Omnis siquidem artifex aliquibus instrumentis indiget, quibus opera sua conficiat: sed & consentaneum est, ut

† *Matth. 7. 8. Deut. 32. 7. † Isocr. ad Damon. ¶ 1. Thess. 5. 21.*

ut ancillæ quædam Reginæ ferviant. Hanc igitur assumere doctrinam non pigeat, quæ veritati famuletur, quo prorsus pulsemus impietatem, quæ tyrannidem olim suam in eam exercuit. Assit vero ut eo, quod bonum est, male utamur, ac differendi artem ad simplices decipiendos tractemus. Quinimo, quamvis veritas variis argumentationum captionibus non egeat, iis tamen adversus illos qui bellum improbum cient, nec non ad everisionem falsi nominis scientiæ, abutamur.

Quamobrem ab his, velut ab elementis, & quæ idonea sunt iis, qui lacte adhuc opus habent, dicendi exordium sumamus, implorata ope & auxilio Christi, qui Dei subsistens Verbum est, *a quo omne datum optimum, & omne donum perfectum conceditur.* Hunc autem finem sibi præstituant, qui hæc legerint, ut mentem suam ad beatam vitam tanquam ad portum applicent: hoc est, ut sensuum opera ad eum, qui sensu & comprehensione omni sublimior est, subvehantur; ad rerum utique omnium causam & opificem. Nam

* ex pulchritudine creaturae cum proportione creator perspicitur. Et, invisibilia Dei per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur. Quocirca si animo ab inanis gloriae cupiditate libero & humili scientiam appetamus, votorum plane compotes efficiemur. † Non enim, ait Christus veritas, potestis in me credere, cum gloriam ab hominibus accipiatis. Ac rursus: Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

* Sap. 13. 5. Rom. 1. 20. † Joan. 5. 44. Luc. 14. 11.

Quisnam hujus operis finis. CAP. II.

QUandoquidem quicumque nullo sibi praestituto fine rem aliquam aggreditur, is velut in tenebris graditur: quia in extrema penuria ille est, qui nullam laborum metam spectat. Age, quis harum lucubrationum finis sit, ante declarem, quo facile percipiantur, quae subinde dicemus. Nobis itaque propositum est de Philosophia tractare, atque omnis generis scientiam

scientiam, quantum licebit, hoc volumine complecti; quod idcirco SCIENTIÆ FONTEM jure fit appellandum. Quocirca nihil a meipso proferam; sed ea quæ a viris sanctis, eruditisque dicta sunt, in unum congesta exponam. Igitur ante omnia nosse convenit quid sit Philosophia.

De Philosophia. CAP. III.

Philosophia est cognitio rerum quæ sunt, prout sunt; hoc est cognitio naturæ illarum. Item Philosophia est divinarum humanarumque rerum scientia; id est earum quæ tum sub aspectum cadunt, tum aciem oculi fugiunt. † Rursum Philosophia est meditatio mortis, sive naturalis, sive liberæ voluntatis sit. Duplex quippe est vita, naturalis nimirum qua vivimus, & altera quam libere eligimus, per quam huic præsentis vitæ propensiore affectu adhærescimus. Duplex itē mors, naturalis, quæ animam disjungit a corpore, & alia, quam animi inductione
B
eligi-

† *Annon. Proleg. in Isag. Porph.*

eligimus, qua pro nihilo vitam presentem ducentes, ad futuram properamus. Ad hæc Philosophia est imitatio Dei. Porro Deum per sapientiam imitamur, hoc est per veram boni cognitionem, nec non per justitiam, qua suum unicuique tribuitur, nulla personarum habita in judicando ratione, ac demum per sanctitatem, sive bonitatem, quæ justitia potior est, quaque beneficiis devincimus eos, a quibus injuriam perpessi sumus. Philosophia est ars artium, & scientia scientiarum. Nam philosophia primas in artibus tenet, per quam ars omnis scientiæque reperta sit. Atqui ars, juxta quosdam, ejusmodi est ut in aliquibus fallatur, scientia vero in nullis: Philosophia autem sola nunquam fallitur. Vel etiam, ut aliis magis arridet. Ars est quæ manuum opera aliquid facit: at scientia est ars omnis quæ per rationem exercetur, ut sunt Grammatica, Rhetorica, & aliæ id genus. Denique Philosophia est amor sapientiæ. Porro vera sapientia Deus est, atque adeo dilectio erga Deum, ipsa est vera philosophia.

Philosophia dividitur in speculatricem & pra-

Practicam seu activam. Speculatrix subinde in Theologiam, Physiologiam & Mathematicam. † Practica iridem in Ethicam, Oeconomicam & Politicam. Speculatrix itaque cognitionem exornat. Quocirca Theologiae proprium est ea considerare, quae corpore & materia vacant; ac primum quidem Deum a materia alienissimum, tum deinde Angelos & animas. Physiologia autem est cognitio rerum materia constantium, quaeque in promptu nobis sunt; puta animantium, stirpium, lapidum, aliorumque ejusmodi. Mathematica tandem est scientia rerum, quae quamvis ex se corpore careant, in corpore nihilominus considerantur, hoc est numerorum, concentuum, praeterea figurarum, & motus astrorum. Atque illa speculatio quae circa numeros occupatur, Arithmetice scientiam constituit; quae circa sonos, Musicam; quae circa figuras, Geometriam; quae demum circa sydera, Astronomiam. Istae omnia locum medium tenent inter corpora & res incorporeas. Numerus enim per se quidem corporeus non

B 2

est

† *Ammon. ibid.*

est, ceterum in materia consideratur, puta in tritico, aut vino, aut in re aliqua simili. At vero Philosophiæ pars activa circa virtutes versatur. Meres enim expolit, docetque quemadmodum vita instituenda sit: ac si quidem uni duntaxat homini leges præscribit, Ethica nuncupatur; sin vero toti familiæ, Oeconomica: Politica denique, si urbibus ipsis ac regionibus.

Philosophiam autem e medio tollere nonnulli conati sunt, illam ipsam, ullamve scientiam aut perceptionem negantes existere. Quos quidem ad hunc modum refellemus. Quonam pacto Philosophiam, omnemque scientiam, & comprehensionem existare inficiamini? an quod hoc vobis notum compertumque est? Ac si quidem id vobis certo compertum est, ex hoc ipso sequitur cognitionem esse, & comprehensionem. Sin autem hoc minime assequuti estis, equis tandem erit, qui fidem vobis adhibeat, quando ea de re disputatis, cujus cognitionem neutiquam percepistis?

Quia igitur Philosophia est cognitio eorum quæ sunt, ægedum de ente verba faciamus

eiamus. Verum nosse attinet, ordiri nos ab ea Philosophiæ parte, quæ circa ratiocinationem occupatur, quæque Philosophiæ instrumentum potius est, quam pars; quippe cuius opera ad omnem demonstrationem utatur. Primum itaque de simplicibus nudisque vocibus differemus, quarum simplici notione res simplices declarantur, atque ita demum de ratiocinatione tractabimus.

De ente, substantia, & accidente. CAP. IV.

ENs rerum omnium quæ sunt, commune nomen est: dividiturque in substantiam & accidens. Ac substantia quidem potior est, ut quæ in seipsa, & non in altero existat: Accidens vero est, quod in seipso esse nequit, sed in alio consideratur. Substantia enim, tamquam rerum materies, subiecti rationem habet: accidens autem illud est, quod in substantia velut in subiecto consideratur: v. g. æs & cera substantiæ sunt; figura autem, & forma, & color, accidentia. Itaque corpus quidem substantia est; color vero, accidens. Ani-

mus item substantia est ; scientia autem accidens . Nec vero corpus est in colore , sed color in corpore ; neque animus in scientia , sed scientia in animo : nec denique æs , aut cera in figura est , sed figura in cera , aut ære . Quamobrem non dicitur coloris corpus , sed color corporis neque animus scientiæ , sed scientia animi : neque rursus cera figuræ , sed figura ceræ . Ac color quidem , scientia , & figura mutationi obnoxia sunt , corpus autem , animus , & cera eadem manent , quippe cum substantia mutationi nequaquam obnoxia sit . Itemque substantia quidem , & materia corporis una est : multi vero colores sunt . Pari modo in reliquis omnibus . subjectum quidem est substantia , quod autem in subjecto , substantia nempe , spectatur , accidens .

Ad hunc porro modum substantiam definiunt : substantia est res per se existens , nec indigens altero ad existendum . Accidens vero est , quod in seipso esse nequit , sed est in alio . Quapropter Deus , & omnis res creata , substantiæ sunt : quamquam

Deus

Deus ejusmodi substantia est, quæ substantiam omnem excedat. Sunt autem insuper qualitates substantiales, de quibus dicemus :

Idem caput ex breviori Logica .

De ente, substantia, & accidente.

ENS rerum omnium commune est nomen. Quocirca dividitur in substantiam & accidens. Substantia est res per se existens, nec alio indigens ad subsistendum; sive id quod ita in se est, ut non existat in altero. Accidens vero illud est, quod esse in seipso non potest, sed in alio habet ut existat. Substantia tanquam rerum materia, subjecti rationem habet: at accidens in subjecto consideratur; ut puta corpus & color. Non enim corpus est in colore, sed color in corpore. Unde corpus est substantia, & color, accidens. Consimiliter animus & prudentia. Non enim animus existat in prudentia: sed prudentia in animo. Quo fit, ut non dicatur corpus coloris, sed color corporis; ne-

que animus prudentiæ, sed prudentia animi. Animus ergo substantia est, prudentia vero accidens. Denique siquidem animo, prudentiam quoque tolli necessum est. Si enim defuerit animus, in quonam prudentia reperietur? Verum sublata prudentia, non statim animus aufertur: quoniam absque prudentia permanere animus potest. Pari modo omnium entium illud substantia est, quod in seipso, & non in alio, habet existentiam: quod autem per se esse nequit, sed in alio extat, hoc plane est accidens.

De voce. CAP. V.

QUandoquidem de omni prorsus Philosophica voce dicere instituimus, operæ pretium est ut prius perspectum habeamus, circa quasnam voces Philosophia versetur. Ab ipsa voce igitur sumpto sermonis exordio, hoc dicimus: vox aut significatione caret, aut significandi vim habet. Quæ significatione caret, ea est qua nihil significatur: quæ vero vim habet significandi, ea significatur aliquid. Rursum vox illa, quæ

quæ nihil significat, aut articulata est, aut non articulata. Non articulata est, quæ scribi nullatenus potest. Articulata autem, quæ potest scribi. Itaque non articulata, quæ expers est significationis, vox illa est, quæ a saxo v. g. vel a ligno editur. Nec enim literis exaratur, nec quidquam significat. Significationis expers, & articulata, velut scindapsus. Hoc enim scribitur, sed nihil significat. Non enim fuit, aut erit aliquando scindapsus. De voce igitur quæ significatione careat, sive articulata sit, sive non articulata, nulla Philosophiæ cura est. Rursum autem vox significans, aut articulata est, aut non articulata. Vox non articulata, significandi vim habens, est, ut canum latratus. Ea quippe canis designatur, quia vox est canis. Insuper designat adesse aliquem. Ceterum non est articulata. Non enim scribi potest. Quocirca neque hanc curat Philosophia. At vero quæ significans, & articulata est, vel est universalis, vel particularis. Universalis, ut homo; particularis, ut Petrus, Paulus. Sed ne parti-

cularis quidem vocis rationem habet Philosophia, sed significantis, & articulata, & universalis.

Hæc vero rursum, vel substantialis est, vel substantiæ adjectitia. Substantialis seu essentialis est, quæ essentiam, h. e. naturam rerum declarat: adjectitia, quæ accidentia indicat. v. g. homo est animal rationale mortale. Omnia hæc essentialia. Nam si quidpiam horum ex homine subtraxeris, homo esse desinet. Etenim si dixeris, non esse animal, non est amplius homo. Si item, non esse ratione præditum, non est homo. Simili modo si mortale negaveris, jam neque homo erit. Quivis enim homo, & animal, & ratione præditum & mortale est. Ob eam igitur causam voces dicuntur substantiales, quia naturam complent, neque fieri potest, ut, his sublatis, persistat homo. Eodem modo in unaquaque re, substantialia dicuntur, quæ naturam constituunt. Quæ autem adventitia accidentia sunt, ut quæ in subjecto, puta in homine, vel equo, aut re altera ejusmodi esse, vel non esse possint, velut candor.

Quam-

Quamlibet enim quisquam candidus, aut ater sit, nihilominus homo est. Hæc itaque & similia horum, adjectitia sunt, sive accidentia; quæ quidem, tum ipsa, tum ipsorum contraria, nobis possunt inesse.

Jam vero vox substantialis, aut quid res sit significat, aut quale quid sit. Ut si quis ex vobis sciscitetur, quidnam homo sit; respondemus, animal. Deinde si querat, quale animal sit, dicimus, rationale mortale. Quapropter substantialis vox, quæ quale quid res sit indicat, differentia nuncupatur. Quæ vero quid sit declarat, vel illud multas species exprimit, ac tum genus efficit; vel multos qui numero, & non specie, differunt, ac tum speciem facit. Primum quidem genus est, ut substantia. Substantia enim significat, & hominem, & equum, & bovem, quorum quodlibet substantia dicatur & sit, unumquodque vero, species. Aliud autem, & aliud, unaquæque species est. Secundum autem est species, ut homo. Multos siquidem significat, id
est

est omnes & singulos homines, qui quidem numero inter se differunt: alius enim Petrus, & alius Paulus, nec unus sunt, sed duo: specie autem, id est natura non differunt. Omnes enim homines dicuntur, & revera sunt.

Igitur id quod specialius quidem & particulare est, numero differt, ut Petrus, individuum, & persona & hypostasis; quod quidem unum aliquem significat. Nam cum quis ex nobis percontatur, quisnam hic sit, respondemus, Petrus. Idem autem & vox, alius, significat. Alius enim est Petrus, & alius Paulus; item, ipse, & hic, & ille. Hæc & alia ejusmodi, quæ per se subsistunt, de individuo dicuntur. Porro quod completitur individua, species appellatur, latiusque quam individuum patet; utpote quæ multa individua comprehendat, puta homo (quippe comprehendit Petrum, & Paulum, & omnes ac singulos homines) atque, ut sancti Patres sanxerunt, natura, & substantia, & forma nuncupatur, velus animal: continet enim hominem, bovem, equum

equum, latiusque patet, quam species. † Porro sancti Patres speciem, ac genus, naturam, & formam, & substantiam appellaverunt. Ceterum species, hoc est natura; & substantia, & forma, non alium, aut diversum efficit, sed aliud. Aliud enim quantum ad naturam hominem esse dicimus, & aliud equum. Non autem alium & alium. Porro in specie dicitur, hoc, & ipsum, & illud, & alia id genus. Quæ quidem in quid est prædicantur. At vera differentia diversum facit (nam diversum est animal rationale, ab eo quod rationis expers est) & tale, & quale. Adventitia substantiæ autem vox, aut unum tantum speciei inest, aut multis. Si unum tantum, proprium dicitur; ut facultas ridendi, quæ inest soli homini; ac hinc hinc, quæ soli equo. Quod si multis speciebus inest, efficit accidens, ut candor. Hic enim & homini, & equo, & cani, & plerisque aliis speciebus inest. Atque hæc quinque voces sunt, ad quas omnis vox Philosophica redigitur. Quamobrem sciendum

† Greg. Naz. epist. i. ad Cledon.

dum nobis est, quid quæque significet, & in quibus inter se conveniant, aut discrepent: sunt autem hæc genus, species, differentia, proprium, & accidens.

Genus est, quod de pluribus specie differentibus, in quid est prædicatur; id est dicitur, & nominatur. Predicare enim idem est, ac de aliquo dici. Species est, quæ de pluribus numero differentibus, in quid est prædicatur. Differentia est, quæ de pluribus specie differentibus, in quale quid est prædicatur, atque in definitione ut substantialis assumitur. Hæc autem est, id quod non potest in eadem specie peræque, vel non esse; verum prorsus necesse est ut in ea specie sit, cujus est differentia; quam etiam, cum adest, conservat, & cum abest, destruit. Neque fieri potest, ut & ipsa, & ipsius contrarium in eadem specie sit: v. g. fieri nequit, ut ratio homini non insit.

Nam quod ratione caret, nusquam homo est. Hæc, cum adest, hominis naturam constituit, & cum abest, interimit. Neque enim quod rationis expers est, homi-

nis rationem habet. Sciendum igitur, eam substantialem, & naturalem, & constituentem, & dividendam, & specificam differentiam, & substantialem qualitatem & naturalem proprietatem appellari: quæ apud Philosophos propriissime differentia dicitur, ut quæ maxime specialis sit, ac naturam cui inest, manifestam faciat. Proprium autem est quod uni, & omni speciei, semperque, inest, ac cum ea convertitur, (puta esse risibile): Omnis enim homo risibilis est, ac omne risibile est homo. Accidens vero est, quod de pluribus specie differentibus, in quale quid est prædicatur, nec assumitur in definitione, sed vel adesse vel abesse potest: quod nec cum adest, subjectum conservat, nec cum abest, interimit. Atque istud adventitia differentia & qualitas dicitur. Hoc porro, vel separabile est, vel inseparabile. Separabile est, quod in eadem persona nunc accedit, nunc recedit, ut sedere, recumbere, stare, ægrotare, valere. Inseparabile, quod licet substantiam minime constituat, utpote quod in universa specie non
confi-

consideretur, tamen cum in aliqua persona existit, ab ea sejungi non potest, ut presso vel adunco naso, vel caëtiis oculis esse, & similia. Hoc autem inseparabile accidens characteristicam proprietatem dicitur. Illud namque discrimen hypostasim, ac subsistens singulare, id est individuum, constituit. Individuum denique est, quod ex substantia & accidentibus per se subsistit, solaque numeri ratione ab iis, quæ ejusdem sunt speciei, secernitur; nec quid, sed quendam significat. De quibus accuratius deinceps, Deo dante, acturi sumus.

De Divisione. CAP. VI.

Divisio est prima rei sectio; velut, animal dividitur in rationale & irrationale. Superdivisio autem est secunda ejusdem rei sectio, ut animal superdividitur in pedibus carens, bipes, & quadrupes: pedum expers, ut piscem; bipes, ut hominem, & avem; quadrupes, ut bovem, equum & similia. Subdivisio autem est partis sectæ sectio, velut, animali
diviso

diviso in ratione præditum & rationis expers ; ratione præditum in mortale & immortale secatur . En primum dividitur in duas partes , nempe in rationale & irrationale . Unius partis divisio , hoc est quæ rationale in mortale & immortale dividit , subdivisio est . Cæterum divisio & superdivisio non in omnibus rebus locum habent , sed cum omnia sub prima divisione , non comprehenduntur : velut , cum animal dividitur in rationale & irrationale ; atque in iis quæ ratione utuntur , & iis quæ ratione carent , bipes consideratur . Tunc igitur superdivisione necessario utimur , hoc est secundam ejusdem rei divisionem facimus : ac dicimus , Animal in pedum expers , bipes , & quadrupes dividitur .

Sunt autem octo dividendi modi , ejusmodi de causa . Quidquid enim dividitur , aut secundum se dividitur , aut per accidens . Si in se ; vel ut res , vel ut vox . Si ut res , vel ut genus in suas species , ut cum animal in rationale & irrationale diviseris . Vel , ut species in in-

dividua, ut cum dividitur homo in Pe-
 trum & Paulum, ac reliquos singulos ho-
 mines. Vel ut totum in partes. Idque
 bifariam, nempe vel in ea quæ sunt simi-
 lium partium, vel in ea quæ dissimilibus
 partibus constant. Illud autem est simi-
 lium partium, cujus segmenta, & no-
 men, & definitionem totius, ac partium
 suscipiunt: velut caro in multas carnes di-
 viditur, & quævis carnis pars, caro dici-
 tur, ac carnis recipit definitionem. Con-
 tra vero dissimilium partium est, cum id
 quod sectum est, nec nomen, nec defi-
 nitionem totius, aut etiam partium, mu-
 tuo recipit: uti si Socratem divides in ma-
 nus, pedes, & caput. Neque enim pes
 a Socrate abscissus Socrates dicitur, aut
 caput: neque Socratis, aut capitis defini-
 tionem recipit. Vel ut vox æquivoca in
 diversa significata; idque rursus bifariam.
 Aut enim totum quid per vocem signifi-
 carur, aut pars. Totum nempe, ut ca-
 nis vocabulum. Nam & de terrestri, & de
 sydereo, deque marino cane dicitur, quæ
 quidem totum aliquid sunt, ac non pars
 dun-

fontaxat animalis. Pars autem, est cum
linguæ nomen de extremo calceamenti &
tibiæ parte dicitur, nec non de ea ani-
mantium parte, in qua gustandi facultas
fita est: quæ quidem partes tantummodo
sunt, ac non tota quædam. Atque in
hunc modum, quod est divisionis subje-
ctum, per se dividitur. Per accidens au-
tem, aut veluti substantia in accidentia;
ut cum dico, hominum alii candidi sunt,
alii nigri. Homines enim substantia sunt;
candor autem & nigredo, accidentia. Aut
sicut accidens in substantias; ut cum
dico: candidorum, alia sunt animata, alia
inanimata. Candor enim accidens est;
animatum autem & inanimatum, substan-
tiæ. Aut sicut accidens in accidentia; ut cum
dico: frigidorum alia candida sunt & sicca;
alia nigra & humida. Nam & frigi-
dum, & candidum, & siccum, & ni-
grum, & humidum, universa hæc acci-
dentia sunt.

Est præterea alius dividendi modus;
nempe ab uno & ad unum. Ab uno
nimirum, ut a medicina, liber medicus,

distribuatur: infinitam enim particularium hominum esse multitudinem.

Scire autem operæ pretium est, nullo omnino divisionis modo considerari in segmentis id, quod natura prius ac posterius est, nec item quod magis & minus: in illis tamen quæ ab uno, vel propter ordinem ad unum dividuntur, tum id quod natura prius ac posterius est considerari, tum quod magis & minus; unde etiam denominatio oritur.

Idem caput ex breviori Dialectica.

De Divisione.

Divisio est prior rei sectio: exempli gratia animal dividitur in rationale, & irrationale. Subdivisio autem est unius partis in duas alias partes sectio, uti divisio animali in rationale & irrationale, partem unam, rationale nimirum, dividimus in mortale, & immortale. Superdivisio autem est, quando, facta rei sectione, eandem rem iterum dividimus. Sic homo dividitur in marem & feminam.

& instrumentum medicum. Ab uno enim, hoc est a medicina, medica nuncupata sunt. Ad unum autem, ut salubre medicamentum, & salubris cibus. Unam enim ac eandem rem, sanitatem scilicet, propositam habent. Eorum porro quæ ab uno sunt, quædam a causa aliqua dicuntur, ut imago hominis a vera causa, homine videlicet, dicitur: aliqua vero, ut ab aliquo inventa, ut medicum scalpulum, & alia ejusmodi.

Atque hæc generalis divisio est, perquam dividitur quicquid cadit in divisionem; vel ut genus in species; vel ut species in individua; vel ut totum in partes; vel ut vox æquivoca in diversa significata; vel ut substantia in accidentia; vel ut accidens in substantias; vel ut accidens in accidentia; vel ut ea quæ ab uno, & quæ ad unum. Quanquam nonnulli sunt, qui speciei in individua divisionem dicendam negent, enumerationemque id potius esse asserant: quod scilicet omnis res in duo, aut tria, aut raro a modum in quatuor dividatur: species autem in infinitam multitudinem
distribuitur.

En divisionem. Rursum quoque dividitur homo in animam & corpus. En superdivisionem. At vero non in omnibus locum habent divisio & superdivisio, sed quando omnia sub prima divisione non continentur. Ecce enim in masculo & in femina considerantur anima & corpus.

Sciendum est autem contradividentia dici duas species ex uno eodemque genere factas, v. g. Animal in rationale & irrationale dividitur. Rationale & irrationale contradividentia appellantur.

Sunt autem octo divisionis modi. Dividitur enim aliquid, vel ut genus in suas species; sic animal dividitur in rationale & irrationale: vel ut species in individua, ut homo in Petrum, & Paulum, & reliquos singulos homines: vel ut totum in partes; & hoc dupliciter: vel similes sunt, vel dissimiles. Partes similes eas sunt quæ nomen & definitionem totius & sui invicem suscipiunt, ut cum carnem in plures carnes secamus, quælibet pars carnis caro dicitur, nomenque ac definitionem carnis suscipit. Dissimiles vero partes sunt.

sunt, quæ neque nomen, neque definitionem totius, nec compartium admittunt; ut dum Socratem dividimus in caput, manus, & pedes. Neque enim caput, neque manus, neque pedes, Socratis, ac sui invicem nomen & definitionem recipiunt. Vel ut vox æquivoca in diversa significata, hocque dupliciter; nimirum vel ut totum, vel ut pars. Ut totum quidem, ut vel hæc vox canis. Dicitur enim de cane terrestri, cælesti, & marino, quæ totum quiddam sunt, non pars animalis. Ut pars vero, dum linguæ nomen dicitur de extremitate calceamenti, de extremitate fistulæ, ac de membro quo animalia gustandi facultatem habent; quæ quidem partes sunt & non tota. Vel ut substantia in accidentia, ut dum dico: hominum alii quidem albi, alii vero nigri. Vel ut accidentia in substantias, ut dum ajo: alborum, alia animata, alia inanimata. Vel ut accidens in accidentia: ut si dicam, frigidorum hæc quidem sicca sunt, illa vero humida. Vel ut ea quæ ab uno sunt, & quæ ad unum. Ab uno quidem, ut a Medicina, liber

medicus; instrumentum medicum, nomen habent. Ad unum autem, ut salubre remedium, salubris cibus. Ad unum enim, sanitatem nimirum, respiciunt. Porro juxta hunc modum ens in substantiam & accidens dividitur.

Nosse autem oportet in nullo quidem divisionis modo considerari in divisis partibus quod natura prius est & posterius, nec magis & minus, nisi in iis quæ sunt ab uno, & ad unum.

De eo quod natura prius est. CAP. VII.

Natura itaque prius illud est, quod infertur quidem simul, non tamen una secum infert: quodque una secum tollit, sed non simul tollitur. v. g. animal natura prius est homine, Sublato enim ac non existente animali, hominem quoque non esse necessarium est. Homo quippe animal est. Et non existente animali, necessario neque homo animal erit. Homo siquidem est animal. Contra sublato homine, fieri potest ut animal sit. Erit enim

nim equus, canis & similia; quæ quidem animalia sunt. Rursus posito homine, etiam animal infertur: homo enim animal est. Ex illatione autem animalis, non propterea inferri hominem necesse est; sed equum fortasse, aut canem, aut quidpiam simile. Nam & ipsa animalia sunt. Quapropter nec Petrus natura prior est Paulo, neque animal rationale, irrationali. Sublato enim & non existente Petro, erit Paulus; & Paulo posito non simul infertur Petrus: ac neque illato Petro simul sequitur Paulus. Sed neque Petrus magis est, hoc est amplius homo vel animal, quam Paulus: neque Paulus quam Petrus. At vero medicamentum alio medicamento salubrius; & medicus liber alio libro ad sanandum aptior reperitur.

De Definitione. CAP. VIII.

Definitio est compendiosa oratio subjecti naturam declarans, seu oratio subjecti naturam paucis significans. Ut, homo est animal rationis particeps, mortale, intelligentiæ

gentiæ & scientiæ capax. Ac multi quidem longas amplaque orationes de hominis natura habuerunt, sed quia minime breves & compendiosæ sunt, ideo definitiones non sunt. Sunt rursus breves quidam sermones, ut apophthegmata, sed quia rei naturam non explicant, proinde nec definitiones quidem sunt. Quin nomen quoque subjectæ rei naturam sæpe demonstrat; nec tamen definitio est. Nomen enim dictio una est: Definitio autem est oratio: oratio vero ex duabus ut minimum, iisque differentibus, dictionibus, constat. (Itaque terminus nomen est, explicatum; non vero terminus est in conjunctione.)

Constat autem definitio, ex genere & constituentibus, idest substantialibus, differentibus ut in definitione animalis, animal est substantia animata sensu prædita. Ecce enim substantia genus est; animatum autem, & sensu præditum, constituentibus differentie. Sumitur autem ex materia & forma; velut, statua est, quæ fit ex ære, viri speciem representans. *Æs enim, mate-*

materia est: viri autem speciem repræsentans, est statutz forma. Porro materia generi; forma differentiz responder. † Ad hæc, ex subiecto & fine sumitur; ut Medicina est ars, quæ circa humana corpora versatur, & sanitatem conciliat. Ecce Medicinæ subiecta sunt humana corpora: finis autem ipsius est sanitas.

At vero descriptio ex iis quæ aduentitia sunt, hoc est ex propriis & accidentibus conflat; velut, Homo est, animal rationale risibile, erecto corpore incedens, habens latos unguis. Nam hæc omnia essentialiæ adventitia sunt. Unde etiam ὑπογραφή dicitur, quasi adumbrans, non essentialiæ rei statum declarans; sed illa tantum quæ eam affectantur. Porro definitio describens & substantialibus & accidentalibus mixta est; exempli gratia, homo est animal rationale, recto capite incedens, habens latos unguis.

¶ Οἰσμός autem, id est definitio, dicitur per metaphoram ductam a terræ terminis.

† Ammon. Proleg. in Isag. Porph.

¶ Ammon. lib. cit.

terminis . Ut enim terminus , id quod unicuique proprium est , ab alio dirimit ; sic etiam definitio cuiusvis rei naturam ab alterius rei natura distinguit .

Definitionis sanitas , seu bonitas , in eo sita est , ut nec deficiatur dictionibus , nec redundet . Vitium autem , ut in ea dictiones , vel desiderentur , vel redundant . Perfecta autem ea definitio est , quæ convertitur cum re definita : imperfecta vero , quæ non convertitur . Quocirca nec quæ dictionibus deficitur , nec quæ redundat , cum re definita convertitur . Nam cum dictionibus abundat , rebus deficitur ; cum autem dictionibus deficitur , rebus redundat . (Itaque dictu mirum artificium natura excogitavit ; nimirum opulentam egestatem , & opes egestatem mentientes .)

v. g. perfecta hominis definitio , est animal rationale , mortale . Ecce convertitur . Nam omne animal rationale , mortale , homo est : omnisque homo , animal est rationale , mortale . Si igitur una aliqua dicitio in ea desideretur , rebus redundant : velut , animal rationale . Vides e-

nim eam una dictione defici (non enim dixi mortale) ac rebus abundare: non enim solus homo animal est ratione præditum, sed etiam Angelus: nec convertitur cum re definita. Rursum si dixerò, animal rationale, mortale, grammaticum; ne sic quidem convertitur. Una siquidem dictione redundat, eo quod dixerim, grammaticum: rebus autem deficitur. Non enim omnem hominem definit, sed grammaticos duntaxat. Etenim, animal quidem omne ratione utens, mortale, grammaticum, homo est; at non item omnis homo animal est ratione utens, mortale, grammaticum. Non enim omnis homo grammaticus est.

Perfectæ igitur definitiones eæ sunt, quæ cum re definita convertuntur. Sed quoniam proprium quoque, cum eo, cuius est proprium, convertitur (Quidquid enim homo est, illud quoque risibile est, & quidquid est risibile, idem etiam homo est) distinctionis causa insuper adjiciendum, dicendumque est; nimirum perfectas definitiones eas demum

rum esse, quæ ex genere & constitutibus differentiis sumuntur; quæque nec dictionibus deficientur; nec redundant; ac denique cum re definita convertuntur. Eodem quoque modo, eas quæ ex utroque, hoc est ex subiecto & fine accipiuntur, perfectas item esse. Atque interdum etiam eas, quæ ex solo subiecto; cum scilicet subiectum illud alteri arti non subicitur, ut vitrum arti vitrariæ. Interdum rursus ex solo fine; cum finis ille alterius artis esse finis non potest, ut in extruendarum navium arte. Quocirca ex his omnibus intelligendum est, definitionis perfectionem in hoc sitam esse, ut cum re definita convertatur.

Differt autem vox ὀρισμὸς, a voce ὄρος, quod alterum latius sit, alterum angustius. Vox enim ὄρος latius patet, quam ὀρισμὸς, seu *definitio*. Nam & terræ limitem significat; decretumque ac sententiam, ut cum dicimus ὄρισεν ὁ βασιλεὺς, i. Rex id decrevit. Indicat etiam illud in quod propositio resolvitur, ut, Deo

favente, infra cognoscemus. Denique definitionem etiam denotat. At vox *ὀρισμὸς* solummodo significat compendiosam orationem, quæ subjectæ rei naturam declarat.

Porro sciendum est, definitionem in sola substantia accipi ac speciebus ejus; nec individua, nec accidentia definiri posse, sed tantum describi: quia nimirum definitio conflatur ex genere & differentiis constituentibus: descriptio autem ex accidentalibus.

De genere. CAP. IX.

IN æquivocis tria quærenda sunt: nimirum: an vox æquivoca sit; quotnam significationes habeat; ac de quarum earum sermo sit. Prius itaque exponendum est, quid sit *Æquivocum*. *Æquivoca* sunt, cum duo vel plura idem nomen habent; quodvis autem eorum aliud quidpiam significat, atque diversæ substantiæ est; hoc est aliam definitionem recipit: quemadmodum etiam nunc in genere

genere res se habet. Genus enim in æquivocorum numero est. Dicitur enim genus primum a patria, & parentibus; atque utrumque horum duplici modo, nempe propinque vel remote. A propinqua nimirum patria, ut ab Hierosolymis dicitur quis Hierosolymitanus: a remota, ut a Palæstina provincia, Palæstinus. Eodem modo a propinquo parente, ut cum Achilles Pelei filius, Peleides dicitur: a remoto, ut cum idem ab avo Æaco Æacides appellatur. Nam Æacus Pelei pater erat. Genus rursus dicitur, habitudo unius erga multos, qui ab eo ortum habent, ut cum omnes, qui ab Israele promanarunt, Israelitæ dicuntur. At de his duabus generis significationibus nulla Philosophis cura est.

Genus rursus id dicitur cui species subjicitur, v. g. sub animali sunt, homo, equus, & aliæ species: Itaque animal genus est. Ac de hoc genere tractant Philosophi. Quod etiam ad hunc modum definimus: genus est quod de pluribus specie differentibus, in quid est prædicatur

dicatur, ut animal genus est quod de homine, equo, & bove, aliisque pluribus, in quid est prædicatur; quæ quidem inter se specie discrepant. Alia enim hominis species, & alia equi, & alia bovis. In quid est autem prædicatur. Nam cum ex nobis quæritur, quid sit homo, dicimus, Animal. Simili etiam modo cum quæritur, quid est equus? Animal, dicimus. Itaque genus est id cui species subjicitur. (Est item genus, quod dividitur in species.) Nam genus in species dividitur, latiusque patet quam species, ac species complectitur, illique superius est.

Scire enim operæ pretium est, superius dici, quod generalius est; inferius autem ac subjectum ad prædicationem, id quod est minus generale. Est enim subjectum ad existentiam, ut substantia; supponitur enim accidenti, ut existat, quippe cum illud in ipsa subsistat: est item subjectum ad prædicationem, quod nimirum particulare est. Ut enim genus de specie, ita species prædicatur de

individuis. Liqueat autem genus quidem esse specie generalius, ac speciem individuis. De cuius accuratius infra Deo favente differemus. Nunc vero cum de genere verba fecerimus, de specie quoque loquamur.

De Specie. CAP. X.

QUIN species quoque in æquivocorum numero est, quæ duplici modo dicitur. Species enim ipsa etiam cuiusque rei forma (& figura dicitur, uti v. g. fatuæ species) velut & a quodam dictum est: † *prima species digna imperio*. Species rursus, illud substantiale est quod collocatur sub genere. Ac rursus, species est id de quo genus in quid est prædicatur. Rursus denique species est id quod de pluribus numero differentibus in quid est prædicatur. Cæterum duæ prior species descriptione habitudine sola, & ordinis ratione inter se differunt, uti ascensus atque descensus, ac speciei omni
acco-

† *Euripides, ex quo Porphyrius.*

accommodantur. Tertia autem ac postrema descriptio, infimæ duntaxat speciei, quæ proxime individuis superior est, ac singulariter existentia, seu supposita, complectitur; qua ratione dicimus hominis speciem.

Diximus igitur genus triplici ratione dici, denominatione scilicet, a parentibus & a patria; atque utroque modo lifariam: denique de eo cui species subicitur. Ad eundem itaque modum, species quoque duplici significatione accipitur. Una nimirum pro rei cuiusque forma; altera, pro eo de quo genus prædicatur, quodque generi subicitur, ut quod ex eo dividatur. Ac de huiusmodi genere & specie a Philosophis disputatur.

Quia vero, cum de genere differeremus, speciei mentionem fecimus, dicentes; Genus id esse quod dividitur in species: ac rursus cum de specie sermo esset, generis item mentionem fecimus, dicentes, speciem id esse quod ex genere dividitur: scire operæ pretium est, ut quemadmodum loquentes de patre necessario cui-

que de filio sermonem habemus (nam ille dicitur pater qui filium habet :) itemque de filio verba facientes, quia filius dicitur qui patrem habet, eodem modo hic quoque fieri non potest, ut quispiam de genere sine specie, aut de specie sine genere pertractet. Genus enim in species dividatur necesse est: & quod species ex se divisas non habet, genus non est. Consimili quoque ratione, species ex genere dividuntur: & quæ carent genere non sunt species.

Quemadmodum autem primus parens Adamus, cum patre caruerit, non dicitur filius; dicitur vero pater; ut qui habuerit filios; Seth autem, cum parentis sui dicitur filius (quippe patrem habuit Adamum) tum pater ejus qui ab eo genitus est (siquidem genuit Enos) at Abel dicitur quidem filius, quia habuit Adamum patrem; haud item vero appellatur pater, quia filium non habuit: eodem quoque modo quod spectat ad genus ac speciem, primum genus quod non dividitur ab alio genere, nec genus ullum ante-

anterius habet, genus tantum est, non autem etiam species, appellaturque generalissimum genus; cuius hæc definitio est: Generalissimum genus est, quod cum genus sit, haud tamen species est, quia nullum se superius genus habet. Quæ autem ex ipso dividuntur, si alias infra se species habeant, quæ ex ipsis dividantur, tum priorum, hoc est superiorum, ex quibus secantur, species sunt; tum genera eorum quæ ex ipsis dividuntur; hoc est inferiorum; ac subalterna genera ac species vocantur. At extremæ infimæque species, quæ alias infra se species, non habent; hoc est nullas species, sed sola individua, id est hypostases seu supposita continent, non dicuntur genera, sed species duntaxat: Ea nimirum, uti dicebam, ratione, quod nullas species subiectas, quæ ex illis dividantur, obtineant. Neque enim id genus dici possit, quod nullas species contineat; nec earum aliquas, quæ ex ipso dividantur, habeat. Quocirca id quod nullas species, sed individua tantum complectitur, species

dicitur specialissima, quia cum species sit, non tamen genus est: quemadmodum contra genus, quod non etiam species est, generalissimum genus appellatur ac summum.

Nec vero illud ignorandum est, species sui generis, nomen ac definitionem, genusque ejus generis quod superius habet, ad ipsum usque generalissimum genus, necessario recipere: species autem ipsas alteram alterius definitionem nequaquam mutuo posse sumere. Ut autem dilucidius fiat quod dico, ad hunc modum agamus. Substantia primum ac generalissimum genus est. Quanquam enim cum substantia, tum accidens seindantur ab ente, haud tamen ens genus eorum est. Nam illa entis quidem nomen recipiunt; at non item definitionem. Ens quippe in hunc modum definiunt: Ens, aut est quod per se subsistit, nec re alia, ut existat, opus habet; vel est quod per se non potest esse, sed in altero suum esse habet. Substantia autem illud tantum est quod per se existit, nec alia re, ut subsistat, opus habet. En substantia totam entis

tis definitionem non accepit; nec proinde ens genus est respectu substantiæ. Species enim integram generis sui definitionem absque ulla diminutione suscipit. At nec accidens entis species est: neque enim integram entis definitionem recipit, sed dimidiam partem duntaxat. Accidens quippe res est, quæ per se esse non potest, sed solum in altero suum esse habet. En quo pacto nec substantia integram entis definitionem suscipiat, nec accidens: verum substantia dimidiam tantum partem, accidens item dimidiam alteram partem. Quapropter licet ens in substantiam & accidens dividatur, eorum tamen genus non est. Substantia autem dividitur & in corpus & incorporeum. Corpus vero & incorporeum substantiæ species sunt; quandoquidem utrumque horum & nomen & definitionem substantiæ integram recipit. Constat itaque substantiam non esse speciem, cum non habeat supra se genus; verum esse ipsum primum & generalissimum genus. Rursum corpus, quod substantiæ species est ani-

mati & inanimati, genus est. Animatum rursus, in sensibile & in insensibile. Sensibile quidem animal est, quippe quod vitam & sensum habeat: insensibile autem est planta: nec enim ipsi sensus inest. Porro animata dicitur planta, quia vim eam habet, qua alatur crescat, & generet. Dividitur rursus animal in rationale & irrationale: rationale, in mortale & immortale: Mortale in hominem, equum, bovem, ac familia; quæ quidem non jam in alias species, sed in individua, hoc est hypostases, dividuntur. Homo enim in Petrum, Paulum, Joannem, reliquosque singulos homines dividitur: qui quidem non species, sed hypostases, seu personæ & supposita sunt. Species enim, ut dictum est, aliæ aliarum definitionem non admittunt: v. g. corpus rei incorporeæ definitionem non recipit; nec etiam recipit homo definitionem equi. At vero Petrus, & Paulus, & Joannes unam & eandem definitionem accipiunt; itemque reliqui singuli homines. Liquet ergo ut illi hominis species non sint. Sed individua

dua, id est hypostases & personæ.

Rursus species cum dividitur, nomen suum ac definitionem iis quæ ipsi sunt inferiora, impertit: at vero Petrus, cum in animam ac corpus secatur, nec animæ, nec corpori nomen suum ac definitionem tribuit. Neque enim sola anima Petrus est, nec solum corpus, sed utrumque conjunctim.

Præterea omnis divisio quæ a genere in species fit, ad duos, vel tria, aut raro ad quatuor usque progreditur. Neque enim genus in quinque aut plures species dividi potest. Homo contra in omnes singulos homines, qui quidem numero infiniti sunt, dividitur. Quo fit, ut nonnulli negent eam quæ a specie ad individua est, dicendam esse divisionem, malintque appellari enumerationem. Ex quo patet Petrum & Paulum & Joannem species non esse, sed individua, idest supposita sive personas: nec hominem genus esse Petri & Pauli & Joannis, hominumque reliquorum, sed speciem. Ac proinde homo est species specialissima. Etenim

nam species est superioris, ut sub eo contenta, speciesque nihilominus inferiorum, ut ea continens. Tum enim quod continetur sub genere, species est; tum quod individua, idest hypostasies continet. Species igitur specialissima ea est, quæ proximè superior individualis est: quam etiam ita definiunt: species est quæ de pluribus numero differentibus in quid est prædicatur. Eodem modo & equus & canis, & similia, species sunt specialissimæ. Quæ autem inter generalissimum genus, & specialissimas species interjecta sunt, subalterna genera sunt ac species; nempe species superiorum, inferiorum genera.

Hæc porro substantiales sunt & naturales differentie, ac qualitates, quæ dividentes dicuntur & constituentes: nempe dividentes quidem superiora, ac inferiora constituentes. Corpus quippe & incorporeum substantiam dividunt. Eodem modo animatum dividunt corpus & incorporeum: itemque sensibile & insensibile, animatum seu vivens dividunt. Hæc igitur constituent animal. Sumo enim substantiam

tiam

tiam animatam sensibilem, atque animal efficio. Animal siquidem substantia est animata sentiens. Sumo rursus substantiam inanimatam & insensibilem, ac facio lapidem. Rursus, substantiam animatam non sentientem, & efficio arborem. Item rationale & irrationale animal dividunt: mortale quoque & immortale dividunt rationale: terrestre autem & aquatile, quod est rationis expers. Sumo itaque animal, quod horum genus est, & rationale, & mortale, & hominem constituo. Homo enim est animal, & rationale, mortale. Rursus accipio animal est irrationale & mortale atque terrestre, equumque, v. g. aut canem, ac similia constituo. Denique accipio animal & rationale & mortale & aquatile; ac piscem constituo. Substantiales porro ac naturales differentiae appellantur, eo quod efficiant, ut species ab alia specie, & natura ac substantia a substantia alia ac natura differat.

Eadem duo priora capita ex breviori Logica.

De

De genere generalissimo, & specie specialissima, ac de subalternis.

Generis nomen trifariam sumitur; ac primo quidem a parente, ut qui ex Israel progeniti sunt, Israelitæ dicuntur. Alio modo a patria, ut ab Hierosolymis, Hierosolymitæ nomen habent, a Palæstina Palæstini. Tertio denique modo genus dicitur illud, quod in species dividitur; de quo apud Philosophos sermo est, qui & illud ita definiunt: Genus est quod de pluribus specie differentibus in quid est prædicatur.

Similiter vox speciei duplicem habet significationem. Species enim dicitur figura & forma; ut species hominis statuæ. Species item dicitur quod generi subicitur, hoc est, quod ex genere dividitur: ac de ista acceptione speciei agunt Philosophi.

Quandoquidem autem de genere sermonem habentes speciei meminimus, dicendo: Genus est id quod in species dividitur, operæ pretium est nosse, quod velu-

veluti dum de patre loquimur, necessario de filio quoque mentionem facimus (Ille quippe pater est, qui habet filium) similiter dum de filio loquimur, patris item necessario meminimus. (Ille siquidem filius est, qui patrem habet) sic & impræsentiarum, impossibile est de genere tractare, omiſſa specie, vel de specie, tacita generis mentione. Genus etenim in species omnino dividitur; & id quod speciebus ex se diviſis caret, genus non est. Species igitur ex genere dividuntur; atque ea quæ genus non agnoscunt, nequaquam sunt species. Eodem scilicet modo quo primus homo, seu Adam non dicitur filius; dicitur tamen pater (habuit enim filios) Seth vero, & parentis sui filius dicitur (pater enim hujus fuit Adam) & pater illius qui ex ipso natus est: (genuit enim filium) At Abel, filius quidem appellatur, cum patrem habuerit Adamum; pater vero non dicitur, quia filium non habuit. Eadem ratione de genere & specie differendum est.

Primum genus, quod ex alio genere
non

dividitur, nec aliud supra se agnoscit, genus est duntaxat, non species, vocaturque generalissimum genus. Quod sic definiunt: generalissimum genus illud est, quod genus cum sit, rationem speciei non admittit, quia supra se nullum genus habet. Quæ vero ex ipso dividuntur species, si alias ex ipsis sub se divisas species habeant, species quidem sunt generum illorum ex quibus secantur; genera vero earum quæ ex ipsis dividuntur, id est inferiorum. Et hujusmodi genera ac species subalterna dicuntur. At vero infimæ species, quæ sub se species alias non habent, genera minime vocantur, sed tantum species, eo quod ex ipsis species aliæ non dividantur. Fieri enim non potest ut genus appelletur, quod ex se subdivisas species non habeat. Species itaque, quæ genus non est, species specialissima dicitur.

Scire oportet, quod species & nomen ac definitionem generis sui necessario suscipiant: id quod etiam ei generi quod ex alio superiori derivatur, convenit, donec
ad

ad generalissimum genus ascenderis. Species tamen invicem sui definitionem admittere non possunt. Quod ut manifestius fiat, hac ratione rem consideremus. Primum generalissimumque genus est substantia; etsi enim ex ente dividantur substantia & accidens; ens nihilominus eorum genus non est, cum tamen entis nomen utrumque recipiat, non tamen entis definitionem. Nam ens sic vulgo definitur; Ens res est, tum per se existens, nec altero in quo subsistat indigens, tum quæ per se esse non valet, sed in alio existentiam habet. Substantia autem illud est tantum quod per se existit, nec alia re ut sit opus habet. At vero accidens sola ea res est, quæ per se non potest esse, sed in altero suum esse habet. En quo pacto nec substantia integram entis definitionem non receperit, neque accidens; verum substantia dimidiam tantum partem, accidens item dimidiam alteram partem. Attamen, cum ita comparatæ sint species, ut & nomen, & totam generis definitionem accipiant; eapropter licet, ens in
sub.

substantiam & accidens dividatur; non tamen illud est eorum genus; ac neque substantia est species, quippe quæ nullum genus aliud sit superius; sed ipsa primum ac generalissimum genus est.

Ipsa igitur substantia in corpus & incorporeum secatur: ac proinde corporeum & incorpoream substantiæ species sunt. Iterum corpus dividitur in animatum & inanimatum. Unde rursus colligitur, corpus, cum substantiæ species sit, esse etiam genus animati & inanimati. Animatum seu vivens rursus dividitur in sensibile & insensibile. Sensibile itaque est animal quod vita & sensu præditum est. Insensibile vero est planta: sensu etenim caret. Planta autem vivens dicitur, quia nutriendi, & augendi, & generandi virtute pollet. Animal rursus scinditur in rationale & irrationale. [Rationale in mortale & immortale. Mortale in hominem ratione præditum, & in irrationalia, æquum, canem, & similia: quæ quidem in alias species minime secantur, sed in indivivua, id est hypostases, aut supposita.

Divisio

Dividitur siquidem homo in Petrum, Paulum, & cæteros singulos homines, qui non sunt species: quia species, ut jam diximus, aliæ aliarum definitiones non admittunt: exempli gratia, corpus non patitur definitionem incorporei, nec homo definitionem equi. At vero Petrus & Paulus & Joannes unam definitionem suscipiunt, hominis nimirum: sic etiam reliqui singuli homines; proinde nec species hominis sunt, sed individua, hoc est hypostases & personæ.

Rursus species divisa, inferioribus suis, & nomen, & definitionem suam impertit: verum Petrus in animam & corpus divisus, nec animæ nec corpori nomen & definitionem suam communicat. (Neque enim sola anima Petrus est, nec solum corpus.)

Deinde vero, divisio omnis generis in species, ad duo, vel tria, aut raro ad quatuor usque progreditur. Neque enim genus in quinque species & amplius dividi possit: at homo in omnes & singulos homines dividitur, qui quidem numero in-

definiti sunt . Quapropter divisionem speciei in individua dicendam esse negant, sed potius enumerationem . Pater ergo Petrum & Paulum & Joannem species non esse, sed individua, hoc est hypostasēs; nec proinde homo Petri & reliquarum personarum genus est, sed species . Unde sequitur hominem specialissimam esse speciem . Species enim est respectu superioris, & species respectu inferiorum . Eodem quoque modo equus & canis, & similia, species quidem sunt, non autem genera, ex quo fit ut specialissimæ species sint . Quæ autem inter generalissimum genus, & specialissimas species medium occupant locum, & genera sunt simul, & species subalternæ; utpote quæ superiorum quidem species sint, inferiorum vero genera .

Atque illæ ipsæ substantiales sunt ac naturales differentiæ & qualitates, quæ superiores quidem dividere, inferiores vero constituere, dicuntur . Nam corpus & incorporeum substantiam dividunt: quemadmodum etiam animatum & inanimatum dividunt

vidant corpus. Eodem quoque modo
 sensibile & insensibile, vivens, seu anima-
 tum, dividunt; quæ nempe animal consti-
 tuunt. Accipio siquidem substantiam ani-
 matam, sensibilem, & animal efficio.
 Animal enim est substantia animata sensi-
 bilis. Rursus assumo substantiam anima-
 tam, insensibilem, & lapidem facio. Ite-
 rum sumo substantiam animatam, insensi-
 bilem, & plantam efficio. Insuper ratio-
 nale & irrationale dividunt animal; mor-
 tale item & immortale, rationale dividunt.
 Quapropter assumo animal, quod est ge-
 nus, & rationale & mortale, & hominem
 constituo. Rursumque assumo animal &
 irrationale & mortale, & constituo equum
 puta, aut canem, & similia. Substantiales
 autem & naturales dicuntur, eo quod per
 illas species una ab alia differt, natura &
 substantia ab altera natura ac substantia.

De Individuo. CAP. XI.

Individuum sive ἄτομον quatuor modis
 dicitur. Est enim individuum, quod
 E 2 non

non secantur, aut dividitur in partes, ut punctum, nunc, seu momentum temporis, ac unitas: quæquidem ἀποσα i. e. non quanta appellantur. Dicitur quoque individuum, quod ægrie dividi potest ac secari, ut adamas, lapis, & similia. Dicitur item individuum, species quæ in species alias scindi non potest; id est species specialissima, ut homo, equus, aliaque ejusmodi. Denique id individuum proprie dicitur, quod dividi quidem potest, verum posteaquam divisum est, primam speciem nequaquam retinet. v. g. Petrus in animam & corpus dividitur: verum nec anima, si eam seorsim spectes, perfectus homo est, aut perfectus Petrus; nec item corpus. Ac de isto (individuo) Philosophi loquuntur; quod quidem in substantia hypostasim significat ac suppositum, seu persona.

De Differentia. CAP. XII.

Differentia, & qualitas, & proprietates, subjecti quidem ratione unum sunt

sunt: at si vim ac facultatem spectes, alterum atque alterum. Nam rationalitas tum qualitas hominis, tum proprietas, tum differentia dicitur; verum alia atque alia ratione. Ut enim substantiam veluti qualitate afficit, ac quasi format, qualitas dicitur. Ut rursum propria huiusce substantiæ facta est, proprietas vocatur. Ut denique cum bruto animali, puta bove, aut mulo, aut cane, comparatur homo, differentia nuncupatur. Per eam enim homo a brutis differt,

Hæc porro triplici modo usurpatur; communiter nempe, & proprie, & maxime proprie. Neque enim duo aliqua inveniri possunt, quæ ratione quadam ab invicem non differant. Aliis igitur species a specie, hypostasis ab eisdem speciei & substantiæ hypostasibus, aliis hypostasis a seipsa differt. Etenim hominis species ab equi specie differt, quatenus alter ratione utitur, alter ratione caret. Diciturque ratione uti, & ratione carere, substantialis differentia. Eodemque modo quidquid illud est, per quod species

a specie discrepat, naturalis, & substantialis, constituentisque, & specificans, differentia ac qualitas nuncupatur, proprietasque naturalis; quæ quidem universæ speciei incommutabiliter inest, ac maxime propria differentia, Philosophorum usu, dici solet, ut quæ maxime propria sit, ac naturam declaret. Rursus hoc nomine homo ab homine, aut equus ab equo, vel canis a cane; (hoc est individuum ab ejusdem speciei individuo differt,) quod ille magnus, hic parvus sit: ille senex, hic juvenis (ille pressis naribus, hic aduncis) ille prudens, hic stolidus. Omnia hæc adventitiæ differentię ac qualitates dicuntur, quod est accidens; de quo deinceps dicturi sumus.

De Accidente. CAP. XIII.

Accidens est, quod adest & abest sine subjecti interitu. Ac rursus, Accidens est, quod inesse, & non inesse eidem contingit. Potest enim fieri ut homo albus sit, vel non albus: eodem modo

modo, ut procerâ staturâ, ut prudens, ut simus. (Hoc, nec cum adest speciem conservat (non enim ad ejus definitionem assumitur) nec cum abest eam labefactat. Quantumvis enim Æthiops candore careat, nihil hoc læserit, ut ne homo existat. Accedit igitur ac recedit; nec subinde subjectæ substantiæ rationem lædit. Diximus enim substantiam subjecti loco ac materiæ esse accidenti).

Hoc porro accidens bifariam dividitur: nempe in eam quæ communiter dicitur, differentiam, & in eam quæ proprie differentia communiter dicta, est accidens separabile, v: g. sedet quispiam, ac alter stat. Quippe fieri potest, ut surgente illo qui sedebat, & sedente illo qui stabat, eorum differentia separaretur, atque ut quisque aliam pro alia vicissim accipiat. Quin & a seipso dicitur quis differre, ratione accidentis separabilis. Etenim dum sedet ac surgit; dum floret ætate, ac senescit; dum adversa valetudine laborat, ac sanus est, aliisque ejusmodi, a seipso quivis differt. Propria

quoque differentia est, accidens illud quod separari non potest. Ut si quis finis sit, non potest hæc finitas ab eo separari. Eodemque modo de cæsi oculis, ac similibus. Per hæc itaque & inseparabilia accidentia, individuum ab individuo, hoc est hypostasis ab hypostasi differt. Nunquam tamen quisquam a seipso differt. Hæc porro nihil conferunt ad definitionem. Potest enim homo finis esse & non esse, ac recedente glauitate, nihilo secius homo remanebit.

De Proprio. CAP. XIV.

Proprium quatuor modis dicitur. Primum, quod soli speciei inest, sed non omni, ut homini Geometram esse; solus enim homo Geometra est, sed non omnis homo est Geometra. Secundo, quod omni quidem speciei inest, sed non soli; ut bipedem esse. Omnis quippe homo bipes est; at non solus homo est bipes, sed etiam columba, & similia. Tertio, quod omni quidem ac soli, & non semper

per; quemadmodum homini canescere. Hoc enim omni, & soli homini convenit, at non semper; verum in senectute tantum. Quarto denique, quod tribus primis in unum coeuntibus exsurgit; hoc est, quod omni, ac soli, semperque convenit: quod item convertitur; ut risus homini, hinnitus equo, aliaque id genus. Solus enim homo risibilis est, & omnis homo, & semper; tametsi ea facultate non semper utatur. (Nam si quidem est homo, risibilem esse necessum est, ac quidquid risibile est, hominem esse oportet. Hoc est enim converti, ac recipiari) Ac de hoc proprii significato differunt Philosophi; inque hunc modum describitur: Proprium est, quod omni, & soli speciei, ac semper inest. Hoc autem trifariam dividunt: ab organicarum partium efformatione; sic homini, convenit largos unguis habere, & erecto corpore incedere: ab actu, ut igni vergere sursum: a potentia, & agendi vi, ut ignem vi calefaciendi pollere dicimus, quæ corporum aliorum calores longe super-

ret. Dicitur autem proprium substantiæ adjectivum quid, seu essentiam consequens.

De his quæ prædicantur. CAP. XV.

OMne prædicatum, aut latius patet quam subiectum, aut æque; minus autem late, nunquam: Latius nimirum, cum quæ latius patent, de his quæ minus late patent, prædicantur. Latius porro patent superiora: minus late inferiora. Quare cum ens latius omnibus pateat, de omnibus quoque proinde rebus prædicatur. Nam & substantia dicitur ens; & accidens item ens dicitur. Illud autem dicere non possumus, ens substantiam esse. Non enim ens substantia solum est; sed & accidens. Eodem modo genera de speciebus prædicantur, ut quæ ampliora sunt. Contra species de suis generibus minime prædicantur; propterea quod species non tam late pateant. Quocirca substantia de animali prædicatur, atque animal de homine: nam animal sub-

stan-

stantia est, & homo animal; at non e
converso. Quippe, omnis quidem homo
animal est; at non omne animal est homo.
Siquidem & equus & canis animalia sunt.
Eodem modo omne animal substantia est;
at non item omnis substantia, animal.
Nam & lapis & lignum substantiæ sunt,
nec tamen propterea sunt animalia. Sic
etiam species ut latius patens de indivi-
duis prædicatur; hoc est de hypostasibus,
quæ sub ipsa continetur: aut individuum,
hoc est hypostasis, de specie minime præ-
dicatur: eo quod hypostasis, seu singulare
subsistens, minus late pateat quam spe-
cies. Itaque & Petrus homo est, &
Paulus homo est; at non item omnis ho-
mo est Petrus, aut Paulus. Sunt enim
aliæ quoque hypostasēs sub hominis spe-
cie. Quin differentiæ quoque de specie-
bus quibus insunt, ac de ipsarum indivi-
duis prædicantur: latius enim patent diffe-
rentiæ quam species. Etenim ratione
præditum esse latius patet quam hominis
species: nam omnis quidem homo rationalis
est; at non item omnis rationalis est homo:
qui.

quippe Angelus rationalis est, nec tamen est homo. Atque hujusmodi sane est prædicatum, quod diffusius est.

Prædicatum autem quod subjecto est æquale, illud est quod cum subjecto convertitur. Prædicantur enim propria de speciebus, quarum propria sunt: atque item species de suis propriis prædicantur. Ut enim omnis homo risibilis est, ita omnis risibilis est homo. Nam quamvis finia quoque ridere dicitur; non ex animo tamen, sed gestu solo ridet. Est enim imitandum animal. Quapropter generum de speciebus, & differentiarum de speciebus, ac specierum de individuis prædicatio latior dicitur; propriorum autem, æqua. Ea porro quæ æqualis prædicationis sunt, converti dicuntur, ac reciproca prædicata.

De univoca & equivoca prædicatione.

CAP. XVI.

UNivoca prædicatio est, cum subjectum, & nomen, & definitionem ipsius nominis recipit; ut animal de homine

mine prædicatur; accipitque homo, tum nomen, tum definitionem animalis. Animal enim est substantia vivens sensibilibis: homoque item definitionem hanc suscipit. Nam homo etiam est substantia vivens sensibilis.

Æquivoca autem prædicatio est, cum nomen quidem suscipit; definitionem vero non item: puta, imago hominis, nomen quidem hominis, non autem definitionem admittit. Hominis enim definitio hæc est: Animal rationale, mortale, intelligentiæ ac scientiæ capax. At imago nec animal est (neque enim vivens,) nec rationis particeps, nec intelligentiæ ac scientiæ capax.

† Illud autem nosse oportet, quæcumque de aliquo prædicantur, ut de subjecto, hoc est, univoce, eadem de eo prædicari quod illi subjectum est. Exempli gratia, animal de homine prædicatur tanquam de subjecto, hoc est univoce, & homo de Petro. Petrus enim subji-

citur

† Regula ante prædicamentorum ab Aristotele tradita.

citur homini , Prædicatur itaque etiam de Petro animal : nam Petrus quoque animal est .

Subiectum porro duplici modo dicitur : nimirum , vel ad existentiam , vel ad prædicationem . Ad existentiam ; quemadmodum substantia accidentibus subicitur : nam in ea suum esse habent , neque ea remota subsistunt . Subiectum autem ad prædicationem , particulare est : nam particulare universaliori ad prædicationem subicitur . Universalis siquidem de contractioni prædicatur , uti animal de homine . Porro quod in universum sumitur , prædicatum dicitur ; quod autem specialius est ac particularius , subiectum ad prædicationem appellatur . Dicitur autem accidens in substantia , tanquam in subiecto : substantia autem subiectum est ad existentiam .

De prædicationibus in quid est , & in quale quid est . CAP. XVII.

Alia

Alia est prædicatio in quid est; & alia in quale quid est. In quid est, ut cum interroganti quid est homo; respondemus, animal. In quale quid est, ut cum quærenti, quale est animal; respondemus, rationale, mortale. Itaque genus & species in quid est prædicantur: differentia autem tam substantialis, quam accidentalis; hoc est accidens, & proprium, in quale quid est prædicantur: at vero hypostasis, nec quid est, nec quale quid est ostendit, sed quis est. Nam si quis ex nobis sciscitetur, quis hic sit; dicimus; Petrus: ac deinde si pergat quære, quid sit Petrus; dicimus, homo: quod si rursus quærat, qualis homo: dicimus v. g. magnus, aut parvus.

† Illud porro sciendum est, ea quæ natura differunt, aliud dici, & aliud. Dicimus enim, aliud est homo, & aliud equus: aliud, inquam, quantum ad naturam attinet. Etenim alia est hominis species, alia equi. Quæ autem numero differunt, hoc est hypostases, alius

† *Greg. Naz. orat. 51.*

alius & alius dicuntur. Dicimus enim alius est Petrus, & alius Paulus. At dicere non possumus: aliud est Petrus, & aliud Paulus. Alioqui falso id dicemus. Natura enim unum sunt: non tamen sunt unus numero.

Illud quoque scire operæ pretium est, substantiam quidem, atque item substantiales differentias, aliud vocari: accidens autem ἄλλοῖον. (q. d. alterius qualitatis) propterea quod substantiales differentiae circa ipsam speciem, hoc est circa naturam ipsam considerantur, eamque constituunt: accidens autem circa individuum. Etenim accidentia hypostasim constituunt. Aliud igitur est homo, & aliud equus: alius autem qualitate ac diversus Petrus; & alius ac diversus qualitate Paulus. Porro differentia omnis, tam substantialis, quam accidentalis ἕτεροῖον facit. Siquidem τὸ ἕτεροῖον, cum aliud, tum diversum in qualitate, significat. Ac natura quidem, quid res est, significat; hypostasis autem hunc quendam, atque hoc aliquid: omnis vero

vero differentia quale est

*In quibus quinque simplices voces conveni-
ant inter se, ac dissident. CAP. XVIII.*

Illud scire attinet, quinque voces in eo convenire, quod omnes de pluribus prædicentur. Differunt autem inter se quod genus de pluribus specie differenti- bus in quid est prædicetur; species item in quid est, de pluribus numero differ- entibus: differentia vero & accidens, in quale quid est; de pluribus differenti- bus specie: proprium denique & ipsum, in quale quid est de pluribus numero dif- ferentibus; hoc est de una specie ac sub- jectis ei individuis. Porro inter differen- tiam & accidens hoc interest discriminis, quod differentia substantialis sive essentia- lis est, hoc est pars substantiæ seu essen- tiæ subjecti: accidens autem, non ut pars substantiæ, sed adventitium est.

*In quibus genus & differentia inter se con-
veniant, ac discrepent. CAP. XIX.*

F

Inter

INter genus & differentiam hoc commune est, quod utrumque species comprehendat: quodque univoce de speciebus ac individuis prædicetur. Illud autem scire convenit; quæcunque de re aliqua tanquam de subjecto, hoc est univoce, prædicantur, de ipsius quoque subjecto univoce prædicari: non item quæ æquivoce. Hac autem ratione inter se dissident, quod genus latius pateat, quam subjectæ illi differentiæ, quamque aliæ tres voces; quod propterea genus potestate differentias complectatur: quod natura differentias antecedar: quod in quid est; differentia contra, in quale quid est prædicetur: quod propinquum genus unum sit, differentiæ autem plures: quod denique genus materiæ; differentia autem formæ respondeat.

In quibus genus & species inter se conveniant, ac dissideant. CAP. XX.

INter genus & speciem hoc commune est, quod de pluribus in quid est prædicentur: quod natura ea, quæ infra ipsa sunt

sunt, antecedant: quod utrumque totum quidpiam sit. Hæc autem generi ac speciei peculiariora sunt, quod genus universalius sit quam species: quod species differentius abundet præ genere: quod genus univoce de specie prædicetur, non item species de genere: quod neque genus ullum specialissimum sit, neque item ulla species generalissima; nec quod specialissima species genus esse possit.

In quibus genus & proprium inter se conveniant, ac differant. CAP. XXI.

GENUS & proprium in hoc conveniunt, quod ambo species sequantur; id est de iis prædicentur: quod ambo, de iis de quibus prædicantur, æque prædicentur: quod univoce prædicentur. Hoc autem inter utrumque discriminis est, quod genus natura prius est proprio: quod genus de pluribus speciebus prædicetur; proprium autem de una: quod proprium cum specie convertatur; genus autem non item: quod denique soli speciei insit; non item genus.

In quibus genus & accidens inter se conveniant, ac differant. CAP. XXII.

HOc inter genus & accidens commune est, quod utrumque de pluribus prædicetur. Hæc autem generi & accidenti peculiaris sunt, quod genus fit prius speciebus, quibus accidentia insunt; accidentia vero speciebus sint posteriora: quod participatio generis peræque sit; accidentium non item: quod accidens primo individuis insit, atque ita subinde speciebus; genus autem e contra: quod denique genera in quid est prædicentur; accidentia vero in quale quid est, vel quomodo est.

In quibus differentia & species inter se conveniant, ac differant. CAP. XXIII.

Conveniunt differentia & species; quod peræque participantur: quod iis semper adsint a quibus participantur. Hæc autem inter utramque peculiaris sunt, quod differentia in quale quid est; species autem

tem

rem in quid est prædicetur : quod differentia plures species eorumque individua complectatur ; species vero solum ea quæ sub ipsa continentur : quod differentia prior natura sit speciebus : quod differentia componatur cum differentia : species autem nequaquam .

In quibus convenient inter se ac differant differentia & proprium . CAP. XXIV.

INter differentiam & proprium hoc commune est, quod peræque de his quibus insunt prædicentur : quodque semper ac omni speciei insint . Hæc autem ipsis peculiaris sunt, quod differentia species multas complectatur ; proprium autem, unam duntaxat ; quod differentia cum specie non convertatur ; proprium vero convertatur .

In quibus differentia & accidens inter se convenient, ac differant . CAP. XXV.

Illud inter differentiam & accidens commune est, quod utrumque de pluribus in quale quid prædicetur: quia item differentia & accidens inseparabile iis semper insint de quibus prædicantur. Hæc autem ipsis peculiaria sunt, quod differentia continent, non contineantur. Quamvis enim hæc ambæ species completantur, ut quæ de pluribus speciebus prædicentur: at differentia tamen non continetur, quoniam eadem species contrarias differentias non suscipit; accidens contra continetur, quia eadem species, ac idem individuum multa accidentia, sæpe etiam inter se contraria, suscipit. Huc accedit quod differentia non recipiat magis aut minus; secus vero accidens: atque item illud, quod contraria differentia misceri inter se nequeant; contraria autem accidentia misceri possint.

In quibus species & proprium inter se conveniant, ac differant. CAP. XXVI.

Inter speciem & proprium illud commune

mune est, quod vicissim de se prædicentur, seu convertantur: quod æque participantur; ut individuorum ipsa participantium alteri magis alteri minus sese non impertiant. Inter ipsa vero hoc discriminis est, quod species sit substantialis; proprium autem, adventitium & accidentale: quod species semper sit actu; proprium vero semper potentia, etsi non actu: quod quæ diversas habent definitiones, ipsa quoque scilicet diversa existant.

In quibus species & accidens inter se conveniant, & differant. .CAP. XXVII.

INter speciem & accidens hoc commune est, quod de pluribus prædicentur. Hoc autem discriminis est, quod species in quid est: accidens in quale quid est prædicetur: quod unius duntaxat speciei participatio sit: at multorum accidentium quispiam particeps esse possit: quod species sit prior natura accidentibus: quod species æque participetur, accidentia autem magis & minus suscipiant.

In quibus proprium & accidens inseparabile tum convenient tum differant. CAP. XXVIII.

INter proprium & accidens inseparabile hoc commune est, quod ea quibus insunt, sine ipsis non consistant; quodque utrumque simul insit. Hoc autem inter ipsa interest, quod proprium uni speciei insit; accidens autem pluribus: quod proprium cum specie convertatur; non item accidens. Denique, quod accidens magis & minus admittat; proprium vero nequaquam.

De hypostasi, enhypostato, & anhypostato.
CAP. XXIX.

Hypostasis vocabulum duplicem significationem habet. Nam cum absolute usurpatur, id quod simpliciter existit significat: quæ autem per se est hypostasis, individuum significat ac personam peculiarem. Eodem modo vox *enhypostaton* duplicem habet significationem. Signi-

gnificat enim & quod absolute est: quo sensu nedum substantiam quæ est absolute, sed & accidens, *enhyposstaton* appellamus. Designat quoque eam quæ per se hypostasim, hoc est individuum. Quin & *anhyposstaton* quoque duplici modo usurpatur. Nam & *anhyposstaton* dicitur quod nusquam omnino est: ac rursus etiam accidens *anhyposstaton* vocatur, quia accidens propriam ac peculiarem existentiam non habet, sed in substantia existit.

De voce ἑσίας, de natura & forma, nec non de individuo, persona, & hypostasi.

CAP. XXX.

EXterni Philosophi eodem modo ἑσίας, & φύσεως, differentiam statuerunt. ἑσίαν quidem usurparunt pro esse absolute & simpliciter: φύσιν vero, i. e. naturam dixerunt esse usiam per essentielles differentias specificatam; atque cum eo quod absolute existat, etiam tali modo esse habet; ut siue rationalis sit, siue irrationalis, siue mortalis, siue immortalis. Hoc est, ip-

sam esse volunt, ut ita dicam, immutabilem atque ab omni variatione alienam originem, & causam, ac vim unicuique speciei a summo rerum opifice initam, per quam moveri seu operari possit; Angelis nempe ad intelligendum, cogitationesque suas sine sermonis prolaticii ope sibi invicem communicandum: hominibus autem ad intelligendum & ratiocinandum cogitationesque in pectore conditas, sermonis ore prolatis adjuncto sibi invicem impertendum: brutis item vivendi, & sentiendi, & respirandi motum: stirpibus vim eam, qua aluntur, crescunt & generant; saxis denique, eam vim, qua calore, aut frigore afficiuntur, & qua e loco in locum, impresso motu ab alio, hoc est nequaquam vitali, transferantur. Hanc inquam *naturam* apellarunt; hoc est specialissimam speciem; puta, Angelum, hominem, equum, canem & his similia, quæ, veluti generaliora hypostases complectuntur, inque singulis hypostasibus, quæ sub ipsis continentur, peræque, ac sine ullo defectu existant. Itaque quod particula-

rius

rius est, hypostasim vocarunt; quod autem generalius, ac hypostases comprehendit nuncupaverunt naturam; denique existentiam simpliciter dictam, nominaverunt *ὄσιον*, i. e. *substantiam*.

At sancti Patres prolixas ac ineptas contentiones missas facientes, id quod commune est, ac de multis dicitur; idest specialissimam speciem, substantiam, & naturam, ac formam appellarunt, ut Angelum, equum, canem, & similia. Enim vero *οὐσία*, ab eo quod sit dicitur; & natura, ab eo quod aptum natum sit. Esse porro & natum esse, idem sunt. Atque etiam forma & species eandem ac natura habent significationem. Quod autem particulare est, individuum, & personam, & hypostasim nuncuparunt, ut Petrum, Paulum. † Porro hypostasis essentiam cum accidentibus, & ut per se subsistat, exigit; ac etiam ut sensu, id est actu, consideretur existens. Nec vero fieri potest ut duæ hypostases inter se non differant ratione accidentium
 acci-

† *Anast. Sin. & alii.*

accidentium, numeroque inter se distinguantur. Illud denique sciendum, characteristicas proprietates accidentia esse, quibus tanquam certis notis exprimitur hypostasis.

Capita Aristotelis. Si est, quid est, quale quid est, propter, quid est.

De Æquivocis, CAP. XXXI.

Æquivoca sunt, quæ nomine quidem inter se conveniunt, cæterum definitione aut descriptione differunt, ut canis nomen æquivocum est. Nam, & terrestrem, & marinum canem significat. Alteram porro definitionem habet terrestris canis, & alteram marinus; quandoquidem diversa utriusque natura est. Sic autem æquivoca describunt: Æquivoca sunt, quorum nomen duntaxat commune est, ratio autem substantiæ quæ nomine significatur, diversa est. Hic autem *rationis* nomine definitio intelligitur ac descriptio. Illis autem verbis *secundum nomen*, hoc indi-

indicatur, aliam esse definitionem ipsius nominis, cujus ratione æquivoca sunt. v. g. terrestris & marinus canis, ut canis nomine significantur, æquivoca sunt, si quis enim terrestris canis & marini, quatenus uterque ipsorum canis vocatur, definitionem afferre velit, alteram terrestri, alteram marino cani definitionem tribuet. Fieri autem potest ut & definitione & nomine inter se conveniant: ambo enim animalia vocantur, & animalis definitionem recipiunt. Verum hujus nominis animalis ratione æquivoci non sunt sed potius univoci. Porro in æquivocis tria investiganda sunt, nempe an sint æquivoca, tam de quot rebus dicantur, ac postremo de quo significato quæsitum sit.

(Quantumvis similitudo penes qualitatem solam ex quadruplici capite oriri veteribus visa sit, nihilominus tum secundum substantiam, tum secundum qualitatem perinde sumi solet a recentioribus: ac secundum substantiam quidem, ut dum homines Angelis similes, hoc est æquales, dicimus tamen penes qualitates inter se
omni-

omnino diversi sint, equos quoque, ac cygnos, aliaque id genus. Verum quandoquidem ejusmodi similitudo, nullam aliquando disparitatem admittit, quandoque vero nonnullam patitur diversitatem; ut Filium a Deitate subducerent Hæretici, eundem Patri similem dixerunt, ac per ancipitem vocis hujus sensum in peiora simplices detraxerunt. Quapropter
 “ & magnus agebat Basilius: † si voci, si-
 “ milis, addatur absque ulla prorsus di-
 “ versitate; ipsam quoque lubens suscipio. Atque hæc est similitudo secundum substantiam. Secundum qualitatem autem, non ad hanc, aut illam qualitatis speciem determinatur: sed in omnibus locum habet, puta figura, forma, colore, arte, virtute, & aliis, ad quæ genus qualitatis sese extendit,

Ipsa autem qualitas qualisarian dividitur. Aut enim in una specie, unaque qualitate simul conveniunt: sic illos qui ejusdem sunt speciei, sui invicem similes dicimus, puta Æthiopes propter nigredinem

† *Basil. epist. 41. ad Max.*

nem, cygnos ob albedinem; adeo videlicet ut dupplici ratione conveniant, secundum substantiam & secundum apparentiam, sive colorem: aut etiam quatenus, tametsi specie differant, una tamen ipsis inest qualitas: ut piper album v. g. & nigrum penes qualitatem similia sunt: aut dum unica quidem species est, diversæ vero qualitates, sic palumbus columbæ similis est secundum album, purpureum, nigrumque colorem, & alia, in quibus, forte conveniunt. Quartum simile est, species quæ reperitur in imagine & exemplari: quale intercedit inter hominem pictum & vivum; qua ratione Deo similes dicimur; etsi rem diligentius investiganti immensa protinus apparet diversitas. Illa enim nomen duntaxat, solamque figuram participant: at homo reapse Dei particeps est; ejus inquam bonitatis, sapientiæ, ac virtutis, quamvis non eadem ratione. Deus quippe hæc suapte natura habet, nos vero Dei concessione; quin & alius alio, & alio modo: adeo ut non immensa solum Deum inter & homines interest

terest disparitas; verum & inter homines ipsos, secundum proportionem. Similitudo itaque valde ad ea accedit, quæ ab uno, vel propter ordinem ad unum denominata sunt.)

De Univocis. CAP. XXXII.

UNivoca sunt, quæ & nomine & ejusdem nominis definitione aut descriptione inter se conveniunt: velut, animal, & hominem & equum significat, & juxta hoc nomen, animali scilicet, univocæ sunt. Uterque enim horum & nomen & definitionem animalis suscipit. Sic autem univoca describuntur: Univoca sunt, quorum nomen commune est, & per nomen significata ratio substantiæ eadem est.

De Polyonymis. CAP. XXXIII.

Polyonyma sunt^{III}, quæ definitione quidem inter se conveniunt, nomine autem differunt; hoc est, quando res eadem diversis nominibus appellatur, ut gladius, ensis

ensis, mucro. Hæc enim omnia nomina unam & eandem definitionem suscipiunt; nempe ferrum anceps, idest utraque parte acutum. Sic autem Polyonyma describuntur: Polyonymia sunt multa nomina, quæ de re eadem dicuntur.

De alieris & heteronymis. CAP. XXXIV.

QUæ autem utroque modo, hoc est, nomine & definitione inter se discrepant; aut unum subjectum habent; & tum heteronyma dicuntur, ut ascensus & descensus (hæc enim subjectum unum, scilicet scalam nimirum, habent) aut non habent idem subjectum; & tum altera dicuntur, ut substantia & accidens. Nam hæc, & nomen alterum, & alteram descriptionem habent. Utrouque autem, hoc est, & heteronymorum & alterorum, hæc est descriptio: quorum nomen, & definitio diversa sunt.

De Denominativis. CAP. XXXV

G

Sunt

Sunt autem nonnulla , quæ inter univoca & æquivoca medium locum tenent ; atque & nomine & definitione partim conveniunt , partim dissident : quæ quidem denominativa dicuntur ; ut a Grammatica Grammaticus . Nemine quippe conveniunt : verum nominis terminatione ; hoc est extrema syllaba differunt . Ac rursus definitione conveniunt ac discrepant ; quoniam Grammatica scientia est : Grammaticus autem , substantia in qua est scientia . Denominativa autem sunt , quæ ab aliquo , dissidentia casu , hoc est nominis inflexione , appellationem habent .

Sciendum autem quod nec Grammatica , nec Musica , nec Justitia , denominativa sunt : sed Grammaticus , Musicus , & Justus . Nam Grammaticus a Grammatica denominatur , & Musicus a Musica , & Justus a Justitia .

Illud item nosse oportet , quod denominativa , ea a quibus denominata sunt , complectantur , ut Grammaticus Grammaticam , Justus Justitiam . Quæ autem ab uno dicuntur , nequaquam . Neque enim

medi-

medicum instrumentum medicinam continet.

De Decem generibus generalissimis.

CAP. XXXVI.

EA quæ dicuntur, partim simpliciter & absque complexione dicuntur, ut substantia, & accidens, & similia: partim cum complexione, ut equus currit, Socrates philosophatur. Eorum autem quæ simpliciter & sine complexione dicuntur, 1. Aliud substantiam significat, ut homo, equus. 2. Aliud quantitatem, ut duo, tria, tricubitum, quadricubitum. 3. Aliud ad aliquid, ut pater, filius. 4. Aliud quale, ut album, nigrum. 5. Aliud ubi, ut in templo, in foro. 6. Aliud quando, ut anno superiori, heri, hodie, cras. 7. Aliud situm esse, ut stare, sedere. 8. Aliud habere, ut indutum esse, calceatum esse. 9. Aliud agere, ut urere, secare. 10. Aliud pati, ut uri, secari. Hæc decem prædicamenta dicuntur, quia de quibusdam prædicantur. Nam

dicere & prædicare idem sunt;

Sciendum est autem, unumquodque horum generum, genus esse generalissimum. Horum porro decem prædicamentorum unum duntaxat substantia est; reliqua novem, accidentia. Sunt autem hæc substantia, quantitas, ad aliquid, qualitas, quando, uni, situm esse, habere, agere & pati.

De Homogeneis, & homoideis; deque heterogeneis, & heteroideis, ac numero differentibus. CAP. XXXVII.

Homogenea sunt, quæ sub eodem prædicamento collocantur. (Ut homo & equus.) Heterogenea contra, quæ sub alio atque alio genere sunt, (puta, animal & scientia :) Hæc enim genere differunt. Rursum Homoidea sunt, quæ sub eadem specie censentur, ac substantiæ ratione inter se conveniunt, ut Petrus & Paulus: Heteroidea contra, quæ ab invicem specie differunt; hoc est, quæ substantiæ ratione inter se discrepant; ut homo, equus.

Nu-

Numero autem differunt, quæ accidentium congeriem distinctam ac secretam hypostasis suæ proprietatem habent, suntque nacla peculiarem ac per se existentiam; hoc est, individua, ut Petrus, Paulus, ac singuli homines.

Eorum porro quæ prorsus heterogenea sunt, diversæ quoque specie differentiæ sunt, ut animalis & scientiæ. Animal enim sub substantia est, scientia sub qualitate. Atque animalis quidem differentiæ, constituentes nimirum, sunt animatum, sensibile; si sermo est de dividendis, rationale, irrationale, volucre, terrestre, aquatile. Scientiæ quidem differentiæ sunt, viventibus & rationalibus inesse, ac præterea mutationem ægre admittere: dividentes autem, Grammatica, Philosophia. Cujus enim prædicamenti genus est, ejusdem etiam species est, atque ipsius speciei differentiæ. At nihil vetat mediorum generum, ac specierum easdem esse differentias; tamen non omnes velut: animal, quod inanimatum efficere non potest. Differentias autem eo loci eas de-

num intelligo, quæ constituunt ejusmodi genera & species.

Scire autem oportet, excepta substantia, reliqua novem prædicamenta, etiam si accidentia sint, habere tamen singula, tam constituentes, quam dividentes differentias, ac unumquodque genus generalissimum esse, pariterque species ac genera subalternatim posita, nec non specialissimas species habere. Etenim ubi genus est, illic species ac dividentes differentias necesse est esse. Nam hæ sunt quæ genera in species dividunt: itemque ubi sunt species, illis sunt & differentia constituentes. Hæ namque sunt quæ constituunt species.

Jam vero unum tribus modis dicitur; nempe, aut genere, ut hominem & equum, unum ac idem genere dicimus: nam constituuntur sub eodem genere, animali scilicet: aut specie; ut Socratem ac Platonem, qui sub eadem specie sunt, hoc est sub homine, dicimus unum ac idem specie: aut denique numero; ut Socratem unum esse, seorsim a reliquis hominibus se junctum, dicimus.

De In aliquo. CAP. XXXVII.

IN aliquo undecim modis dicitur. 1. Ut genus in specie; velut animal in hominis definitione. 2. Ut species in genere; velut homo in animalis divisione. 3. In loco; sicut Sacerdos in templo. 4. In tempore; uti Noe in diluvii tempore. 5. In vase; quemadmodum vinum in poculo. 6. Ut totum in partibus; veluti Socrates in suis membris, nimirum in capite, in manibus ac pedibus. Quamquam hoc non est in aliquo, sed in aliquibus esse. 7. Ut pars in toto; uti caput, manus in Socrate. 8. Ut forma in materia; velut statuæ forma in ære. 9. Ut in causa efficiente; quemadmodum in Deo sunt omnia. 10. Ut in causa finali; velut lectus in hominis requie: siquidem ut homines requiescant, lectus conficitur. 11. Ut in subiecto; sicut candor in corpore. Sciendum porro est, partem totius dici; at non item totum partium, sed totum in partibus.

De Substantia iterum. CAP. XXXVIII.

Substantia est res per se existens, nec
 ullo alio, a se hoc ut sit, opus habens.
 Rursus, substantia est, quidquid per se sub-
 sistit, neque in alio suum esse habet; id
 est, quod non est propter aliud, neque in
 altero suam existentiam habet, nullo alio
 ut consistat indigens. Quin potius in
 seipso est; inque eo accidens suum esse ha-
 bet. Nam color propter corpus existit,
 ut ipsum imbuat & afficiat: non autem
 contra, corpus ob colorem. Estque co-
 lor in corpore; non item corpus in colo-
 re. Ac proinde dicitur corporis color,
 non autem corpus coloris. Itaque saepe
 numero mutato colore, substantia tamen,
 hoc est corpus, nequaquam mutatur, sed
 statum suum retinet. Dicitur autem sub-
 stantia *accidens*, eo quod ei (proprie) conve-
 niat esse. (Ut e contra accidens dicitur
 eo quod accidat, ac sit quandoque &
 quandoque absit: sive quia contingit idem
 accidens eidem rei & inesse & non inesse;
 imo

imo & ejus contrarium.)

De Natura. CAP. XL.

Natura est principium motus & quietisujque rei : v g. terra , move-
tur, cum germen edit: quiescit autem ,
quod attinet ad transitum de loco in lo-
cum . Neque enim moverur de loco in
locum . Quocirca principium & causa
huiusce motus & quietis , per quam ita
res quælibet substantialiter nata est , sive
comparata est a natura , ac non ex acci-
denti , ut moveatur ac quiescat , natura
nuncupatur : ab eo scilicet quod ita nata
sit atque existat . Hæc porro nihil aliud
est , quam essentia . Ab essentia namque
ejusmodi vim habet , hoc est , motum &
quietem ; ipsaque ejus motus ac quietis cau-
sa est . Porro φύσις id est natura παρά
τὸ πεφυκένοι , a natum esse , dicitur .

De Forma. CAP. XLI.

Forma est essentia a differentiis essentialibus velut informata, ac specificata; quæ quidem significat speciem specialissimam: v. g. substantia, quæ a corpore animato ac sentiente formata ac specificata, animal absolvit; rursusque rationali ac mortali assumto, hominis speciem efficit: ac cum sit species specialissima, dicitur forma, velut nempe substantia formata.

Porro SS. Patres, essentia, & natura, ac formæ nomen tribuunt speciei specialissimæ, idemque essentiam, & naturam, & formam, nempe specialissimam speciem esse, statuunt; atque adeo ejusdem essentia, & natura & speciei, & generis & formæ esse dicunt individua, quæ sub eadem specie specialissima constituta sunt: diversæ autem essentia, & natura, & speciei, & generis, & formæ esse specialissimas pronunciant species. Fieri enim non potest quin species cum alia specie collata, natura cum alia natura, essentia cum alia essentia, forma cum forma, diversæ prorsus ab alia essentia, natura, & formæ esse non dignoscantur.

Scire

Scire autem necessarium est, ex duabus substantiis, id est naturis, unam compositam naturam fieri non posse. Neque enim fieri potest, ut differentiae constituentes, per oppositum modum divisae, in uno ac eodem simul existant. At vero unam ex diversis naturis confici hypostasim compositam, nihil vetat; qua ratione homo ex anima & corpore concretus est. Quanquam enim una hominum natura dicitur: haud tamen quisque singularis homo unius dicitur esse naturae. Nam una quidem hominum natura composita dicitur, propterea quod omnes hominum hypostases ad unam speciem rediguntur: non tamen singuli homines unius dicuntur naturae, eo quod unaquæque humana hypostasis ex duabus naturis constet, anima scilicet & corpore; easque ambas omnis expertes confusionis in seipsa servet. Cui rei argumento est ea divisio quæ ex morte oritur.

Nomen hypostasis duplicem habet significationem. Interdum significat existentiam simplicem: quo sensu nihil inter substantiam & hypostasin refert. † Unde etiam SS. Patrum nonnulli dixerunt, *naturas sive hypostasies*. Interdum vero eam quæ per se est, ac seorsim subsistit, existentiam: qua significatione individuum significat; illud, inquam, quod numero differt, ut Petrum, & Paulum & certum aliquem equum,

Illud enim nosse convenit, neque substantiam forma ac specie expertem per se consistere, neque differentiam substantialem, neque speciem, nec accidens; sed solas hypostasies ac individua, in quibus cum substantiæ, tum substantiales differentiæ, specisque & accidentia considerantur. Ac simplex quidem substantia in omnibus hypostasibus æque perspicitur: hoc est tam in animatis, quam in inanimatis; tum rationalibus, quam irrationalibus - tum denique in mortalibus, quam immortalibus. At substantiales differentiæ,
aliae

† *Cyrrill. in Schol. de Incarn.*

aliæ in viventibus sunt, aliæ in animatis; aliæ in rationalibus, aliæ in brutis; eodemque modo aliæ in mortalibus, aliæ in immortalibus. Atque, uno verbo, in cuiusque speciei specialissimæ hypostasibus eadem differentiæ sunt; ipsas quidem ratione substantiæ inter se copulantes, easdemque rursus ab alterius speciei hypostasibus sejungentes. Ad eundem quoque modum accidentia in ipsis, sive in hypostasibus, considerantur; quibus hypostasis ab eisdem speciei hypostasibus disjungatur. Eoque nomine individuum proprie hypostasis nomen consequutum est; in qua nimirum substantia cum accidentibus reapse consistat.

De Persona. CAP. XLIII.

Persona est, quæ per suas operationes & proprietates, perspicuam, & ab iis, quæ ejusdem cum ipsa naturæ sunt, discretam nobis expressionem exhibet. v. g. † Gabriel cum sancta Deipara differens, cum
unus

† *Luc.* 1. 28.

unus Angelorum esset, solus illic præsens loquebatur, & a reliquis ejusdem naturæ Angelis, locali illa præsentia, ac sermone quem miscebat, discretus. † Paulus quoque, cum in gradibus concionem haberet, unusque hominum esset, per suas proprietates & actiones ab hominibus reliquis secernebatur.

Sciendum autem SS. Patres, hypostasim, & individuum, & personam pro eodem usurpassè, nempe pro eo quod per se atque in propria subsistentia, ex substantia & accidentibus constat & subsistit, numeroque differt, ac certum aliquem significat, ut Petrum, Paulum, aliquem equum. Hypostasis porro, *παρὸν τὸ ὑφ'ἑαυτῆς*, hoc est a subsistendo dicta est.

† Act. 21. 40.

De Enhypostato . CAP. XLIV.

QUin enhypostaton quoque nonnunquam simplicem existentiam significat, quo sensu, non modo substantiam absolute enhypostaton dicimus, verum etiam

riam accidens ; tamen illud non fit proprie enhypostaton , sed heterohypostaton , (*b. e. in alio existentiam habens.*) nonnunquam vero separatam hypostasim , sive individuum , significat . Tamen nec illud proprie enhypostaton , sed hypostasis fit ac dicatur . Proprie autem Enhypostaton est , aut quod non per se & seorsim subsistit , sed consideratur in hypostasis (v. g. species , sive hominum natura non consideratur in hypostasi propria , sed in Petro , Paulo) ac reliquis singulorum hominum hypostasis , aut quod cum alio , substantia diverso , ad totius cujusdam generationem componitur , unamque hypostasim compositam efficit : ut puta , homo ex anima & corpore constitutus est ; nec vero anima sola dicitur hypostasis , nec item corpus , sed dicuntur ambo enhypostata : id autem quod ex utrisque exurgit , utrorumque hypostasis dicitur . Etenim hypostasis id proprie est ac dicitur , quod seorsim atque in propria subsistentia existit .

Rursus autem enhypostaton dicitur natura ea , quæ ab alia hypostasi assumpta , ut

in illa existat, consequuta est. Unde etiam Domini caro, cum per se ac seorsim ne momento quidem temporis exstiterit, nec proinde hypostasis est, sed potius enhypostaton quid. Quippe subsistit in Dei Verbi hypostasi, a qua fuit assumpta, eamque pro hypostasi habuit, ac etiamnum habet.

De anhypostato. CAP. XLV.

Sed & anhypostaton duplici modo dicitur. Interdum enim id, quod nusquam omnino est, significat: interdum vero, id quod in se ipso esse non habet, verum in altero existit; hoc est accidens.

Divisio Entis. CAP. XLVI.

Dividitur ens in substantiam & accidens: non ut genus in species; verum ut vox æquivoca; seu ut ea quæ sunt ab uno & ad unum.

Divisio Substantia.

CAP. XLVII.

Substantia est genus generalissimum.

Hæc dividitur

in corpus, & incorporeum:

Corpus,

in animatum, seu vivens, & inanimatum:

Vivens,

in sensibile, Zoophytum, & insensibile:

Sensibile,

in rationale, & irrationale:

Rationale,

in mortale, & immortale:

Mortale,

in hominem, bovem, equum, & his similia.

Homo,

in Petrum, Paulum, ceterosque singulos

homines; qui quidem

individua, & hypostases, ac persona sunt.

Corpus substantiæ species est, ac genus animati: animatum, corporis species, ac genus sensibilis: sensibile, seu animal, species animati, ac genus rationalis: rationa-

H

le

le, species animalis, ac mortalis genus ⁊ mortale, rationalis species ac genus hominis: homo denique, specialissima species; quippe est species mortalis, Petrique & Pauli nihilominus species: quæ quidem natura & forma ac substantia est, juxta quod senserunt SS. Patres.

Quæ medium obtinent locum inter generalissimum genus, id est, substantiam; ac species specialissimas, puta hominis, bovis, &c. subalterna genera, ac subalternæ species sunt. Dicuntur autem essentielles & naturales differentia & qualitates, quæ nimirum superiora dividant, ac constituent inferiora, formentque species specialissimas; ipsas utique constituendo, & dividendo naturam a natura. Natura porro de specialissima specie dicitur: ac quidem quid essentia, & natura, & forma sit, dictum est: quid item hypostasis, & individuum, & persona: quid etiam enhypostaton, & anhypostaton: quid præterea inter substantiam & accidens sit discriminis; quodque substantia accidentibus præstantior sit, quippe cum hæc suum esse in illa habeant.

Dictum est insuper de ipsius divisione, quidque inter substantiam ac substantiales differentias interfit, ut nimirum substantia per eas informata certam speciem absolvat, ac certam contrahat qualitatem. Dictum quoque est quid sit natura, quid forma, quid hypostasis, quid persona, quid individuum: utque cum profani auctores de iis censuerint, tum SS. Patres veritatis ac veræ Philosophiæ discipuli pariter ac doctores recta tenuerint ac docuerint. Age igitur nunc quæ sunt substantiæ propria exponamus.

Proprium substantiæ est, non esse in subiecto. Nam ipsa potius accidentibus subicitur, ut existant: ac non ipsa in alio esse obtinet. Atque proprium hoc, ad substantiales quoque differentias pertinet. Nam quod est in subiecto, nec cum adest illud seruat, nec interimit cura abest: unde nec assumitur in definitione (omnino quippe accidens est.) At differentiæ substantiales, minime gentium accidentia sunt: atque & cum adsunt conservant subiectum, & cum absunt, perimunt: quo etiam no-

nisi e assumuntur in definitione .

Illud etiam substantiæ proprium est , quod univoce prædicetur ; hoc est , & nomen , & definitionem imperit . Item , quod contrarium non habeat . Nam lapid , hoc est , lapidis substantiæ nihil contrarium est . Illud præterea , quod nec magis , nec minus recipiat ; quod etiam differentiarum substantialium proprium est . Nec enim homo magis est substantia , aut animal , quam equus , nec rursus , equus magis , quam homo . Illud denique , quod sit capax contrariorum , idque divisim , non secundum idem , sed per sui mutationem . Contraria autem dico accidentia : nec enim substantialium capax est . Quod namque rationis particeps est , non admittit illud , quod ratione caret : at corpus calefcit , & per mutationem frigescit ; atque anima nonnunquam virtutem , nonnunquam & vitium suscipit ,

*Iterum , de Homogeneis , & Homoideis ; de
que Heterogeneis & Heteroideis ; nec non
de*

de Homohypostatis ac de numero differen-
tibus. CAP. XLVIII.

Homogenea sunt, quæ sub eodem prædicamento collocantur; ut omnia quæ sub substantia continentur: eodemque modo in aliis novem prædicamentis. Sciendum est enim, esse omnino decem prædicamenta; hoc est universalissima genera, ad quæ vox omnis simplex refertur. Sunt autem hæc: 1. Substantia, ut lapis. 2. Quantitas, ut duo, tria. 3. Ad aliquid, ut pater, filius. 4. Qualitas; ut album, nigrum. 5. Ubi, ut Damasci: hoc autem significat locum, 6. Quando, ut heri, cras: quod quidem tempus indicat. 7. Habere, ut vestem ferre. 8. Situm esse, ut stare, sedere. 9. Agere, ut urere. 10. pati, ut uri.

Heterogenea porro sunt, quæ sub alio & alio prædicamento continentur. Atque Homogenea quidem sunt homo & equus, nam ambo sub substantia sunt: Heterogenea autem; ut homo & scientia: nam homo sub substantia est: scientia autem sub qualitate.

H 3.

Ho.

Homoidea rursus sunt, quæ sub eadem specie collocantur, ac essentia ratione inter se conveniunt, ut Petrus & Paulus. Ambo enim sub eadem hominis specie sunt. Heteroidea autem, quæ specie, hoc est essentia ratione, dissident, ut homo & equus. At vero SS. Patres, homogenea & homoidea, pro iis quæ *ὁμοίωσις*, seu consubstantialia sunt, hoc est pro hypostasibus eidem speciei subjectis, accipiunt.

Jam vero Homohypostata sunt, cum duæ naturæ in una hypostasi copulantur, unamque compositam hypostasim ac personam efficiunt, ut anima & corpus. Heterohypostata autem ac numero differentia, quæ per accidentium complexionem hypostasis suæ proprietatem distinctam habent; hoc est, quæ accidentium ratione inter se discrepant, ac seorsum & per se existunt, velut individua; puta Petrus & Paulus. Alius enim hic est, & alius ille.

De Quanto & quantitate. CAP. XLIX.

Quantitas est unitatum congeries. Nam uni-

unitatem nemo dicit esse quantitatem, verum quantitatis principium. Unitate igitur & unitate in unum coeuntibus duo fiunt. Ex quo perspicuum est quantitatem divisionem non esse, sed unitatum congeriem ac conjunctionem. Etenim duo in unum & unum seorsim dividere, hoc proprie divisio est: at unum & unum duo dicere, connexionis potius rationem habet.

Sciendum est autem, quod quantitas est ipsa mensura & numerus (mensura utique metiens, & numerus numerans) quanta autem ea quae numero ac mensurae subiiciuntur; hoc est, quae in numerum & mensuram cadunt. Quantorum porro alia discreta sunt, alia continua. Continuum est, cum unum est quod metimur; v. g. occurrit unum aliquod lignum bicubitum vel tricubitum; sive etiam lapis, aut quid simile: cumque id sit unum, metimur illud, & continuum dicitur. Discreta autem sunt, quae inter se sejuncta sunt: ut in decem faxis aut decem palmis: haec quippe ab invicem separata sunt. Talia

igitur numerari dicuntur, nisi ob exiguam singulorum molem, ac multitudinem modo metiamur, aut re aliqua simili, velut triticum, aut quid simile.

Continua porro definiunt, Ea, quorum partes communi aliquo termino copulantur. Nam cum lignum aliquod bicubitum sit; hoc est, duos cubitos habeat; unius cubiti finis, & alterius cubiti principium, unum est. Cohærent enim inter se atque conjuncta sunt; non autem sunt ab invicem divisa. Ac vero discreta ea sunt, quorum partes non copulantur communi aliquo termino; ut in decem faxis. Nam si quinque & quinque numeres, communem terminum, qui copulet, nullum invenies. Etenim si aliquid dederis quod inter quinos & quinos medium interponatur, jam sunt undecim, & non decem. Quin ipsam quoque nomen continui ac discreti id ipsum declarat.

Ergo ad quantitatem discretam numerus ac oratio referuntur. per numerum porro ea intelligimus, quæ in numerum cadunt. Quæ enim numerantur; plane dis-

dis-

discreta sunt, uti jam fuit ostensum. Ac ite n oratio discreta est: nam cum per dictiones numeratur, nullum communem terminum, qui partes inter se connectat, habet. Etenim ut oratio decem dictiones complectatur, easque in quinque & quinque dividat, deest communis terminus, qui eas invicem connectat. Nam si quid medium interponitur; undecim fiunt, & non decem. Eodem modo dictio quoque, cum per syllabas numeratur, communi termino quo ipsæ inter se connectantur, caret: ut in hac voce, *Socrates*, inter syllabas *So*, & *era*, nullus est communis terminus, qui eas copulet.

At vero continuæ quantitates quinque sunt: corpus, superficies, linea, locus, tempus. Scire quoque necessum est, punctum quantitatis expers esse. Nam nec in mensuram, nec in numerum cadit; caret siquidem omni dimensione. At linea unam habet dimensionem: est enim longitudo latitudinis expers; quapropter reducitur ad continuam quantitatem. Nam cum una sit, in mensuram cadit, ejusque

partes communem terminum habent, quo inter se connectantur; nempe intermedium punctum. Superficies autem est exterior corporis pars, quæ dicitur ἐπιφάνεια, παρὰ τὸ φαίνεσθαι; hoc est, ab eo quod appareat. Habet porro duas dimensiones, longitudinem & latitudinem. Hæc quoque cum una sit, mensuræ idonea est; ejusque partes habent communem terminum, quo connectantur; nimirum interjectam lineam. Sciendum est autem quod æquabilis superficies, planities dicitur: inæquabilis autem & obliqua, superficies simpliciter. At corpus, triplici dimensione constat, nempe longitudine, latitudine, ac profunditate; hoc est crassitie: cumque unum existat, sub mensuram cadit, ac partes ejus communem habent terminum, quo conjungantur; nimirum superficiem. Quin locus etiam, aeris superficies est. Nam locus tuus superficies est; hoc est, extremum aeris ambientis te: atque ut superficies est, reducitur ad continuam quantitatem. Itemque tempus metimur, nempe in præteritum & futurum; atque ipsi-

us partes communem terminum quo con-
nectantur habent, nempe nunc temporis.
Nunc porro quantitate caret. En igitur
tria sunt non quanta, nimirum, unitas,
punctum, & nunc. Ac proprie quidem
septem hæc quanta dicuntur; numerus,
oratio, tempus, locus, linea, superficies,
corpus.

Ea quoque quanta per accidens dici-
mus, quæ in illis considerantur; hoc est,
actionem, motum, colorem, aliaque id
genus: v. g. si multo temporis spatio
actio aliqua ac motus fiat, multam actio-
nem dicimus, ac multum motum; con-
tra, si exiguo temporis spatio, exiguam.
Eodem modo, si est candor in multis par-
tibus corporis, multum candorem dicimus;
si in paucis, paucum.

Præterea quantitas partim finita est, par-
tim infinita. Finita est, quam metiri
possumus ac numerare: infinita, quæ ob
eximiam magnitudinem mensuram omnem
ac numerum excedit; diciturque magna &
multa indefinite. Sic dicimus, multam
Dei misericordiam; magnum Dei Verbi

incarnationis mysterium .

Illud autem scire artinet , Aristotelem magnum & parvum , multum & paucum , majus & minus , amplius & paucius , duplum ac dimidium , atque ejusmodi , sub iis collocare quæ sunt ad aliquid . Dicimus itaque fieri posse ut eadem res , alia atque alia ratione , ad aliud atque aliud prædicamentum referatur . Etenim ea quæ modo recensuimus , ut numerum & mensuram indicant , ad quantitatem referuntur : ut autem habent inter se relationem , & ut ad invicem dicta , ad aliquid referuntur : siquidem magnum ratione parvi magnum dicitur , & duplum respectu dimidii ; & reliqua eodem modo . Porro corpus , ut est naturale , ad substantiam spectat . Ut autem Mathematicum ; id est sub mensuram cadens , ad quantitatem relucitur . Ad hæc , quantitas partim magnitudine , partim multitudine constat . Ac magnitudinem qualem metimur : numeramus autem multitudinem . Magnitudinem porro quantum sequitur ; quotum autem , multitudinem .

Quano

Quantitatis autem tria sunt propria, quæ quidem confectana dicuntur. Primum, ut contrarium non habeat. Nam corpus, nihil ipsum per se contrarium habet. Quatenus autem album forte est, aliquid habet contrarium, nempe nigrum.

Illud porro intelligendum, binario nullum alium numerum contrarium esse: nam si sit, necesse est fore multos. Omnes quippe alii numeri contrarii erunt: injustaque natura reperietur, quæ in unum contraria multa instruxerit. Neque enim fieri potest, ut uni multa adveniantur.

Secundum, ut nec magis nec minus recipiat: neque enim duæ palmæ magis duæ sunt, quam duo homines. Porro quod contrarium non habet, nec magis nec minus recipit.

Tertium denique, quod soli ac omni quanto convenit; æquale esse ac inæquale. Linea enim lineæ æqualis ac inæqualis est.

De iis quæ ad aliquid, sive de Relatione.

AD aliquid ea sunt, quæ id quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quovis alio modo ad alterum referantur. Atque aliorum esse dicuntur, ut pater filii (pater enim omnino filii pater dicitur) ad aliud autem, ut magnum ad parvum, ac multum ad paucum: non enim dicitur pauci multum; sed multum ad paucum.

Scire autem operæ pretium est, cum quidpiam secundum se consideratur, non esse ad aliquid: cum autem ad alterum habet habitudinem, tum demum ad aliquid dici. Hoc itaque est ex eorum esse numero quæ sunt ad aliquid; estque hæc ipsorum hypostasis seu essentia, ut ad alterum dicantur; hoc est, relationem ad alterum habeant. Mutua siquidem habitudo & relatio, ea quæ ad aliquid sunt, efficit.

Porro eorum quæ ad aliquid sunt; quædam eodem nomine efferuntur, ut amicus, amici amicus; inimicus, inimici inimicus: quædam autem diverso nomine; ut pater, filii pater; magister, discipuli magister.

Rursum, eorum quæ ad aliquid, alia

præcellentiæ ratione dicuntur, ut majus, minore majus. Alia, ratione judicantis & judicati; ut scientia est, ejus quod sciri potest, scientia. Etenim scientia judicat id quod in scientiam cadit; hoc est, cognitio judicat, id quod cognosci comparatum est. Sensus quoque, rei sensibilibis sensus est; positio, rei positæ positio est; statio item, rei stantis statio; ac recubitus recumbentis recubitus; ceteraque ad eundem modum. Alia ratione potentiæ & impotentia. Potentiæ nimirum, ut calefaciens, & quod calefit: impotentia vero, per potentiæ privationem; ut cum dicimus, impotentem esse oculum, ut orbem non stellatum contueatur. Alia denique ratione causæ, & ejus quod est ex causa; ut pater, filii pater.

Hoc autem eorum quæ sunt ad aliquid proprium est, quod mutuo convertantur. Etenim amicus, amici amicus dicitur: magister, discipuli magister: itemque discipulus, magistri discipulus. Illud item, quod sint simul natura. Simul porro natura esse, est simul inferre ac simul infer-

ferri , simul tollere , ac simul tolli . Nam si pater sit , filius quoque sit necesse est : ac si est filius , necesse est ut sit & pater . E contra , si pater non est , ne filius quidem erit . Cujusnam enim erit filius , si non est pater ? si item filius non est , ne pater quidem erit . Nec enim pater est , qui filio careat . Itaque filius simul cum patre tollitur , & pater simul cum filio . Simul autem tollitur , non ejus persona , sed relatio . Nam etsi remanet qui est filius ; attamen non remanet filius . Qui enim patrem non habet , qui tandem filius esse queat ? Quod si etiam defuncti hominis filium dicimus , id tamen vel non dicimus proprie , sed abusive ; vel hoc ita intelligimus , quod ob animæ immortalitatem non perierit pater , & in nihilum abierit .

Jam vero illud considerandum est , quodvis prædicamentum universalissimum genus esse ; atque genera ac species subalternas habere , nec non differentias , cum dividentes genus , tum constituentes species ; ac denique specialissimas species , indivi-

duaque . Nec vero differentiae constitu-
entes , substantiales dicuntur , praterquam
folius substantiae : nec rursus individua ap-
pellantur hypostases , nisi etiam folius sub-
stantiae .

At neque illud ignorandum , ipsam quo-
que substantiam , ut quae sit genus , & ha-
bitudinem ad alterum habeat , ad ea refer-
ri quae sunt ad aliquid . Nam genus spe-
cierum est genus , & species sunt generis spe-
cies ; exque eorum numero , quae ad ali-
quid dicuntur .

Insuper , ea quae sunt ad aliquid , &
convertuntur , aut in iis , quae per se stant ,
& consistunt ; hoc est , in substantiis habi-
tudinem habent : aut in iis quae per se fir-
ma & stabilia non sunt ; nempe in acci-
dentibus . Si in iis quae per se consistunt ,
aut eorum habitudo naturalis est , ut pa-
tris & filii ; aut non naturalis . Si mini-
me naturalis est ; aut est a fortuna , ut ser-
vus & dominus : aut ab arte , ut discipu-
lus & magister : aut a voluntate , ut ami-
cus & amicus ; inimicus & inimicus . Si
autem in iis quae non sunt per se firma ,

nempe accidentibus; aut est naturalis, ut duplum & dimidium: aut minime naturalis, (ut magnum & parvum. Hoc enim fortis potius sit, quam naturæ. Cæterum fors & electio in iis locum non habent, quæ non sunt per se firma; nisi quandoque aliquid videatur referri ad aliud per se consistens & firmum, ac quod forsitan per accidens prædicetur)

Enim vero oportet, ut quæ ad aliquid dicuntur, ad aliud prædicamentum prius reducantur, tanquam ipsa per se considerata; ac tum demum, ut habentia respectum ad alterum, ad ea quæ ad aliquid sunt, referantur. Quippe prius aliquid necesse est sine habitudine ac relatione esse, ac tum habitudinem in ipso considerare.

Habitudo autem, seu relatio, alicujus ad alterum affectio dicitur, ac tanquam appropriatio eorum quæ prædicantur, vel de substantia, vel de iis quæ substantiam afficiunt. Hæc autem, aut natura, aut fortuna, aut arte, aut voluntate constituuntur.

De Quali & qualitate. CAP. LI.

Qualitas est, per quam quales quidam nuncupantur. Ac rursum, qualitas est, per quam hi qui ea afficiuntur, denominatione dicuntur. Etenim, a prudentia dicitur prudens, qui habet prudentiam; & calidus dicitur, qui caloris particeps est.

Sciendum est autem, quale latius patere quam qualitatem. Nam quale, & qualitatem significat, & quod ejus particeps est, nempe qualitatis: ut calidum calorem, & quod calorem habet. Quales enim sunt, qui qualitatem habent: ut qui habent calorem, calidi dicuntur. Ita calidi, quales sunt: calor autem, qualitas. Quin per sepe etiam qualitas ipsa, quale dicitur: eodemque modo in quanto & quantitate.

Porro qualitatum, alia in animatis, ac ratione praeditis corporibus insunt: ut scientiae & virtutes; morbi & sanitates; dicunturque habitus, & dispositiones seu affectiones. Alia autem, & in animatis, & iis quae anima ca-

rent, ut calor, frigus, forma, figura, potentia & impotentia. Atque hæc partim potestate, partim actu sunt. Si potestate, potentiam & impotentiam efficiunt. Sin autem actu, vel ad imum pervadunt, ut calor totum pervadit ignem; candor, lac totum & nivem; tumque passionem & patibilem qualitatem faciunt: vel in superficie tantum; ac tum figuram & formam efficiunt. Qualitatis igitur quatuor sunt species, habitus & dispositio; potentia & impotentia; passio & patibilis qualitas; figura & forma.

Porro differt habitus a dispositione; quod habitus difficile mutari possit, ac sit diuturnior, ut prudentia. Non enim cito quis a prudentia ad imprudentiam mutatur. Eodem quoque modo in scientia, ubi quis accurate aliquid sciverit; nam & in eo cognitio vix potest mutari. Habitus enim sunt, fortitudo, temperantia, justitia. Similiter quoque dispositiones sunt, quæ facile mobilia sunt, ac citius immutantur, ut calor, frigus, morbus, sanitas, & alia id genus. Ut enim per ea homo
dispo-

disponitur ac afficitur, ita cito quoque mutatur: nimirum, ex calido factus frigidus, & ex ægroto sanus. Quin hæc ipsa quoque, puta morbus, sanitas, ac similia, si diuturna & ægre mutabilia sunt, in habitum transeunt. Cæterum latius patet dispositio. Etenim ambæ quidem dispositiones dicuntur: nam per eas homo certa quadam ratione disponitur ac afficitur: verum ea dispositio & affectio, quæ mutationem ægre suscipit, habitus appellatur: quæ autem facile mutatur, dispositio ac affectio tantum modo dicitur.

Secunda species qualitatis, potentia est, & impotentia: quæ quidem actu non sunt: verum naturalem aptitudinem ac potentiam, vel ineptitudinem habent. Quemadmodum dicimus, puerum quidem potentia Musicum (quamvis enim Musicam actu non habeat, sic tamen natura comparatus est, ut Musicam suscipere possit) brutum vero appellamus immusicum; quippe quod nec actu habeat Musicam, nec eam possit recipere. Quin & durum potentiam habet, ne facile dividatur.

Tertia qualitatis species , est patibilis qualitas & passio, ut calor frigiditas, albedo, nigredo , & similia . Ac passio quidem facile abjici potest, uti dispositio : ut cum quispiam , vel præ pudore erubescit , aut præ timore pallescit . Patibilis autem qualitas ægre moveri ac mutari potest . Porro patibilium qualitarum quædam minime ortum a passione ducunt ; hoc est, non aliunde, sed per essentiam insunt ; velut igni, calor, ac dulcedo, melli . Neque enim igni adventitius calor est, neque melli dulcor . Haud enim , cum prius talia non essent , postmodum calorem ac dulcedinem adscivere . Quod tamen ad humanum sensum attinet, eandem & illa passionem efficiunt . Etenim ignis, cum sit calidus, nos calore afficit : melque item, cum sit dulce, nobis dulcedinem facit : quædam item ab aliqua affectione, id est temperamento fiunt ; eamque passionem nonnunquam efficiunt, qua sensus immutentur : quanquam non eam ipsam quam habent, passionem & qualitatem, ut sunt colores . Etenim albedo, quæ ex affectione quadam
ac

ac temperamento contingit, passionem quidem circa visum efficit; hoc est, discretionem, & expansionem, & illuminationem: nec ideo tamen passione nos afficit. Paribilis ergo qualitas, quæ adventitia non est, aut in tota specie inest, quemadmodum calor in toto igne, aut non in tota, ut nigror in Æthiopicis. Neque enim omnes homines sunt nigri. Ceterum hæc nedum in corpore considerantur, verum etiam in animâ.

Quarta denique species qualitatis, est figura & forma. Ac figura quidem, tum in animatis, tum in inanimatis locum habet: forma autem in animatis duntaxat. Quod si de inanimatis etiam forma, aut formosum dicitur, id non proprie, sed abusu, sive dicitur. Quapropter latius patet figura. Nam & forma figura nuncupatur; contra autem inanimatorum figura, forma non dicitur. Porro rectitudo & curvitas ad qualitatem pertinent.

Jam vero sciendum est, qualia maxima parte, a qualitatibus denominative dici, ut a calore, calidum: quædam vero, etiam

æquivoce , ut Musica scientia , & musica mulier : quædam denique , quanquam id rarius , diverso nomine , ut a virtute , studiosus . Nam qui virtute præditus est , etiam studiosus vocatur .

Ne illud quidem ignorandum est , passionem duplicem esse . Aut enim eo quod jam passum quidpiam sit ; tumque refertur ad qualitatem ; quemadmodum vestis jam dealbata , alba dicitur : aut eo quod nunc patiatur , & tum ad prædicamentum Pati pertinet ; ut quod nondum dealbatum est , sed nunc dealbatur :

Illud item nosse convenit ; qualitates corpora non esse ; sed corporis expertes . Nam si corpora essent , referrentur ad prædicamentum substantiæ . Quin etiam accidentia omnia corpore carent , nec per se existunt , nisi in substantia considerentur .

Sed & illud observandum , substantiales qualitates ad substantiam referri . Nam sunt ejus partes ; quippe quæ ipsam dividant , atque ad specierum ejus definitionem assumantur . Cui porro prædicamento totum subicitur , ad illud quoque partes ipsi.

ipsius referuntur. Etenim grave & leve, aut in mole considerantur, ut in iis quæ ad libram appenduntur; ac tum ad quantitatem pertinet: aut in substantia, ut in elementis, puta igni, ac terra; ac tum ad substantiam pertinent, ut substantiales differentiæ. Eodemque modo in denso & raro res se habet. Aut enim substantiæ ratione ut in elementis; ac tum ad substantiam referuntur, aut adventitiæ, ut in vestimentis, ac tum ad prædicamentum situs; quippe quæ positione existant, ac quodam partium ordine.

Tria autem sunt qualitatis propria, seu confectaria. Primum, ut contrarietatem recipiat; quippe calidum frigido contrarium est, & album nigro. Secundum, ut magis ac minus admittat. Ubi enim contraria sunt, illic etiam magis ac minus reperitur. Magis porro, intensiorem; minus remissionem significat. Itaque possumus dicere, hanc speciem illa candidiorem esse, & minus frigidam. Tertium qualitatis confectarium, ac maxime proprium, est simile ac dissimile. Sciendum est au-

tem figuram non habere contrarium.

(Illud notandum, non omnes privationes per modum negationis dici; verum esse nonnullas, quæ affirmatione efferuntur, ut cæcitas & surditas. Rursum, non omnem speciem affirmandi modo proferri, sed etiam negandi; ut intemperantia, quæ cum species sit, non tamen per affirmationis, sed per inficiationis modum appellata fuit. Nam positio, affirmatio dicitur; ut, pulcher est. Negatio autem, inficiatio; ut, non est pulcher. Cum enim dicimus, iniquus, syllaba *in* negationem significat, uti vox, *non*)

Quod si hoc album illi albo æquale, atque hæc superficies illi superficiæ æqualis esse dicitur; haud tamen id ratione qualitatis, sed ratione quantitatis: quemadmodum etiam in quanto, simile & dissimile consideratur; non ut quantum est, sed ut qualitatem participat.

De Agere & Pati. CAP. LII.

Sciendum est actionem & passionem, id est

est agendi vim ac patiendi, sub qualitate contineri: agens verò & patiens substantiam quandam esse, certo quodam modo operantem, aut patientem. Agere igitur est in seipso actionis causam habere: pati autem, in seipso, & in alio patiendi causam habere; ut opifex, & illud quod efficitur. Nam opifex in se operis causam habet: opus autem, in opifice quidem principium habet; in seipso vero, aptitudinem ad patiendum. Per opificem autem hoc loco artificem intelligimus, puta fabrum: per opus vero, materiam artificii subjectam, ut lignum. Ligni siquidem materia fabro subjicitur.

Eorum porro quibus agere & pati convenit; quædam simpliciter facere dicuntur, ut in artibus factivis, puta fabrili, æraria, ac similibus, in quibus opus remanet, etiam postquam opifex ab opere cessaverit. Etenim postquam architectus finem ædificandi fecit, remanet quod extractum fuit. Quædam autem dicuntur agere, in quibus illud quod agitur non remanet, cessante eo qui agit. Ubi enim tibicen ca-

nendi finem fecit, non manet tibiæ cantus, sed interit. Quædam denique dicuntur contemplari; uti studere Astronomiæ aut Geometriæ, intelligere, hisque similia. Sunt aliæ insuper species, quæ in inanimatis considerantur; ut in igne, lapide, ligno, & similibus. Priora igitur in his quæ ratione utuntur, locum habent. Posteriora autem, in illis quæ anima & ratione carent, Non enim ea ratione agit, qua est animatum; sed qua corpus admotum corpori.

Duplex autem categoriæ hujus est proprietas: altera, ut contrarietatem admittat. Nam calefacere, ac frigefacere inter se pugnant. Altera, ut magis & minus suscipiat. Quippe contingit, cum magis calefacere; tum minus frigefacere: itenque magis calefieri, & minus frigefieri.

Itaque in prædicamentis omnibus considerantur: agere & pati: nimirum in substantia, gignere & gigni; in quantitate, numerare & numerari: in iis quæ ad aliquid, conduplicare & conduplicari: in qualitate, dealbare & dealbari; in Situ, col-
loca-

locare & collocari : in habere , ferre ac ferri : in ubi , continere & contineri : item in quando , continere & contineri ; in presenti scilicet , & præterito , & futuro tempore .

De Situ . CAP. LIII.

Situm esse , est quodammodo comparatione alterius positionem habere : velut corpus ita situm , ac talem habens positionem , ut vel recumbat , vel sedeat , vel stet . Porro situs , tres sunt species ; nempe stare , sedere , & recumbere . Nam rectum esse , stare facit : deinceps autem , ex parte jacere , & ex parte stare , sedere efficit . At omnino jacere , recubitus facit . Porro situm esse , nec eum qui situs est , nec locum significat , sed ejus qui situs est , positionem in loco .

Eorum autem quæ sita sunt , alia naturali modo sunt sita , ut elementa in suis locis : v. g. terra , aqua aer ; ignis & similia : alia per positionem & artem , ut statua , columna , aliaque id genus . Est

&

& alia in super divisio ; nempe quod eorum que sita sunt, alia firma sint & immota, ut terra : alia moveantur, ut celestia corpora. Ac præterea, eorum que sita sunt, quædam potestate sunt sita ; quæ nimirum transmigrare possunt : quædam a se, ut ubicumque sita sint.

De Ubi, CAP. LIV.

Ubi locum significat. Nam cum quaeritur ex nobis, ubinam sit talis : dicimus, domi, in urbe ; hæc autem, locum significant. Species porro prædicamenti Ubi totidem sunt, quot locorum differentia : nempe, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, ante, & post.

De Quando, CAP. LV.

Quando, tempus designat. Nam cum ex nobis quispiam sciscitatur, quando illud contigerit, dicimus, anno superiori, duobus abhinc annis ; quæ quidem

tem-

tempus significant. Species porro prædicamenti quando totidem sunt, quot tempora. Tria autem hæc sunt; nempe præsens, præteritum, & futurum.

De Habitu. CAP. LVI.

HAbitus, est substantia circumstans substantiam. Significat autem, circumdare & circumdari, sive comprehendere, nec esse rei partem aliquam. Ac quidem active complectuntur & ambiunt tunica, arma, & alia id genus: passivè autem, annulus, ac si quid ejusmodi exiguum est. Porro necesse est, ut & quod complectitur, quodque aliud se complectens habet, substantiæ sint. Si enim alterum quidem substantia sit, alterum autem accidens, uti scientia ac sciens, minime ad prædicamentum Habere referuntur, Habere autem tot differentias habet, quot rerum differentiæ sunt. Aut enim animata res est, aut inanimata. Atque rem quidem animatam habere dicimur, ut puerum, equum, & similia: inanimatam vero

vero, ut annulum, calceamentum, & alia id genus. Præterea dicitur Habere multis quoque aliis modis æquivoce, de quibus postea fufius differemus.

De Oppofitis. CAP. LVII.

Quidquid opponitur, vel opponitur ut res, vel ut sermo. Si ut sermo sermoni, affirmationem & negationem efficit. Atque affirmatio quidem est cum dicimus aliquid inesse alicui: v. g. Negatio autem, cum quidpiam non inesse dicimus, v. g. non est pulcher. Utrumque porro, enunciatio dicitur. Si autem, ut res opponuntur, vel dicuntur ut ad ea in quibus est conversio, efficiuntque ea quæ ad aliquid; quæ quidem mutuo se inducunt ac perimunt: vel ut non ad ea in quibus conversioni locus est, ac quæ non habent relationem. Atque illa, aut in se mutuo migrant, atque interim tamen sunt naturæ consentanea; & hæc contraria efficiunt, ut calor & frigus: aut alterum quidem in alterum migrat, alterum autem

non

non migrat in alterum ; estque alterum quidem illorum naturale ; alterum naturæ repugnat , ac tum illa efficiunt quæ invicem opponuntur ratione privationis a habitus , ut visus , & cæcitas . Vitus liquidem habitus est , utpote ab Habere ; cæcitas autem , habitus privatio , nempe visus .

Contrariorum autem alia sine medio sunt , alia medium habent . Illa sine medio sunt , quorum alterum , seu unum , in eo quod est ipsorum subiectum , sive in iis de quibus prædicantur , esse necesse est : ut morbus & sanitas , in subiecto animalis corpore . Quippe omnino necesse est , aut morbum , aut sanitatem ejusmodi inesse corpori . Per morbum autem intelligimus omnem naturæ distractionem seu depravationem . Illa autem medium habent , quorum alterum necesse non est inesse subiecto , seu iis de quibus prædicantur ; ut album & nigrum . Sunt namque contraria , nec tamen propterea horum alterum omnino necesse est corpori inesse . Neque enim omne corpus , aut album esse , aut nigrum necessa-

rium est: (sunt enim corpora fusca & rufa) nisi forte alterum contrariorum alicui a natura determinate insit; uti calor igni, ac frigus nivi. Porro contraria quæ medium admittunt, partim nomina habent; v. g. quod est medium inter album & nigrum, fuscum dicitur; partim nominibus carent. Nam quod medium interponitur inter justum & injustum non habet nomen; sed extremi utriusque negatione medium ejusmodi significatur; puta, nec justum, nec injustum.

Contraria porro quatuor hæ proprietates comitantur. Prima est, ut bono quidem, malum contrarium sit: malo autem, quandoque bonum, quandoque aliud malum. Etenim temperantiæ intemperantiæ contraria est: intemperantiæ autem, interdum temperantiæ, interdum stupiditas. Est enim stupiditas, cum non moventur aut excitantur animæ affectiones. Quapropter intemperantiæ temperantiæ defectus est: stupiditas autem excessus. Porro defectus cum excessu pugnat. Secunda proprietas est, quod fieri non possit ut contraria simul

mal sint in individujs secundum idem .
 Neque enim Socrates simul & valere , &
 agrotare potest ; aut membro eodem ca-
 lesieri pariter , ac frigesieri . Tertia , ut
 in eodem subjecto , aut genere , aut specie ,
 aut numero sint . Genere quidem , ut in
 simplici corpore album & nigrum : specie
 autem , ut in animantis corpore sanitas &
 morbus : nam de numero est perspicuum .
 Idem enim corpus per sui mutationem ca-
 pax est contrariorum . Quarta denique pro-
 prietas , quod contraria , vel sub eodem ge-
 nere sint , ut album & nigrum sub cor-
 pore : vel sub contrarijs generibus , ut ju-
 stitia & injustitia sub bono & malo ; quæ
 quidem contraria sunt : aut demum sunt
 ipsa contraria genera , ut bonum & ma-
 lum ; quæ quidem contraria genera sunt .

De Habitu & privatione . CAP. LVIII.

HAbitus , habiti & habentis actus seu ope-
 ratio dicitur : puta , armorum & armati ;
 sive induentis & induti . Secundo , adventitii
 actus existentes durabiles , sive illi natura-

non sit aptum ut recipiat musicam: quod item locum habet, cum genus quidem rei aptitudinem habet; quædam autem species non item: v. g. animal cernere aptum est; & tamen talpa, quæ animalis species est, cernendi aptitudine caret. Quarto, potentia quæ secundum habitum est, abjectio. Quinto, finalis actus ac perfectiæ abjectio: quod quidem superius eam, quæ per privationem & habitum fit, contrariorum oppositionem appellavimus; hoc est; potentia, tam efficientis, quam patientis. Hæc porro tribus hæc notis insignitur; ut sit, quod natura comparatum est habere, nec ullo tamen pacto habet, verum prorsus privatum est; & quando ac ubi habere natura comparatum est: v. g. † non dicimus lapidem cæcum esse; neque enim comparatus est, ut cernendi habitu polleat. Nec canem recens natum cæcum appellamus; aut nuper editum infantem, edentulum: quia eo tempore habere visum aut dentes minime comparati sunt. Neque item pedem cæcum esse

K 3

† *Basil. libr. 1. cont. Eun.*

les sunt, sive ad animum spectent. Naturales nempe, ut calor in iis quæ calefiunt, animi autem, ut scientia. Tertio, quod nondum quidem habet, sic tamen comparatum est ut habere possit: quod quidem est primum significatum, ejus quod est potestate. Quanto, naturalis qualitas, id est habitus naturalis: ut calor ignis, dormientis visus. quod quidem secundum significatum est, ejus quod est potestate (quamvis enim urere possit ignis; non tamen actu urit) primum autem ejus quod est actu. Quinto, ut actus perfectus: ut visus in actu visionis, & calor, qui jam calefacit.

Privatio autem est habitus abjectio. Itaque opponitur primo habitus significato, amorum, sive vestitus privatio. Secundo, adventitiorum habituum abjectio; ut cum id quod calefactum est, refrigeratur. Tertio, quod genus rei nullo modo habere comparatum est; ut infantem natura comparatum ad musicam dicimus; ficum autem nequaquam. Ficus itaque privata est, quod nimirum stirpium genus

esse dicimus: quandoquidem animal a natura non habet in pede videndi habitum. Cum igitur tribus his modis habere comparatum est, nec tamen habet, privatio dicitur.

De Priori & Posteriori. CAP. LIX.

PRioris significationes quatuor sunt. Primo enim ac potissimum, quod tempore antecedit. Ac proprie quidem in animatis, senius dicitur; in iis autem quæ anima carent, vetustius. Improperie tamen alterum pro altero usurpatur.

Secundo, id significat, quod natura prius est: quod quidem simul infertur, sed non simul infert: contra autem simul tollit, ac non simul tollitur; ut animal prius est homine. Quippe animali sublato, ne homo quidem erit (homo enim est animal) contra vero sublato homine, erit nihilominus animal. Nam & equus, & canis animalia sunt. Ac rursum, si homo sit, animal simul erit (homo enim est animal) contra autem si animal sit, non propterea hominem esse necessum est; sed equum
for-

fortasse, & canem, & similia. Et hæc quidem, quod spectat ad secundum illud Prioris genus.

Tertio id quod ordine prius est; ut dicimus literam, *a*, priorem esse, literam, *b*, posteriorem, ac deinde syllabas, postea dictiones.

Quarto, id quod dignitate antecellit; ut dicimus, primum Episcopus, deinde Presbyter. Quanquam nonnulli modum hunc submovent; eo quod fieri possit ut qui ordine prior est, dignitate & merito posterior sit.

Quinto, uti dicimus causam & causatum; velut Socrates imagine sua prior est; quippe qui imaginis suæ causa sit. Sed & pater filio prior ac major est: pater namque est filii causa: quippe cum filius gignatur ex patre. † Eoque etiam B. Gregorius sensu accepit, quod a Domino nostro in sacris Evangeliiis dictum est, *Pater major me est*.

Alii autem adjungunt id quod est cogitatione & intentione animi prius, ut pa-

K 4

ries

† Greg. Naz. orat. 4. de Theolog.

Joann. 14. 29.

ries est fundamentis prior. Cæterum re-
ducitur illud ad quartum modum, quo
aliquid dignitate prius est. Nam quod
intentione prius est, hoc reipsa posterius
est. Quot porro modis est Prius, totidem
quoque est posterius. Prius autem & po-
sterius; majus item & minus, non inter
æquivoca recensentur, sed inter ea quæ
ab uno sunt.

De Simul. CAP. LX.

Simul ea proprie dicuntur, quorum or-
tus est in eodem tempore, ut cum duo
quidam eodem temporis puncto nati sunt.
Atque hic modus primo significationum Prio-
ris opponitur. Secundo, ea simul esse
dicuntur, quæ invicem coexistunt, ita ta-
men ut neutrum alterius causa sit, aut ab
altero esse accipiat; ut duplum & dimi-
dium. Simul enim coexistunt, seque mu-
tuo inferunt, atque pariter tollunt. Hic
porro modus secundo modo ac quinto Prio-
ris adversatur. Etenim in secundo, nec
se simul inferunt, nec simul tollunt: in
quin-

ad esse. † Nam quod prius non erat, hoc oritur; interitus contra, ab esse ad non esse mutatio est. Quod vero ad accretionem & decretionem spectat; accretio est motus ad majus; decretio autem ad minus. In alteratione rursum, sunt oppositæ affectiones: puta opponitur calefactio refrigerationi, & candori nigredo. Quocirca opponuntur, interitus quidem ortui; decretio autem accretioni: alterationi vero, tum id quod peculiariter oppositum est, tum etiam quies; v. g. calefactioni, tum refrigeratio, tum quies opponitur: nam cum res calefactioni subjecta terminum acceperit, atque ad summum calorem pervenerit, tum quiescit, & calefieri desinit. Itidem etiam mutationi secundum locum, tum contrarius motus, tum quies opponitur; contrarius nimirum motus, ut motus sursum: motui deorsum: quies vero; nam si quis glebam sursum jaciatur, non prius deorsum movebitur, quam intercesserit quies aliqua. Cæterum cælesti motui nullus motus contrarius est. Videtur autem, alte-

† *Arist.* 5. *Phys.* 6. 1. 1. 7.

rus & interitus: in quantitate, accretio & decretio: in qualitate, alteratio: in prædicamento ubi, hoc quod est in orbem agi (quod quidem circumactio dicitur) item a recta linea moveri, quod appellatur motus rectus. Porro motus illius qui in rectum est, sex sunt modi, supra, infra, intra, extra, dextrorsum, sinistrorsum. Quare adjuncta circulatione, septem sunt motus locales. Nam quidquid mutatur, aut per se mutatur, aut ratione alicujus, quod fit in ipso; aut certe ratione alicujus quod fit circa ipsum. Ac si quidem per se; ortum efficit & interitum. Sin ratione alicujus eorum quæ insunt; aut ratione quantitatis, atquæ accretionem ac decretionem facit: aut ratione qualitatis, tumque alterationem efficit. Sin denique ratione alicujus quod fit circa ipsum, motum secundum locum facit. Nam locus, nec ipsum est quod movetur, nec eorum aliquid quæ sunt in ipso, sed comitatur ea quæ moventur, & circum ipsa est.

Circa ortum autem & interitum hoc interest; quod ortus fit progressus a non esse
ad

alteratio motus reliquos confectari. Nam & quod procreatur, & quod interit, & quod augetur, & quod decrefcit, quodque loci mutatione movetur, omnino alteratur. In naturalibus tamen motibus, quamquam alterationem reliquos motus comitari reperimus; fieri tamen potest ut res aliqua alteratione muctetur, ac nihilominus nullo alio motu moveatur; uti contingit in lapide. Hic enim calore afficitur & frigore; nec tamen augetur aut definit. Atque ita demum in motibus aliis. Quapropter, etfi alteratio reliquos motus comitatur, ipsa tamen fecundum fe confiderari potest: hincque compertum fit illorum difcrimen.

† Verum Aristoteles, hancquaquam mutationem motum appellat. Etenim in quinto Phificorum, probavit, ortum & interitum mutationes quidem effe, non motus: eo quod motus ita fiat, ut res interim falva & incolumis maneat. Quod fi alterationi ac mutationi locali duo contraria effe diximus, nempe contrarium motum

† *Arist. ibid. t. 9.*

tum, & quietem; utique sciendum omnino est, posse alia & alia ratione duo quædam uni contraria esse, quics nimirum contraria est, ut habitus, & privatio; at oppositus motus proprie contrarius est, uti refrigeratio calefactioni.

De Habere. CAP. LXII.

Habere octo modis dicitur. Aut enim, ut habitum & dispositionem, aut aliam qualitatem: etenim scientiam ac virtutem habere dicimur. Aut ut quantum: lignum enim tres cubitos magnitudinis habere dicitur. Aut ut substantiam circa substantiam; quod quidem est universalissimum genus. Hoc porro vel circum universum corpus, ut vestem: aut circa aliquam partem, ut anulum in digito. Aut ut partem in toto; dicimur enim habere manus. Aut ut in vase; uti amphora vinum habere dicitur. Aut ut possessionem; domum enim, aut agrum habere dicimur. Quin & uxorem dicimur habere; & uxor item virum habere dicitur.

Videtur autem hic modus ab Habere alienus esse, quoniam conversionem admittit. Neque enim magis virum habere uxorem significat, quam uxorem virum. Neuter enim alterum exsuperat; verum æque ac sine discrimine sese invicem habent. Quamquam autem possessor quoque prædium, ac rursus prædium possessorem habere dicitur, atque hæc inter se convertuntur; at non tamen ut vir uxorem, ac uxor virum. Etenim jus omne ac dominium in prædium possessori comperit; eaque de causa, possessor potius habere, prædium autem haberi dicitur.

Illud autem minime dubium est, quin Habere in æquivocorum numero sit censendum. Nonnulli porro ejus quod est Habere, totidem differentias esse dicunt, quot sunt ejus quod est agere & pati. Uti enim ea quæ agunt ac patiuntur, vel sunt animata vel inanimata: eodem modo hic quoque, aut animatum est id quod habet, & habetur, aut inanimatum. Qua igitur ratione diversorum generum eadem erant differentia? verum responderi potest:
id

id quod est habere, aut circa totum corpus esse, aut circa partem. Atque hoc rursus, aut ad propulsandas injurias esse accomodatum, aut ad ornatum.

De Enunciatione, affirmatione, & negatione. CAP. LXIII.

Sciendum est, tam affirmationem, quam negationem, enunciationem esse. Atque affirmatio quidem est, quæ, quid alicui insit, id est, quid aliquis sit, significat; ut Socrates sapiens est: Socrates ambulat. Negatio autem, quæ, quid alicui non insit, id est, quid aliquis non sit, ostendit: uti, hic non est sapiens; ille non ambulat. Quoniam autem omni affirmationi, negatio; itemque omni negationi, affirmatio adversatur; negatio ea quæ affirmationi opponitur, & affirmatio ea quæ negationi adversatur, contradictio dicitur. Porro alteram falsam, alteram veram esse necesse est.

De Terminis, & Propositione, & Syllogismo. CAP. LXIV.

Observandum est, hoc Logici muneris esse, ut de demonstratione pertractet. Demonstratio autem syllogismus est. Syllogismus porro ex duabus veris propositionibus & conclusione conflatur. v. g. ut animam immortalem esse demonstrarem, ita probo: *Quidquid perpetuo motu agitur, immortale est.* Hæc est propositio. Deinde alteram propositionem adjungo, & dico: *Anima perpetuo motu agitur.* Sequitur conclusio: *Anima ergo immortalis est.* Unaquæque autem propositio ex terminis constat. Qualibet enim propositionis dictio terminus appellatur. Nam terminus est, in quem propositio resolvitur. Exempli gratia, in hac propositione; *quidquid perpetuo motu agitur, immortale est;* *quidquid,* terminus est, utpote propositionis pars: *perpetuo motu agitur,* item terminus dicitur: *immortale,* itidem terminus dicitur: *ac demum, est,* terminus dicitur.

Illud

Illud autem scire convenit, necessarium esse, ut propositiones omnes veræ sint, ac conclusio propositionibus respondeat. Nam si vel propositionum altera, vel conclusio, falsa inveniatur, paralogismus, hoc est captiosum argumentum, non syllogismus erit. Porro quinque ista, nempe vox simplex, nomen, verbum, dictio, terminus, nihil inter se ratione subjecti differunt, sed secundum habitudinem duntaxat: v. g. homo, ut simpliciter aliquid significat, simplex vox dicitur: ut autem subjectum, nomen vocatur: ut vero rationem prædicati obtinet, verbum: ut rursus pars est affirmationis & negationis, dictio: ut denique propositionis ac syllogismi pars, terminus appellatur.

Sciendum est autem in propositione, hoc est, in affirmatione & negatione, subiectum quidem, nomen dici: quod autem prædicatur, verbum. Exempli gratia, propositio & affirmatio est, *homo ambulat*: in ea, *homo* subiectum est, ac nomen dicitur; *ambulat* autem, prædicati rationem obtinet, & dicitur verbum. Ac rursum in his verbis,

Socrates bonus est; *Socrates* subjectum est, ac nomen dicitur: *bonus est*, prædicatæ locum tenet, ac verbum nuncupatur, ut potest affirmationis pars: tametsi alioqui apud Grammaticos, *bonus* dicatur esse nomen. Atque ut summam dicam, illud omne quod *est* comitatur, verbum est.

Illud item sciendum, nihil inter hæc quinque discriminis esse, nempe inter enunciationem, propositionem, questionem, instantiam, ac conclusionem. Nam cum simpliciter pronuntio, *anima est immortalis*; enuntiatio dicitur. Cum autem ut pars syllogismi assumitur, jam propositio est, ut cum dico, *Anima immortalis est*. Rursum cum quispiam adversus propositionem hanc insistit dicens, *Unde animam immortalem esse constat?* tunc illi instantia appellatur. Rursum cum inquirendi causa proponimus, *numquidnam anima immortalis est?* quæstio vocatur. Denique, cum ex propositionibus aliquid colligitur, conclusio appellatur: v. g. *Anima perpetuo movetur: quod perpetuo movetur, est immortale*: ex his propositionibus colligitur: *Anima ergo im-*

immortalis est, atque hæc est conclusio.

Definitiones variae. CAP. LXV.

Propositio est oratio enunciativa alicujus ab aliquo; quod quidem est negatio, ut, *Socrates non ridet*: aut alicujus de aliquo; quod affirmationis rationem habet, ut, *Socrates ridet*. Terminus est, in quem Propositio resolvitur. Syllogismus est oratio, in qua positis quibusdam (hoc est, concessis) aliud necessario ex iis quæ sunt posita, esse contingit, propter illa quæ posita sunt. Etenim obpositas propositiones, fit conclusio, nulla alia externe petita confirmatione opus habens. Quæstio, est proposita intellectui speculatio seu inquisitio tendens ad electionem vel fugam; hoc est, ad infirmationem, vel consensum. Percontatio, est interrogatio diffusam ac prolixam responsionem postulans. Hoc enim interrogatoria oratio a percontatoria differt, quod interrogatoriam velox. (hoc est, paucis concepta) responsio sequitur: percontatoriam autem, prolixa, & multis verbis.

racter dialogicus dicitur , qui sciscitatione
 & responsione constat . Instantia , est quæ
 ab ipso initio orationem everit . Antipa-
 rastasis , id est depulsio , est quæ id quod
 ab adversario dicitur , ut verum quidem
 admittit , sed rei propositæ nihil detrimen-
 ti afferre ostendit . Lemma , id est assum-
 tum , est quod ut certum & indubitatum
 ad alicujus rei probationem assumitur . Hæ-
 resis est sententia , seu opinio multorum
 hominum inter se quidem consentientium ;
 ab aliis autem dissentientium . Commu-
 nis notio , est de qua inter omnes constat ;
 velur , solem esse . Thesis , est viri ali-
 cujus , sapientia ac eruditione insignis alic-
 na a communi existimatione opinio ; id est ,
 nova quædam , insolensque conceptio : ut
 illud Parmenidis , qui Ens unum esse di-
 cebat : illud item Heracliti , qui omnia
 moveri assererat .

Commune , est quod in multis confi-
 deratur ; aut quod de multis prædicatur .
 Commune autem quatuor modis dicitur :
 nempe , aut quod in partes dividi potest ,
 ut terra quæ in plures hæredes distribuitur .

Aut

Aut quod sine divisione in communem usum adhibetur, non tamen uno eodemque tempore: ut servus unus, aut unus equus duorum dominorum, nunc hujus, nunc illius imperium exsequens. Aut quod licet occupatione priorum usurpetur, in commune tamen remittitur, ut locus in theatro, vel in balneo. Aut denique, quod indivise ad communem & eandem intelligentiam profertur; ut præconis vox. Atque hoc modo in æquivocis & univocis debet accipi quod dicitur; *Quorum nomen est commune*. Per se, est quod primum ac per essentiam alicui inest, ac non per accidens, ut esse rationale, homini. Universale est, quod multa significat; ut homo, animal, substantia. Per accidens, est quod potest alicui inesse, vel ab esse; ut homini ægrotare, vel sanum esse. Facere dicitur in artibus effectricibus, in quibus remanet res quæ fit, ut in fabili, & similibus. Absoluta enim effectione, remanet lectus. Agere autem dicitur in iis in quibus non remanet opus, idest quod fuit effectum, ut in tibiæ ludo, & saltatione

tionem. Contemplari dicitur, intelligere; Astronomiæ, Geometriæ ac similibus operam dare

Ἐπίνοια, vel subtilem considerationem, vera doctrina duplicem esse pronunciat. Altera enim est, velut ἐπένοια quædam, ac ἐπερθεύμεναι; hoc est, accuratior quædam ac secunda cogitatio, quæ totam & implicatam rerum speculationem, atque cognitionem explicat, ac declarat: ut quod sensui simplex videbatur, per longam & curiosam mentis indagationem varium & multiplex esse appareat v. g. homo qui simplex esse videtur, subtili cogitatione duplex intelligitur; ex corpore scilicet & anima concretus. Altera autem figmentum est cogitationis animi, per conjunctionem sensum ac facultatis imaginantis, ex his quæ sunt, ea quæ non sunt componens & æstimans, cuiusmodi est Hippocentaurorum, & Sirenarum, & Tragelaphorum fabulosa confictio. Universorum enim partes accipiens, atque ex partibus aliud quidpiam componens, arbitrata ac libitu suo, ea quæ nullo modo conspiciuntur in rerum natu-

natura, aut existere intelliguntur, in animi cogitatu ac rationibus fixitis, subindeque in materia concinnas, simulacra idolaque formavit. Hæc autem, simplex cogitatio dicitur.

(Garrulitas, est, dum quis ea quæ in aliquo continentur, de eo quod continet, enunciat ac prædicat. v. g. in homine animal & bipes continentur, & in Socrate album & musicum. Si quis ergo ea de homine, aut de Socrate prædicet, hoc modo, homo est animal bipes: Socrates est quiddam musicum, album, ille nugatur & garrit, idem multoties repetens. Hæc enim nugacitatem & garrulitatem prominent: quoniam hæc complectitur homo & Socrates, adeo ut qui ea affirmaverit, & ista simul declarasse censeatur.

Habitudo est & propinquitas, & amor sive amicitia, & possessio, & participatio, & conjunctio. Habitudinem vocamus, rei alicujus cum alia connexionem, & consuetudinem, & affectionem; quæ, tam ex loco eodem originem habet, tum per respectum ad locum eundem; ac etiam eo

quod in eodem loco consistant. Scire autem expedit, quod in quatuor hominibus sex habitudines reperiantur: prioris erga tres alios, atque adeo jam tres habitudines considerantur; secundi erga duos, sicque quinque sunt: tertii erga unum: ex quo contingit, inter quatuor habitudines sex reperiri: at vero inter quinque homines decem habitudines esse.

Unio fit variis modis, Aut enim per consersionem, ut in diversis farinis, quæ in unam massam commiscuntur. Aut per agglutinationem, ut in are & plumbo. Aut per coagmentationem, ut in faxis, & lignis. Aut per confusionem, ut in iis quæ liquecunt, & in metallis: in illis nimirum, ut in cera & pice, aliisque ejusmodi: in his autem, ut in auro, & argento, aliisque id genus. Aut per missionem, & temperationem, ut in liquidis; puta vino & aqua, aut vino & melle. (Aut per calcinationem; ut in iis quæ prius avulsa sunt, & postmodum restituntur. v g cum fax ab igne procedens, iterum igni redditur.)

At

At vero unio quæ per compositionem fit, est partium inter se, sine ullius detrimento, commutatio; ut in anima & corpore. Quam quidem unionem quidam Patres temperationem ac commistionem dixerunt; atque etiam *συμφύαν*, id est: naturalium velut concretionem quandam ac connaturalitatem. Sciendum est autem, nonnullos Patres commistionis vocabulum istud in Christi Mystero minime admisisse; at unionem secundum compositionem, omnes ad unum recepisse. Unio autem Hypostatica ipsa est, quæ ex compositione exurgit. Est itaque secundum hypostasim unum, quod ex diversis naturis constat. Rursumque, per hypostasim unum illud est, quod ex duabus rebus, in una tamen persona agnoscitur. Ac denique unio per hypostasim, est natura accedens ad aliam hypostasim.

Temperatura autem est corporum appositio, ac mutua qualitatum permeatio. Ac rursus, mixtio est corporum qualitates suas in se invicem commiscentiam conjunctio. Mixtio est substantiarum natura di-

verarum concursus, & qualitatum quæ illis insunt, mutua incurſio.

Est etiam unio quæ per juxta positionem fit; estque similis illius quæ fit per coaptationem.

Rurſum personalis unio dicitur, cum quis alterius personam ſubiens, ipſius loco, pro ipſo verba facit. Ac præterea, unio est affectionis, ut amici ad amicum. At Nestorius alias uniones commentus est, nempe ſecundum dignitatem ac honoris æqualitatem, & voluntatem eandem, complacentiamque, & nullam nominis communionem.

Sciendum est autem, in unione hypostatica, res ſpirituales haud ſecus illis unioni, quæ ipſas poſſunt ſuſcipere, atque ea uniantur quæ ſimul corrumpuntur & intereunt; unitas autem, inconfuſas manere, ac expertes corruptionis nihilque denatatas ſecundum qualitates, uti ea quæ adjacent. Ejuſmodi enim ſpiritualium rerum ſeu earum, quæ in intellectu cadunt, natura exiſtit.

Adhuc de Unione secundum hypostasim

CAP. LXVI.

Illud scire attinet. Unionem secundum hypostasim, unam rerum conjunctarum compositam hypostasim efficere, naturas eas quæ ad unionem convenerunt, earumque distinctionem, ac naturales proprietates confusionis omnis ac mutationis expertes in se retinentem, ipsam autem nullam ad seipsam hypostaticam differentiam habere. Quippe ipsius sunt utriusque eorum, quæ ad unionem coierunt, characteristicæ distinguentiæ, per quæ utrumque ab iis quæ ejusdem speciei ac naturæ sunt, secernitur, ut in anima & corpore. Etenim una quidem ex utrisque; puta Petri, aut Pauli, composita hypostasis efficitur: cæterum in seipsa naturas ambas, hoc est animæ & corporis, earumque distinctam cujusque rationem ab omni permissione alienam; atque item proprietates, ab omni confusione remotas, salvas retinens, habet nihilominus in seipsa characteristics utri-

utriusque proprietates ; puta animæ , quæ eam a reliquis animabus separent ; itemque corporis , quæ ipsum a cæteris corporibus fecernant : nec ullo tamen modo animam a corpore sejungant ; verum uniant & copulent , simulque unam ex ambabus compositam hypostasim a reliquis ejusdem speciei hypostasisibus dirimant . At posteaquam se vel nature hypostaticam unionem suscepert , divisionis prorsus expertes manent . Nam etsi anima in morte a corpore divellitur , utriusque tamen hypostasis una eademque perseverat . Hypostasis enim est rei cujusque secundum seipiam in primo illius ortu constitutio , aut etiam compositio . Quapropter anima & corpus unum in eoque existentie suæ principium retinent , etiam si alterum ab altero disjungatur .

Illud autem observandum , naturas quidem secundum hypostasim inter se uniri posse , ut in homine : itemque naturam ab hypostasi assumi , & in ipsa subsistere posse ; quæ quidem ambo in Christo intueri licet . Nam in eo naturæ , divina nimirum

rum, & humana, copulatæ sunt: atque in Dei Verbi hypostasi, quæ prior existebat, animata ipsius caro subsistentiam nacta est, eamque hypostasim habuit. At vero, ut ex duabus naturis natura una compo- sita, aut ex duabus hypostasibus una hypostasis efficiatur, omnino fieri nequit: propterea quod contrariæ substantiales differentiæ in una eademque natura simul esse non possunt. Siquidem earum munus est, naturas eas, quibus insunt, ab invicem dirimere. Ac rursus fieri non potest, ut quæ semel separatim ac per se existiterunt, principium aliud subsistendi & hypostasis habeant. Hæc enim nihil est aliud quam per se ac seorsim existentia. Sciendum porro in S. Trinitate, hypostasim modum esse principii expertem sempiternæ cujusque existentia.

Illud autem scire convenit, quod cum composita aliqua natura fit, debere partes esse simul tempore, atque ex aliis aliud perfici, adeo ut non servet, sed potius immutet, & in aliud convertat ea ex quibus compositum est. Ut cum ex quatuor ele-
men-

mentis corpus efficitur, aliud ex aliis fit: ac neque ignis perfectus, neque ullum aliud elementum est aut dicitur. Et sicut ex equo & asina mulus gignitur. Neque enim mulus, equus aut asinus est vel dicitur; sed aliud ex aliis, neutrum retinens inconfusum & invariabile, eorum ex quibus concretus est & coaluit.

Sex Philosophiæ definitiones . CAP. LXVII.

Philosophia est cognitio eorum quæ sunt secundum quod sunt, id est naturæ ipsorum. Philosophia est rerum divinarum humanarumque cognitio. Philosophia est cura & meditatio mortis, tum ejus quæ sub electionem cadit, quamquæ naturalis est. Philosophia est assimilatio cum Deo, secundum quod homini possibile est. Deo autem similes evadimus ratione justitiæ, sanctitatis, & bonitatis. Justitia quidem in æquabili distributione versatur, hoc est, ut nec injuriam inferat quisquam, nec cujusquam personam in judicio suscipiat, sed unicuique prout gessit rependat. Sancti-

tas autem, quæ cum bonitate incidit, super justitiam assurgit, & in eo sita est, ut quisquis læsus est, patienter ferat, atque iis, a quibus læsus est, ignoscat, inio & illos bonis afficiat. Philosophia est ars artium, & scientia scientiarum. Omnis enim artis principium est Philosophia; quippe cum per eam ars omnis inventa sit. Philosophia est amor sapientiæ. Sapientia autem vera Deus est. Quocirca charitas erga Deum, ipsa vera Philosophia est.

Dividitur porro Philosophia in contemplatricem & activam. Contemplatrix, in Theologiam, Mathematicam, & Physiologiam: Mathematica, in Arithmeticam, Musicam, Geometriam, & Astronomiam. Activa rursus, in Ethicam, Oeconomiam & Politicam. Ad contemplatricem itaque rerum corpore & materia vacantium pertinet consideratio, Dei videlicet, qui præ cæteris & proprie incorporeus & immaterialis est; deinde Angelorum, ac dæmonum, & animarum: quæ etiam ipsa, si corporis habeatur ratio, a materia remota dicuntur, tamen si alioqui, si cum eo quod

quod proprie materia caret: hoc est cum Deo, conferantur, materia constare censentur. Atque de his agit Theologia. At vero materiæ copulatarum rerum naturam speculari, v. g. natura n animantium, plantarum, lapidum, & aliorum id genus, ad Physiologia n spectat. Ea autem contemplari quæ medium obtinent locum, quæ nimirum nonnunquam in materia, nonnunquam extra materiam considerantur; Mathematicæ proprium est. Numerus enim per se quidem materia vacat; at tamen in materia deprehenditur, puta in frumento, aut vino. Dicimus siquidem, decem modii tritici, & decem sextarii vini. Quod etiam in cæteris Mathematicæ speciebus eodem modo locum habet. Activa mores colit, & quo pacto vitæ ratio instituenda sit, edocet. Ac si quidem unum duntaxat hominem erudiat, Moralís, seu Ethica dicitur; si universa n domum, Oeconomica; si integram civitatem, Politica nuncupatur.

De Methodis quatuor Dialecticis .

Sciendum est quatuor esse Dialecticas methodos, id est Logicas; divisionis, quæ nimirum genus in species per differentias interjectas & medias dividit; definitionis, quæ ex genere & differentiis, per priorem illam divisionem, subjectum definit; resolutionis, quæ compositiora in simpliciora resolvit; hoc est, corpus in humores; humores in fructus; fructus in quatuor elementa; elementa denique in materiam & formam: demonstrationis, quæ per medium aliquid probat subjectum argumentum. v. g. propositum mihi est demonstrare animam esse immortalem: sumo aliquod medium, nempe, *agitari perpetuo motu*; atque ad hunc modum argumentor. *Anima perpetuo motu agitatur: quod autem agitatur perpetuo motu, immortale est: ergo anima est immortalis.*

Sciendum est autem syllogismos, partis demonstrantis esse. Neque illud ignorandum est, triplicem esse resolutionem.

M

Alia

Alia enim naturalis est, ut ea de qua lo-
 quuti sumus: alia Logica, ut cum syllo-
 gismum in figuram suam resolvimus: alia
 Mathematica, cum id de quo quaeritur, tan-
 quam certum ac concessum sumimus, atque
 ad aliquid, de quo nulla dubitatio sit,
 pervenimus, unde id quod propositum est,
 colligitur. v. g. quaestio haec proponatur;
utrum anima immortalis sit? quaesitum il-
 lud tanquam certum & indubitatum sumo,
 ac dico. Quandoquidem immortalis est
 anima, est profecto tam bonis, quam im-
 probis actionibus merces constituta. Quod
 si merces constituta est, sane est qui judi-
 cium subeat, & qui judicis obeat partes:
 esse quoque qui rebus humanis provideat,
 & providentiam necessum est. Ad pro-
 videntiam itaque pervenimus; quae quidem
 apud omnes extra dubitationem est. At-
 que hinc per compositionem sic disputo:
 quoniam providentia est, & iudex, sunt
 quoque praemia & poenae. Quia autem sunt
 praemia & poenae, est etiam de quo judi-
 cium feratur. Cum ergo sit de quo iudicium
 feratur, immortalis anima sit necesse est.

FINIS DIALECTICÆ.

SANCTI JOANNIS DAMASCENI

PHYSICA.

Dictionum solutio . CAP. I.

Necessitas violentiæ causa est.

Elementum communiter sumitur pro eo ex quo præstituto fit aliquid, & in quod resolvitur. Proprie vero elementum dicitur, id ex quo corpus constituitur, & in quod resolvitur; qualia sunt, ignis, aqua, aer, terra. Ignis est corpus subtilissimum, & calidissimum, ac siccissimum. Terra est corpus siccissimum & gravissimum. Aqua est corpus humidum ac frigidissimum. Aer est corpus humidissimum & molle. Ortus est motus secundum substantiam, a non esse ad esse. Interitus & corruptio, motus est ab esse ad non esse. augmentatio est motus in re quanta secundum magnitudinem. Decretio est motus in re quanta secundum minorationem, seu diminutionem. Alteratio est motus in re qualitate affecta, secundum

dum mutationem. Circumactio motus est circa eundem locum. Motus spontaneus, est animæ motus, qui & in animantibus reperitur. Tempus est mensura motus, & numerus prioris & posterioris in motu. Dies est motus Solis circa terram: aut etiam, est tempus quo Sol supra terram movetur. Nox est umbra corporis terræ, seu tempus quo Sol sub terra movetur. Νύξ & ἡμέρα, id est diei noctisque spatium, est orbis circumvolutio. Mensis est tempus a conjunctione lunæ cum sole, ad aliam proxime sequentem conjunctionem. Annus est tempus quo Sol Zodiacum orbem peragrat. Opportunitas tempus est rei prospere peragendæ. Intempestivitas opportuni temporis omissio est, præ vehementiori in re optata prosequenda desiderio. ἔαρ sumitur, vel pro quarta anni parte, vel pro duodecima diei parte, vel pro animi vigore, vel pro corporis flore. Ver est tempus in quo dominatur calor. Autumnus tempus est in quo viget siccitas. Hyems tempus est in quo frigus prævalet. Barbara stella est ignis in syderis speciem

congeries, eminus radios vibrans. Cometa est stellarum concursus ignis figuram referens, comæ capitis instar, circumcirca radios emittens. Traies est contus, syderis speciem referens, seu tignum igneum, radium sursum emittens. Lampas est accensio & congeries ignis. Iris est insignis representatio Solis in nube concava & rosida, in orbis modum rotundâ apparens, ad aspectum syderis velut in speculo propter aeris condensationem expressâ. Parelius est nubes rotunda, densa, Soli non absimilis; seu est representatio Solis in nube densâ, atque omni ex parte plana. Flumen est flatus in vorticis modum, flammæ imprimens motum, deorsum deorsum ab accenso igne depulsus, cunctaque circumcirca comburens. Typhon vorticosus motus est aeris caliginosi, deorsum in terram emissus. Prester est motus vorticosus splendidi aeris deorsum delatus. *σκηπτὸς*, *sceptus* est fulmen seorsim a nubibus. Grando est aqua penitus congelata, supra terram addensata. Glacies est aqua congelata in terra. Nix est aqua gelu

gelu semiconcreta , e nubibus in terram delata . Pruina est aqua gelu concreta , per materiam humidam alteram in terra adensata . Imber est aqua copiose e nubibus decidens . Pluvia est roris congeries . Ros est stillarum multarum humor . Nebula est opacitas nubi prævia . Vapor est exhalationum circa terram copia . Lacus est aqua multa dulcis & conferta , concava decliviaque loca dense invadens . Mare , est aqua salia & amara , concavos ac profundiores terræ sinus implens . Scatebra est emergens fontis principium , sive etiam aqua ex everfione terræ quasi procreata ac emergens . Terræ motus , est vehemens venti motus terram subiens , eamque concutiens . Pyrocrater est orificium , seu foramen , ac spiraculum per quod subterraneus ignis foras erumpit . Lyra est instrumentum fidibus instructum .

Hæcenus secundum editionem Venetam ; sequentia vero capita , ut in Parisiensi continentur , subjiciemus .

De naturalibus principiis & causis . CAP. II.

OMnis causa etiam principium est: non tamen contra omne principium etiam causa est. Prius autem de principio, quod eodem modo, quo causa, dicitur, est differendum. Principium itaque id dicitur, ex quo aliquid fit, ut materia, ex qua prius existente quidpiam efficitur. Verbi gratia, ligna & lapides domus principia sunt. Id secundum quod, ut forma & figura, atque omnino species. Id a quo, ut natura rerum natura constantium principium est, & ars earum rerum quæ artis industria efficiuntur. Id propter quod, seu, cuius causa, ut victoria certaminis principium est. Siquidem victoriæ causa certamina suscipiuntur. Quis de Platonis sententia principium etiam est id per quod, ut instrumentum. Id item, ad cuius similitudinem aliquid fit, ut exemplar. Eodem scilicet modo causa etiam id dicitur, ex quo aliquid fit, ut materia. Id secundum quod, ut forma. Id a quo, ut

efficiens. Id propter quod, ut finale. Id
 per quod, ut instrumentale. Id ad cuius
 similitudinem, ut exemplar. Nam juxta
 hos causæ & principij significatus, subjecti
 quidem ratione unum idemque sunt prin-
 cipium & causâ, cogitationis autem re-
 spectu inter se differunt. Etenim princi-
 pium, quatenus antecedit, cogitatur: causâ
 autem, quatenus aliquid post illud moli-
 tur ac perficit. Quamquam alioqui & cau-
 sâ, potentia ratione, vi n principij habet:
 ac rursus principium, si potentiam spectes,
 perficiendi facultatem. Harum autem cau-
 sarum, quas prius recensuimus, aliæ proprie
 causæ dicuntur: aliæ, causæ adjuvantes.
 Causæ proprie dictæ, sunt hæ, efficiens,
 finalis, & exemplaris. Causæ adjuvantes,
 materialis, formalis, instrumentalis. In-
 terest autem inter eam causam, quæ pro-
 prie est, & inter causam adjuvantem. Cau-
 sâ etenim id habet, ut ab eo quod efficit,
 omnino sejuncta & secreta sit. Causa au-
 tem adjuvans, in ea re, quæ efficitur, con-
 sideratur. Ac proinde causâ efficiens, &
 proprie & primarie diuina mens est. Fi-
 nalis

nalis autem, ipsius bonitas, ob quam ea omnia, quæ condita sunt, efficit, ut agnoscat ac prædicatur. Propinqua autem causa efficiens, natura dicitur: Quam recte Plato instrumentalem potius causam esse censet: quippe quæ ab altero quidem moveatur (nimirum a diuina mente, quæ de quocumque mutationis genere loquamur, a motu aliena est) alia autem moueat, hoc est corpora natura constantia. A quibus cum seungi nullo modo queat, merito proinde adiuuans potius causa, quam proprie causa dici possit. Jam vero exemplarem causam, quemadmodum & exemplare principium, substantiæ parentes & effectrices rerum rationes, quæ in architecta mente simpliciter ante existerunt, esse didicimus: ad quas, tanquam ad exemplaria omni æuo antiquiora res omnes conditæ a diuina voluntate rerum omnium effectrice numeris omnibus absolutæ sunt. Principium insuper dicitur id a quo, hoc est unde primus motus oritur. Cui scilicet principii significationi finis opponitur. Quippe juxta hunc principii significatum, hoc est id a quo,

viæ principium primus gressus dicitur: nauis principium, carina: domus, fundamentum: orationis, exordium: stirpis, radix: animantis, cor. Verum hæc, ut antecedentes partes, principia vocantur. At ista iam non ut partes, principia dicuntur, nempe, lineæ principium, punctum: superficiei, linea: corporis, superficies. Accursum temporis principium, momentum est. Eodem modo motionis principium est id, quod *κίνημα*, hoc est punctum motus vocatur. Porro rei omnis continuæ, hoc est lineæ, superficiei, corporis, temporis, & motus, duplex principium esse videtur. Est enim principium id quoque quod in re continua antecedit: quod quidem etiam infinitum est, quoniam potestate in infinitum diuidi potest. Est rursus principium, quod nec ut pars est nec æque ac totum, velut ante a nobis commemoratum est. Quale porro continuæ rei principium est, talem quoque finem congruenti modo accipi necesse est. Verbi gratia, lineæ principium est punctum: & finis item punctum. Quod si antecedens

dens lineæ pars tanquam ipsius principium sumatur, extrema quoque lineæ pars ut finis ipsius accipietur. Atque eodem modo in omni re continua res se habet. Præterea, temporariæ cuiusque natiuitatis principium, est ipsum tempus, in quo res primum fieri cœpta est, quod ne definire quidem facile est: quoniam quælibet pars cuiusvis rei continuæ potestate in infinitum diuiditur. His ad hunc modum distinctis, jam naturalium corporum principia & causas, ex quibus primum orta sunt, & in quæ ad extremum rursus dilabuntur, inuestigare oportet. Quoniam igitur id quod oritur, non ex quolibet, sed ex contrario oritur, ac rursus non in quodlibet, sed in id quod contrarium est, occidit (verbi gratia, ex eo quod Musica priuatum est, fit id quod Musicum est: ac rursus in id, quod Musica priuatum est interit) sane ex contrariis ea, quæ prima, & suprema cogitari possunt, corporum etiam, quæ generationi subjiciuntur, primaria principia erunt. Quare cum ex omnibus contrariis forma & priuatio prima & suprema

suprema cogitentur, prima quoque rerum natura constantium principia sint necesse est. Quandoquidem autem ea quæ contraria sunt, in subiecto cognoscuntur, ac cum se juncta sunt, alterum ab altero vicissim affici nequeunt, (Siquidem oportet ut quod afficitur, remanendo afficiatur. contraria autem minime sese mutuo expectant, verum in subiecto alterum in alterum agere possunt. Etenim id quod Musica priuatum est, & quod Musicum est, si seorsim considerentur, a se inuicem affici nequeunt, nisi in subiecto sint, puta in Socrate, vel Platone) proinde forma & priuatio subiecto quodam profus opus habent, in quo ipsa in se inuicem agere queant. Nam cum neutri contrariorum subiectum aduersetur, utrumque certe contrariorum sustinebit. Hoc porro subiectum est informis & qualitatis experta materia, quæ quidem primum subiectum est primis contrariis accomodatum. Quocirca ortus rerum naturalium tria prima principia sunt, forma, priuatio, & materia. Verum, forma quidem & materia, principia per se intel-

intelliguntur : quia materia formæ subji-
tur , nec ei aduersatur . Eoque etiam no-
mine accedentem eam sustinet : imo , ut
rectius loquar , eam appetit . At privatio ,
cum formæ aduersetur , atque ita compa-
rata sit , ut cum ea societatem coire re-
queat , accedente ea discedit . Ac pro-
inde privatio ex accidenti duntaxat princi-
pium esse intelligitur : ut quæ tantum mo-
do generationem antecedit . Neque enim
sublata privatione generatio esset : quando-
quidem id quod oritur , ex eo quod non
ejusmodi erat , verum esse aptum erat ,
oritur . Quod si privatio non ex acciden-
ti , sed per se principium esset , subjectum
profecto per ipsius abjectionem interiret ,
siquidem esse ipsi simul cum privatione es-
set , materia quippe forma privata esset .
Itaque tria quodammodo naturalium rerum
principia considerantur , ac quodammodo
rursus duo : nempe quia privatio ex acci-
denti principium est , ac non per se . Alia
autem est ea privatio , quæ in Categoriis
habitu opponitur , ut cæcitas visui : quæ
quidem ne ad habitum quidem unquam
redit

redit, estque etiam ipsa qualitatis quodammodo particeps, tinctaque ea forma, cujus privatio dicitur. Alia autem rursus hæc privatio, quæ ad habitum revertitur, eique adversatur, non ut privatio habitui (etiamsi aliqui privationis nomen habeat) sed ut quies motui, atque, ut uno verbo dicam, tanquam ea quæ inter se contraria sunt. Nam quæ contraria sunt, aut species sunt, & ambo, ut frigus & calor: aut alterum prorsus ab altero cadit, natura tamen ita comparatum est, ut ad formam revertatur. Cum autem non eam naturam habet, ut revertatur, tum demum vere privatio est. Hæc porro formæ opposita privatio cum aptitudine ad formam consideratur, quemadmodum & quies cum aptitudine ad motum. Quies enim est, cum res ea motu vacat, quæ ita natura comparata est, ut moveri queat: privatio item absentia in eo quod natura comparatum est. Itaque qua ratione contraria inter se opposita sunt, privatio formæ opponitur: ita ut per mutuum harum inter se mutationem ortus & interitus efficiantur. At, dicit quis-

quispiam, cum contraria sub eodem genere censeantur, forma autem & privatio inter se contrariae sunt, quid tandem afferri potest, quin sub eodem genere contineantur? Nimirum, ea demum contraria sub eodem genere sunt, quae & species sunt, & ambo sunt, quemadmodum frigus & calor. Quum autem alterum proflus ab altero cadit, ea ad idem genus referri nihil necesse est, quemadmodum, ut absolute dicam, substantiae privationem & substantiam. Illud enim non est: hoc est. Ejus autem quod fit, & ejus quod non fit, quo tandem pacto commune genus esse possit? Quamobrem minime sequitur, si forma essentia quaedam sit, privationem quoque omnino essentiam esse. Nam forma, quoniam accedente materia compositam essentiam constat, proinde essentia quoque aliqua fuerit: at privatio, cum compositam essentiam dissolvat & ad interitum perducat, qui tantalem essentia esse queat? Forma sane essentia potius fuerit quam accidens, etiamsi in subjecto, hoc est in materia, cognoscatur: quia videlicet compositam

tam

tam essentiam simul cum materia efficit, parsque ipsius existit, ut etiam materia. Atque hoc nomine forma & accidens inter se differunt (etiamsi alioqui ambo in subiecto esse dicantur) quod accidens, ad essentiam adjunctum, aliquid compositum cum ea efficere potest, quemadmodum & privatio, cum aliquid compositum cum materia efficere nequeat, materiae accidens est. At forma, si materia accesserit, compositam substantiam efficit. Ex quo fit, ut accidens non sit. Quod si cui hoc mirum videatur, cum essentiae nihil sit contrarium, me tamen formae contrariam esse privationem affirmare, sic respondeo, huic demum essentiae nihil contrarium esse, quae nunquam in subiecto consideratur: formam autem, qua ratione in materia tanquam in subiecto agnoscitur, hac quoque ratione cum privatione pugnare. Deinde ne proprie quidem essentiam esse huiusmodi formam, ut nec materiam. Nam si aliud sunt elementa, aliud ea quae ex elementis constant (neque enim carnis elementa carnes sunt) liquet profecto ne essentiae

tiæ quidem elementa, hoc est formam & materiam, essentias proprie esse, qualis est ea, quæ ex ipsis existit. Verum quoniam essentia intentionis & remissionis ratione dicitur, erunt quodammodo hæc quoque essentia, composita tamen deteriores, atque ut ita dicam, essentielles, non autem essentia, quandoquidem & corporeæ, non autem corpora. Quæ cum ita se habeant, ratione quadam forma magis essentia esse videtur: ac quædam rursus, materia. Nam stabilitatis ac subjecti ratione, forma magis essentia esse censetur, quam materia. Quatenus autem unicuique rei per formam suum esse est (per quam etiam scilicet ab aliis rebus discrepans, in propria natura consistit) hætenus forma magis essentia esse existimatur. Iam vero aliud est corporum natura constantium principia investigare, ex quibus aliquid non ex accidenti, sed per se extitit: aliud, mutationis duntaxat principia indagare. Priore enim modo privatio principium & causa ex accidenti est, ut in ea re, quæ oritur, minime existens, imo etiam ab ea disjun-

sta. Nam forma & materia in ea re, quæ oritur, insunt: ac propterea elementaria quoque rerum earum principia dicuntur, quæ sub ortum cadunt. Elementa enim in ea re, quæ ex elementis conflata est, inesse necesse est. At posteriore modo privatio non tantum ex accidenti principium & causa est, sed etiam per se ac separatim. Ut enim forma mutationis in ortum causa est: ita mutationis in nihilum, privatio. Ex quo perspicuum est, unam & eandem rem, contrario modo affectam, contrariarum rerum causam effici. Etenim forma, cum adest, generationis causa per se est: cum autem abest, interitus causa est ex accidenti. Privatio contra, cum adest, interitus causa per se est: cum autem abest, ortus causa ex accidenti. Vel, ut rectius dicam, privatio, tum cum adest, tum cum abest, ortus causa est ex accidenti. Cum adest scilicet, quoniam id quod oritur, ex eo quod non ejusmodi erat, criri necesse est: cum autem abest, quia abscedente ipsa, forma innascitur.

De materia & forma & privatione.

C A P. I I I.

Eorum quæ proprie fiunt, quædam ut simplicia fiunt, quædam ut composita. Composita quidem, per compositionem, ut domus: simplicia autem, partim velut penitus, partim leviter ac velut superficialie. Ac quidem ea quæ leviter ac superficialie fiunt, per figuræ commutationem fiunt: ut cum ex globo statua efficitur, aut simpliciter ex ære. Eorum autem quæ per penitus fiunt, alia in univèrsum fiunt, ut homo ex semine commutationem subeunte: alia particulatim. Atque ex his rursus, alia per adjectionem, ut ea quæ augentur: alia autem per detractionem, ut ea quæ decrescunt. Quocirca si ea omnia, quæ proprie fiunt, per unum aliquem ex his modis fiunt, quæ autem per hos modos fiunt, ex subiecto fiunt (etenim est aliquid quod in aliam formam migret: & in eo quod per adjectionem fit, est aliquid cui adjungitur: &

in eo quod per detractionem fit, est aliquid ex quo detrahitur: & denique in compositione sunt quæ componuntur) non est dubium quin omnia, quæ proprie fiunt, ex subiecto fiant. Cum igitur in omni orta tum subiectum aliquid fit, tum id quod ad subiectum accedat, constat profecto, quidquid fit, tum ex eo quod fit, hoc est ex forma, tum ex eo quod jam factum erat, compositum & concretum esse. Hoc porro duplex est, nempe subiectum seu materia: & quod formæ aduersatur, hoc est privatio. Fit enim forma, ut domus, tum ex subiectis lapidibus & lignis, tum ex privatione, hoc est ex eo quod non erat domus. Quod etiam in aliis rebus eodem modo locum habet. Tria igitur ortus rerum naturalium prima principia sunt, subiectum, seu materia, & duo opposita, forma scilicet & privatio. Verum quoniam pacto tria, quoniam pacto rursus duo naturalis corporum originis prima principia sunt? Dictum est superius materiam quidem ac formam per se principia esse; privationem autem ex accidenti. Hanc
 potest

porro privationem nonnulli veterum animo complectentes, natura em ortum, atque item interitum sustulerunt. Dicebant enim: Si quicquid fit, vel ex eo quod est, vel ex eo quod non est, fieri necesse est, profecto cum nec ens ex ente oriatur (ens enim jam est priusquam oriatur) nec rursus ex non ente (sit enim aliquid oportet id ex quo aliquid oriatur: atque, ut rem uno verbo complectar, quod non est, nihil est) ne ortus quidem erit, nec interitus. Quid enim erit in quod occidat id quod non ex aliquo ortum sit? Ex quo efficitur, ut mixtio tamquam modo sit, ac mixtarum rerum dissolutio. In hac nimirum dubitatione versabantur, quod idem duntaxat ens esse existimarent, quod id quod oritur, non autem esse, id quod omnino non est. At vero animadvertendum hoc ipsis erat, ens & non ens duplici modo dici, nempe vel per se, vel ex accidenti. Ad hunc igitur modum materia ex accidenti non esse dicitur, quia privationis particeps est, quæ quidem per se non ens vocatur. Formæ siquidem ab-

sentiam duntaxat eam esse constat, ac nihil aliud. Ac rursus materia quidem per se ens est, ut subjectum: privatio autem ex accidenti ens, quia enti, hoc est materiæ, accidit. Ac præterea ens, & id significat, quod potestate est, & id quod actu. Sic itaque materia potestate quidem est id quod efficitur, actu autem non item. Causa porro cur materia hujusmodi naturæ sit, est privatio, quæ nihil aliud est, quam absentia, in eo quod natura sua aptum est: atque quoniam absentia est, id efficit, ut materia actu non fit id quod efficitur, ob id autem quod est in eo quod natura sua aptum est, id præstat, ut potestate materia fit, id omne, quod oritur, producens. Quæ circa id quod oritur, ex eo quod partim est, partim non est, oritur: ac rursus in id quod partim est, partim non est, interit. Neque enim uno duntaxat ac simplici modo dicuntur ens & non ens, quemadmodum arbitrabantur, qui ortum & interitum sustulerunt. Verum fieri potest, ut unum idemque, & ens & non ens sit. Neque vero his ver-
bis

bis ea quæ sibi invicem adversantur, simul vera esse sequitur. Alia enim ratione ens erit, alia non ens. Non enim materia tantum ac privatio, tum entia, tum non entia sunt, uti dictum est: verum etiam quævis perfecta forma, & ens est, & non ens: quippe quæ & aliquid sit, & aliquid non sit. Exempli causa, homo ens est, utpote homo: non ens autem, quia equus non est. Nam propter multitudinem ipsis quoque perfectis speciebus non ens induitur. Materia porro naturali quidem modo ex proportione cum aliis rebus cognoscitur. Quemadmodum enim æs ad statuam, aut lignum ad lectum, aut ad aliud quoddam opus arte confectum ac forma præditum, id quod formæ expers est, se habet, antequam formam suscipiat: eodem modo ad ea quæ natura constant, materia se habet. Sic enim naturali modo ex proportione atque comparatione cum aliis rebus materiæ cognitionem consequimur. At ex formarum inficiatione pleniorẽ ipsius cognitionem haurimus. Nam cum postremas formas inter se commutari perspeximus, ac

propterea subiecto quodam opus habere, quod ita comparatum sit, ut utrumque contrariorum vicissim suscipiat, in materiae notitiam per formarum inficiationem, ad subiectum, quod suscipiendi facultate praeditum est, nos abducentem, pervenimus. Hanc enimvero materiam magnum & parvum Plato nuncupavit, ex una scilicet oppositione omnes ipsi oppositiones inesse asserens. Atque etiam interminatam dualitatem, & ἀσυμμετρίαν, hoc est intemperiem ipsam appellavit: cujus partes sunt excessus & defectus, multum & paucum, & inaequalitas, quae quidem omnia materiae conveniunt. Atque ea fortasse per magni ac parvi vocabula ipse subindicavit: quod materia corporis quidem ac magnitudinis exers sit, atque hoc nomine parva fortasse dicatur: omnis autem molis ac dimensionis causa sit, ac propterea magna. Hanc igitur materiam nonnulli corpore carere dixerunt: alii eandem corpus nulla qualitate praeditum vocaverunt. Illi, quia prorsus magnitudine ac dimensione vacet: hi, quia velut remissio & discessio atque infinitio sit

rei

rei incorporeæ atque a divifione alienæ, ac naturæ sub intelligentiam cadentis. Unde etiam corpus ipam vocarunt, non quod per formam & rationem fubfiftit, ac tribus dimensionibus fpeciatim definitur, fed quod profus remiffum ac diffolutum eft, atque omni ex parte ab ente in non ens defuit. Hanc porro materiam ab omni quoque interitu atque ortu remotam effe, opinionis errore fibi fingunt. Nam formam quidem ac privationem, ut quæ pugnantia funt, omni atque interire dicunt, ac forma quidem præfente privationem abeffe, præfente autem privatione, formam abeffe, atque ita ortum & interitum exiftere: materiam autem, ut quæ fubjecti rationem obtineat, & quantum ad id quod potentia eft, attinet, fubftantia præditam effe, & cum privatione effe: ac forma a-
ctu præfente, manere, atque illud fuum, *potentia*, ab omni mutatione liberum confervare, hincque fieri, ut nec ab hoc quod potentia eft, in actum migret, verum in fuo ftatu manens, formam fufcipiat, ac forma recedente, rurfus priorem ftatum reti-

neat, sicque nec oriatur nec intereat. Fortasse autem quodammodo ortus & interitus expers erit materia, & quodammodo orta, atque per naturam interitui subiecta. Etenim hac ratione ortu caret, quia non ex ullo subiecto, quod per se prius insit, oriatur. Nam ipsa primum subiectum est quod per se inest. Interitus item expers eadem de causa, quia nullum elementare in ipsius principium sit, in quod etiam dissolvatur. siquidem id quod interit, si naturæ rationem habeas, non quod in nihilum resolvatur, idcirco interire dicitur, verum hoc demum nomine, quod in id dissolvatur, ex quo prius in hærente non per accidens extiterat. At vero hac ratione orta est materia, quia efficientem ac finalem causam habet, ut quæ ex nihilo prorsus a Deo producta sit, ut bonitatis ac potentiæ suæ luculentum ac magnificum specimen exhiberet. Quandoquidem igitur materia ex nihilo in ortum producta est, prorsus quoque perfectæ corruptioni subiecta sit necesse est: etiam si alioqui optimus Deus opificium suum non in nihilum redigat, sed
in

in præstantiorem potius statum immutet .
 Insuper materiam Platonici quidem muta-
 tionis expertem esse contendunt . Peripa-
 tetici autem totam prorsus mutationi subje-
 ctam esse . Verum illi de qualitatis exper-
 te materia prima loquuntur , eamque mu-
 tari minime concedunt : mutatur enim quod
 qualitate præditum est , aliam nimirum qua-
 litatem abjiciens , atque aliam assumens :
 quod autem qualitate caret , quo tandem
 pacto mutari queat ? Ac propterea compo-
 sitam etiam essentiam formam in materia
 dicunt : non autem ex forma & materia ,
 ut quæ non simul ambæ immutentur . At
 Peripatetici propinquam materiam accipien-
 tes , ut quatuor elementa , non abs re tum
 immutari eam dicunt , ut qualitate affe-
 ctam , tum ex materia ac forma compo-
 sitam atque concretam essentiam esse : hu-
 jusmodi nempe materia in alteram formam
 migrante , ac rursus forma illa materiam
 contrahente .

De causis & effectis. C A P. I V.

CAusarum, quædam per se sunt, quædam ex accidenti: eodemque modo eorum, quæ ex causis oriuntur, hoc est effectorum, quædam per se sunt, quædam ex accidenti. Exempli gratia: Efficiens causa statuæ, per se est statuarius: ex accidenti Polycletus, vel albus, vel Musicus. Statuario enim ita contingit, ut Polycletus fortasse nuncupetur, aut albus sit, aut Musicus. Ad eundem autem modum statuarii quoque effectum, per se quidem statua est: ex accidenti autem, Marcion forte, aut tricubitus, aut albus. Ita enim statuæ contingit, ut Marcionis causa erigeretur, & Marcion appellaretur, ac tricubitorum esset, candidique coloris. Causarum porro & earum rerum quæ ex causis oriuntur, tam quæ per se, quam quæ ex accidenti sunt, aliæ propinquæ sunt, aliæ remotæ. Verbi gratia: propinqua hujusce statuæ causa, per se est hic statuarius, remota autem, qui simpliciter statuarius est

est: atque adhuc remotior, artifex. Con-
 simili modo propinquum effectum per se
 hujus statuarii, est hæc statua: remotum,
 simplex statua: remotius adhuc, imago.
 At vero propinqua causa ex accidenti
 Polycletus est: remota, homo: remotior
 adhuc, animal, aut albus: ac longinqui-
 or adhuc, colore præditus. Atque album
 quidem, &, ut in genere dicam, colore
 præditum esse, Polycleto ex accidenti in-
 est: homo autem, atque omnino animal,
 per se. Statuæ autem, non modo albus,
 & colore affectus, sed etiam homo & ani-
 mal ex accidenti causæ sunt. Nam cum
 Polycletus statuæ ex accidenti causâ sit,
 profecto cum Polycleto per se insit homo
 & animal, hominem quoque & animal sta-
 tuæ causam ex accidenti esse necesse est.
 Rursum, propinquum effectum ex acciden-
 ti, est Marcion: remotum, nomine præ-
 ditus. Ac rursus, propinquum effectum,
 est hoc tricubitum: remotum, simplex tricu-
 bitum: remotius adhuc, quod magnitudi-
 nis particeps est. Verum tricubitum qui-
 dem & magnitudine præditum, Marcioni
 ex

ex accidenti insunt : quod autem nominis
 compos sit, per se. Hæc autem omnia
 simul, atque id genus, ex accidenti effe-
 cta sunt statuarii. Causæ porro, tam quæ
 per se, quam quæ ex accidenti sunt, non
 tantum absolute, sed etiam conjuncte dici
 possunt, Veluti, Causa statuæ, non so-
 lum privatim statuarius dici queat, atque
 item speciètim Polycletus, verum etiam
 conjuncte Polycletus statuarius. Eodem-
 que modo de effectis statuendum est,
 Omnes autem causæ atque effecta, de qui-
 bus locuti sumus, tam quæ per se, quam
 quæ ex accidenti, tam quæ propinqua,
 quam quæ remota sunt, parim potestate
 dicuntur, partim actu. Potestate porro,
 hoc loco non id quod fieri potest signifi-
 cat, verum simpliciter id quod nec agit,
 nec agitur. Non agunt autem, & quæ
 agendi potestate prædita sunt, & quæ a-
 gendi finem fecerunt. Atque ea quidem,
 quæ actu causæ & effecta sunt, simul &
 sunt, & rursus simul non sunt : hoc est,
 sese inuicem inferunt, ac tollunt. Simul
 enim sunt & ædificans architectus, & do-
 mus

mus quæ ædificatur : ac submoto ædificante , tollitur etiam quod ædificatur . Ac rursus , si non sit quod ædificetur , ne quidem est qui ædificet . Quæ autem potestate sunt , non semper simul sunt , & simul non sunt . Potest enim fieri , ut vel domus maneat , cum is a quo extracta est , diem extremum obierit , vel contra ipse quidem vivat , domus autem collapsa sit . Porro u. ius. u. jusque rei suprema semper , hoc est præcipua causa , investiganda est . Verbi gratia : Homo ædificat , quia architectus est : ædificat autem architectus per architecturam : ergo architectura præcipua & præcipua causa est . Præterea causæ ita reddendæ sunt , ut cum effectis congruant , hoc est propinquæ cum propinquis , longinquæ cum longinquis . Atque ea quidem quæ actu sunt , in iis quæ actu sunt , quæ autem potestate sunt , in iis , quæ potestate sunt , considerantur . Exempli causa : Alii effecto sua causa efficiens est , alii finalis , ac rursus alii alia , aliæ multæ uni , vel potius unicuique omnes , etiamsi quandoque nonnullæ causæ in unum coeant .
Etc.

Etenim in domo causa efficiens architectus est, vel, ut rectius dicam, ipsa architectura: finalis, imbrium, ventorum, & æstus depulsio: materialis, saxa, & ligna, & lutum: formalis, figura & forma, atque omnino species ea, ad cuius exemplum efficitur. Quod si quis etiam instrumentalem querat, ferram, & asciam, & perpendiculum, aliaque nonnulla inveniet. Quod si etiam exemplarem, est ea domus delineatio atque informatio, quæ prius in mente existit. In quibusdam autem effectis quædam causæ in unum coeunt. Etenim in rebus naturalibus forma & finis idem sunt. siquidem natura formæ causa omnia ea, quæ antecedunt, molitur. Ac forma & finis rationis quidem respectu duo sunt, numero autem ac subiecto unum. Quo fit, ut formalis & finalis causa quandoque conjungi inter se possint. Quin interdum cum ipsis efficiens etiam causa copulatur, si non subiecti aut numeri, at certe formæ ratione. Etenim homo hominem gignit. atque ei qui gignitur, efficiens causa pater est: qui, si formam aut substantiam

tiam spectes, idem cum ipso est. Quædam autem eodem modo alia aliorum causæ sunt. Ut bibere, bonæ valetudinis causa est: bona item valetudo, bibendi causa. Neque enim bibere causa duntaxat efficiens est bonæ valetudinis, ac bona item valetudo finalis causa est bibendi (siquidem bonæ valetudinis causa potio adhibetur) verum etiam bona valetudo efficiens bibendi causa esse agnoscitur, quippe ejus est, qui commoda valetudine utitur, posse bibere, ac muneribus suis fungi. Ex quo perspicuum est, unam eandemque rem, tum pluribus modis causam dici, tum ad eundem modum causam simul atque effectum reperiri posse. Ajunt etiam fortunam & casum causas quasdam tanquam efficientes esse: cæterum ex accidenti. Fortunam enim & casum ex accidenti causas quasdam esse in his, quæ rei alicujus causa fiunt, atque eorum quæ raro accidunt. Nam cum id, quod contingens est, trifariam dividi solear, nempe in id quod ut plurimum evenit, in id quod peræque evenit ac non evenit, & in id quod raro, fortuna & casus in iis duntaxat

cōspiciuntur, quæ raro eveniunt. Et quid-
 dem fortuna, in his rebus quæ animi indu-
 ctione suscipiuntur: ut si quis jaciendi funda-
 menti causa fodiens, in thesaurum incidat.
 Casus contra, in iis quæ modo naturæ con-
 sentaneo eveniunt: ut si alicunde lapis, ne-
 mine ipsum projiciente, corruens, hominem
 feriat, aut cuiuspiam equus ab hostibus ca-
 ptus, ac priora pascua per i. naginem sibi fin-
 gens, ab hostibus fuga elabatur, atque ad Do-
 minum suum se conferat. Natura enim,
 etiam omnis brutorum animantium vita nun-
 cupatur. Ac proinde Physici ea, quæ a
 ratione alienis & naturalibus actionibus in-
 super accedunt, casu contingere dicunt,
 causamque antecedentem casum appellant:
 quæ autem actionibus iis, quæ a volunta-
 te animique inductione proficiscuntur, insu-
 per accedunt, hæc fortuita vocant: ac for-
 tunam, causam eam, quæ voluntati, at-
 que, actionibus quæ a voluntate manant,
 velut obiter accedit. Verum secundam
 quidem fortunam, cum quid boni evenea-
 rit: adversam autem, cum quid mali. Cum
 vero iis quæ eveniunt, magnitudo aliaque
 inest

inest, *εὐτυχίαν*, hoc est ingentem fortunæ prosperitatem, vel *δυστυχίαν*, hoc est ingens infortunium, dicunt. Ingenti porro fortunæ prosperitati vel infortunio uti, in iis demum agnoscitur, qui agendi facultate præditi sunt. Hoc enim idem est quod *εὐπραγείν* & *δυσπραγείν*. i. prospere vel infeliciter agere. Ex quo efficitur, ut nec ulla res inanimata, nec ulla bestia, nec puer proprie felix aut infelix esse dicatur, nisi similitudine quadam: velut a Protarcho dictum est felices eos lapides esse, ex quibus aræ construuntur, propterea quod iis honor adhibeatur, cum ii, qui ejusdem generis sint, pedibus proterantur. Rediguntur autem fortuna & casus in id quod generatim casus nominatur. Hic porro casus, qui communiter accipitur, ob eam causam *αὐτόματον* vocatur, quod *αὐτὸ μάρτυ* i. ipsum frustra, quantum quidem ad subsequens effectum attinet, accedat. Quantum enim ad thesauri inventionem spectat, frustra prius terra effossa est: quandoquidem idcirco effossa fuerat, ut fundamentum jaceretur. Eo-

dem modo lapis in us ruina, atque equi ab hostibus fuga, frustra, si eorum effectorem, quæ secuta sunt, rationem habeas, antecesserunt. Nam nec lapis cujusquam percipiendi causa decidit, nec equus ab hostibus ideo profugit, ut ad Dominum suum sese conterret: verum lapis quidem, ut ad locum suum, hoc est inferiorem ac medium, perveniret (si quidem gravia omnia suapte natura ad centrum tendunt) equus autem, ut ad consveta pascua se conterret. Et tamen causæ nomine casus omnis censetur, propterea quod nisi istud præcessisset, hujusmodi finis minime subsecutus fuisset. Quanquam hujusce finis ex accidenti duntaxat causa est, ac non per se. Verbi gratia: Fossio, per se quidem jacti fundamenti causa fuit: casus autem ita tulit, ut etiam inveniendi thesauri causa esset. Itaque frustra fuit, quantum ad thesauri inventionem attinet. Frustra enim id omne dicitur, quod non juxta antecedentem actionis scopum evenit. Hoc autem triplici modo dividitur. Nam & cum nullus omnino finis actionem secutus est

est, frustra eam susceptam fuisse dicimus: ut si quis purgandi corporis causa ep̄to purgante medicamento, non tamen purgatus sit. Et cum alius finis eurus est, quam qui propositus fuerat, & quem is qui agebat, sibi ce inarat: ut si quis iam hoc animo, ut aliquid emeret, in forum profectus, amicum nanciscatur, totumque diem cum eo traducat. Et de ique, cum finis quidem ille, ob quem actio suscepta fuerat, obtigit, verum aliud etiam quiddam insuper accessit: ut si quis abluendi corporis causa profectus, atque in balneo debitorem nactus, post ablutum corpus debitam pecuniam recipiat. Etenim quantum ad debitæ pecuniæ receptionem atinet, frustra ad balneum perexit. Neque enim hoc ei propositum erat, cum ad balneum iret, ut debitum perciperet. Enimvero, quoniam patrem efficientem filii causam quodammodo esse superius jam diximus, sciendum est, tanquam in generatione materia constante patrem efficientem fortasse causam dici posse, tametsi haud proprie. Instrumentalis enim potius & adjuvans cau-

sa est: ut qui non cum lubet, liberos gignat, sed tum denique, cum illa rerum omnium architecta voluntas cœlitus eum impulerit. At vero in ea generatione, quæ prorsus a materia remota est, hoc est in divina, nullo modo efficiens Filii causa est Pater, verum pure essentialis. Nam illic demum est efficiens, ubi etiam quod efficitur, hoc est quod afficitur, nimirum materia. Ubi autem quod efficiatur, non est, quoniam pacto illic esse queat, quod efficit: cum qui efficit, hoc quod efficitur efficiat, ac rursus id quod efficitur, ab efficiente efficiatur? Hæc enim ex eorum numero sunt, quæ ad aliquid referuntur, seseque mutuo & inferunt, & de medio tollunt. At rerum omnium conditarum, tam sensilium, quam earum quæ intellectu percipiuntur, propriæ efficiens causa est Deus. Nam etiam angeli ipsi, si cum his quæ in sensum cadunt, comparentur, materiæ expertes dicuntur. Alioqui enim solum divinum nomen vere materia vacat, proptereaque etiam solum ipsum minime factum est.

*De motu & quiete: ubi etiam de entelechia,
& de potentia & actu. C A P. V.*

Quanquam perfectus etiam actus, ratione distantia illius, quæ ab essentia est ad actionem, motus dicitur, (Ad hunc enim modum intellectualem quoque motum dicimus: atque animam, quæ ratione utitur, tum demum moveri asserimus, cum deliberat, & cogitat, & considerat, & judicat) tamen motus ille ætius est mutationis expers, semper eodem modo se habens, atque ad perfectos pertinens: ut pote perfectus. Etenim iis, quæ actu sunt, hujusmodi motus convenit. At motus, de quo hoc loco differimus, mutatio est, perpetuo fluxu prædita, atque imperfectorum actus, utpote imperfectus. Quandoquidem ad ea quæ potestate sunt, ac nondum sunt, sed futura sunt, hic motus pertinet. Ac proinde sic eum definiunt: Motus est ejus quod potestate est *ἐντελέχεια*, i. perfectio, per quam tale est. Vel, ejus, quod potestate est, actus, quate-

Quatenus potestate est. Entelechia autem, primum quidem ἡ τῆς ἐντελέχειας ἔχεια dicitur, seu ἡ κατὰ τὸ ἐντελέχες ἔξις. i. perfectus habitus, aut rei illius perfectio, per quam res aliqua perfectionem suam obtinet, ac perfecta forma est. Unde etiam homo actu, non foetus ille est, qui in matrice coagmentatur, & compingitur, partibusque suis absolvitur, verum is demum homo actu est, qui partibus omnibus suis perfectus est, & in lucem editus, utpote juxta humanam formam absolutus. Ac proinde animam quoque sic definiant, ut sit actus corporis naturalis & organici, potestate vitam habentis. Non quod anima ipsa sit actus, sed quod per eam corpus perfectionem consequatur. Vocatur autem etiam entelechia ἡ τῆς τελείης ἐνέργεια, hoc est perfecti actio, quod idem est ac si dicamus, perfecta actio. Perfectorum enim, actiones quoque perfectæ sunt, quemadmodum contra imperfectorum, inchoatæ & imperfectæ. Entelechia autem dicitur perfecta actio, ut quæ tum perfectionem ipsa habeat, tum ἐντελέχεια

ἀετικὴ τῆς ἐχέας sit , hoc est perfici
 endi habitus vim habeat , ipsiusque perfectio
 sit . Etenim habitualis actus , habitus per-
 fectio est . Improprie quippe actus , qui
 absolute est , entelechia dicitur , propterea
 quod quiduis , dum agit , suas actiones edit
 naturæ suæ consentaneas , sive perfecta na-
 tura sit , sive imperfecta . Atque hoc si-
 gnificatu motus quoque entelechia dicitur ,
 hoc est simplex actus . Eadem pro ip-
 sius natura sit necesse est , quæ potestatis .
 Quare , cum quod potestate est , imperfe-
 ctum sit , huius quoque actus imperfectus
 sit oportet . Ita motus , imperfectus actus
 erit . Actus autem ejus quod potestate est ,
 non eo dicitur , quod per eum agat id quod
 potestate est , sed quod agatur . Nam quod
 actu est , hoc demum agere potest , quate-
 nus actu est , quemadmodum videlicet ig-
 nis idcirco calefacit , quia actu calidus est .
 Quod autem potestate est , quatenus pote-
 state est , non agit , sed efficitur . Velut ,
 aqua calore afficitur , quia potestate calida
 est . Quod si aquam , cum calore afficitur ,
 ipsam quoque , calorem afferre dixeris , hoc

habeto, eam, qua ratione vehementius calefieri potest, hac quoque ratione calore affici, ut quæ etiam potestate calida per se sit: quatenus autem caloris particeps facta est, hactenus quoque ipsam calorem afferre, ut quæ actu calida per se sit. Ex quo perspicuum est, motum, patibilem quemdam actum esse ejus quod potestate est. Quoniam enim quidquid sub ortum cadit, ex materia & forma constat, proinde & potestatem & actum habet: illudque præterea, ut & moveatur, & moveatur, hoc est & patiat, & agat. Atque formæ quidem ratione actum habet: materiæ autem respectu, potestatem. Et quidem ad actum pertinet, agere, & motum afferre, & efficere: ad potestatem autem, agi, moveri, pati. Ex quo efficitur, ut quia motus, ejus quod potestate est, actus dicitur, per se rationem potius habeat. Quamquam etiam idcirco fortasse actus dici possit, quia id quod motu cietur, ab insita sibi natura hoc propinque habet, ut quemadmodum ipsius appetitudo fert, moveatur: tamen alioqui
 prima

primum motus sui principium externe accipiat. At si proprie loqui volumus, quidquid movetur, quatenus movetur, non agit, sed patitur. Quod autem a perpeffione remotum est, ne movetur quidem. Quamobrem id quod potestate est, quatenus potestate est, movetur, ad actum nimirum migrans. Ac motus, via quaedam est a potentia ad actum transvehens. Quod autem actu est, ut actu est, motus expers manet. Potestate porro illud est, quod esse potest, ac natura comparatum est: actu autem, quod jam id est quod actu dicitur. Verbi gratia: Scolasticus Zosimion, qui cum albus esset, ex diuturno morbo atriorem contraxit, prius actu albus erat, potestate autem ater, quandoquidem id habebat, ut niger effici posset. Quatenus igitur albus erat, moveri non dicebatur: qua autem ratione niger, quoniam potestate id erat, cum nigrore affici cœpit, atque ab eo quod potestate niger erat, eo adductus est, ut actu niger fieret, tum denique ad nigrorem moveri dicebatur. Atque illa nigroris contractio motus rationem
habet.

habebat. quippe quæ actus esset Zosimionis potestate nigri, quantum ad potestatem attinebat, hoc est quatenus ita natura comparatus erat, ut niger esse posset. Postquam autem actu niger effectus est, non jam quantum ad nigrorem movebatur, verum in nigro colore persistit. Eodem igitur modo id etiam omne quod actu est, ut actu est, non movetur: imo nec ut potestate quicquam moveri dici potest, quantum per hoc retinet ut potestate duntaxat sit, solaque a potestate agnoscatur: verum cum a potestate ad actum mutatur, ac potestate adhuc manet, tum demum moveri dicitur. Eaque de causa in motus definitione hoc additum est, Quatenus tale est, hoc est quatenus potestate est: ut etiam si potestas & actus quantum ad subjectum idem sint, motus tamen potestate factus consideretur, & quandiu incolumis adhuc potestas retineatur. Hac enim prorsus pereunte, motui locus non est. Nam quod actu extitit, quatenus actu extitit, in motu non est, verum in statu & constantia. Atque hoc discriminis inter motum, & id quod

quod actu est , ac perfectam actionem ,
 consistui potest, quod in his id quod po-
 testate est interit; cum contra in motu
 id quod potestate est maneat, quod mo-
 tus actu perficitur . Rursum, motus est
 actus rei quæ motu fieri potest , quatenus
 fieri potest, hoc est , actus percipiendi vim
 habens ejus rei quæ possit, ac natura com-
 parata sit moveri ac mutari ab hoc in illud ,
 quatenus potest & natura comparata est ,
 non autem quatenus jam est . Quod si
 motus est ejusmodi actus rei quæ motu
 fieri potest, constat profecto eum non in
 movente esse, sed in eo quod movetur . Nec
 obstat quod ὄρασις, hoc est visus, cum
 non in eo quod cernitur, sed in cernen-
 te sit, in eo quod motum affert & facit,
 esse videtur. Imposituram enim facit vo-
 cabulum, quod cum ita proferatur ut actio-
 nem designare videtur, nihilominus tamen
 perpetiendi potestate præditam rem signi-
 ficat. Nam quidquid sentit, patitur, non
 autem agit. Ita visus etiam, quamvis in
 vidente sit, in eo tamen est qui patitur
 & movetur, non secus ac reliqui sensus
 in

in sentientibus sunt, non ut moventibus & agentibus, sed ut in iis que motu ciuntur & patiuntur. Quin alia quoque motus ratio affertur, qua hoc demonstratur, eum moventis & agentis proprie actum esse, atque ab eo quidem initium ducere atque tribui, ceterum in eo quod movetur & patitur, insulciri ac manere. Est autem hec ratio hujusmodi. Motus est actus ejus quod motum affert, in eo quod motu ciuntur. Etenim ædificatio actus est ejus qui ædificat, in eo quod ædificatur: & sanatio, actus ejus qui medicinam affert, in eo cui medicina adhibetur. Aliud porro sunt ædificatio & morbi sanatio, & aliud ædificari & curari. Nam ædificatio & sanatio, tum cum fiunt, suum esse habent, hoc est dum ædificatur id quod ædificatur, & medicina affertur ei cui medicina affertur: at ædificatum aut sanatum esse, tum cum facta sunt, suum esse nascuntur. Ob idque ædificatio & sanatio motiones sunt: ædificatum autem & curatum esse, idem sunt quod motum esse. Itaque affectiones quæ ex motionibus comparantur

parantur, motiones non sunt, sed motionum effecta. Quoniam autem motus a movente est in eo quod movetur, ut quidem in eo quod movetur existens, patibilis & inchoata atque imperfecta actio dicitur (unde etiam id quod movetur, hoc est id quod potestate est, tum quatenus potestate est, patitur, tum natura sua imperfectum est, necdum enim est quod dicitur) ut autem a movente proficiscens, perfectius sane magisque proprie actus dici queat, quippe cum id etiam quod movet, hoc est actus, tum agere possit, quatenus actus est, tum natura sua perfectum sit: nam quod dicitur, hoc etiam est. Ex quo conficitur, motum actum esse: quippe qui idem & effectio & perpeffio sit. Effectio porro & perpeffio ratione quidem differunt: at si subjectum spectes, unum idemque ambæ sunt, ut docendi & discendi actus, & ut ascensus & descensus. Imo, ut rectius loquar, tum subjecti, tum rationis respectu, unus atque idem motus est, qui ab eo quod movet, in eo cui motus affertur, existit. Non enim quemadmodum

dum effectio & perpeffio distinguuntur ,
illa nimirum circa eam affectionem quæ
ab efficiente , hæc autem circa eam quæ
a patiente oritur , eodem quoque modo a
motu , quod a movente , & quod in eo
quod motu cietur , distincta ac sejuncta
sunt : verum ambo ista unam motionem
perficiunt , ipsius nempe rationem omnibus
suis numeris absolventia . Motum porro
sub quantitate collocant : quoniam ob ma-
gnitudinem , in qua consideratur , continuus
esse videtur , quemadmodum tempus ob
motum . Quin eum quoque sub iis con-
stituunt , quæ ad aliquid referuntur , pro-
pterea quod motus ejus quod motu cietur ,
motus est , & quod motu cietur , per mo-
tum movetur . At forsasse motus , ut qui
indefinitus quodammodo sit , in nulla de-
cem finitorum generum classe per se collo-
candus est . Nam cum ea quæ sunt ac
fina sunt , vel potestatis vel actus ratio-
ne dicantur , motus in neutro horum con-
stitui potest . Etenim quod potestate dun-
taxat est , nondum movetur : quod autem
actu est , non amplius movetur . Aliud au-
tem

tem est, quod potestate est, aliud potestas: aliud item quod actus est, aliud actus. Atque ei quod potestate est, id quod actu est, aduersatur: potestati autem, actus. Ac potestas quidem, est perfecta essentiae preparatio, & ab omni impedimento immunis ad actum procliuuitas, eam vim habens ut actum terat: velut, ignem urendi potestate praeditum esse dicimus. Potestate autem, est aptitudo inchoata, ad id quod potestate dicitur, agendi facultatem ab alio accipiens, ac non in seipsa produciens: ut, semen potestate animal esse dicimus. Rursum actu est, id quod iam juxta id quod dicitur, agere potest: ut, Aristoxenus musicus dicitur, quod actu musicus sit: quoniam quatenus musicus est, modo legibus musicis consentaneo agere potest. Actus autem, est efficax motus, qui a potestate producitur. Efficax porro motus est, qui in opere existit. Opus vero, & effectio & actio. Effectio denique & actio ab efficiendo & agendo deducuntur. De quibus primo libro, capite vicesimo quarto, mentio a no-

bis facta est . His ita constitutis & explanatis, scire operæpretium est, rem, & quantum ad potestatem, potestate dici, & quantum ad actum, actu . Ita duplex est potestate, duplex item actu . Dicitur enim potestate, id etiam quod solius aptitudinis imperfectæ ratione est, hoc est, quod necdum extitit id quod dicitur : qua ratione semen potestate animal esse diximus, & quemadmodum puerum potestate musicum esse asserimus, quoniam & semen animal fieri potest, & puer musicus . Quinetiam quod etsi jam extiterit, perfectumque habitum obtineat, non tamen per eum agit, hoc quoque potestate dicitur : ut, Aristoxenum potestate musicum dicimus, cum cithara non canit, sed aut dormit, aut aliquo alio munere fungitur . Quo significatu ignem etiam potestate urere dicimus, cum non urit . Ac prius quidem illud potestate, imperfectum dicitur : posterius autem, perfectum . Prius item, per aptitudinem : posterius, per habitum . Eodem quoque modo actu dicitur, nempe quod etsi agere potest secundum id quod

dici.

dicitur, non tamen agit: (atque hoc genus idem est cum posteriori significatione ejus quod potestate) & quod secundum efficacem motum consideratur: velut cum Aristoxenus citharam pulsat, ac re ipsa ignis urit. Quare posterior potestas, media est inter ea quæ omnino. & ea quæ duntaxat actu sunt, quippe quæ utriusque particeps sit, atque utriusque alterum existat. Nam quantum ad priorem potestatem attingit, actu est: quantum autem ad posteriorem actum, potestate. Quocirca prior illa potestas, quæ quidem, ut jam diximus, imperfecta est, per motum ad priorem actum perducitur: non enim necessario etiam in posteriorem. Ac tum id quod ad hunc modum potestate est, eo progreditur ut actu existat, sic tamen ut non prorsus ab eo quod potestate est, discedat, tum ipsum moveri dicimus. Moveri porro id quod potestate est cum dicimus, non aptitudinem intelligimus, sed quod aptitudine præditum est, hoc est aptum ipsum, quatenus ejusmodi est. Quod quidem rursus cum non eo motu, quem

ipsius natura fert, cietur, tum ipsum, motus illius ratione, quiescere dicimus. Quies enim est vacuitas motus ejus rei quæ natura sua moveri apta est, quando, ubi, & quomodo ipsius natura fert. Quando inquam natura fert, quia catulus recens natus, quantum ad cernendi sensum attinet, quiescere non dicitur. Quamvis enim natura ita comparatus sit, ut cernere possit, non tamen statim ut in lucem editus est. Ubi autem natura fert, quoniam ratione aërci motus pisces quiescere non dicuntur; neque enim hoc ipsis natura concessit, ut in aëre degant. Quomodo denique natura fert: neque enim angves, quantum ad gradiendi motum spectat, quiescere dici queant. Hoc enim ipsis a natura comparatum est ut serpent, non autem ut ambulent. Id igitur quod cum moveri natura comparatum sit, non tamen quando, & ubi, & quomodo natura fert, moveretur, hoc motu privatum quiescere dicitur. Quæ cum ita sint, quoniam Deus, utpote materia omnino vacans, ab omni aptitudine atque imperfectio-

fectione immunis est (quippe qui ipsamet
essentia atque & ipsamet perfectio sit) ac
proinde primum quidem & proprie motum
rebus affert, ipse autem ab omni muta-
tionis motu alienus est, proprie atque ac-
commodate dici non potest quiescere. E-
tenim cui motus inest, hujus vacuitas a
motu quies censenda est. At in Deo,
vacuitas a motu quies non est, verum
identitas, & status ab omni inutatione sem-
per abhorrens.

De motu & quiete. C A P. VI.

Motus in quatuor Categoriis confide-
ratur, in substantia nimirum ortus
& interitus, in quantitate accretio & de-
cretio, in qualitate alteratio, in Categoria
ubi, mutatio ea, quæ per locum fit, quæ
quidem *φωεξ*, id est, latio appellatur.
Ea porro in eam quæ rectis lineis, & in
eam quæ in orbem, & in eam quæ ex utra-
que concreta est, dividitur. Commune
igitur genus, motus est, qui quidem æqui-
voce de diversis motibus prædicatur. Us-

enim genera ea, quibus motus continetur, cum summa sint, genus aliud sublimius non habent: eodem etiam modo motus qui in ipsis sunt, genus aliud non habent, quo comprehendi possint. Æquivocum porro vocabulum cum sit motus, per æquivoca quoque definitionem quamdam præcipit, diversis ipsius proprietatibus accommodatam. Quarum prima & maxime propria est latio: maxime propria inquam, quoniam majorem quam alia vim & facultatem habet. Proptereaque absolute moveri dicimus quod loco movetur. Quod autem, cum ratione loci quiescat, alio tamen aliquo motu cietur, quadam ratione moveri dicimus, puta per accretionem aut decretionem, aut alterationem. Ob eamque causam id quoque quod locum suapte vi mutat, hoc est anima, *ἐντοκίνητον*, id est motum per se habentem, proprie appellant. Ad hunc nempe modum omnium motuum maxime proprium localem motum esse constat. Primum autem, hoc potissimum nomine, quia perfectior est, eorum enim quæ vita prædita, vel anima-

ta sunt, quædam quantum ad hunc motum attinet, omnino motu carent, ut stirpes, & quæ saxi adnascuntur animalia, quæ zoophyta vocantur, quæ autem perfectionem consequuntur, id habent ut loco moveri possint, quemadmodum ea animalia, quæ *αὐτοκίνητα*, id est, sese moventia, dicuntur: quæ etiam sola absolute ac sine distinctione animantia vocare consuevimus. Quamobrem si stirpibus perfectiora sunt zoophyta, ut quæ pluribus naturalibus facultatibus prædita sint, atque his rursus animantia, ut quæ eodem modo perfectiora sint, scire, cum iis animantibus quæ perfectionem suam consequuntur, localis motus accedat, hic motus perfectior, proindeque etiam præstantior est, primumque inter alios motus locum obtinet. Nam quod perfectius est, quo perfectius est, eo etiam imperfectioribus antecellit. Quin ne ejus quidem, quod movetur, statum immutat latio, quemadmodum reliqui motus, nempe nec substantiam, ut ortus & interitus: nec quantitatem, ut accretio & decretio: nec qualitatem, ut alteratio

teratio . Id porro quod ejus rei , quæ movetur , statum incolumem servat , iis quæ minime servant , præstantius censerî merito queat . Atque ob hoc ipsum primus hic motus censerî debet . Quin etiam , si naturam spectes , latius reliquos motus antecedit . Etenim quantum ad naturam attinet , alteratio quidem accretione prior est (propterea quod id quod naturali modo accrescit , ab alimento augeri solet , alimentum autem primo quidem corpori quod alitur , simile non est , verum ipsi per alterationem simile efficitur , alitque ipsum & auget , sicque accretionem alteratio antecedit) alterationem autem ea mutatio quæ per locum fit . Exempli gratia in animantibus alimentum ventriculo oblatum primam alterationem subit , nimirum per coquendi facultatem ipsi insitam , in chylum mutatum : sicque postquam ad jecur pervenit , in sanguinem vertitur , atque hinc denique corpori quod alitur , simile efficitur . Atque , ut summatim dicam , quamdiu id quod alterat , & id quod alteratur , in sua sede manent , alteratio fieri

fieri nequit. Quamobrem localis motus vel in alterante, vel in alterato, vel in utrisque requiritur, siquidem alteratio futura sit. Cum igitur naturali quidem accretione (non enim etiam Mathematica, per quam norma in orbem imposita quadrangulum augetur) prior sit alteratio, omnem autem alterationem localis aliqua mutatio antecedit, natura priorem aliis motibus lationem esse necesse est. Nam ortum quidem & interitum proprie motus non esse infra demonstrabitur. Tempore autem non modo reliquos naturales motus localis antecit, sed etiam ortum & interitum. Interitus enim tempore posterior est omni mutatione, quippe qui transitus sit ab eo quod est, in id quod non est. Ortus autem prior quidem in omnibus iis rebus quæ oriuntur (siquidem unam eandem rem nobis spectandam proponamus) considerabitur. Nam postquam res aliqua orta est, ac per essentiam extitit, tum aliis motibus cictur, ac postremo locali. At vero considerantibus nobis antiquiorem filio patrem esse, qui tamen ante etiam

P 5

quam

quam pater fieret, perfectus homo erat, nec locali motu carebat, atque, ut in summa dicam, cœlum rem omnem conditam antiquitate superare, sane, cum latitudo celo a natura insita sit, ea, temporis quoque ratione, omni motu & mutatione, atque adeo ipso quoque ortu prior esse reperietur. Ortum autem naturalem intelligo, qui quidem est ex eo quod potestate, non autem actu est, in id quod actu fit, progressio, ac temporalis transitus. Quandequidem alium quoque ortum naturali sublimiorem recta doctrina agnoscit, nimirum mundi prorsus ex nihilo existentiam, ac primam procreationem. Quemadmodum enim duplex est causa efficiens, propinqua nimirum, quæ quidem natura esse dicitur, & ea quæ primum ac proprie causa est, quæ quidem est mens illa rerum omnium parens & architecta: eundem in modum duplex etiam ortus est, alter ex antecedente apta materia in formam aliquam cum temporali extensione productio. Hujus autem ortus principium, & propinqua, vel, ut verius loquar, adjuvans

vans causa, natura est. Alter autem ortus, est rei effectio, & ejus, quod nullo omnino modo erat, sine ulla temporis extensione productio. Atque hujusce ortus principium ac sola causa est rerum omnium effectrix Dei sapientia & potentia, quæ & materia, & naturæ, ac denique omnium rerum efficiens est. Quoram igitur modo localis mutatio motuum omnium prima fit, atque adeo ipsius ortus, & cujusdam ortus, a nobis dictum est. Ex his autem quæ commemoravimus, illud etiam constat, motum eum qui in orbem fit, locales omnes motus antecire, quippe qui cælo, quod rerum omnium conditarum sub sensum cadentium primum est, innatus fit. Verum enim vero cum tres locales motus sint, nempe qui rectis lineis fit, qui in orbem, & qui ex his concretus est, illud in confesso est, non modo eum, qui in orbem fit, sed etiam eum, qui rectis lineis fit, mixto & concreto priorem esse (sic enim natura comparatum est, ut simplicia compositis priora sint) eum autem qui in orbem fit, eum, qui rectis lineis

lineis fit, antecedere, tum quia antiquior est, tum quia durabilior. solus enim hic continuus omnino esse potest, cum cæteri ex contrariis in contraria fiant, ac non solum locales omnes motus, excepto eo qui in orbem fit, sed etiam aliæ mutationes, continuationem necessario interrumpant. Siquidem ortus, ex eo quod non erat in id quod est, fit: latio, ex eo quod est in id quod non est: accretio, ex paruo in magnum: decretio seu inminutio, ex majore in minus: alteratio, ex contrariis affectionibus in contrarias: latio in rectum, ex contrariis locis in contrarios, hoc est ex supero loco in inferum, ex anteriore in posteriorem, ex dextro in finitum, & contra. Quoniam igitur reliqui omnes motus ex contrariis in contraria fiunt, sane, cum diuersa principia diuersosque fines habeant, continui omnino esse nequeunt. Continuus enim omnino hic demum motus est, qui semper idem est, nec necessarium ullum terminum habet. Qui autem non semper idem est, ac propterea ad terminos tandem pervenit, hic
cum

am ad terminos perventum est, necessario quiescat oportet. Quocirca in contrario quiescet id quod movetur: sicque ad contrarium veniet, atque hinc fiet, ut motus continuatio interrumpatur. Quod autem in orbem voluitur, cum eandem semper viam conficiat, atque in eadem loca feratur, quiescere profecto nihil necesse habet. Aliud porro est quies, aliud motus finis & principium. Quies enim est motus absentia in quadam extensione considerata, proptereaque in divisionem cadens, que nadinodum & motus. Principium autem & finis, motus in motu sunt, ut que nullam extensionem suscipiant, ob idque etiam ab omni divisione abhorreant. Quo fit, ut ipsum quoque quiescere, in temporali extensione fit, propterea quod secundum quietem est: non secus videlicet atque secundum motum est, moveri, insistere, ad quietem tendere. Moveri enim est, & insistere, & ad quietem inclinari. Illud enim est ad statum progredi: hoc ad quietem. Quocirca hęc omnia temporis extensionem subeunt, quemadmodum

& oriri & interire, & vivere & mori, & quæ ad horum similitudinem accedunt. At motum esse, & instituisse, & quievuisse, ortum item esse & interiisse, & vixisse, & mortem obiisse, aliaque id genus, nullam omnino extensionem tolerant. Non enim in tempore perficiuntur, sed in temporis termino, ut quæ motuum termini ac limites sint, proptereaque omni divisione careant. Unde etiam tempus illud, in quo res aliqua quoquo modo mutabatur, cum eo in quo mutatio absoluta est, majus non est eo solo in quo mutabatur: propterea quod non in tempore mutata est, sed in termino ejus temporis, in quo mutationem subiit. Terminus porro, cum quantitatis expers sit, nec re aliqua adiuncta crescit, nec adempta minuitur. Ut igitur linea terminus & principium, puncta sunt magnitudine carentia, atque ab omni divisione aliena: eodem etiam modo principium omne motus, & terminus omnis, hanc rationem habent, ut dividi secarique non possint. Vocantur autem hæc *κινήματα*, hoc est, puncta motus. Et quemadmo-

dum

dum linea per puncta secatur, nec tamen punctum quidquam de linea detrahit: sic etiam motus per puncta dividitur, nec tamen punctum de motu quidquam sumit. Ac rursus, quemadmodum nulla infinita recta linea inveniri potest (quippe cum primi globi diameter omnem rectam lineam magnitudine superet, quæ tamen perspicue finita est) eodem modo nec infinitus ullus rectus motus est. Nam quod rectis lineis movetur, siquidem reflectitur, duos motus efficit, deinceps quidem sese sequentes, at inter se continuos. Deinceps porro ea collocata sunt, inter quæ nihil ejusdem generis interponitur. Continua autem ea inter se sunt, quorum alterius finis alterius principium est. Itaque continui inter se motus hi sunt, quorum termini unum sunt: quippe cum & ipsi unius ejusdemque speciei sint, & id item quod movetur, unum idemque sit. Ac motus quidem inter se continui, omnino quoque deinceps sunt: non iten tamen qui deinceps sunt, protinus quoque inter se continui sunt. Quippe id quod in rectum movetur, siquidem retro-

retrocedit, deinceps sese sequentes motus facit, at non proinde etiam continuos. Etenim inter hujusmodi motus quies quædam est, quæ continuationem interfecet. Terminatur enim primus motus, ac tanquam ab alio principio alter perficitur. Inter finem autem primi, & principium secundi, quies agnoscitur. Nam duo motus recti finiti, ad unum punctum minime sese tangunt, quemadmodum duæ finitæ lineæ ad idem punctum inter se copulari possunt. Argumento huic rei est figura quæ rectis lineis constat. Etenim diversarum rectarum linearum termini inter se apte coherent, quia eas sustinent. At diversorum rectorum motuum termini inter se apte coire non possunt, quia motus in instabili temporis fluxione fiunt. Ob eamque causam unum idemque punctum prioris motus finis, ac secundi principii esse nequit, cum bis sumitur, ut in lineis punctum. Effluit enim interim tempus, ac puncta motus disjungit. Punctum porro disjunctio quietem parit. Si is enim motus lapidis in superum, per fluxus temporis rapi-

rapiditate a principio motus in inferum
 distinguitur. Unde etiam quies quedam
 inter duos lapidum motus animadvertitur.
 His igitur de causis nullus rectus motus
 infinitus intelligi potest. At in circulo,
 cum principium & finis inter se coeant,
 motus proinde qui in orbem fit, infinitus
 est, hoc est infinitus fieri potest: nempe
 cum omnes ambitus, qui post primum ag-
 glomerantur, ad unum motus punctum in-
 ter se connectantur & continentur, atque
 omnes tanquam unica duntaxat conversio
 efficiantur; quoadusque ad extremum eum
 finem pervenerint, qui ipsis ab eo, a quo
 primum principium acceperunt, præscriptus
 est. Quare, tum huiusmodi continuatio-
 nis nomine perfectior priorque est motus
 is qui in orbem fit, quam qui in rectum:
 tum etiam, quia solus hic æquabilis est.
 Nam quæ rectis lineis moventur, sive na-
 turali, sive naturæ repugnanti motu ver-
 sentur, inæquabili modo a principio ad fi-
 nem feruntur. Etenim quæ motu natu-
 ræ repugnantevolvuntur, siquidem trahan-
 tur, tardius primo feruntur, citius autem
 Q cum

cum ad id quod trahit appropinquant, quod scilicet vis trahentis tum demum magis dominetur: si autem jaciantur, citius quidem sub ipsum principium moventur, cum autem remotiora sunt, tardius, languescente nimirum ea vi, quæ a jacente indita fuerat. Ad eundem quoque modum vitalis motus, celer quidem principio esse potest: longius autem progressus, de celeritate remittit. Quamvis enim *αὐτοκίνητος*, hoc est per se motum habentia, dicantur animalia, quod animas, quæ localis motus causæ sunt, in seipsis habeant: at corporum tamen motus præter naturam fit, utpote quæ aliena vi moveantur, atque ab anima, quæ ipsis, velut instrumentis utitur, tanquam a vestibus quibusdam per vim impellantur. Quo etiam efficitur, ut, quia motu naturæ consentaneo non cientur, fatigentur tandem, ac quietem desiderent. Naturalis enim ipsis motus in inferam est, quemadmodum & corporibus omnibus gravitate præditis. Rursum autem quæ ut naturæ consentaneum est moventur, citius moventur, cum ad loca sua
 pro-

proprius accedunt, ut quæ integra sua elementa expetant, ab iisque robur contrahant, magisque, ut ita dicam, informentur. Itaque quod in rectum movetur, five ut naturæ consentaneum est, five ut naturæ alienum, inæquabilem motum efficit: solum autem id quod in orbem torquetur, æqualiter ferri potest, quia æquo semper intervallo a principio & a fine, hoc est centro, distat, ac neque ab ipso, neque ad ipsum, sed circum ipsum feratur. Ob eamque causam, cum circum ipsum perpetuo versetur, parique semper intervallo distet, similiter movetur. Principium autem & finis & medium circuli ac globi centrum est. Principium inquam, quia secundum idem intervallum a centro, tum circulus, tum globus existit. Finis, quia omnes a circumferentia lineæ in ipso terminantur. Medium, quia undecunque pari intervallo a circumferentia distat. Ergo ad hunc etiam modum æquabilitatis ratione motus is, qui in orbem fit, recto motu præstantior ac prior est. Quinetiam ne in

venire potest. Comparare autem hoc loco idem est quod conferre, ac simul expendere. Motus itaque, qui in orbem fit, celeritatis aut æqualitatis aut tarditatis respectu cum recto comparari nequit: quandoquidem nec rotunda linea cum recta conferri potest. Neque enim communis ipsarum mensura est. Quo fit, ut nec recta linea rotundæ par statui queat. At vero hi demum motus in comparationem cadunt, qui numero differunt, quique ejusdem generis sunt, ejusdemque speciei. Quoniam enim ea quæ inter se differunt, aut genere, aut specie, aut numero differunt, qua differentia inter se discrepant ea quæ moventur quatenus moventur, eadem quoque motus inter se dissident. Nam si ea quæ moventur, generis ratione inter se discrepent, generis quoque ratione motus inter se discrepabunt. Exempli gratia: Si illud accrescit, hoc dealbatur, accretio quoque a dealbatione genere dissidebit. Illa etenim ad quantitatem pertinet, hæc ad qualitatem: quæ quidem diversa substantiæ genera sunt. Quod si specie differant

rant ea quæ moventur, motus quoque speciei ratione inter se dissidebunt, ut dealbatio a denigratione. Si vero inter ea quæ moventur, nulla alia nisi numeri differentia sit, solo quoque numero motus inter se different. Ita comparari quoque inter se poterunt: verbi gratia, humanus ortus cum humano ortu, ac non cum equino. Neque enim ejusdem speciei sunt. Eodem modo accretio cum ejusdem generis accretione. Eodemque item modo in alteratione, velut dealbatio cum dealbatione, & denigratio cum denigratione: & in locali motu, rectus motus cum recto, circularis cum circulari, consimiliterque in aliis. Ad hoc porro ut motus inter se comparari queant, nihil discriminis affert instrumentorum diversitas, quorum opera motus existunt: velut, si alteri pedes, alteri pennæ, motus instrumenta sint. Etenim alia quidem ratione ambulatio a volatu differt, nempe certa quadam figuratione: at quantum ad localem speciem attingit, nihil inter utrumque interest. Ob idque etiam comparari inter se queunt,

dummodo rectis lineis vel fractis vel utroque modo fiant. Omnes autem recti motus mutuam inter se comparationem admittunt, nihil omnino ipsis impedimenti afferente qualitaturn diversitate: quandoquidem unum subiectum, hoc est rectam lineam, habent, proptereaque ejusdem generis sunt, nec nisi numeri ratione inter se diffident. Unicuique porro motui, tum quies, tum motus aduersatur. Non est autem statio quies censenda. Statio quippe actus cujusdam rationem habet, estque species motui conjugata: quemadmodum terram stationem in medio habere dicimus. Actus enim terræ hic est, ut in medio stet, non secus ac cæli actus est circum medium torqueri. At vero quies actus non est, sed motus duntaxat absentia. Quæ cum ita sint, locali quidem motui localis quies opponitur, & alterationis motui alterationis quies: atque ut uno verbo complectar, unicuique motui numero quies etiam ea, quæ hujusmodi motum antecedit, & quæ eidem succedit, aduersatur, ea tamen præsertim quæ motum antecedit. Nam quod

motus

motus fugit, & a quo discedere contendit, hoc ipsi magis contrarium est: id autem ad quod abit, & quod arripere festinat, quodammodo ipsi cognatum & familiare est. Contrarii autem motus, vel mutationes potius sunt, ortus & interitus, accretio & decretio. Item in qualitate, calefactio & refrigeratio, dealbatio & denigratio, aliæque variæ conjugationes. In locali mutatione, sursum & deorsum ut in longitudine, dextrorsum & sinistrorsum ut in latitudine, ante & retro ut in profunditate. Porro cum hujusmodi locales motus in rectum ferantur, solitamen ii, qui in superum & inferum fiunt, proprie simplices sunt. Omnium enim mutationum, quæ ad locum pertinent, tres duntaxat proprie simplices sunt, nempe ea quæ circum mundi medium est, hoc est circularis: ea, quæ a medio, hoc est quæ in superum fit: ea quæ ad medium, hoc est quæ in inferum. Solæ inquam hæ simplices sunt, quia per eas solas naturali motu cientur ea corpora, quæ simplicia esse videntur. Omnis autem simplex mo-

tus, corporis cujusdam natura simplicis est: atque item omnis simplicis corporis simplex quodammodo naturalis motus est. Jam vero rectis motibus repugnantia inest, uti jam diximus: at motui qui in orbem fit, nullum contrarium motum esse ajunt. Nam quod motus ab ortu ad occasum, & ab occasu ad ortum, minime inter se contrarii sint, compertum & exploratum est. Siquidem errantium siderum globi utroque hoc conversionis modo circumferuntur, altero videlicet naturæ consentaneo, hoc est ab occasu ad ortum, altero coacto ac naturæ alieno, ut qui scilicet cum inerrantium siderum globo velut fortiori ac præstantiori, ab ortu ad occasum circumducantur. Quod si conversiones istæ inter se pugnarent, quæ fieri posset, ut eodem tempore in uno subjecto inter se coirent?

Quod a tem ne rectus quidem motus ei, qui in orbem fit, adversetur, ad hunc modum astruunt. Recti motus inter se contrarii sunt, unusque uni adversatur. Ex quo efficitur, ut nullus motus ex iis, qui in rectum feruntur, conversioni contrarius sit

fit : ne alicui plura contraria uni & eadem opponantur . Atqui haud scio an hoc argumentum a reprehensione alienum sit , ut quidam asserunt . Non enim impossibile est rectos motus alia atque alia ratione , simul & conversioni , & sibi invicem aduertari , ac sic rursus unum uni contrarium , ut rationi consentaneum est , inveniri . Quatenus enim motuum simplicium , qui rectis lineis feruntur , alter in sublime , alter deorsum fertur , contrariorum locorum ratione inter se pugnant : quatenus autem recti motus ab aliis punctis incipiunt , & in alia desinunt , cum contra is qui in orbem fertur , ab eodem incipiat , & in idem tandem perveniat : quatenusque item recti motus omni ex parte sunt ejusmodi , ut frangi nequeant , cum contra is qui in orbem fertur , nullam omnino partem habeat , quæ frangi non possit : ac præterea quatenus rectæ lineæ bis in iisdem sine quiete esse nequeunt , cum contra ea , quæ rotunda est , eandem viam sine quiete sexcenties pervagari possit : denique quatenus rectorum mo-

tuum nullus æquabilis est, cum contra is qui in orbem fertur, perpetuam æquabilitatem habere possit: ob has inquam motuum proprietates, non autem ob locorum repugnantiam, motus is qui in orbem fertur, cum rectis motibus pugnare reperitur, omnibus, ut rectis motibus, unius instar sumptis, ut ei, qui in orbem fertur, opponantur. Talis autem oppositionis modus in cæteris quoque rebus invenitur. Nam æquum & mediocre, ei quod excedit & quod exceditur, repugnat, hoc est majori & minori, ac rursus majus & minus sibi invicem aduersantur. Ad hunc scilicet modum virtutes etiam, ut quæ in mediocritate positæ sint, cum iis quæ a mediocritate remota sunt, pugnant, hoc est cum excessibus & defectibus: ac rursus excessus & defectus inter se opponuntur. Eodem item modo motus, tum motibus, tum quieti aduersantur: ac rursus quietes inter se dissident, eæ nimirum quæ in contrariis locis & contrariis qualitatibus aut quantitatibus sunt. Verbi gratia, quies in loco superiori cum quiete in loco inferiore

xiori pugnat : quies in albo cum quiete in nigro : ac denique illæ quæ quosdam motus antecedunt , cum iis quæ eosdem sequuntur . Cæterum motus alio modo quieti , & alio motui opponitur . Motui enim , ut contrariæ speciei , opponitur : quieti autem , ut prolapsioni a specie . Ac rursum quietes , ut extrema , inter se pugnant . Quod igitur motus etiam is , qui in orbem fertur , aliquid quod ipsi contrarium fit , habeat , quonamque modo id fiat , dictum est . † Iis autem , qui ab omni repugnantia eum vindicant , hoc scilicet propositum est , ut hinc cælum ortu cærere , ac proinde nunquam interiturum esse demonstrant . Si enim , inquit , contrariorum contrariis motus sunt , cujus rei motui nullus contrarius motus est , ne ea quidem quidquam habet , quod ipsi aduersetur . Quamobrem cum cœlesti motui nullus contrarius motus est , ne cœlo quidem quidquam est contrarium . Atqui quod oritur & quod interit , ex contrario fiunt , & in contrarium occidunt . Cœleste igitur corpus ,
cum

† *Aristotelis opinio.*

cum nihil contrarium habeat ex quo oritur, & in quod rursum occidat, ortu carere, atque & ab interitu alienum esse constat. Verum qui hujusmodi verbis utuntur, cum tanquam certam & indubitatam propositionem sumpserint, quæ hoc ponit, nullum motum cœlesti motui contrarium esse, tum denique cœlum a naturali ortu, atque item a simili interitu (per quos etiam elementa inter se mutantur, quippe cum ex alterius interitu alterum oriatur) exemptum esse concludunt. At qui recte sentiunt, alterius ortus ratione ortum esse cœlum norunt, quatenus scilicet ex nihilo profus divino imperio in ortum productum est: ac propterea interitui quoque omnino, quantum ad ipsius naturam attinet, ipsum subjectum esse censent: sensillum omnium rerum conditarum in melius commutationem, Conditoris bonitati adscribentes.

De ortu & interitu. CAP. VII.

Ortus

Ortus & interitus motus proprie non sunt, sed mutationes duntaxat. Est autem mutatio, ab alio ad aliud transitus. Hoc enim vocabulum μεταβολή, aliud post aliud significat. Præpositio siquidem μετά, hoc indicat, alterum prius in mutatione esse, alterum posterius: prius nimirum, hoc ex quo mutatur id quod mutationem subit: posterius autem, id in quod mutatur. Consideratur autem mutatio in contradictione, atque in contrariis speciebus, tam quæ absolute atque omnino, hoc est extreme, contrariæ sunt, ut candor & nigror, quam quæ quodam modo contrariæ sunt, hoc est intermediæ. Nam quæ ejusmodi est, ad utrumque extremorum contrarii rationem obtinet: velut, minus album. Eoque nomine, cum id quod minus album est, in magis album transit, tanquam ex nigro in album fit mutatio. Etenim quod minus album est, ratione nigroris, quod ipsi inest, in magis album mutatur. Unde etiam quadam tantum ex parte fit mutatio. Eodem etiam modo cum id quod magis album est, in minus

nus album mutatur, tanquam ex albo in nigrum fit mutatio. Siquidem id quod albius est, in eum nigrorem qui in minus albo est, quadam ex parte mutatur. Ob eamque causam mutatio ea, quæ ex intermediis ad intermediam fit, quadam ex parte dicitur: quæ autem ex extremis fit, absolute mutatio vocatur. Est autem mutatio quiddam amplius quam motus. Nam progressiones omnes, quæ a potestate ad actum fiunt, manente interim potestate, mutationes sunt. Verum ex illis hæc duntaxat, quæ quadam duntaxat ex parte contrariis speciebus in contrarias species transitus sunt, remanente interim ac mutationem subeunte subjecto, magis proprie motus nominantur. Quæ autem non remanente subjecto, sive ex contrariis speciebus in contrarias species immutantur, sive non ex contrariis speciebus in contrarias species, verum per prolapsionem & absentiam utriusvis speciei perspicuam repugnantiam habent in iis, ex quibus, & in quæ mutantur, hæc, si proprie loqui volumus, mutationes tantum appellantur, ac non

non item motus, ut sunt ortus & interitus, quæ per substantiam mutationes sunt. Oritur enim id quod oritur, & interit id quod interit, ex contrario in contrarium: sive quod utraque species, sive quod alterutra alterius prolapsio sit. Neque enim speciei omni speciem contrariam esse necesse est (quænam etenim homini contraria species, aut musico afferri queat?) verum alterutrius speciei absentia, hoc est privatio, ubique reperitur. At interdum privatio cum perfecta specie est, perfectas eas, quibus constituitur, qualitates habente: quemadmodum in aqua privatio ignis simul est cum aquæ specie quæ perfecta est, ac perfectas suas qualitates obtinet, nimirum frigus & humorem, quæ ignis qualitatibus aduersantur. Ac propterea ignis non modo ex sua privatione, sed etiam ex contraria ipsi specie fieri dicitur. Cum autem privatio non una cum perfecta specie exiit, sed cum re aliqua materia constante, ad eam speciem, quæ privationi opponitur, suscipiendam accomodata, ut in semine privatio animalis, tum non ex con-

traria

traria specie, sed ex speciei absentia, hoc est privatione, oriri dicitur id quod oritur: non quod non etiam semen quædam species sit, sed quia imperfecta species est, atque ad perfectæ speciei coagmentationem materiæ instar est, ad eamque omnino refertur. Sunt autem fortasse quædam etiam in semine qualitates, quæ ei, quod hinc oritur, aduersentur: verum in perfectæ quoque ipsæ, neque ut perfectarum specierum qualitates, perfectæ. Quapropter illæ, quæ rei ejus quæ efficitur, qualitatibus quodammodo contrariæ in semine sunt, in ejus, quod efficitur, qualitates mutantur (quod enim liquore in semine constat, exarescit, quod autem rotundum est, extenditur) quæ autem ejusdem speciei sunt cum eo quod efficitur, ex imperfecto in perfectum mutantur. Quippe ob imperfectam subjecti dispositionem cum ex semine animal, aut ex non musico musicus fieri dicitur, non ex contraria specie, verum ex speciei absentia & privatione fieri dicitur. Ob idque & ex contrario fieri, & in contrarium interire dicitur, quidquid oritur

tur & interit. Atque omnis ortus & interitus communi modo per contradictionem dicuntur. Nam cum ens & non ens, quatenus alterum est, alterum non est, contrariæ inter se species non sint, mutuam oppositionem per contradictionem efficiunt. Ortus porro, est ex eo quod non est, in id quod est, mutatio ac transitus, hoc est intermedia via, qua res aliqua ex non esse in esse constituitur. Corruptio contra eodem modo ex eo quod erat, in id quod non est, mutatio: eo videlicet quod est, & eo quod non est, actu sumptis. Ortus autem & interitus, proprie motus non dicuntur: quoniam quamvis motus imperfectus & patibilis effectus sit, tamen cum id, quod movetur, actu sit ac remaneat, moveri necesse est: quod autem actu non est, nec remanet, ne movetur quidem. Neque enim quemadmodum homo, actu existens, atque homo manens, movetur, dum per accidentia quæ in ipso sunt, augetur, aut albus efficitur, aut fertur, eodem modo materia quoque in ortu mutatur. Quocirca ex nihilo in ortum progres-

fio, motus non est. Quandoquidem au-
 tem materiam separatim existisse non di-
 cimus (Neque enim, cum materia & for-
 ma constare corpora dicimus, ex antegres-
 sa materia vel antecedente forma corpora
 coagmentari asserimus: sed quia sola ratio-
 ne atque cogitatione materiam ac formam
 secernentes, utramque sejunctim conside-
 rare possumus: neutra enim alioqui sine
 altera existere potest) id quod tanquam
 materia sumitur, non ens dicitur. Atque
 istud cum forma, vel perfecta, vel in-
 choata & imperfecta, reperitur. Et quan-
 quam cateroqui sit aliquid, tamen non es-
 se dicitur, quia actu non est quod effi-
 citur. Ergo hujusmodi non ens non move-
 tur, nec per se, nec per accidens. Nam
 neque qua ratione non est, movetur, nec
 quia aliud quiddam actu est, cum idem
 ipsum maneat, moveri potest. Verbi gra-
 tia, semen, nec ut animal movetur (ne-
 que enim animal est) nec ut semen. Ete-
 nim si quoquo modo in ortu movetur, a
 sua natura discedit, mutationemque sub-
 iens, semen esse desinit, ac per mutatio-
 nem

nem alias semper aliud efficitur. Cum igitur quod ad hunc modum non est, propterea moveri nequeat, ex eo autem, quod ad hunc modum non fit, mutatio, ortus fit, ortus profecto motus non est. Quin ne quies quidem. Nam quod natura comparatum est moveri, hoc etiam quiescit, cum motu non cietur, hoc est, quod actu est. Quod autem moveri nequit, hoc ne quiescere quidem potest. Ex quo efficitur, ut ortus nec motus sit, nec quies. Quod si ita est, ne interitus quidem motus erit, nec rursus quies. Motu quippe, vel motus, vel quies opponitur. Quod si ortum neutrum horum esse demonstratum est, qui tandem interitus motus esse queat? qui rursus quies, cum ortus, cui interitus repugnat, motus non sit? Ortus ergo & interitus motus non sunt, sed mutationes duntaxat. Cum autem motus non sint, oppositam certe quietem non habebunt, sed, utpote mutationes, mutationis vacuitatem, quieti proportionem respondentem. Ut enim quies, motus absentia est: sic vacuitas a mutatione, mutationis ab-

sentia . Quemadmodum igitur quietes ,
 sic etiam mutationis vacuitates oppositio-
 nem habere reperientur : atque mutationis
 vacuitas in eo quod est , & mutationis va-
 cuitas in eo quod non est , inter se oppo-
 nentur . Ac de mutationibus ratione sub-
 stantiæ , hoc est de simplici ortu & inte-
 ritu , refricandæ duntaxat memoriæ causa
 hæc mihi carptim dicta sint . Dicuntur
 autem etiam accidentales mutationes ortus
 quidam , & interitus item quidam . Ve-
 lut , accretio , ortus quidam est : imminu-
 tio , interitus quidam . Neque quemad-
 modum animal ortum esse dicimus , cum
 ex semine fit , ac rursus interuisse , cum
 morte functum est : eodem modo absolute
 animal ortum esse dicimus , cum bicubi-
 tum forte fuerit , sed cum animal bicu-
 bitum extitit , & illud animalis bicubitum
 interiit , & cum ortus est animalis candor ,
 & interiit animalis candor . Nam & in
 qualitatis immutatione candor ortus qui-
 dam dicitur , nigror contra interitus . Hoc
 enim in omnibus Categoriis commune est
 (sive orrus absolute consideretur , ut in sub-
 stantiis

stantiis, sive ortus quidam, velut in accidentibus) ut in melius præstantiusque mutatio ortus appelletur, in vilias autem ac deterius, interitus. Verbi gratia, in substantiis, mutatio a terra in ignem ortus absolute nominatur, interitus autem quidam: contraque item mutatio ab igne in terram, interitus absolute appellatur, ortus autem quidam: propterea quod melior & præstantior ac magis essentia est ignis substantia, deterior autem & vilior ac minus essentia, est terræ substantia. Siquidem ignis formæ respondet: materiæ autem ac privationi, terra. Quoniam enim materia formæ amplexu coercetur, forma autem materiam amplectitur, ut quæ ipsius finis & extremum sit (materiæ quippe immensitatem & infinitatem terminat ac circumscribit) proinde quoque in iis jam informatis corporibus, quæ naturali modo per locum moventur, id quod continetur (quale est quod gravitate præditum atque in medio situm est, nimirum terra) materiæ rationem habet: quod autem continet (quale est quod leve est atque in superiore

riore loco, nempe ignis) formæ. Atque ad eundem etiam modum in intermediis corporibus, hoc est aere & aqua, id quod continetur, hoc est aqua, respectu continentis aeris, materiæ rationem habet: aer autem respectu aquæ, quam coercet atque complectitur, formæ. Quocirca non modo in terra & igne mutatio a terra in ignem ortus absolute dici potest, interitus autem quidam: contraque item ab igne in terram mutatio interitus absolute atque omnino, ortus autem quidam: sed etiam in aqua & aere mutatio ab aqua in aerem, ortus absolute appellari potest, interitus autem quidam: contraque item ab aere in aquam mutatio, interitus absolute, ortus autem quidam. Nec vero in substantiis tantum hæc ratio locum habet, sed & in omnibus Categoriarum generibus. Etenim in quantitate, magnum & multum formæ respondet, parvum autem & paucum materiæ. Atque eodem modo accretio formæ, imminutio materiæ. Ob eamque causam illa ortus, hæc interitus similitudinem tenet. Rursum in qualitate, album

album & calidum formæ respondet: nigrum & frigidum, materiæ. Ac proinde dealbatio & calefactio ortus dici quæ ant: interitus contra, denigratio & refrigeratio. Omnino enim in iis quæ inter se opponuntur, præstantiora, tanquam formæ rationem obrinentia, tumuntur: inferiora autem, ut materiæ ac privationis. Unde etiam in universum omnis secretio, ortus omnino vocari queat: concretio contra, interitus: propterea quod secretio concretionem antecellere videtur. Præstantius porro & inferius in rebus omnibus considerantur. Sic etiam Pythagorici aduersarias quasdam conjugationes numero decem excogitarunt, ad quas, tanquam ad principia, res omnes redigunt. Ac præstantior quidem pars hæc est:

Bonum;		Malum.
Finis.		Infinitem.
Redundans.		Integrum.
Unum.	Opposita autem	Multitudo.
Dextrum.	ac deterior pars	Sinistrum.
Lumen.	hæc est:	Tenebræ.
Masculum.		Fœmina.

Quiescens.			Mobile.
Rectum.			Curvum.
Quadratum			Oblongum.

Cum igitur ex alia substantia in aliam substantiam fit transitus, aut ex imperfecta, ut ex semine animal, aut ex perfecta, ut ex aqua aer, tunc ortus absolute est. Cum autem in re aliqua forma prædita, ratione cujusdam accidentis ipsius, mutatio fit, ut cum aqua ita calore afficitur, ut tamen a liquida sua natura non discedat, tum demum quidam ortus est, caloris videlicet, totum autem alteratio est. Etenim ortus ille, qui absolutus est, aliud efficit: alterius autem qualitatis, alteratio. At cum ad speciem aliquam simile aliquid ex dissimili per alterationem accedit, atque hinc nobis & quantitatis accessionem corpus facit, id quoque ortus quidam est, totum autem accretio. Verbi gratia, lignis ad ignem admotis, & incensis, flammæ accessio fit. At cum ex lignorum aut aliorum corporum confritu ignis efficitur, id non ignis accretio, sed ortus generatio tantummodo est. Cum autem ignis igni
adjun-

adjungitur, ignis duntaxat accessio vocatur. Eodem modo, in reliquis & corporibus inanimatis res se habet. Quinetiam in iis, quæ anima prædita sunt, ad eundem modum accretio efficitur, assimilato nimirum per alterantem facultatem alimento corpori quod alitur, eique adjuncto, atque hinc proportionem accrescente corporeorum membrorum integritate. Quocirca cum substantia ea quæ adjungitur, universum corpus non pervagatur, verum priorem substantiam protrudit, eaque vicissim priorem, atque ad hunc modum materia amplificatur, pro portione corpus totum accrescit, quemadmodum e contrario in corpore quod minuitur ac rugatur, propinquis partibus exhaustis, corpus univertum imminutionem subit, per emigrationem quandam videlicet ac secessionem ubique facta diminutione. Porro autem nec quod effluit & abscedit, imminui, nec quod adjungitur, augeri dicitur, quamvis alioqui alterum per detractionem minus, alterum rursus per adjectionem majus fieri videatur. Nam & quod minuitur & quod au-

getur, remanere oportet, ut alterum imminutionem subeat, alterum accretionem suscipiat. Quod si aliquando cibus in flatum mutetur, corpus non augetur. Interitus enim ipsius est, in flatum mutatio, ac non accretio. Atque hoc nomine alteratio ab accretione discrepat, quod id quod alterat, interdum vicissim alteratur, quemadmodum nos vestimenta, quæ frigida sunt, calefacimus, atque ab ipsis vicissim calorem contrahimus, & balneorum aer calorem nobis afferens, calore vicissim a nobis afficitur. At quod accretionem affert, nunquam vicissim accrescit: verum cum ad id quod augetur accedit, atque in ipsius substantiam mutatur, per eam facultatem, quam natura huic rei quæ augetur attribuit, ita denique accretionis munere perfungitur, similibus nempe partibus primum ipsam excipientibus, atque ita deinde etiam dissimilibus. Hoc autem tum demum existit, cum id quod additur, quantitate superat id de quo detrahitur. Nam cum corporea materia in continua influxione atque effluxione constituta
fit

fit, quando id quod influit & ingreditur, copiosius est eo quod effluit & abscedit, alimentum & accretio efficitur: cum autem aequale, alimentum duntaxat: cum vero etiam minus, alimentum & diminutio: nimirum eo, quod influit, hoc tantum afferente, ut species quoque modo conservetur. Potest quippe decrecente quoque quantitate species conservari. Neque enim decretio & imminutio absolute interitus est, sed interitus quidam: quemadmodum accretio ortus quidam. At in ea mutatione, quæ per locum fit, naturalis in superam & dextram, & anteriorem partem motus, ortus quidam dici queant: motus autem in inferam, & sinistram, & posteriorem, interitus quidam.

De natura. CAP. VIII.

Natura, est motus & quietis principium, in eo in quo primum per se inest, ac non ex accidenti. Quoniam autem motus actus ejus quod potestate est, quatenus potestate est, superius esse dicitur
batur

batur, quies autem ejus cessatio, hujusmodi actus & cessationis causa natura est, hoc est rebus omnibus naturalibus a summo illo rerum omnium architecto inlita aptitudo, & vis minime adventitia, qua per se moveantur & immutentur, ac rursus per se hujusmodi motui & mutationi sine imponant: huic in ipsis intus conditæ facultati & aptitudini naturæ nomen attributum est. Motum porro hoc loco communiore latioreque significatione pro omni mutatione accipimus. Hujus igitur mutationis, quemadmodum & vacuitatis a mutatione, causa natura est: causa, inquam, propinqua, motuique subiecta. Natura enim movetur, atque ita demum movet. Primum autem & sine motu ac proprie rerum omnium, atque adeo ipsius naturæ, causa Deus est. Quod si etiam natura facere dicitur, & quidem modo rationi consentaneo: at efficiens ratio duplex est, altera per scientiam ac proprie faciens, altera sine scientia quidem & conversione ad se, verum fixe ac præscripte, atque antecedentis cujusdam finis gratia. Qua ratione

ne

ne natura facere dicitur, cum, quantum ad priorem rationem attinet rationis expertus sit. Unde etiam haud abs re Plato instrumentalem causam eam esse tradit: quandoquidem ut ascia & ferra nil omnino norunt in rebus, quæ artis industria elaborantur, sic nec natura in iis rebus, quæ natura constant. Verum mens illa rerum omnium parens & architecta cuncta ante ævum explorata habet, propriequæ efficit: sic nimirum, ut natura solam eam aptitudinem, quam a summo illo Opifice accipit, infra præbeat: ipse autem Opifex arbitrato suo finem superne tanquam lucem quandam porrigat. Unde etiam naturæ actus perpessio potius est. patitur enim prius, atque ita efficit: movetur, atque ita demum motum affert. Ad hunc scilicet modum & motus, quatenus aliquid movetur, & quietis, quatenus aliquid ad quietem tendit, principium & causa natura est. Principium, inquam, & causa huius rei, cui primum per se ac non ex accidenti inest. Adiuncta sunt autem hæc verba, *in quo inest*, ob ea quæ arte fiunt.

Hæc

Hæc enim externa vi quispiam facit, nec in domo inveniunt, verum in ædificante. Ac proinde nec domus natura, architectura est. Additum est item, *primum*, quoniam lectus etiam motus & quietis principium in se habet. Nam si e iuberi se loco quispiam eum missum faciat, in inferum fertur. At non primum inest lecto huiusmodi motus principium, verum ligno, ac per illud lecto. Ob idque ne naturalis quidem dicitur lectus, sed arte factus. Ut enim lectus est, naturam non habet. Adjectum etiam est, *per se ac non ex accidenti*, quia medicus æger sibiipsum mederi potest, sicque motus ac mutationis in sanitatem principium & causam in seipso habebit, ac primum, non tamen per se. Neque enim qua ratione adversa valetudine laborat, principium motus in sanitatem in seipso habet, sed ex accidenti, hoc est qua ratione contigit, ut qui ægrotabat, medicus esset. Ergo quæ natura constant, motus causam in se habent: quæ autem in arte posita sunt, extrinsecus. Neque enim artifex, nec ars, motus causam in se habent

habent. Deorsum enim fertur gleba, cum externa vi non movetur: atque item externa vi lectus figuratur. Atque, cur gleba, cum ad integrum suum elementum pervenerit, quiescat, interne causa est: cur autem lectus figuretur, externe ab artifice manat. Etenim tam in iis, quæ natura constant, quam in iis quæ ab arte proficiscuntur, unde motus origo, inde etiam quietis principium exiit. Cœterum non omnia ea quæ naturæ vi moventur, per omnem sui motus speciem quiescere necesse est. Verum quædam ex his, quæ moventur, quietem etiam motui succedentem habent: quibusdam autem hoc accedit, ut quamvis in loco moveantur, tamen nunquam huiusmodi motum intermittant. Ac propterea natura, quæ motus & quietis principium est, iis quæ moventur, hoc affert ut moveantur, iis item quæ quiescunt, hoc præstat ut quiescant, omnibus autem in universum naturalibus rebus tum motus, tum quietis causa est. Atque ad hunc modum natura motus & quietis principium esse agnoscitur. Etenim

nim non modo æthereum omne corpus per
 locum sine ulla intermissione movetur: sed
 etiam ignis, quantum ad hoc motus ge-
 nus attinet, nunquam quiescit. Nam i-
 pse quoque ita natura comparatus est, ut
 semper moveatur. Interest autem inter
 naturâ & secundum naturam. Naturâ
 enim id dicitur, quod naturalem substan-
 tiam, ut naturalis est, comitatur, eique
 accidit, velut corpori sanum esse & ægro-
 tare. Verum, sanum esse, secundum na-
 turam dicimus, ut de naturæ voluntate
 contingens: ægrotare autem, præter natu-
 ram. Eodemque modo igni naturâ & se-
 cundum naturam hoc inest ut in superum
 feratur: at cum ignis per gravem materi-
 am in inferum deprimitur, id natura fit,
 non autem secundum naturam. Neque
 enim natura eum actum, quo species per-
 ficitur, detrimento affici vult. Quin e-
 tiam naturæ vitia ab ortu contracta, &
 ea quæ in privatione consistunt, atque, ut
 in summa dicam, quæ præter votum suc-
 cedunt, naturâ quidem fieri dicuntur, quia
 secundum naturæ actionem fiunt: præter na-
 turam

turam autem , ac non secundum naturam , quia natura hujusmodi aliquid minime sibi spectandum proponit . Accidit autem interdum ut a fine aberretur , quemadmodum in artis operibus præter artis intentionem , sic etiam in naturæ operibus præter naturæ voluntatem . Eoque nomine , aut propter redundantem materiæ copiam , aut propter defectum , aut propter depravationem , natura a scopo aberare dicitur . Atque hinc infelices successus , qui præter naturalem consuetudinem existunt , oriuntur ac dicuntur . Porro inter hæc duo præter naturam & supra naturam , quæ quidem ab eo quod naturale est , deflexiones sunt , illud discriminis est , quod id quod supra naturam est , ab eo , quod naturale est , ad præstantius aliquid & cum utilitate conjunctum deflectat : quod autem præter naturam est , ab eo quod naturale est , in quod deterius est , exitiumque affert . Atque hoc item nomine , quia præter naturam , imbecillitatis naturalis opus est : supra naturam autem , potentia .

Adhuc de natura. C A P. I X.

Nonnulli materiam, quæ in unaquaque re est, naturam appellarunt, hoc est id quod primo in qualibet re naturali existit, concinnitatis omnis expertis: ut, statuæ naturam æs, lecti lignum, atque alius cuiuspiam rei arte factæ aliud quippiam esse: naturalis autem omnis corporis, primam & qualitatis expertem materiam. Hinc porro ad ducti sunt, ut materiam naturam dicerent, quia in omnibus mutationibus remanet, eademque semper est. Quidam contra formam, quæ materiam ambit, naturam nuncuparunt, quia juxta naturale nomen materia non dicitur, priusquam formam susceperit, quemadmodum nec æs statua dicitur, antequam statuæ formam acceperit: tanquam scilicet materia potestate duntaxat sit, quippe cum unaquæque res actu notetur & exprimatur. Atque isti rectius perfectiusque de natura conjecturam facere videntur, quam superiores.

Alii id quod ex materia & forma

mix-

mixtum & concretum est, naturam esse tradiderunt: propterea quod homo ex homine, & bos ex bove, atque, ut brevi complectar, ex eo quod compositum est, id quod compositum & concretum est, oriatur. At hoc naturâ est, non naturâ. Alii rursus eam, tanquam procreationem & ortum ac motum, per quem a producente producitur id quod producitur, naturam esse censuerunt. Ut enim in vestimento est & qui texit, hoc est textor, & quod textitur, hoc est vestis, ac tertio loco textura, quæ motus quidam est ab eo qui efficit in id quod efficitur: eodem modo in re natura constante, est & quod producit, & quod producitur, & inter hæc duo interiecta hujusmodi φύσις, hoc est natura, quæ tanquam ἐκφύσις est, hoc est productio, quam motum ac mutationem esse dicebamus. Ergo φύσεως vocabulum huic φύσει, hoc est ἐκφύσει convenit: at vocabuli notio ei quadrat, quæ proprie φύσις, hoc est natura est; quæ res natura constantes procreat & producit, atque omnium rerum naturalium pro-

xime efficiens causa est. Quemadmodum enim statuae causa est ars statuaria, aliarumque item rerum in arte sitarum reliquae artes: eodem modo naturalium etiam operum natura causa est, ut ex proportione intelligitur, Aeri enim, materia qualitatis expers respondet: formae autem statuae, procreatio atque productio, hoc est naturalis motus ac mutatio: statuariae vero arti, quae aeri motum affert, hoc est ipsum ad statuae opus omnibus numeris absolvendum, movet, atque componit, ea quae proprie natura appellatur: ipsi denique statuae, id quod ex materia & forma conflatum est: quod quidem naturae opus est, non secus ac statuariae artis, statua. Atque haec ad Aristotelis scopum accedunt, qui naturam efficientem causam constituit. Quod autem Plato de his rebus praestantius differat, dum principem mentem efficientem omnium rerum causam, naturam autem instrumentalem duntaxat, hoc est adjuvantem causam esse pronunciat, ex eadem proportione cuius perspicere licet. Ac quidem corpus naturale, tum materia, tum forma

præ-

præditum esse, quippe quod ex his constet, & ortum esse, proindeque motum ad ortum habere, atque etiam ante omnia motus authorem (nam cum motus sit, esse quoque qui moveat necesse est) hæc inquam omnia apud eos qui rationis compotes sunt, controversia omni carent. Quapropter, ut superiorcm proportionem retineamus, æris, quod potestate statua est, prima illa & speciei ac formæ expers materia, quæ hoc tantum habet, ut potestate sit, hoc est quæ potestate est quidquid natura constat, corporeque præditum est, rationem habet: formæ autem statuæ, naturalis forma, qua materia informatur: potestatis porro actus, hoc est motus, per quem potestas in actum producitur, æris motui, ad hoc ut in statuam effingatur, respondet, hoc est dissolutioni, effictioni, expolitioni. Nam per hæc, id quod potestate statua est, hoc est ipsum æs, ad hoc movetur, ut actu statua fiat: causa denique motus materiæ, per quem ipsius potestas in actum perducitur, hoc est, per quem motum ex eo quod materia potesta-

te corpus naturale est, eo progreditur ut actu corpus naturale sit, hæc inquam causa, quam naturam dicebamus, statuariæ arti respondeat. Statuario igitur ipsi atque artifice, quid tandem est quod respondeat? An non omnino primus ille ac verus artifex, rerumque omnium architectus, hoc est Deus? Potestne igitur fieri ut ars extra artificem sit? Et quo tandem modo hic artifex erit, qui artem in se non habeat? Quocirca qui naturam arti compatant, aut naturam apud Deum esse concedent, Deique sapientiam & cognitionem eam appellabunt: aut si naturam in rebus naturalibus inesse dicant, Deum a sapientia & cognitione sua removebunt. An non igitur, cum in artibus administra etiam instrumenta sint, rectius fuerit hoc dicere, naturam instrumenti potius rationem habere, ut quæ divino motu moveatur, atque alias alio modo ea quæ natura constant, immutet & invertat, iis nempe rationibus, quas summus ille architectus pro insita sibi sapientia captum omnem mentis excedente, quæ res omnes efficit, tuetur, ac gubernat

nat, perspectas & exploratas habet? Atque hæc de natura disputata sint: quæ quidem, ut diximus, iis quæ duntaxat moventur, motus principium est: iis autem quæ moventur & quiescunt, motus & quietis principium: principium inquam & proxima causa, hoc habens, ut ea quæ in sensum cadunt, moveat & ad quietem inclinet, singula nimirum certo quodam modo, pro unius illius sapientis architecti ac rerum omnium authoris Dei nutu & arbitratu.

De loco & tempore. C A P. X.

Eorum quæ sunt, alia motus sunt, ut ortus, & alterationes, cæteraque mutationum genera: alia autem motuum principia, ut primo quidem loco Deus (hic enim summa & præcipua motus omnis causa est) deinde autem anima ipsa, sua vi res movens, quæ ipsius participes sunt: ac tertio demum loco natura, quæ hanc aptitudinem rebus naturalibus affert, ut per se moveantur: at non item ex se,

nam hoc animantium proprium est. Eorum igitur quæ sunt, alia motus sunt, alia motus principia, alia motui subiecta, ut corpora tam simplicia, quam composita, alia denique ob ea quæ motui subiecta sunt, ut locus & tempus. Ac corpus quidem in loco est; motus autem in corpore: tempus denique in motu. Locus porro est corporis continentis extremitas motus expers, in qua continet id quod continetur, hoc est, qua parte id quod continet, cum eo quod continetur, copulatur. Ut enim vas, quod quidem locus qui transferri potest, dicitur, non omni ex parte locus est rei circumfusæ, verum cava illa interna superficies, per quam cum eo quod continetur, copulatur: eodem modo locus etiam, qui vas, quod minime transferri possit, dicitur, juxta superficiem mea, qua circumfusa corpora continguntur, intelligitur. Ita corpore quoque vacat locus, ac secundum participationem ejus rei quæ in loco est, dimensione caret. Superficies quippe est. Superficies porro, tum corpore vacat, tum longitudinis & lati-

latitudinis respectu dimensioni subijcitur .
Sane , corporum omnium , quæ cælo co-
hibentur , locus , est concava cœli super-
ficies . Nam etsi , quantum ad partium
lationem attinet , cœlum movetur , at alia
tamen ratione motus expers est , qua nimi-
rum locum simul in totum , non immutat .
Itaque in univertum a motu alienum est ,
particulatim autem motu , & quidem per-
petuo , cictur , motumque maxime æqua-
bilem ac summe intensum efficit . Rur-
sum ea atheris superficies , qua cum aere
copulatur , elementorum eorum , quæ in-
fra lunam sunt , reliquorumque inferiorum
corporum locus est . Atque ita deinceps
usque ad singula corpora tum ampliores ,
tum angustiores loci reperientur . Et pro-
pinquus quisque locus , idem etiam maxi-
me proprius est , hoc est ea , qua cum am-
biente corpore coniungitur , aeris aut aquæ
aut terræ superficies : non transfluente vi-
delicet aqua , ne alioqui ut in vase potius ,
quam ut in loco , corpus quod in ea est ,
relinquatur , quia transferri potest locus
qui in aqua est , ac præsertim si corpus e-

tiam simul transferatur . Atque hic quidem locus complexionis ac susceptionis ratione existit . Quidquid enim rem aliquam complectitur , ei locus efficitur , tum quia ipsam ambit ac complectitur , tum quia eam suscipit . Atque hic locus est , qui latiore significatione dicitur , qui etiam motus expers est , ac separari potest , aliasque alius efficitur , prout nimirum corpora alio atque alio migrant . Ut autem accuratius disseramus , locus , situs earum rerum quæ sitæ sunt , mensura esse videtur , quemadmodum etiam tempus motionis earum rerum , quæ motu cientur , mensura est . Duplex autem est situs , alter ad essentiam pertinens , alter adventitius . Quare duplex etiam locus est , alter naturalis , alter ex accidenti . Quin is quoque situs , qui ad essentiam pertinet , duplex est , alter ratione aptæ commodæque collocationis propriarum partium cujuslibet rei , tanquam in universum considerata , per quam caput & manus & pedes , cæteraque membra in animali certo modo sita sunt , tum naturæ membrorum inter

se, atque etiam ad totum animal habitare ratione, tum totius animantis ad membra: atque item in plantis radices & stipites ac rami. Alter autem ea ratione, qua totum tanquam pars ad id quod latius patet, refertur. Ut enim unaquaque pars per se totum quiddam est, si autem cum toto comparatur, pars duntaxat: velut, caput per se quidem totum est, pars autem corporis dicitur: ad eundem modum totum etiam cum re aliqua latius patente comparatum, partis rationem habet. Verbi gratia, terra per se totum est, ratione autem universi mundi, pars dicitur. Duplex est igitur etiam naturalis locus, alter, propriarum cujusque rei partium apta collocatio: alter, secretio & fors ad continendas singulas totius mundi partes. Quo significatu locus terræ dicitur media mundi regio. Ac si quis terram de medio mundi situ submoveat, ipsa quidem partium suarum accommodatum ordinem in sua integritate retinebit: at tum tanquam universitatis pars, situ suo carebit. Unde etiam ipsa prorsus missa facta, in medium

dium feretur : tametsi alioqui partes ipsius mutuam inter se locorum conjunctionem retineant, etiam cum ipsa extra mediam regionem esse animo atque cogitatione fingetur. Ob hunc porro locum res naturales tum motui subjectæ, tum insistentes, partim moventur, partim insistant: ut quæ motu cientur, tanquam partes situm percipiant, quæ autem insistant, in eo loco, qui ipsis, tanquam partibus, attributus est, commorentur. Hac igitur significatione, continentis corporis extremum locus non erit. Quonam enim modo continentis corporis terminus ordinis & secretionis causa esse queat, cum ipse potius terminus, ab iis quæ in ipso fiunt, & quæ ab eo comprehenduntur, definiatur & circumscribatur? Et quidem propriarum cujusque rei partium accommodata collocatio, inseparabilis locus est, sive res moveatur, sive quiescat. Perpetuo enim eadem manet, quandiu res extiterit. Reliquus autem locus separari potest. Nam cum corpora moventur, simul cum ipsis non movetur. Eoque nomine, quæ loci ratione moventur

tur, quodammodo in loco esse dicuntur, ac rursus quodammodo non in loco. Etenim in loco ipsis tanquam partibus assignato non sunt. Alioqui enim profecto quiescerent, cum hunc locum tenerent. At in loco corporibus aliis attributo atque secreto sunt, puta in aere, aut aqua. Atque hic est locus, qui in latitudine dicitur, aliis quidem assignatus, ex accidenti autem, eorum, quæ moventur, locus effectus. Motus enim, qui per locum fit, alias alios situs assumit, intermedio nimirum aere aut aqua divisionem tantisper subeuntibus, quoad præterierit id quod robore antecedit. Atque situs ille, quem id, quod movetur, per commutationem accipit, partium aeris aut aquæ situs est. Fit autem etiam ei quod movetur, adventitius situs. Nam quod ipsum, ut rei motum subeantis situm, metitur, huic rei quæ movetur, locus ex accidenti existit. Ex quo efficitur, ut rei, quæ per locum movetur, præter partium suarum aptam collocationem nullus peculiaris locus sit. Non enim ejus loci, quem permutat, secretio
exi-

existit, sed continentis aeris aut aquæ :
 cujus alias in alia parte id quod movetur,
 fieri solet. Itaque præclare locum defi-
 niunt, qui ipsum situs eorum, quæ sita
 sunt, mensuram esse aiunt. Hæc enim
 definitio locum omnem complectitur, tam
 in corporibus, quam in rebus corpore va-
 cantibus consideratum. Nam in iis etiam,
 quæ corpore vacant, ordinis ratione situs
 animadvertitur. Ut binarius ante ternar-
 ium situs esse dicitur, & ternarius ante qua-
 ternarium : atque hujus situs ratione nume-
 rorum locus novimus. Est autem etiam
 in corporibus, ut dictum est, situs, tum
 substantiam attingens, tum adventitius: sub-
 stantialisque item duplex. Itaque pro
 situs discrimine ratio ea loci, quam attuli-
 mus, diversis locis accommodatur. Ac
 quid sit locus, ad hunc modum a nobis
 designatum est. Tempus autem est nu-
 merus motus. Numerus porro vocatur,
 tam qui numerat, quam qui numeratur :
 quemadmodum etiam mensura dicitur,
 tam quæ metitur, quam quæ mensuræ su-
 bicitur. Velut, singularis numerus, hoc
 est

est ex unitatibus conflatus, & numerus equorum aut bouum. Ac rursus chœnix lignea, & item chœnix tritici: & amphora figlina, & item aquæ amphora. Quin id etiam quod numeratur, duplex est, alterum ratione quantitatis, ut duos motus aut tres dicimus: alterum ratione ordinis, ut priorem ordinem & posteriorem dicimus. Est igitur tempus numerus motus, tam ut numerans, quam ut numeratus. Numeratus autem ratione ordinis, vel ratione prioris & posterioris: priori nimirum ac posteriori secundum substantiæ extensionem usurpatis. Ac quidem tempus a primo & simplici motu, qui in orbem fit, numeratur, vicissimque eum numerat. Alioqui si hujusmodi motus a tempore non numeretur, a quo tandem numerabitur? Tempus itaque primum ac principem motum, hoc est conversionem metiens, per eum deinceps alios quoque motus metitur. Ac proinde conversionis quidem numerus tempus erit, tum ut numerans, tum ut numeratus: reliquorum autem motuum, ut numerans duntaxat, non item ut

ut numeratus . Non enim mex etiam ambulationis, & tue dealbationis numerus tempus erit (Nan si ita res se haberet , non utique diversitatis expertis esset , nec per unum temporis punctum fecerneretur .) Verum cum per primum ac simplicem duntaxat cœli motum , juxta id quod in prius & posterius est , tempus numeretur (etenim quod prius & posterius in hujusmodi motu numeratur, tempus est) ita denique ea , quæ in diversis motibus priora & posteriora sunt , per unum suum temporis punctum numerat . Unde etiam simul ubique idem tempus est: quippe cum motus omnis mensura sit . Tempus enim motum omnem metitur . Quemadmodum autem aliis motibus majorem vim habet motus ille , quo res aliqua per locum agitur: ita etiam tempus, quod cum eo existit, majorem eo vim habet, quod cum aliis existit . Atque etiam haud scio an non , si rem accuratius consideremus , hoc tempus quod cum locali motu conjunctum est reliquos etiam omnes motus, puta ortus , accretiones , alterationes, metiatur .

Etc.

Etenim per horas & dies , & menses , & annos , aliorum etiam motuum extensionem metimur . Nec vero motuum duntaxat mensura tempus est , sed etiam quietum . Nam & illas tempus ex accidenti metitur . Non enim ut quietes sunt, hoc est motuum absentia , in mensuram cadunt : sed qua ratione ipsæ quoque quodammodo motus dici possunt . Duplex enim est motus , alter quieti oppositus , alter fluxus tantum & extensio , quæ quidem etiam quietem comprehendit . Ita tempus , tam quod movetur , quam quod quiescit , metitur . Nam & quantus ipsius motus , & quanta quies sit , metitur , hoc est utriusque horum , quantum ad substantiam attinet , extensionem . Ac proinde , ut summam dicam , tempus est mensura ejus , quæ in ortu est , fluxionis : quæ quidem communis est & motus & quietis , & essentia in omnibus rebus quæ oriuntur . Tempus autem non ideo numerus dicitur , quod absolute atque omnino numerus sit (siquidem continuus etiam ipse est , quemadmodum & motus , & ma-

gnitudo) verum quia per distinctionem prioris & posterioris, quod in continuatione est, ab iis agnoscitur, qui hanc vim habent ut tempus sentire possint, propterea numerus dicitur. Nec vero tantummodo numerus est, sed etiam mensura ipsum quoque est, non secus ac numerus. Quadruplex enim mensura est, numerus nempe, magnitudo, locus, & tempus. Numerus distinctionem metitur, magnitudo distantiam, locus omnis generis situm, tempus ortus fluxum & extensionem. Dividitur autem proprie tempus in præteritum & futurum, & quidem per temporis punctum dividitur. Estque temporis momentum præteriti finis, & futuri principium, temporis autem pars ne minima quidem: verum quod est in linea punctum, & in motu *κίνημα*, id est motus punctum, hoc etiam in tempore est temporis punctum. Quantitatis enim expertia atque ab omni divisione aliena sunt, lineæ, motus punctum, & temporis puncta. Atque ad hunc modum se habet id quod primum ac per se temporis punctum dicitur. Ut

autem & corporis continentis terminus locus dicitur, & item domus tota locus ejus qui in domo est, quatenus continentis corporis terminum continenter in se habet: ad eundem modum temporis quoque punctum dicitur, tum quod primum ac per se est, hoc est quod partibus caret, atque ab omni divisione remotum est, tum hoc ipsum quod in instanti tempore dicitur: quod quidem temporis pars est, ac juxta latiorē divisionem a præterito & futuro distinguitur. Punctumque dicitur hujusmodi temporis pars, quatenus continenter in se habet punctum illud, quod primum ac per se punctum temporis dicitur. Instans igitur tempus est, quod in utramque temporis partem adiacet, estque huic temporis puncto, quod proprie dicitur, particulare tempus, ex præterito & futuro constans: ac propter eam affinitatem & propinquitatem, quam cum puncto temporis, quod proprie dicitur, habet, punctum quoque temporis ipsummet appellatur.

De infinito . C A P . X I .

INfinitum quinque modis dicitur . Pri-
mo , id quod partibus & quantitate ca-
ret , ut in linea punctum . Lineæ enim
finis punctum est : at punctum ipsum finis
est expers , quandoquidem ne pars quidem
ulla est . Ex quo efficitur , ut quocun-
que puncta inter se confluant , ne minimam
quidem lineæ partem perficere possint :
quippe quæ ne sese quidem tangere que-
ant , verum cuncta duntaxat accommoden-
tar . Nam quæ se tangunt , in terminis
sese tangunt . Quæ autem partibus omni-
bus carent , non est dubium quin eadem
termino quoque careant . Quæ autem
termino carent , ea ne tangere quidem se-
se possunt . Etenim ea demum se tange-
re dicantur , quorum termini conjuncti
sunt . Quam autem rationem habet
punctum in linea , eandem habet pun-
ctum temporis in tempore , & motus
punctum in motu . Quamobrem cum li-
neæ , temporis & motus puncta nullas par-
tes

tes, nullumque proinde terminum habeant, idcirco infinita dicuntur, hoc est nullo fine circumscripta. Secundo modo infinitum id dicitur, cui figura h. c. affert, ut nullus ipsius finis inveniri possit, ut in rotundis ac sphaeræ speciem imitantibus figuris. In his enim per inversionem semper aliquid accipi potest, quamvis ab illidem ad eadem semel atque iterum ac sapius velutatio fiat. Tertio modo infinitum dicitur, quod ita constructum est, ut nullo modo, vel potius non nisi ægre transiri queat, ut Cretensis labyrinthus, & apud Iacædæmonios barathrum illud cui Cædæ nomen erat, in quod rei capitalis damnatos injiciebant. Nam quod e labyrintho exeundi ratio aliqua esset, Dædalus ejus artifex ostendit, cum in labyrintho una cum filio Icaro a Minoe inclusus, fuga se subduxit, atque ante eum Theseus, cum de Dædali consilio in portæ ingressu filum appendit, ipsumque in egressu secum traxit. Quod autem e Cædæ exitus etiam aliquis pateret, vulpes ea planum fecit, quæ Messenium Aristomenem

duxit, exitumque ei demonstravit. Quarto modo infinitum istud dicitur, quod cum ita naturâ comparatum sit, ut transiri possit, alia tamen ratione transitu caret, quæ madmodum torrida, & nimio frigore rigida terræ regio. Quatenus enim uniusque magnitudo finita est, utraque etiam peragrari potest: verum aeris intemperies obstat, quominus peragrari queant. Quinta & magis propria infiniti significatio est, ex quo aliquid semper sumere licet, non autem idem. Hoc autem in numero consideratur per additionem, in magnitudine vero per divisionem. Nam & omni numero semper aliquid adjicere licet: & quidquid continuum est, infinite dividi potest. At in tempore ambo simul confluent, additio nimirum & divisio. Ac per additionem quidem hoc habet futurum tempus, ut infinitum sit: per divisionem autem, præteritum. Quin in his etiam quæ auferuntur, & quæ dividuntur, potestate infinitas inest, quia scilicet & illa semper augeri, & hæc dividi possunt. Nam neque numerus actu in infinitum auctus est: quip-

quippe cum quivis numerus sumptus actu finitus sit: neque magnitudo actu in infinitum divisa erit: quandoquidem omnis divisio actu effecta finitas sectiones ponit. Ad hanc igitur modum omne quoque tempus, quod actu divisum est, vel additionem suscepit, finitum ac terminatum est. Ac proinde in quibus rebus est infinitum, potestate tantum agnoscitur. In eo enim quod sectio semper secari queat, nec unquam finem habere, ac rursus accretio semper augeri, nec unquam finem habere, infinitum consideratur. Ex quo perspicuum est, infinitum in ea demum re locum habere, quæ dividi atque augeri possit. Quamvis enim non dividatur id quod dividi potest, nec item augeatur id quod augeri potest, nihilominus tamen alterum in infinitum dividi, alterum in infinitum augeri potest. Quamvis autem etiam in eo quod dividitur & quod augeatur, infinitum consideratur: at istud tamen intelligendum est, quandiu dividitur & augetur. Atque accretio in infinitum, itemque divisio, potestatis actus est, ve-

rum imperfectus . Remanente enim potestate , fit : & dum fit , suum esse habet . Et quemadmodum rei quæ motu cieri potest , actus id quod potestate est conservans , motus esse dicebatur : sic etiam rei in divisionem & accretionem cadentis actus , id quod potestate est retinens , infinitatem habet . Simul enim atque a potestate sejunctus est , statim finem cepit , atque infinitatis jacturam fecit . Itaque infinitum a potestate minime excedit . Atque ad hunc modum Plato magnum & parvum infinitum dicebat , quod in utrumque partem infinitas potestate fit , At quantum ad perfectum actum attinet , nulla omnino in mundo magnitudo nec multitudo infinita est . Neque enim ulla magnitudo cœli excedit : quod tamen finitum est , quippe cum ipsius quoque motus finitus sit . Etenim brevioris temporis spatium quam diei unius integri , totum ex eodem puncto in idem per gyrum voluitur . Porro cum cœlum , quod omnia complexu suo coeret , finitum sit , quo tandem pacto intra ipsum infinita multitudo esse queat ?

Ac

Ac rursus alio modo ita agamus : Cum infinito nihil majus tui possit (nam si posset , infinitum profecto infinitum non esset , cum majus aliquid seipso haberet , ac proinde finitum esset) fingamus arenam multitudine infinitam esse . Adjunctis igitur ad eam in civicis animantibus , stirpibus , stellis , aliisque omnibus rebus corpore constantibus , major omnino multitudo reperitur . Ex quo efficitur , ut arena quoque finita sit : siquidem multitudo ea major invenitur . Consimiliter autem reliqua etiam corpora , si privatim considerentur , citra omnem dubitationem finita esse cognoscuntur . Ex quo perspicue constat corporum omnium multitudinem finitam esse . Nam quod ex finitis conflatum est , sine ulla controversia finitum est . Concludendum est igitur nihil in mundo infinitum esse .

De elementis. CAP. XII.

DE primis & incorporeis ac simplicissimis elementaribus omnis naturalis

corporis principiis , hoc est de materia & forma , seu de informi materia , & qualitate materiae experte (qualitas enim forma est , ut quae corpus qualitate affectum informet) superius dictum est . Nunc autem de quibusdam aliis secundis principiis corporeis , ex primis illis principiis conflatis , dicendum est , quae quidem proprie elementa & simplicia corpora appellantur: elementa nempe , quoniam reliqua naturalia elementa continenter ex his conflantur: corpora autem simplicia , respectu eorum quae ex ipsis constant . Omnia enim ea , ex quibus compositio fit , ea quae ex his componuntur , simplicitate antecedunt . Ac quidem repugnantiam in speciebus esse (siquidem omnis ortus ex contrario est , ac rursus omnis interitus in contrarium) prius admonuimus . Quoniam autem , cum corporum omnium , tam naturalium , quam sensilium , principia investigaremus , materiam ac repugnantiam cognovimus : hinc videlicet sequitur , principem omnem repugnantiam sensilem esse , nec tamen quamlibet sensilem , sed eam demum , quae materiae

teriarum maximam adjuncta & communis est, atque omnia corpora pervagatur. Ejusmodi autem est ea, quae sub tactum cadit. Nam cum sensuum omnium primus secundum naturam tactus sit, non abs re hoc quoque communiter omnibus rebus sensilibus imperit, ut tangi possint. Ex sensilibus porro, quaedam oculorum sensum fugiunt, propterea quod colore carent, ut aer: quaedam exaudiri nequeunt, quia strepitum nullum edunt, ut spongia & lana: quippe cum, duris etiam & renitentibus corporibus, non per se, verum per collisionem cum aere, hoc naturam comparatum fit, ut strepitum emittant. Quin ne odores quidem sensilia omnia peragrant. Aer etenim, ut coloris, ita etiam proprii odoris expers est. Atque hac ratione transvehendorum colorum & odorum facultate praeditus est. Ac ne qualitates quidem ad gustum pertinentes in omnibus existunt. Aqua siquidem, cum saporibus subiecta sit, per se tamen sapore caret. Solas autem eas qualitates, quae ad tactum spectant, per corpora omnia grassari perspiciamus.

Ac

Ac proinde tactui subjectæ sunt eæ repugnantia, quæ per omnia corpora grassari, maximeque communia principia esse possunt. Quænam ergo sunt eæ repugnantia, quæ sub tactum cadunt? Frigiditas & caliditas, humiditas & siccitas, levitas & gravitas, molities & dures, viscositas & ariditas, levitas & asperitas, tenuitas & crassities, raritas & densitas, quæ omnes conjugationes numero octo sunt. Harum quædam mutuo in sese agere nequeunt: quædam autem in aliis comprehenduntur. Necesse est autem ut principes repugnantia in sese mutuo totæ in totas agant, quo per eas ortus & interitus perficiatur; nec aliæ sub aliis collocentur. Quoniam enim alioqui modo æque principia esse possent? Enimvero grave & leve, asperum item & leve, nec agere nec pati possunt. Nam nec grave gravitatem, nec leve levitatem vicino corpori impertire queat: nec rursus asperum asperitatem, nec leve levitatem. At vero molle & durum, viscosum & aridum, tenue & crassum, rarum & densum, hæc inquam
omnia

omnia una cum humido & sicco coeunt. Etiam humidum in alieno termino facile coercetur, meatusque replet. Cujusmodi etiam est quod partium tenuitate præditum est: quippe quod in omni termino facile contineatur, & quæ inania sunt, repleat. Siquidem in modium nucum injecta similia, in intermedias nacam, hoc est solidi corporis, vacuas regiones penetrare atque eas replere potest. Quod etiam ipsum id quod humidum est, efficit. Nam aqua omnem terminum comitatur, qui quidem tangatur & contineat. Ob eam igitur causam tenue sub humido collocant: eodemque modo crassum sub duro. Quemadmodum enim siccum in suo quidem termino facile coercetur, in alieno autem ægre (repugnat enim, nec iis a quibus continetur obsecundat) eodem modo etiam crassum, quia partium magnitudine præditum est, non in omnem regionem penetrat. Iti ten quoque densum & raram, alterum sub sicco, alterum sub humido constituunt. Videndum autem, ne tenue & crassum, raram & densum ab efficientibus & patientibus

tibus qualitatibus idcirco submoveantur , quia nec ipsa mutuo inter se tota in tota agere queunt . Nec vero arenam aut cinerem quisquam ob eam partiam tenuitatem quæ ipsis inest , humida vocare cogitur , cum perspicue sicca sint . Nam viscosum cum quadam affectione humidum esse constat . Quod si viscosum humidum est , aridum certe , quod cum eo pugnat , siccum erit . Contraria quippe contrariis insunt . Cedit autem tactui molle , quatenus humiditatis particeps est . Cedere enim proprium est humidi . Eoque nomine molle etiam sub humido comprehenditur : proindeque etiam durum sub sicco . Hinc igitur liquet duas tactui subjectas repugnantias reliquas esse , quæ ita comparatæ sint , ut totæ per totas agant & patiantur , nec ullo modo sub quibusdam contineantur , caliditatem videlicet & frigiditatem , humiditatem item & siccitatem , quæ communia proculdubio corporum omnium sensum moventium informantia principia sunt . Quin *δερὸν* quoque , & quod madefactum est , & quod proprie humidum

humidum est, quatenus ejusmodi sunt, sub
 eo quod simpliciter & absolute humidum
 est, comprehenduntur. *Δερόν* porro id
 dicitur, quod superficie tenus alienam hu-
 miditatem habet: ut si quis in lapidem for-
 tasse, aut lignum, aut animantis corpus,
 aut etiam in vestem aquam infundat, dum
 tamen parce. Nam quod in intimis par-
 tibus alienam humiditatem habet, made-
 factum nominatur: cujusmodi scilicet lu-
 tum est. Proprie autem humidum id ap-
 pellatur, quod propriam inimo abstrusam
 humiditatem habet, eamque ostendit, quem-
 admodum cera, plumbum, & cetera quæ
 liquefcere possunt, cum liquefcunt. Quod
 si hæc quæ commemoravimus: sub eo, quod
 simpliciter & absolute est, humido conti-
 nentur, non est dubium, quin contraria
 quoque complectatur id quod absolute sic-
 cum est. Opponitur autem *Δερώ* id quod
 proprie siccum est, quod quidem ne super-
 ficie quidem tenus alienam humiditatem
 suscepit: madefacto autem, id quod madi-
 ditatis expers est: ei autem quod proprie
 humidum est, id quod concretum ac rigi-
 dum

dum est, ut sunt ostrea, & metalla, tam quæ liquefcunt, quam quæ liquefcere possunt, antequam liquefcant. Concretorum enim ac rigidorum quædam liquefcunt, quædam liquefcere nequeunt. Ei denique quod simpliciter humidum est, ac totum omnino perspicua sua humiditate semper habet, id etiam opponitur, quod absolute siccum est, hoc est quod totum itidem profus in eam siccitatem habet. Quæ cum ita se habeant, quoniam omnis in universum repugnantia tactus subjecta, tam quæ efficiendi, quam quæ perpetiendi facultate prædita est, prædictis suis conjugationibus associatur, neutra autem harum sub altera invenitur (neque enim calidum ullum aut siccum sub altero collocatur, alioqui quidquid calidum, idem quoque siccum, aut quidquid siccum, idem quoque calidum esset: nec frigidum ullum & siccum sub altero propter eandem causam ponitur; multo sane minus contraria sub contrariis esse possunt: quæ enim ea quæ inter se pugnant, alia sub aliis esse queant?) constat profecto corpora ea, quæ a prædictis

repu-

repugnantibus primo informantur, naturalium omnium corporum continua elementa esse. Informatur autem primum ignis calore & siccitate, ac precipue calore. Aer autem calore & humore, magis tamen humore. Aqua vero humore & frigore, sed potissimum frigore. Terra denique frigore & siccitate: sed majori ex parte siccitate. Ignis igitur & aer & aqua & terra continua compositorum corporum naturalium elementa sunt. Quæ quidem elementa, non ut elementa, sed ut corpora qualitate prædita, tum alia ex aliis oriuntur, tum alia in alia occidunt. Atque ea quidem, quæ communem qualitatem nacta sunt, ut ignis & aer calorem, & aqua & terra frigus, facile alia in alia migrant, ut quæ qualitatis unius ratione prorsus immutentur. Quæ autem utriusque qualitatis respectu inter se opponuntur, ea tardius inter se mutuo demigrant, ut aqua & ignis, terra & aer, quæ etiam absolute inter se contraria sunt. Nec obstat quod ea essentialiter sunt, essentialiter porro nihil est quod aduersetur. Non enim, ut essentialiter atque subiecta sunt, ignis & aqua, rursusque aer & terra

U

inter

inter se pugnant : sed earum qualitatum ratione , per quas informantur . Calor enim , qui ignis præditus est , cum aquæ frigore pugnat , ac siccitas cum humore : rursumque humor aeri insitus terræ siccitati aduersatur , & calor frigori : ac denique in omnibus elementis contrariæ qualitates contrariis opponuntur . Omnes porro , quæ ad substantiam pertinent , qualitates , etiamsi species quædam sunt (ete nim cum primo subjecto , nimirum materia , secundum subjectum , hoc est corpus , efficiunt) tamen si separatim sine subjecto considerentur , accidentia sunt . Eaque de causa & forma , & informantes qualitates appellantur : quippe cum altera sit forma quam efficiunt , ab ea specie diversa , cujus ratione ipsæ species dicuntur . Altera enim simul cum materia intelligitur , & essentia atque subjectum est , ut ignis quatenus ignis , & terra quatenus terra , & reliquæ species quæ efficiuntur . At altera illa species , per quam qualitates species dicuntur , tum sine materia excogitatur (quoniam enim alioqui pacto corpora ex materia & forma dici possent ?) tum nec essentia nec

sub

subiectum est. In subiecto autem præsertim, quamvis aliquando essentia dicatur, propterea tamen essentia dicitur, quia cum subiecto essentiam unam efficere potest, neque ab eo quod effectum est, citra ipsius interitum hoc est dissolutionem, decedit. Ob eam inquam causam species, & secunda & tertia essentia dicitur, imo, ut rectius loquar, essentiale quiddam, ac non essentia. Rursumque proprie ac primum & maxime essentia esse a veris Philosophis traditur & affirmatur. Nam quod sine materia excogitatur, ut quod in materia, tanquam in subiecto existentiam habere queat, non sine causa essentia proprie non dicitur. Quod autem simul cum materia actu est, & cum ea subiectum unum existit, tanquam per synecdochem ab altero eorum, quæ ad compositum omnibus numeris absolvendum concurrunt, universo nuncupato, huiusmodi species optimo jure essentia proprie ac primum & maxime dici queat. Hoc porro maxime speciale est, quod particulares omnes essentias complectitur & comprehendit, eandemque ad eas rationem habet, quam inte-

grum aliquid ad similes suas partes . Atque ad hunc modum Plato quoque singulos homines minutas hominis particulas appellavit . Eni vero cum quatuor generales qualitates sint , non abs re etiam quatuor elementa sunt , duplicemque singula qualitatem acceperunt . Nam hinc duntaxat fit , ut elementis repugnantia inter se atque affinitas insit , propter quas ortus & interitus existit , atque universitas conservatur . Etenim per repugnantiam ortus & interitus efficitur . Omnia enim ortus ex contrario a contrario est : ac rursus omnis interitus in contrarium a contrario . Neque enim a quolibet afficitur id quod afficitur , verum a contrario . Verbi gratia , frigidum a calido calore afficitur . Et lucerna in ingentem rogam conjecta extinctionem subit . At interim ea non a simili afficitur , verum a contrario . Quippe minor flamma a majore absumitur . Majus porro cum minore pugnat . Igitur propter repugnantiam ortus & interitus efficitur : propter affinitatem autem & cognationem , universitas permanet . Etenim frigiditatis ratione terra cum aqua , & ratione humiditatis

tis aqua cum aere, & ratione caliditatis aer cum igne, & ratione siccitatis ignis cum terra copulatur. Atque ad hunc modum concinnus quidam orbis conjunctionis rerum inter se pugnantium omnibus suis partibus perficitur, ac chorus ex dissidiis & commerciis inter se devinctus absolvitur. Quin per ponderum quoque momenta tum copulantur, tum dirimuntur elementa. Gravis enim duntaxat est terra, proindeque omnibus elementis subsidit: levis duntaxat ignis, eoque nomine supra res omnes, quibus hoc a natura insitum est, ut in rectum ferantur, eminent. At aqua terram quidem levitate superat, atque hac ratione eminent: gravitate autem aerem, hactenusque subsidit. Aer vero, ut aqua levior, ita rursus igne est gravior. Ac propterea si per se & absolute considerentur elementa, terra grave elementum est, ignis leve, aer autem & aqua alia atque alia ratione levia & gravia sunt, suaque opera, ea quæ maximo intervallo disita sunt, hoc est ignem & terram, inter se copulant. Etenim quadam ratione magis inter se contraria sunt ignis & aqua: quadam

autem rursus ratione ignis & terra . Nam si efficientium & perpetientium qualitatum rationem habeamus, ignis & aqua magis inter se dissident : si autem ponderum momenta consideremus, ignis & terra maxime inter se pugnant. Hincque etiam permagna locorum inter se distantia ipsis contigit. Terra enim cunctis corporibus inferior est: superior contra, hoc est statim infra Lunam ignis. Hic porro de elementari igne loquimur, quod proprie *πύρραμα*, hoc est fomes, vocatur, quia cum motum aliquem nanciscitur, plerumque inflammatur, ignisque ejusmodi efficitur, qualis est is, qui nobis usui est, atque inservit. Hoc enim differt ignis elementaris ab eo quo utimur, quod is quo utimur, supra modum fervidus est, ut glacies supra modum frigida. Eoque fit, ut nec ex glacie quidquam oriatur, nec ex igne quo utimur. At vero elementaris ignis, & elementaris aqua, generandi vim habent, atque ad compositorum corporum coagmentationem assumuntur. Cum autem modum excedant, hæc quidem glaciem, ille autem hunc ignem, quem ad usum nostrum ad-

adhibemus, efficit. Enimvero cum alterum elementum multis partibus alterum excedit, quod minus est, a majori superatum, immutatur, prorsusque tale efficitur, quale id a quo superatur. Cum autem quæ contraria sunt, æquas quodammodo vires habent, neutrumque alterum viribus magno-pere superat, tum demum compositum corpus efficitur, dum nimirum utrumque vim suam in alterum exerit, rursusque ab altero afficitur, neutrumque propter virium æqualitatem ab altero superatur, verum utriusque extremitates retunduntur, atque intermedium aliquid oritur. Quoniam autem intermedium istud simplex & individuum non est (etenim in latitudine consideratur, ac valde diversum est, quemadmodum id quod inter album & nigrum interjicitur: est enim pallidum, & rufum, & fuscum, aliaque item multa) proinde etiam complures sunt compositorum species, atque inter se diversæ, diversis tam essentialibus quam adventitiis qualitatibus præditæ, pro ratione videlicet temperationis atque commutationis elementorum, hoc est ignis, aeris, aquæ,

ac terræ. Nam hæc sola corporum elementa vocare permultis Physicis placet, in iisque magni illi inter medicos nominis Gale-
no: materiam autem & qualitatem, hoc est formam, principia duntaxat. Hoc enim inter principia & elementa discrimen constituunt, quod principia ejusdem cum his rebus, quarum principia sunt, generis esse minime necesse est, cum contra elementa ejusdem omnino generis sint. Eoque nomine simplicem qualitatem, puta calorem, aut siccitatem, aut frigus, aut humorem, compositæ qualitatis elementum esse aiunt, nimirum caloris simul & siccitatis, ac rursus frigoris simul & humoris: simplex autem corpus, corporis non simplicis elementum, verbi gratia, ignem, aut aerem, aut aquam, aut terram, compositi corporis elementum. Simplex enim corpus est materia cum qualitate conjuncta, puta cum calore, aut frigore, aut siccitate, aut humore. Atque hæc quatuor elementa pura & sincera, mens sola distinguens intueri potest. Neque enim ullum eorum ab aliorum commixtione liberum atque immune est: quandoquidem omnia per

sa, quæ alterum ac diversum genus seu speciem habent, adulterata, & cum eis permixta sunt, atque aut uberius aut parcius inter se communicantur: ita ut ratione ejus quod vincit ac dominatur, aliud ignis, aliud aqua, aliud aer, aliud terra nuncupetur. Quod etiam ipsum sensus quoque docet. Terra enim per aquæ complexum, tanquam glutine quodam dejecta comprimitur, minimeque perforatur: per ignem autem colore inficitur, ac velut recreatur. Plena item semper est, locum nimirum atque aditum vacuo minime concedens: quamvis alioqui propter aeris ingressum effluat; eoque etiam fit, ut recta stet, atque a ruina libera emineat. Quod etiam in reliquis elementis perinde reperire est. Quin ex ipsa quoque elementari natura istud animadverti potest. Elementa namque, ut elementa, separatim nusquam sunt, quemadmodum nec viginti quatuor sermonis elementa: verum mutuo inter se comitantia, compositum corpus efficiunt. Ut enim partes totius sunt partes, nec tamen separatim esse queunt, cum partes sint: eodem etiam modo elementa com-

positi corporis elementa sunt, mutuoque inter se comitantur, nec unquam separatim existunt, verum inter se primum commixta, atque per unius cujuscumque præpotentiam informata, ita demum ex his quæ vincunt ac dominantur, tanquam ex simplicibus, per secundam compositionem, & animantia, & plantas procreant. Quanquam & plantæ & animantia, & denique terrena omnia, terræ quam reliquis elementis copiosius participant. Quodvis enim elementum in regione sua superiores fert. Quare cum terræ locus universitatis medium sit, iis etiam, quæ in terræ loco sunt, plus terræ insit necesse est. Deinde autem & aqua, item & aer, & ignis, pro ratione localis intervalli, quæ hæc elementa a terra remota sunt, ipsis impertitur.

De flammis ardentibus quæ in celo apparent, & de iis quæ capra, & faces, & stella trajectæ vocantur. CAP. XIII.

IN superiori loco, a principio Firmamenti usque ad Lunæ finem, æthereum corpus est

est : in inferiori autem , ad medium , ac circum medium , gravissima & frigidissima corpora , hoc est terra & aqua , terra nimirum ad medium , aqua autem circum medium . Porro inter hæc corpora & ætherem est aer , & ignis ille , qui elementaris appellatur : aer scilicet , deinceps post terram & aquam , post aerem autem ignis elementaris , qui quidem diversus est ab eo igne qui actu est , hoc est qui usibus nostris inservit , estque excessus ac velut ebullitio caloris . Qui autem ob exuberantem vim aer dicitur , qua parte terræ vicinus est , humidus potissimum & calidus est ; nam cujusdam etiam sicca exhalationis a terra particeps est : verum humidæ copiosius . Hujusmodi nimirum est hujus elementi , quod aerem appellamus , ea pars , quæ terræ propinqua est . Nam quæ sublimior est , calore jam & siccitate prædita est : atque ignis ille est , quem elementarem dicimus , qui licet ignis dici soleat , proprietatem *ὑπὲρ αὐμῶν* i. fomes , vocatur . Pèrsepe enim vel exiguum motum consecutus , inflammatur , perfectissimusque ignis efficitur . Hic porro elementaris ignis cum æthere

re cohæret. Quippe in concava Lunaris globi superficie cum eo copulatur. Et quemadmodum æther partim purus est, partim haud ita purus, ac præsertim qua parte cum fomite conjungitur, quæ quidem est velut ætheris fæx ac sedimentum: sic etiam pars quædam fomitis omnino calida & sicca est, nimirum quæ sublimior est, ætherique propinquior: quædam autem non ita calida & sicca, nempe quæ inferior est, atque ab æthere remotior. Nam cum æther, & corpora quæ ipsius complexu continentur, in orbem volvuntur, id quod ei hæret, perpetuo per motionem secretum inflammatur, summeque calidum ac siccum est: quod autem ab æthere longius distitum est, non perinde, pro ratione scilicet distantia. Simul porro, ut rationi consentaneum est, cum æthere universus fomes movetur: una etiam quodammodo propter cohærentiam fertur vicinus ipsi aer, hac duntaxat portione excepta, quæ intra prominentes terræ partes est, ac terræ inæquabilitates replet, eamque integram reddit, ut cum aere rotunda sit. Hæc enim aeris portio non jam in orbem una cum æthere torquetur

tur, quia turbida & crassa, proindeque gravis, est, atque ejusmodi, ut ægre moveri possit: tum quia aquæ ac terræ affinis est: tum etiam fortasse, quia prominentes montes, ne alio migret, impedimento ipsi sint. Hujus igitur portionis aeris, quæ non una cum fomite movetur, pars ea, quæ longius a terra distat, frigidior etiam est, quia nec a motu nec a Solaribus radiis calefcit. Nam cum Solares radii in terram incidunt, ac rursus ab ea refringuntur, per duplicem transitum incalefcit ea pars aeris, quæ propius ad terram accedit: quæ autem ab ea longius remota est, quatenus remotior est, hætenus quoque contractum ex radiorum refractione calorem minime recipit. Debilitantur enim refractiones, cum radii in obscurum aerem funduntur, ac dissipantur. His ita constitutis, dilucidius ita differamus. Cum terra & aqua a Sole calefcunt, aut terra ipsa, & quidquid in ea aut circum eam humidi est, tum variæ exhalationes efficiuntur. Atque ea quidem, quæ ex humiditate oritur, humida est, vaporque nominatur. Quæ autem ab ipsa terræ substantia, quæ siccitate prædita est, ipsa

ipsa quoque sicca est, ac fumosa & flatuosa exhalatio dicitur, atque absolute exhalatio nuncupatur. Utraque autem caloris particeps est: quia per calorem fiunt. Atque vaporis quidem natura calida & humida est: exhalationis autem natura, calida & sicca. Ac vapor potestate aquæ instar est: exhalatio autem potestate instar ignis. Ad hæc exhalatio propter levitatem eminet atque assurgit (nam quod calidum est, si accedat siccitas, leve emittitur:) vapor autem ob gravitatem subsidit. Humidum enim gravitatis est particeps. Porro vapor & exhalatio mixtim ac sine ulla distinctione aliquantisper in altum evaduntur: cæterum progressu ipso secernuntur, atque utrumque quod sibi affine est, querit. Hincque fit, ut vapor in inferiore loco relinquatur, exhalatio autem cum fomite conjungatur. Neque enim fomes quidquam aliud naturam est, quam exhalatio pura & a vapore sejuncta. Cum igitur fomes conversionis motu impellitur, qua parte maxime ad subeundam inflammationem aptum & concretum est, hæc incenditur. Quocirca si longitudo & latitudo insit huic rei quæ accenditur, ardens

dens flamma apparet, stipulis illis haud ab-
milis, quæ in agris incenduntur. Si autem
longitudine prædita sit, at non item pari la-
titudinæ, tum sit capra, aut fax, aut pro-
cursans sive subsiliens stella. Nam si quod ac-
cenditur, in longitudinem magis quam in la-
titudinem pareat, atque in obliquum ardens
deflagrationes quasdam efficiat, & inflamma-
tionis excursiones, non separatas, sed cum
ardenti corpore copulatas, ita ut scintillare
videantur, capra nuncupatur. cum autem
in longitudinem solum incensum est, at non
item scintillat, fax vocatur. Quod si non
una & continua fuerit incensi fomitis magni-
tudo, sed intervalla habeat, (utpote disjunctis
ab invicem ipsius partibus, & earum una-
quaque peculiarem suam concretionem ha-
bente) atque etiam intervallis ipsis tenuis quæ-
dam exhalatio, ad suscipiendam inflammati-
onem ipsa quoque accommodata, insit, dis-
junctæ autem inter se partes hujusce fomitis,
tum profunditatem, tum latitudinem magni-
tudini parem habeant, tum demum existunt
ex stellæ, quæ profilire videntur. Nam cum
ex hujusmodi concretionibus, ea quæ prima
sura

compressus, tum in terram, tum in mare decidit, idque & noctu & interdium sereno caelo. Tum autem deorsum fertur, cum a parte superiore densatio & refrigeratio aeris incipiens, quicquid in eo caloris inclusum est, in inferiorem partem abjicit. Ob idque etiam tonitru, quamvis ignis sit, tamen ob vehementem compressionem deorsum fertur. Nam alioqui hoc igni a natura insitum est, ut in sublime tendat. Quaecunque igitur in superiori corpore, in quo fomes est, profilientium stellarum spectra fiunt, per inflammationem fiunt, exhalatione nimirum, uti a nobis commemoratum est, ardorem concipiente, atque ad id quod deinceps sequitur, sese propagante. Quaecunque autem in inferiore parte, ubi aer est, per excretionem: quod scilicet frigore concreta humida exhalatione, ita demum excretio ex ipsa oriatur. Prout vero sita fuerit illa densata & frigore concreta exhalatio, atque pro ea parte in quam se obverterit: sic quoque & in eandem partem ignem illum, qui ex ipsa excernitur, ferri consentaneum est. Aut enim in superiore loco fit excretio, si condensatio ea deorsum

exi.

existat: aut in transversum, si illuc vergat: aut in inferiore loco, si condensationis initium in sublimi oriatur. Quoniam multa eorum, quæ deorsum jaciuntur, in transversum feruntur, quod ea duplici motu simul cieantur, altero videlicet in sublime, atque ut naturæ consentaneum est (quandoquidem hoc igni naturam comparatum est; ut supera petat:) altero per vim in inferiorem locum, propter compressionem. Atque hic in transversum motus ex eo qui in sublime, & qui deorsum fertur, mixtus & concretus est. Hoc autem tum demum existit, cum neuter motus omnino vincit ac dominatur. Omnium igitur horum causa, si materiam spectes, exhalatio est (ipsa enim est quæ accenditur:) si autem id quod movet & efficit, quandoque orbicularium corporum motus, (ab eo enim, quæ in fomite sunt, accenduntur:) quandoque rursus frigore concretus & densatus aer. Quod autem etiam infra Lunam hujusmodi concretiones & trajectiones fiant, argumento est celeritas ea, quæ in earum trajectione perspicitur. Quemadmodum enim quæ a nobis projiciuntur, cælerius quam stellæ ob-

propinquitatem nobis moveri videntur, tametsi alioqui ab ea un celeritate longo intervallo absint: sic etiam stellæ illæ, quæ profilire dicuntur, ob vicinitatem nobis celeriore quam sidera motu cieri videntur.

De crinitis stellis, & lacteo circulo.

C A P. X I I I I

QUæ flammaram & facium, reliquarumque rerum, quas superius commemoravimus, causæ esse dicebantur (materialis porro earum causa esse dicebatur exhalatio fumi speciem imitans, quæ potestate ignis est, ac propterea fomes nuncupatur: efficiens autem, corporum cœlestium motus) eadem etiam eorum, de quibus nunc verba facimus, causæ esse videntur. Nam cum ob ætheris atque corporum, quæ ipsius complexu continentur, conversionem in hujusmodi exhalationem, quæ ad suscipiendam inflammationem accommodata est, igneum principium incidit, atque exhalatio ea conglobata est, ignique ferendo par, non autem tenuis & acerosa, sicque comparata ut facile consumatur

tur: rursusque igneum illud initium nec ita vehemens & copiosum est, ut confestim ac vehementer spissitudinem hanc inflammet, nec contra ita imbecille, ut statim extinguatur, verum hujusmodi exhalatione firmiter ac robustius, sicque comparatam, ut diutius permanere queat, simulque etiam ita fertur casus, ut ab inferiore parte ad hanc partem altera temperata, atque ad concipiendum ardorem idonea exhalatio efferatur, tum demum id quod accenditur, crinitæ aut barbatae stellæ speciem imitatur. Nam si exhalationis ejus, quæ in sublime fertur, inflammatio omni ex parte similis sit, ac velut globi formam referat, crinita stella nominatur: si autem oblonga, barbata nuncupatur. Quin etiam ambæ communi vocabulo crinitæ dicuntur. Crinitis porro ea ad inflammationem concipiendam accommodata exhalatio, quæ in sublime fertur, adjumento est, nimirum & ad durabilitatem igni materiam suppeditans, & ad crinis speciem exprimendam. Neque enim certo loco circumscriptum ac tornatum est id quod ardet, verum excursions quasdam & eminentias habet, ob quas crinis spe-

cies existit . Cum igitur hujusmodi concre-
tionis & accensionis initium in inferiore loco ,
ac non prope stellas fit , crinita stella per se
cernitur . Cum autem juxta ætherem infra
quandam stellam aut errantem aut fixam hu-
jusmodi exhalatio conflatur , ab illius stellæ
motu concretionis & accensionis suæ causam
habens (non enim Sol duntaxat, sed etiam
stellæ motu suo terram calore afficientes , ab
ea , vel ab aere potius , exhalationes contra-
hunt) tum vero præexistentium stellarum ali-
qua crinita apparet . Neque enim crinis ille
stellarum , qui oculis obversatur , stellis ipsis
inest , sed infra ipsas existens , in ipsis appa-
ret , atque una cum eis in orbem versatur .
Et quidem , cum superius ac juxta ætherem
infra aliquam stellam crinis existit , simul cum
ea movetur : quod scilicet illa hujusmodi con-
cretioni causam præbeat . At cum inferius
ac per se crinita stella conflatur , non jam pa-
ri cum stellis cursu fertur , sed tardius move-
ri atque a tergo relinqui cernitur . Ejusmodi
enim est orbis terram proxime ambientis
m t r i s & conversio , ut cœlestium orbium
cursum non adæquet , imo ne plane quidem
&

& æqualiter ipsos comitetur, nec globi speciem perfecte imitetur: quippe cum ea, quæ terræ proxima sunt, non naturæ sponte ad hunc modum in orbem moveantur, sed a cælestium orbium motu tantummodo pertrahantur. Quanquam autem errabunda quoque sidera per viam ab ortu ad occasum moventur: at interim eorum motus sphericus est: cum contra eorum, quæ terram proxime ambiunt, minime sphericus sit. Quod autem ignea crinitarum stellarum concretio sit, illud argumento est, quod cum plures existunt, æstus & ventos designant. Cum enim calor & exhalatio ignea exuberat, ipsæ conflantur, atque ex hujuscemodi exhalatione sicciior aer efficitur, humorque ille, qui a terræ regione in vaporem absorbitur, atque in sublime fertur, discriminatur & dissolvitur: ita ut non facile coalescat, atque in aquam mutetur. Quod autem nec multæ crinitæ stellæ, nec crebro, ut eæ quæ profiliunt, existunt, atque etiam eæ quæ existunt, extra potius; quam intra tropicos orientur, Solis aliorumque errantium siderum motum in causa esse censent, quippe qui, dum intra tropicos mo-

ventur (is enim signiferi orbis locus est, in quo errantia sidera moventur) densas & conglobatas exhalationes, quæ quidem crinitis stellis instar materiæ sunt, ut plurimum distinguunt & extenuant. Id autem præsertim causæ est, quamobrem in hiæc partibus nullæ prorsus crinitæ stellæ existant, quod in lactis regionem, hoc est in lacteum orbem, hujusmodi exhalationes maxima ex parte excernantur, illicque collectæ lucem eam, quam cernimus, efficiant. Quemadmodum enim nonnullæ stellæ tam errantes, quam etiam fixæ, crinitæ, ut jam diximus, apparent, confiata nimirum infra ipsas atque inflammata densiore exhalatione, simulque cum ipsis circumacta: eodem modo in lacteo etiam circulo res sese habere videtur. Nam quod exhalatio ea, quæ in una quapiam stella talis existit, crinis speciem efficit, idem quoque, dum in iis stellis, in quibus lac apparet, simul fit, orbem hunc, qui lacteus appellatur, efficere videtur. Quod igitur in una stella fieri solet, quin in universo quoque cælo fiat, nulla absurditas impedit. Nam si unus sideris motus ejusmodi aliquid efficit, minime

nime absurdum fuerit existimare, omnium quoque siderum motum idem efficere posse, nempe ut exhalationem eam, quæ infra ipsa est, exuiciter, ac tecum trahat. Cæterum hoc potius fieri consentaneum est in ea cœli parte, in qua densæ atque ingentis magnitudinis stellæ sunt. Sane in zodiaco hujusmodi exhalatio & concretio haudquaquam manet: propterea quod, cum in eo Sol ac reliqua errantia sidera moveantur, hujusmodi concretionem discriminant, & extenuant. Quandoquidem autem lacteus circulus, qui & ipse maximus est, & obliquus item ut zodiacus, situ tropicos superat, & alios nonnullos non longe a polo disitos orbes attingit, atque ab obliqua zodiaci parte situs est (ne scilicet in eo erratica sidera moveantur) ac præterea magnarum & splendorum stellarum copia abundat, idcirco, tum ob situm, tum ob stellarum earum, quæ in ipso sunt, multitudinem & magnitudinem, non absre existimatur, ex ea exhalatione quæ cumulatur, & coagmentatur atque accenditur, lac in ipso effici. Huic autem rei argumento illud est, quod & ipsius circuli concretio amplior

est, & lumen amplius in altero semicirculo, qua parte duplicitatem quandam habere lacteus orbis perspicitur, in quo majores & densiores stellæ sunt. Cum igitur in hoc circulo lumen appareat, in quo multæ ac magnæ stellæ sunt, ac rursus ipsius circuli majus lumen in ea parte cernatur, qua plures item & majores stellæ sunt, consentaneum est arbitrari, affectionem eam, quæ in circulo lacteo contingit, a stellis & earum motu proficisci: quippe cum ex omnibus circulis, qui in siderum inerrantium orbe sunt, in hoc solo intermedia loca stellis completa sint. In aliis enim circulis perspicua intervalla cernuntur, ac plerique loci stellis vacui. Lac igitur, ut ita definiam, is maximi circuli crinis est, qui propter excretionem efficitur. Quæ etiam proinde, ut superius diximus, causa est, quamobrem non multæ, nec crebro, crinitæ stellæ fiant: quod hujuscemodi concretio secreta sit, ac continenter in hunc locum secernatur.

De spectris, quæ in celo cernuntur.

C. A. P. XV.

No-

Noctu, cum liquidum ac serenum cœ-
 lum est, multa interdum spectra in cœ-
 lo cernuntur, ut cruenti quidam colores, hi-
 atus item, & scrobes. Horum autem omni-
 um causa esse dicitur fomitis inflammatio.
 Nam cum fomes ille inflammatur, uti supe-
 rius a nobis dictum est, atque ipsius inflam-
 matio interdum quidem ardentis flammæ, in-
 terdum autem facium aut profilientium stel-
 larum, similitudinem gerit, minime absur-
 dum est, hujusmodi inflammationibus in ipso
 existentibus, varios colores apparere. Siqui-
 dem per densum aerem lumen stricim elucēs,
 aut cum aer densior est, lumen autem minus,
 aut contra lumen quidem amplius, aer autē
 minus densus, variorum colorum, ac præser-
 tim phœnicei & purpurei speciem præbet.
 Nam cum hi colores fiunt, magis cernuntur,
 ex igneo & albo per offusionem cum nigro
 conjunctis. Sic quippe stellæ quoque orientes
 & occidentes, cum æstus viget, phœnicei
 coloris speciem præferunt. Etenim cum per
 densum aerem, nec perinde clarum ac pellu-
 centem, cernuntur, quamvis alioqui albæ
 sint, phœnice tamen apparent, nimirum
 per

per offusionem sese miscente nigrore eo, quo aer affectus est, cum stellarum candore. Ac tales etiam, cum trans fumum conspiciuntur, apparent. Atque omnino id quod ignei candidique coloris est, cum trans nigrum, aut in nigro cernitur, permultas colorum varietates ostendit, prout nempe varie inter se commiscentur. Nam & flammæ color trans fumum alias alius cernitur. Etenim cum fumus aliquanto humidior est, flammæ corpus purpureum esse videtur: phœniceum autem, cum minus humiditatis fumo inest. Atque ad hunc modum varii colores apparent. At hiatus & scrobes, per conjunctionem etiam albi cum nigro fiunt: sic tamen, ut non trans nigrum id quod album est, cernatur, sed in albo nigrum appareat. Nam cum per aliquid nigrum aut cæruleum lucis continuatio interrumpitur, tum profundum aliquid cerni videtur: re nimirum ita nata, ut album & nigrum in eodem quidem plano sint, nec alterum ab altero removeatur, sed ambo æquo a nobis intervallo distent: cæterum album propius esse videatur, nigrum vero in imo ac remotiore loco. Quoniam enim lux & albus

bus color oculorum sensum magis movet, idcirco ipsi propinquius esse videtur. Contra autem nigrum, quia non æque aspectum movet, longius ab eo distare censetur. Cum igitur ob candoris exuberantiam in profundo potius nigrum cernitur, tum scrobs dicitur. Cum autem ob exuberantiorum lucis copiam apertum apparet, tum hiatus appellatur. Ex hac igitur aeris concretionem, hoc est ex scrobibus & hiatibus, faces quoque persæpe deciderunt. Cum enim aer coit & densatur, proptereaque nigrore afficitur, hiatus & scrobis speciem refert. Cum autem aer ille, qui nigrore afficitur, magis compingitur, tunc calor in eo inclusus, propter angustias in quas contrahitur, ac motum, igneus effectus, per vim excernitur. Porro nullum horum spectrum interdum apparet, propterea quod Sol huiusmodi concretionem discutit, efficitque ut spectra ab oculis evanescant. At noctu & hiatus, & scrobes, & variorum colorum mixtionem fiunt. Cernitur autem magis id quod phœniceum est. Nam reliqui colores ob eam similitudinem, quam cum tenebris habent, oculorum aciem sæpe fallunt, ut purpureus

pureus & viridis . Hi enim ad nigri colorem quodammodo accedunt . Ceterum ejusmodi spectrorum quædam Orientalia sunt, quædam Occidua, quædam ambigua luce prædita, raro autem Septentrionalia, & Meridionalia : omnia vero incertâ , nec ullum horum perpetuo clarum, itellisque insignitum vitium est.

De terra motu . C A P . X V I

TERRÆ motus hinc fieri videtur quod exhalatio ea, quæ ob id quod in ea dominatur, calida & sicca vocatur, deorsum atque infra terram assumatur, atque in unum cumuletur & jungatur, hincque vehemens flatus conflatur, internasque terræ cavitates impleat, ac summa vi moveatur, eamque terræ partem, quæ supra sita est, simul quatit . Eaque de causa tranquillo tempore multi & ingentes terræ motus cooriuntur . Nam cum exhalatio continenter fertur, primum impetum fere sequitur: ita ut vel extra terram, vel in ejus visceribus confertim universa feratur . Nec vero absurdum est, vigentibus etiam ventis terræ motus quosdam oriri: quip-

quippe cum plures venti nonnunquam simul fient, quorum cum alter infra terram impetum facit, terra motum gignet, altero supra flante. Cæterum minori magnitudine fere sunt hujusmodi terræmotus: quia principium eorum & efficiens causa distracta est: quemadmodum & venti simul flantes non admodum vehementes sunt. At vero nocturno tempore, vel potius sub auroram, plures & graviores terræmotus contingunt. Tranquilliores enim diebus noctes sunt: quoniam ob Solis absentiam terræ superficies frigus contrahit, & densatur, ac venti fluendi in internam partem initium faciunt, velutque ab externo æstu & exundatione venti reciprocatio in interiores partes fit. Idque præsertim sub auroram: quoniam tum demum venti flandi initium facere solent. Eorum autem terræ motuum, qui diurno tempore fiunt, plurimi ac valentissimi quique circa meridiem existunt: quod meridies tranquillissima fere totius diei pars sit, propterea quod Sol retriiores acrioresque radios tum potissimum trahens, exhalationem in terræ visceribus includat, nec eam foras progredi sinat. Quin-

etiam

etiam vehementiores terræ motus illic contingunt, ubi mare angustum est ac fluctuat. Nam in hujusmodi locis ventus coortus, ac summa vi e terra decidens, terræ motibus causam affert. Ingentem enim vento materiam mare subministrat: atque, dum per angustias transfluendo magno cum impetu velvitur, & ea loca, per quæ ventus extra fertur, occupat, in profundum ipsum propellit. Ita propulsus & conglobatus, vi sua terram tremore afficit. Quin omnes etiam hæ regiones, quarum subterraneæ partes fungosæ & concavæ sunt, crebrius quatiuntur, ut quæ in internis concavitatibus magnam venti vim recipiant, atque ab eo moveantur. Vere autem præsertim & Autumno terræ motus contingunt: quod hæc tempora magis a ventis infesta sint. Nam Æstate & Hyeme rariores sunt venti: Hyeme nempe, quia calidæ & siccæ exhalationes ob frigoris vim extinguuntur. Æstate autem rursus, quia propter ardorem magna ex parte exarescunt & consumuntur. Quin etiam in siccitatibus, & per imbres, terræ motus maxime oriuntur. Etenim in siccitatibus, ventorum plenus est aer: hoc enim

nim ipsum siccitas est, cum plus exhalationis
 sicca quam humidæ excitatur. Rursum per
 imbres interna exhalatio copiosior efficitur.
 Terra quippe, ut quæ magna igneæ substan-
 tiæ copia interne prædita sit, funditus in bre-
 perfusa, vaporem emittit, quemadmodum
 in calce cernere est. Vaporem porro emit-
 tens, copiosiore quoque internam exhalatio-
 nem continet. Huc accedit, quod cum ob
 ingentem imbrium vim concavae terræ partes
 aqua impleantur, hujusmodi exhalationi cõ-
 pressæ, & in unum coactæ, ab aqua vis af-
 fertur. Eoque nomine, cum copiosa sit, &
 in exiguum locum contrahatur, vehementer-
 que conglobetur, atque ita moveatur, ter-
 ram quoque simul movet. Quemadmodum
 enim in animantium corporibus inclusus spiri-
 tus, tremorum & pulsuum, vel palpitati-
 onum potius, causa est: eodem modo etiam
 in terra res se habet. Ac proinde terræ motus
 alius est tremulus, alius velut pulsus,
 aut palpitationi similis. Ac tremulus quidem
 crebrius oritur, cum nimirum ob ingentem
 venti, qui in latitudinem patens infra terram
 existit, copiam terra in obliquum concussa mo-

vetur, Nam & tremor affectum corpus in
transversum agit. Contra perquam raro in
quibusdam locis oritur terræ motus ille, qui
pulsam & palpitationem imitatur: tum scilicet,
cum non ab obliquis partibus terra qua-
titur, sed ab una parte sursum versus. Pro-
pterea autem hujusmodi terræ motus raro ex-
citatur, quia ne facile quidem fieri potest,
ut tanta exhalationis copia in imo cumuletur.
Multis enim partibus ea secretio & exhala-
tio, quæ per terræ latitudinem fit, major es-
se solet, quam ea, quæ ab imo existit. Quan-
doquidem etiam Sol exhalationi ei, quæ per
latum fit, maximum adjumentum asserere per-
spicitur, tantisper nimirum terram calore af-
ficiens. Cæterum ubi terræ motus ille ori-
tur, qui ad pulsam aut palpitationis similitu-
dinem accedit, sævissimus est. Terram enim
effringit, atque urbes & regiones evertit.
Atque interdum quidem, vi flatus ejusmodi
terræ motum efficientis, lapides æstu sursum
efferuntur: interdum autem aquarum vis in
altum educitur, nunc gelidarum, nunc ca-
lidarum. Ventus enim aquæ etiam hoc affert,
ut moveatur. Ut enim venti ob vim ipsis al-
latam

latam, fluctus in superficiem movent: sic etiam in terræ motibus plerumque ventus internus, cum vis ipsi affertur, subterraneam aquam movere potest. Quæ etiam ipsa calore afficitur, vel propter ingentem hujusce terræ, unde magna calentium exhalationum copia existit, caliditatem: vel etiam propter venti angustiam ac violentiam. Aliquando enim ignis etiam erupit, ac multas civitates in cinerem redegit. Ventus quippe ob angustiam summa vi impulsus, distractusque & intercisus, atque in exiguas partes divisus, incenditur, & flamma efficitur, aut certe ventus cum igne conjunctus, hoc est ventus inflammatus. Nonnunquam porro deorsum, atque in terræ visceribus flatus terræ motum efficientis concretio efficitur: nonnunquam rursus sursum ac supra terram ventus aliquis, ex iis quibus nomen attributum est, plenus atque perfectus, ac deinde in terræ viscera totus confluens, vehementissimum terræ motum accersivit. Qualem videlicet Achaicum illum extitisse, litterarum monumentis proditum est, quo tempore Borra & Helice, maritimæ civitates simul prostratæ, fluctuū-

que impetu obruta sunt . Externe namque flabat Auster , qui mare impellebat . Ubi autem terræ motus extitit , flabat contra Boreas : qui quidem ex adversa parte Austri ruens , propter eum ventum , a quo impellebatur , retrorsum propellendo mari nequaquam par erat : impedito autem ac represso ipsius progressu , effecit ut ingens vis maris in unum cogeretur . Tum vero ab aquæ copia superatus , eaque repente per ventum a tergo flantem cohibita , simul & inundationis & terræ motus causa extitit : inundationis inquam , propterea quod maris cursum represisset , effecissetque ut magna ipsius vis in unum cumlaretur : terræ motus autem , quia ab aquæ marinæ copia victus , atque aduersus terram fluens , eam tremore affecisset . Propterea terræ motuum eos Epiclintas vocant , qui ad angulos acutos terram transuersim quatunt : Brastas , eos qui ad angulos rectos eam sursum deorsumque jactant : Chasmatis , qui efficiunt ut terra in eava subsidat : Rhectas , id est effractores , qui hiatus aperiunt , ac terram pererrumpunt : Ostas , id est impulsores , qui uno impetu eam subvertunt

tunt: Palmatias, hoc est vibratores, qui per reciprocas vibrationes, atque in utramque partem inclinationes, id quod moverint, ſemper erigunt. Mycetix, etiam venti exiſtunt, qui terram cum mugitu quatiant. Quin etiam plerumque citra terræ motum huiusmodi quiſpiam ſonus exoritur: cum videlicet tenuior quodammodo flatus eſt, ita ut, dum terram ferit, per eam diſſipetur, ac non intus cohibitus anguſtias efficiat, cum accumulatur. Nam tum per terram quidem diſſipatur, ac velut percolatur, nec eam dimovet: cæterum quia in terræ tumores, qui concavi ſunt, atque omnis generis figuras habent, ingruit, omnis quoque generis ſonum edit: ita ut interdum velut mugire terra videatur. Conſimilem porro in modum in mari quoque accidit. Nam & maris hiatus, & reſſus perſæpe fiunt, & fluctuum incurſiones, nonnunquam illæ quidem reciprocationem habentes, nonnunquam autem progreſſionem duntaxat. Quin ignis etiam evaporationes frequenter in mari fiunt, & fontium eruptiones, & fluminum oſtia: fluxiones item & vortices, nunc in medio mari, nunc in e-

tripis ac freris . Multæ etiam reciprocationes & fluctuum elationes certis quibusdam temporibus una cum Luna circumaguntur: quandoquidem ipsa quoque ad terræ ac maris similitudinem immutatur , atpote reliquis vagis sideribus propinquior .

De tonitruo , fulgure , procella , vortice , turbine , ac fulmine . C A P . X V I I

CUM vapor & sicca exhalatio simul ac mixtim e terra efferuntur , atque ambæ in loco a terra remotiore sunt (qui quidem frigidus est, propterea quod Solarium radiorum e terra reverberationes illic debilitantur) ac sicca quidem exhalatio secernitur , atque ad ignem sibi cognatum fertur , vapor autem densatur , atque in nubes conflatur , tum vero quidquid siccæ exhalationis in hujusmodi nubium concretionem includitur , in unum collectum flatus efficitur . Ac deinde cum nubes magis adhuc densantur , atque concurrunt , magna cum vi e ipsis excernitur . Hic autem flatus , cum per vim ad hunc modum excernitur , atque in densas nubes incurrit , ictum efficit , cujus sonus

aus tonitru appellatur, hoc est flatus in crassa & humida nube implicitus, ac per eam magno impetu foras erumpens, sicque continuatas nubis spissitudines effringens, atque hinc ingentem mugitum & fragorem edens, non secus videlicet ac ventus, qui in aqua vehementer impellitur, fluctuumque stridorem efficit. Quoniam autem nubium densitas æqualitate caret, (interdum enim intensior est, interdum remissior) atque etiam cavitates quædam inter nubes sunt (neque enim internæ nubium partes perinde densæ sunt, ut externæ: verum densitatis continuationem intermittunt) ideoque varii quoque ac dispares soni existunt. Is enim flatus qui excernitur, cum in densiores concreciones irrumpit, vehementiores quoque sonos gignit: rursumque, ut rationi consentaneum est, imbecilliores, cum in rariores nubes impetum facit. Atque hoc modo tonitru fit. At flatus ille, qui excernitur, atque ex nubium collisione tonitru efficit, plerumque tenui atque imbecillo ardore afficitur. Cum igitur hic flatus, qui excernitur, atque e nubibus cadit, igneo colore tinctus cernitur, fulgur hoc appellamus.

Id porro post tonitruum, atque ictum oritur. Violentus quippe motus & ictus, cur ardorem concipiat, in causa sunt. Verum quia visus sensilia sua prius arripit, quam auditus, ideo ante auditum tonitru fulgur perspicitur, quemadmodum etiam in remigatione videre est. Nam cum remi jam ex aqua afferuntur, tum denique prior sonus, qui in remorum demissione factus est, exauditur: tamen si aliqui oculus remos in aquam demissos, eamque ferientes, longe ante conspexerit. Igitur cum spiritus a densatis nubibus compressus, tenuis est, neque continuam generationem & excretionem habet, verum saepe ac paulatim gignitur & excernitur, ob idque ne manet quidem, sed dissipatur & evanescit, tum scilicet tonitrua & fulgura, quemadmodum diximus, efficit. Cum autem corpulentior, hoc est minus tenuis flatus est, ac repentinam & continuatam generationem & excretionem habet, ita ut non dissipetur, sed permaneat, tum ventum eum, qui *καυεφιος* id est nubigenus nuncupatur, efficit. Nam quemadmodam exuberante ac dominante humida exhalatione, cum in aquam mutatio fit

fit, una cum ea exhalatione, quæ primum immutata est, reliqua etiam, quæ eandem naturam nacta est, immutatur, oriturque crebra atque ingens imbrium vis: eodem modo dominante sicca exhalatione, cum ipsa gignitur & excernitur, primum ortum & excretionem reliquum id quoque, quod ejusdem naturæ est, comitatur, sicque *Εκκεχυς*, ventus efficitur, hoc est ingens & continuatus spiritus, qui ex ipsa nube subito excernitur, ac propter excretionis celeritatem magno impetu fertur. Ac cum spiritus qui excernitur, in orbem involutus & implicatus est, & cum nubis infusione deorsum fertur, tunc Typhon appellatur. Fit autem istud, cum spiritus, qui ex nube exprimitur, cum altera nube colliditur, ac ne in rectum feratur, prohibetur: veluti cum ventus ex loco amplo in angustum confluens vim perpetitur, puta in portis, aut viis. Siquidem in hujusmodi locis plerumque accidit, ut, cum antecedens fluentis corporis portio progredi ultra nequit (quia nimirum vel ob loci angustiam, vel ob alium quempiam ventum ex adverso flantē, exitum nullum reperit) orbis ac verigo qua-

dam venti fiat . Etenim antecedens spiritus portio progredi non potest : id autem quod a tergo confluit , progressum ipsius adurget , sicque alter reluctatur , alter protrudit & incitat . Quapropter necesse est , ut subsequens spiritus portio in obliquum , ubi nihil est quod reluctetur , feratur , ad eundemque modum semper id quod deinceps sequitur : quoadusque antecedens illa & reluctans spiritus portio ab obliqua parte compressa , ex eo quem prius occupat loco , elidatur , ac retro se referens , cum eo qui a tergo fertur , eumque adurget , copuletur , totumque istud unum efficiatur , circuli que figuram imitetur . Atque ad hunc modum in terra Typhones , quos nos vortices dicimus , fiunt . Eodem perro modo etiam in nubibus vortices initio inter se copulantur . Ea quippe vorticis natura est . Cœterum quæadmodum , cum procella gignitur , continua spiritus excretio est (hinc enim continuus quoque ventus existit) eodem quoque modo vortex ob nubis densitatem continuam ex nube excretionem fert . Nam cum spiritus ab ea pure atque omnino excerni nequeat , verum secum aliquid etiam nubis trahat , in orbem qui-

quidem ob causam eam quam commemora-
 vinus, torquetur: deorsum autem atque in
 terra fertur, quia ea spiritus excretio, qua a
 nube existit, in ea parte semper efficitur, ubi
 nubis spissitudo progreditur. Ac proinde cum
 sursum incoepit compressio ad inferiores nu-
 bis partes pervenerit, spiritus excretionem,
 quæ hinc orta est deorsum, quoque ob vim il-
 latam ferri necesse est. Cum igitur vortex de-
 orsum fertur, ac propter contrarium impetum
 in orbem circumagitur, sicque contorquetur,
 atque anfractum facit, ea, in quæ incidit,
 in orbem torquens, movet. Unde etiam non-
 nullas sæpe terræ aut maris partes volvens, in
 altum trahit, utpote in idem rursum ob inter-
 clivium exitum revertens. Siquidem e mari
 aquam haud raro in altum abstrahit: e terra
 autem ligna etiam, & saxa, atque adeo ani-
 malia, eundem in modum subvexit. Quæ-
 cunque porro ab eo efferuntur, posteaquam
 aliquantum in altum subducta sunt, rursum,
 ob spiritus, qui ea subvehit, siccitatem, sum-
 ma contracta siccitate decidunt. Quamobrem
 cum spiritus, qui ad hunc modum movetur,
 igneo colore tinctus non est, quo videlicet
 fulge-

fulgetra tincta est, tum Typhon vocatur, qui velut incocta procella est. Non enim perfecte ab ipsa nube distinctus ac solutus vorticis spiritus exprimitur, quemadmodum venti procellosi flatus: verum ita, ut nubis etiam aliquid secum trahat, quia minime percoctus est: adeo ut alterum ab altero separari queat. At cum prædictus spiritus, dum detorquetur, inflammatur, ipso motu percoctus & attenuatus, tum Prester, hoc est accensus turbo dicitur, propterea quod in inflammatione sua propinquum aerem simul incendit, adeo ut ipsum etiam tingat. Quod si in ipsa nube multus ac tenuis spiritus exprimitur, id Fulmen existit. Nam vortex crassam excretionem habet: Prester autem vortice tenuiorem: Fulmen vero adhuc tenuioris spiritus est excretio. Differt porro hæc excretio ab ea quæ tonitrua & fulgetra parit. Nam illa paulatim ac sparsim & per intervalla fit, imbecillemque inflammationem habet: hæc autem, ex qua fulmina oriuntur, non modo tenuitate ab illa differt, sed etiam copia. Tenuissimus enim atque copiosus spiritus, qui que simul feratur a: magna vi inflammetur, Fulmen est.

Enim-

Enimvero si admodum tenuis spiritus fuerit, ne ea quidem, in quæ incumbit, adurit. Hujusmodi autem spiritum *κεραυνὸν ἀρϋῖτα*, id est fulmen candens, Poetæ nuncupant. Sin autem non perinde tenuis fuerit spiritus, verum impetum faciendo adurat, alio modo appellatur. Et quidem fulmen illud, quod candens dicitur, ea in quæ incubuerit, prius pervadit, quam exurat, aut omnino nigrore afficiat: quippe quod partim ob motus celeritatem, partim ob substantiæ tenuitatem, cōfestim pertranseat. Alterum autem fulmen, ut quod impari tenuitate præditum sit, lentiusque feratur, ea quidem ad quæ propius accedit, colore afficit: cæterum ipsam quoque transit, priusquam ea exurat. Quo fit, ut quæ solida ac renitentia sunt, aliquid patiantur: quæ autem renitentia non sunt, nil ejusmodi patiantur. Verbi gratia, clypei æs, ob duritiem ac renitentiam absumitur: cum contra lignum haudquaquam exuratur. Etenim ob raritatem prius percolatur spiritus ac pertranfit. Eodemque modo cum in vestes incidit, eas non exurit, sed velut in pannos cōvertit. Atque hujusmodi sunt fuliginosa Fulmina

mina. Quæ autem confestim profiliunt, per antiphrasim, ni fallor, eandem nominata sunt. Ac quidem ea Fulmina quæ convolute feruntur, Elicia propterea appellantur. Quæ autem sigillatim in aliquid illiduntur, Scepti vocantur. Sane ardens spiritus fulmina perpetuo subsequi & antecelere censetur. Nam ea, in quæ fulmen impetum facturum est, ante ictum moventur. Quin etiam ea, quæ orio tonitru nonnunquam dehiscunt, non per sonum dehiscere videntur, sed per spiritum qui ex nubibus exprimitur: qui quidem per nubium percussum sonum efficit. Hic enim percussu suo efficit quidem ut dehiscant, at non item ea adurit. Deorsum porro fertur spiritus, qui excernitur (tametsi alioqui, utpote calidus, naturæ vi sursum tendat) propterea quod ex nubibus superne densatis & contractis, atque in contrarium excretionem suam deorsum facientibus, per vim exprimatur. Ad hunc enim modum rursus graviora corpora, naturaque sua deorsum vergentia, sursum feruntur, ac tanquam exiliunt: quod scilicet expressio ab ima parte fiat: quemadmodum in iis usu venire cernimus, quæ e compressis digitis

De substantia, natura & forma.

CAP. I.

Substantia, & natura, & forma, ut sanctis Patribus placet, idem sunt. Ac rursus; Hypostasis, & persona, & individuum, idem sunt. Rursus vero differentia, & qualitas, & proprietas, idipsum significant. De his ergo ac similibus agere proposuimus; de quibus etiam impensiori modestia sanctitas vestra ex me quæsit. In hunc itaque modum ordiendo dicimus.

Est quidem incomprehensibilis Deitas substantia supra substantiam, naturaque, & forma: hypostases autem ac personæ sunt, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Quisque enim illorum perfecta hypostasis est, ac perfecta persona. Præterea omnis creatura substantia est. Multa autem sunt a Deo condita, quæ inter se plurimum differunt. Alia enim creatura est Angelus, alia homo, alia bos, alia canis, alia cælum, alia terra, alia ignis, alia aqua. Atque uno verbo, multæ sunt in rebus a Deo conditis species. Quælibet igitur species una natura est: ut puta Angeli omnes

omnes, una sunt natura; omnesque homines, una natura; ac boves omnes, una natura, & similiter creaturæ cœteræ. Alia item est Angelorum, alia hominum, boumque alia natura; ac sic de cœteris.

De hypostasi, persona, & individuo. CAP. II.

Quoniam autem multi sunt homines, quisque singularis homo, hypostasis est: v. g. Adam est hypostasis; Evaque, alia hypostasis; ac Seth, alia hypostasis. Similiter etiam in reliquis, quilibet homo alia hypostasis præter reliquos homines existit: quilibet item bos, hypostasis est; ac quilibet Angelus, hypostasis. Quamobrem natura, substantia, & forma, illud sunt, quod commune est, & quod substantiæ ejusdem & naturæ hypostases complectitur. Hypostasis autem, individuum, ac persona, id quod particulare est: hoc est singula eorum quæ sub eadem specie continentur.

De differentia, qualitate, ac proprietate.

CAP. III.

Diximus multas esse species diversasque substantias seu naturas: ite nque in una quaque substantia ac specie, diversas esse hypostases.

Differunt itaque tum unaquæque substantia a substantia alia: tum quælibet hypostasis ab alia hypostasi. Illud itaque in quo differt substantia a substantia, ac species a specie, aut in quo hypostasis ab hypostasi, hoc differentia dicitur, & qualitas, & proprietas. v. g. differt Angelus ab homine quod Angelus quidem immortalis sit, homo autem mortalis: immortale ergo & mortale, differentia, & qualitas, & proprietas sunt. Rursus inter Adam ac Seth, hoc refert, quod Adam sit pater Seth; Seth autem sit filius Adam; quodque Adam ingenuus sit, ac Seth genitus. Patris ergo ac filii propriæ rationes, differentia sunt: quippe Adam ac Seth penes eas invicem differunt [penesque ingenuum esse & genitum:] & omnia ejusmodi, differentia dicuntur, & qualitates, & proprietates, ut rationale & irrationale; mortale & immortale; bipes & quadrupes; sensibile & insensibile; esse simum & aduncis naribus, album ac nigrum; magnum ac parvum, aliaque id genus omnia.

De differentia substantia'i ac adventitia; id est naturali differentia & accidente. CAP. IV.

Id omne quo differt species ab alia specie, ac substantia ab alia substantia, substantialis, naturalisque, & constituens differentia, ac qualitas vocatur, proprietas item naturalis, proprietateque naturæ. Puta differunt inter se Angelus & homo, penes immortale & mortale: sicque immortale est substantialis ac naturalis atque constituens differentia Angeli, ac proprietas naturalis; & similiter mortale, hominis. Item differunt invicem homo & bos, quod homo quidem sit rationalis, bos autem irrationalis. En rationale substantialis hominis differentia est ac constituens: irrationale vero, bovis. Idemque in reliquis speciebus, ac substantiis, naturalisque ac formis. Idem autem omne quo differt hypostasis ab alia ejusdem speciei ac substantiæ hypostasi, adventitia differentia ac qualitas appellatur, proprietas itemque hypostatica, expresse certeque designans proprietas, id est accidens. v. g. differt unus homo ab alio homine, quod ille magno, hic parvo corpore sit; ille sit albus, hic niger; ille sanus, hic æger; ille pater, hic filius: hæc atque his similia omnia, adventitiæ differentiæ sunt, ac qualitates, proprietates.

resque hypostaticæ accerto denotantes, & accidentia. Atque uno verbo, quacumque in omnibus hypostasibus sub una aliqua specie contentis, pari ratione considerantur, ac sine quibus, nec essentia, nec species stare queat, hæc substantiales differentiæ dicuntur: quæcumque autem in quibusdam ejusdem speciei singularibus existunt, in quibusdam non existunt, ea accidentia sunt, & adventitia.

De Accidenti separabili & inseparabili. CAP. V.

Accidentium alia separari possunt, alia non possunt. Inseparabilia sunt ea quibus res singularis ab alia differt, ipsa autem non differt a seipsa. v. g. hic homo ab alio differt, quod iste quidem sit simus, ille vero aduncis naribus; quod hic cæcis sit oculis, ille nigris. Ipse tamen a seipso ea parte non differt. Nam qui simus est, semper simus est; qui aduncis est naribus, aduncis semper naribus est. Nec enim fieri potest, ut quis quandoque pressis, quandoque aduncis naribus sit. Hæc porro inseparabilia accidentia dicuntur, quod ut semel in aliquo exstant, nunquam ab eo separantur. Nihilominus autem accidentia sunt; quippe quod fieri possit ut quis non pressis naribus sit.

fit homo, atque item quis non aduncis. Non enim omnis homo simus est, neque item narius aduncis. Omnis vero homo rationalis est.

Accidentia vero separabilia ea sunt, quæcunque idem homo, seu eadem hypostasis, aliquando quidem habet, aliquando vero non habet: ut ægrotare, & sanum esse; sedere ac stare; gaudere & tristiari, ac similia.

De iis quæ sunt ejusdem ac diversæ substantiæ.

CAP. VI.

Ejusdem substantiæ, naturæ, formæ, speciei, ac generis ea sunt, quæ sub eadem specie, eademque essentia continentur; puta Petrus, Paulus ac reliqui singulares homines; omnesque boves, & canes omnes, aliaque similiter. Diversæ autem substantiæ, naturæ, formæ, speciei, ac generis ea sunt, quæcunque sub alia & alia specie continentur, atque alia ratione substantiæ: v. g. homo, & equus, & bos, & canis, & similia.

De genere & specie. CAP. VII.

Genus dividitur in species: v. g. animal irrationale ac rationale. En animal genus est rationale & irrationale: rationale autem & irrationale, animalis sunt species. Rursus di-

viditur rationale, in mortalem hominem, ac angelum immortalem. Rationale ergo, genus est mortalis & immortalis; mortale vero & immortale, species rationalis. Ut autem quod dico dilucidius fiat, a principio sermo- nem resumamus.

Genus generalissimum est primum genus, quod cum sit genus, non est species, eo quod nullum aliud supra se genus habeat. Specialissima autem species, est species extrema & infime subiecta; quæ cum sit species, non est genus, quia nullas alias ex se divisas species obtinet. Sunt porro inter genus generalissimum, & species specialissimas genera alia & species: genera quidem eorum, quæ superiora sunt; species autem eorum, quæ inferiora: quæ quidem subalterna vocantur. v. g. genus generalissimum est substantia: nullum enim illa supra se genus habet: quapropter neque species est. Dividitur autem in corpus & incorporeum. Corpus dividitur, in animatum & inanimatum. Animatum dividitur in sensibile & insensibile: sensibile in rationale & irrationale; rationale in mortale & immortale. Incorporeum igitur, rationale ac im-
mor-

mortale est. Porro incorporeum hic substantiam dico, velut animam, Angelum, dæmonem. Hæc enim singula, species specialissimæ sunt. Corpus autem animatum sentiens, animal est: animal vero rationale mortale, homo, qui est species specialissima: animal irrationale latrabile, canis, qui est species specialissima. Tum vero corpus animatum insensibile, est planta: corpus omnino inanimatum, terra, aer, aqua, ignis; quæ sunt species specialissimæ. Ad majorem rursus elucidationem hoc dicimus.

Substantia, quæ complectitur, sublimiori quidem supra substantiam modo, deitatem increatam; notitia vero sua, & complexu suo, naturam omnem creatam, genus est generalissimum. Hæc aut incorporea, intellectua-
lis, atque immortalis substantia est, uti Deus, Angelus, anima, dæmon; aut corpus inanimatum, ut ignis, aer, aqua, terra; aut corpus vegetabile, ut vitis, palma, olea, & similia; aut corpus animatum sensibile, hoc est animal, ut equus, canis, elephas, ac similia; vel quid ex corpore & incorporea anima concretum, ut homo. Ex his substantia,

Z. 4. quia

quia prima est ac universalissima, omniaque complectitur, genus generalissimum est. Ejus generis generalissimi species sunt, incorporeum, corpus inanimatum, corpus vegetabile; corpus animatum ac sentiens, hoc est animal. Dicuntur hæc genera subalterna ac species. Sunt quippe species substantiæ, ut quæ ex ea dividantur; singula vero eorum in alias species dividuntur, quas continent, & quibus universaliora sunt. Nam substantia quidem incorporea Deum complectitur, angelum, animam, dæmonem: corpus autem inanimatum, terram, aquam, aerem, ignem; corpus vegetabile, vitem, oleam, palmam, & similia: animatum & sensibile, sive animal, equum, bovem, canem, & similia. Ad hæc vero hominem quoque ex incorporali anima & corpore concretum. Essentia porro quæ subjicitur (multa autem significat) est, ut Deus, ut angelus, cœlum, terra, aqua, ignis, aer, animal rationis expers, volatile, vitium, lapis, homo, vita, possessio, partimonium, divitiæ.

Est itaque hypostasis quidem, individuum, ac persona; veluti, Pater, Filius, & Spiritus

gitus sanctus: species autem ea complectens, Deitas omni substantia superior ac incomprehensa. Præterea sunt hypostases, Michael, Gabriel, ac reliqui singuli angeli: species vero quæ illos complectitur, est natura angelica. Item sunt hypostases, Petrus, Paulus, Joannes, & alii particulares homines: quæ autem illos continet species, est humanitas. Ad hæc, hypostases sunt, hic equus, ac ille; eosque complectens species, equus est absolute & simpliciter. Rursus sunt hypostases, hæc, & illa olea arbor; eas autem complectens species, olea simpliciter.

Porro sciendum est, ea quæ individua complectuntur, vocari solum species specialissimas, uti angelus, homo, equus, canis, olea, palma, ac similia: quæ autem complectuntur species specialissimas, dicuntur tantum genera & species subalternas; ut incorporeum corpus inanimatum, insensibile, vegetabile, animatum sentiens, nempe animal, rationale, irrationale, mortale, immortale, bipes, quadrupes, reptile, volante, ac ejusmodi omnia; quæ quidem

continent specialissimas species, ac earum sunt genera, ac differentie constituentes; continentur tamen sub generalissimo genere, nempe substantia.

Sed & alia quoque ratione de istis philosophari licet. Quæcumque Deus una jussione creavit, ejusdem generis sunt, Puta, † præcepit Deus, ut pisces fierent, moxque emerferunt multæ piscium distinctæ classes; omnes tamen pisces unius generis sunt; singulæ autem classès ejusmodi, singulas efficiunt piscium species. Rursum præcepit, ut aquæ volucres producerent; suntque procreatæ plures item volucrum classès. Omnes porro volucres unum genus habent. Singulæ autem volucrum classès illæ, singulæ sunt generis volucrum species. Idemque est de reptilibus, pecudiibus, bestiis, herbis, oleribus, arboribus. Dicit et quoque unum genus omnium animalium, unumque genus omnium plantarum, ac rerum genus rerum anima penitus carentium, omnique prorsus auferendi, aut nutriendi virtute; rursusque unum genus incorporeorum, ac unum genus corpo-

rec

† *Gen. 2. v. 22.*

eorum. Sed & creaturæ omnes, unum vocitatur genus; multaque sub eo creaturæ genere species, classes sunt creatorum. Omnis denique substantia, genus unum est.

De Operatione. CAP. VIII

Operatio est motus efficax ejus qui agit. Naturalis autem operatio, est efficax naturæ motus; ut rationalis motus intellectus, vivere, sentire, nutrire, crescere, generare, ac motus ex impulsu; hoc est motus corporis. Item motus imaginationis memoriæ, iræ, cupiditatis, voluntatis, seu appetitus animi, ac similia. Hæc autem quinque se modis habet: Aut enim intellectus est, ut in angelis & in omnibus substantiis incorporeis, quæ simplici intuitu intelligunt; aut rationalis, ut in hominibus, qui ex incorporea anima ac corpore concreti, non simplici, sed varia ac ratiocinante animi applicatione intelligunt; aut ex virtute animali proficitur, ut in brutis animantibus, quæ sensu quidem prædita sunt, minime tamen ratiocinantur, nec intelligunt: aut vegetante, ut in iis quæ sensu destituta, vi tamen altrice, auferice,

ac generatrice pollent : aut denique vis illa vitalis omnino non est ; ut in terra ac lapidibus , quibus nec animalis , nec altrix , autrixve facultas inest quanquam nec eis omnino quædam operationes desint .

De Passione . CAP. IX.

Passio naturalis , est motus , patiens naturæ ejus qui patitur ; qui quidem est affectus naturæ ; passio vero illius in quo hic recipitur ; † veluti ortus , gaudium , tristitia , angor , mœror , metus , pigritia , labor , somnus , voluptas , dolor , iracundia , cupiditas , sectio , fluxus , interitus , & alia id genus . Hæc ac similia , passionibus sunt naturales & inculpate , quæ in nostra potestate minime sitæ sunt . Solum autem peccatum naturæ adversatur , ut quod voluntaria liberaque animi passio sit , ejusque corruptela .

De Voluntate . CAP. X.

Voluntas naturalis , est appetitus rationalis . Ac rursus voluntas naturalis est cupiendi motus animi rationalis ac liber . Quæ enim ratione carent , libere non moventur ad appetendum . Excitato namque appetitu

† *Greg. Niss. orat. 5. cont. Eunom. p. 170.*

tu, cum rationem præsidem non habeant, trahuntur a natura, cujus appetitu vincuntur. Quapropter statim etiam feruntur ad agendum, nisi ab altero quopiam prohibeantur; atque adeo non sui juris ac arbitrii sunt, sed mancipiorum instar. Rationalis autem natura potestatem habet, ut vel cedat appetitui vel non cedat: sed eam superat. Idque ostendit ipsa natura, cum vitæ cupiditas rationi cedit, etsi naturæ penitius insita est. Hanc enim multi ratione duce vincentes sponte mortem adierunt; cibique, ac somni reliquorumque abjecto appetitu, naturam egerunt libera ratione, non se ab ea agi passi sunt. Uti igitur naturalis appetitus naturæ omni sensibili inest, sic & arbitrii libertas, omni rationali naturæ. Quidquid enim est rationale omnino & liberum est; atque in hoc positum, quod esse ad imaginem Dei dicimur. Est ergo naturalis voluntas, rationalis, & libera appetendi vis ac motus. Quæ autem voluntati subjecta sunt ad appetendum, ea iudicii voluntates & appetitus dicuntur. Nam cum animus sit liber, arbitrato suo ad eorum

usum

usum fertur. Hæc porro sunt, ut comedere
& non comedere; bibere, & non bibere;
ambulare, & non ambulare; nubere, & non
nubere, aliaque ejusmodi quæ in nostra vo-
luntate sita sunt; quæ & ipsa possumus, quæ
que iis contraria sunt.

DE HÆRESIBUS COMPENDIUM,

unde ortæ sint, & quomodo prodierunt.

✻✻✻ HÆRESUM omnium, seu sectarum
✻✻✻ HÆRESUM parentes ac primigeniæ quatuor sunt;
✻✻✻ nempe, 1. Barbarismus, 2. Scythismus, 3. Hellenismus. 4. Judaismus: ex quibus originem duxerunt aliæ omnes.

1. BARBARISMUS, qui solus a diebus Adami ad decimam usque generationem, seu Noe tempora perseveravit. Qui Barbarismus propterea dictus est, quod hujus ætatis homines, neque certum quendam ducem haberent, nec inter se convenirent; sed unusquisque prout sibi visum esset, vitam institueret, ac pro lege suam quisque sibi nutum & arbitrium proponeret.

2. SCYTHISMUS, a Noe temporibus, deincepsque ad usque turris & Babylonis constructionem, ac paucis adhuc a turre condita annis obtinuit, hoc est, usque ad Phalec & Ragau, qui ad Europæ partes declinantes, a Tharæ ætate (a qua Thraces ortum habuerant) & ultra, Scythiæ partibus,

ejus-

eiusque gentibus, attributi sunt.

3. HELLENISMUS, a Seris ætate in dolorum cultum exorsus est. Cumque tunc temporis falsa quisque superstitione duceretur, deinceps civiliorem in vitam, & ad ætas leges simulacrorumque ritus sese homines transferentes, quos quondam duces & auctores habuerant, deitate donabant. Ac primum quidem eos, quos olim honoribus affecerant, sive Principes, & Tyrannos, sive præstigiatores, tum eos etiam qui memorabile quidpiam, tum fortitudinis, tum roboris facinus edidissent, pietatis coloribus depingere & adumbrare cœperunt. Postea vero, Tharæ patris Abrahami tempore, simulacris ac statuis erectis, idololatriam invexerunt. Quippe majores suos, atque alios qui vivis jam exempti erant, simulacris honestantes, primum arte figulina statuas effinxerunt, tum ad omnem artem imitandi pervenit industria. Nam & architecti sectis lapilibus, & argenteis, & aurifices; nec non & fabri sua quisque materia, ac reliqui deinceps effigies moliti sunt.

Ægyptii porro, moxque Babilonii, nec non

Phry-

Phryges, ac Phœnices cultus hujus, simulacrorumque, ac mysteriorum auctores primi extiterunt. A quibus pleraque ad Græcos translata, jam tum ab ætate Cecropis & deinceps. Postea vero longo demum intervallo, Saturnum, Martem, Jovem, Apollinem, ac reliquos Deos celebrare cœperunt. ΕΛΛΗΝΕΣ, id est Græci, nomen ab Heleno quodam sortiti sunt, qui in Græcia degens, regioni illi appellationem indidit. Sunt qui ἀπο τῆς ἐλαίας, id est ab oliva quæ Athenis exorta est, nuncupatos esse velint. Hujus generis conditores fuerunt Jones, qui, ut ex accuratiore historia constat, a Jovan, seu Javan quodam nomen habuerunt, uno eorum qui turrim extruxerunt, quando & universorum linguæ divisæ sunt; quam ob causam *Merope*s omnes, a linguarum divisione, dicti sunt. Postea vero recentiori ævo Hellenismus in certas sectas abiit: ut puta Pythagoreorum, Stoicorum, Platoniorum, Epicureorumque. Cœterum veræ pietatis ac religionis character una cum lege naturæ vigebat, ab his se nationibus, ab ipsa mundi

J

origi-

origine, deincepsque, segregans, Barbaricam inter, Scythicamque, & Græcicam superstitione non permanens, donec cum Abrahami pietate ac religione coaluit.

4. TUM vero Judaismus ab Abrahami temporibus characterem circumcisionis accipiens, & a Moysè, qui septimus ab Abrahamo fuit, per legem a Deo datam conscribitur; a Juda quarto Jacobi, qui nominatus est Israel, filio, per Davidem, qui primus e tribu Juda regnum obtinuit, ad extremum Judaismi nomen sortitus est. De quatuor hisce sectis breviter ac aperte loquutus est Apostolus, cum ait: *In Christo enim Jesu non est Barbarus, nec Scytha, nec Græcus, nec Judæus, sed nova creatura.* Col. 3. 11.

Græcorum sectæ variæ.

PYTHAGOREI, qui & Peripatetici. His Pythagoras monadem, & providentiam sanxit, vetuitque sacrificare (Diis scilicet) vesci animatis, ac vino uti. Duas in classes res distribuit: quæ a Luna & sursum patent, immortales asserens; quæ inferiores existunt, mortales, Animas e cor-
pori-

poribus in corpora transfundi voluit, etiam animalium ac bestiarum. Silentium per annos quinque colere docuit. Tandem interit, cum Dei nomen sibi arrogaret.

6. PLATONICI Deum, & materiam, & formam statuerunt, mundum item ortum quidem habuisse, ac interitui obnoxium esse: animam ingenitam, & immortalē, ac divinam arbitrati sunt. Hujus tres esse partes; rationalem scilicet, irascentem, & concupiscentem. Communes omnibus uxores esse voluerunt; ut nemo unam aliquam haberet propriam: sed ut quilibet quaruncumque (cum modo illæ idipsum velent) copiam haberet. Idem etiam animarum in alia ex aliis corpora, etiam bestiarum, transitus affirmabant. Deos denique complures ab uno esse productos.

7. STOICI, rerum universitatem corpus esse definiunt: mundum ipsum aspectabilem, Deum esse statuunt. Nonnulli etiam ex igne naturam illius constare censuerunt. Deum quippe mentem esse asserunt, ac vastissimæ totius molis cœli & terræ velut animam. Cujus corpus, ut dixi, totum sit

hoc universum ; oculi vero sidera . Omnium
interire carnem ; omniumque animam in alia
ex aliis transire corpora .

8. EPICUREI , atomos , partibusque ca-
rentia corpora , ejusdem generis , ac infinita ,
omnium principium esse docuerunt , Vitæ
Beatæ finem in voluptate posuerunt : a Deo
& providentia res administrari negabant .

9. SAMARITISMUS , & qui ab eo Sa-
maritæ . Hujus a Judæis origo deducitur ,
sectarum apud Græcos divortiis , earumque
dogmatibus antiquior : cum tamen Genti-
lium superstitio sit , atque inter eam ac Ju-
daismum medium quid existens ; hac occa-
sione exorsus est a Nabucodonozoris tem-
pore , ac Judaica captivitate . Primi nempe
sectæ auctores , cum ex Assyriis in Judæam
coloni deducti essent , quinque duntaxat
libros Moysis acceperunt , quos per Esdram
sacerdotem Rex ad illos Babylone submise-
rat . Itaque cætera cum Judæis habent com-
munia , si hoc unum excipis , quod Gentes
abominentur , alienigenamque contingere
refugiant : quoque mortuorum resurrectio-
nem , & cæteras post Moysen prophe-
tias

tias rejiciant .

Samaritarum factiones quatuor .

10. **G**ORTHENI, qui dies festos aliis ,
quam Sebuæi, diebus agunt .

11. SEBUÆI, qui ob eandem festorum
diem occasionem a Gorthenis dissentiant .

12. ESSENI, qui neutri parti repugnant,
sed cum iis, in quos inciderint, nullo de-
lectu festa peragunt .

13. DOSITHENI, qui iisdem, quibus
Samaritani, institutis vivunt, circumcisio-
nem, Sabbatum, cœteraque, nec non Pen-
tateuchum adhibent; præcipue vero, ac
præ aliis sibi ab animatis temperant, ac per-
petuo fere jejunt. Suntque inter illos qui
virginitatem colant: alii continentiam: non
desunt tandem qui mortuorum resurrectio-
nem credant, quod a Samaritanorum doctri-
na abhorret .

*Judeorum Hæreses, seu selecta, numero
septem .*

14. **S**CRIBÆ, qui iisdem ac Legisperiti e-
rant, & traditionum, quas a majoribus ac

perant *δ'α'ερωτολ* (id est secundæ legis ore traditæ , interpretes .) Hi ritus omnes a majoribus institutos , superstitionius cæteris ac diligentius servabant ; quos quidem ex lege non didicerant , sed sibi metipsis cultus ac ceremonias extra legis præscriptum sanxerant .

15 PHARISÆI , quos segregatos interpretari possis , qui perfectissimam vitæ rationem professi , probitate cæteros antecellere viderentur . Mortuorum resurrectionem affirmabant , quam etiam Scribæ profitebantur . Item Angelos esse , ac Spiritum sanctum non negabant : variis observantiis addicti erant : continentiam certum ad tempus , virginitatem quoque definierunt ; his in hebdomada jejunare , urceos , discos , & pocula sæpius abluere , ac mundare , ut & Scribæ , soliti . Ad hæc decimas , & primitias , & preces assiduas addebant : superstitiona vestimentorum genera , cujusmodi sunt pallia , Dalmaticæ seu colobia , ac latiora quædam Phylacteria , hoc est segmenta purpurea , fimbriæ , & malogranata vestium o is appensa , quæ temporarie illias continentia

mentia signa præferebant. Iidem postremo genuram & iatum introducebant.

16. SADDUCÆI, quibus ab exactissima justitia nomen erat, e Samaritanorum genere, nec non a Sacerdote quodam Sadoc nomine exordium suerunt. Mortuorum resurrectionem negant. Neque Angelum admittunt, neque spiritum: in cæteris vero Judæis consentiunt.

17. HEMEROBAPTISTÆ, per omnia Judæi erant. Porro neminem æternæ vitæ compotem fieri posse dicebant, nisi quotidie baptizaretur.

18. OSSENI, quorum nomen procacissimos viros significat. Hi ex præscripto legis omnia peragebant. Sed & alias lege postèriores scripturas adhibebant; plerisque tamen Prophetarum rejectis,

19. NASSARÆI, quos contumaces interpretari possis. Non solum omnem esum carniū prohibebant, verum etiam animatis rebus omnino abstinebant. Patriarcharum quorum in Pentateucho ad Moyse, & Josue tempora mentio fit, sacra nomina adsciscunt, ac iis fiduciam habent: cu-

jusmodi sunt Abraham, Isaac & Jacob, usque superiores, nec non & Moyses ipse cum Aaron atque Josue. Cæterum quinque illa volumina Moysis esse non putant, & alia ab iis diversa apud se servari jactant.

20. HERODIANI, cum Judæos in omnibus sese præstarent, Herodem autem ut Christum expectabant; eique, & Christi dignitatem, & nomen affingebant.

Hactenus prior Tomus, continens adversus omnes istas viginti hæreses, in quo etiam de Christi adventu.

21. SIMONIANI, dicti a Simone Magico sunt, qui Petri Apostoli temporibus, Gitthis Samariæ vico oriundus, ex Samarita Christianum nomine tenus professus est. Auctor nefandæ obscœnitatis, & inquinatissimi omnium sine discrimine corporum concubitus. Corporum resurrectionem rejiciebat, nec a Deo mundum fabricatum esse fatebatur. Imaginem porro suam, scortique sui, nomine Helenæ, sub Jovis ac Minervæ specie discipulis adorandam obtrusit.

trusit. Apud Samaritas pro Deo Patre se vendicans, Judæis Christum se esse prædicabat.

22. MENANDRIANI, e Simonis primum schola Menandro quodam duce profecti, certis in rebus a Simonianis discrepabant. Hi mundum ab Angelis productum fuisse asseriebant.

23. SATURNILIANI in Syria Simonianorum obscœnitatem amplexi sunt. Nonnulla vero ad majorem conciliandum stuporem ad illorum dogmata adjecerunt. Horum princeps Saturnilus fuit. Hi perinde atque Menander, mundum ab Angelis conditum fuisse ajunt; atque id duntaxat molitos septenos ex eis, contra voluntatem ac sententiam supremi parentis.

24. BASILIDIANI, ejusdem fœditatis actores, Basilidem magistrum agnoscunt, qui cum Saturnili, tum Simonianorum ac Menandrianorum auditor fuit; & tametsi eadem fere sentiat, in quibusdam tamen discrepat. Nam cœlestes orbes 365. esse docet, quos Angelicis nominibus nuncupat; atque ideo annum totidem diebus constare

censet; quem numerum ccclxv. nomine Ἀβδραξ̅ e primi; illudque sanctum esse nomen asserit.

25. NICOLAITÆ, a Nicolao illo nomen sumserunt, cui ab Apostolis necessarii ministerii cura commissa fuerat. Hic zelotypia ob uxorem astuans, cum aliis impuram quoque libidinem exercere suos docuit. Sed & Caulacauch, & Prunicum, aliæque nominum portenta in mundum invexit.

26. GNOSTICI, harum hæresium sunt, successores, qui longe omnes turpitudinis, & execrandaæ foeditatis vesania, ac furore superarunt. Porro Stratiotici, seu Militares, in Ægypto dicuntur, & Phibionitæ; in superioribus vero locis Sacra itæ; in aliis partibus Zacchari. Sunt, qui eos Coddianos nominent, alii demum Borboritas appellant. Hi *Barbelo* & *Bero* jaçtitant.

27. CARPOCRATIANI, a Carpocrate quodam Asiatico diti, qui ad omne turpitudinis, ac flagitiorum genus discipulos informabat. Ac nisi quis, aiebat, omnia percurrerit, omniumque dæmonum, & Angelo-

gelorum voluntati satisfecerit, supremum in cœlum evahi non potest, neque principatus, potestas, sive transcendere. Afferbat idem Jesum animam mente præditam assumisse; qui cum cœlestia noverit, ea hominibus annuntiaret: ac si quis eadem, quæ Jesus, faciat, illi parem fore. Demum legem una cum mortuorum resurrectione rejiciebat, quemadmodum & Simoniani, ceterique omnes quos percensui. Ex hujus grege Marcellina illa Romæ fuit. Idem quoque Jesu, Paulique, nec non Homeri, & Pythagoræ imagines clanculum fingens, suffitibus eas & adorati ne prosequabatur.

28. CERINTHIANI, qui & Merinthiani, a Cerintho & Merintho, Judaici generis homines, circumcisione gloriantur. Mundum ab Angelis fabricatum dicebant; Jesum vero virtutis progressu ad Christi nominis dignitatem evectum.

29. NAZARENI, Christum Jesum confitentur Dei filium esse; at juxta legem in omnibus vivunt.

30. EBIONÆI, ad Cerinthianos quos modo nominavi, ac Nazarenos, proxime acce-

accedunt . Quibuscum etiam Sampſæorum
 ac Elceſæorum hæreſis aliqua ex parte con-
 venit . Hi Chriſtum in cœlo creatum af-
 firmant, ſanctumque Spiritum . Chriſtum in
 Adam primum habitafſe, eumque aliquan-
 diu deſeruiſſe, ac ruruſum in ipſum ſubiſſe,
 atque idem feciſſe in ſuo ſecundum carnem
 adventu . Eſſi Judæi ſunt, Evangeliis tamen
 utantur . Carnium eſum deteſtantur . A-
 quam pro Deo venerantur . Chriſtum in il-
 lo ſuo in carne adventu, uti diximus, ho-
 minem induiſſe ajunt . Aquis ſe identidem,
 tam hyeme, quam æſtate abluunt, ad puri-
 ficationem ſcilicet, veluti Samaritæ .

31. VALENTINIANI, carnis reſurre-
 ctionem negant . Vetus improbant Teſta-
 mentum ; Prophetas tamen legunt: cetera-
 que omnia, quæ ad ipſorum hæreſim per
 figuram & tropum accommodari poſſunt,
 ea ſuſcipiunt . Quafdam autem alias fabulas
 addiderunt, triginta ſeculorum nomina com-
 memorantes, ſimulque maſculo-fœminas a
 Patre univerſorum productos, quos & De-
 os & ſecula eſſe exiſtimant . Demum Chri-
 ſtum e cœlo corpus detuliſſe, ac per Ma-
 riam

riam velut per tubum transiisse.

32. SECUNDIANI, eorumque socii Epiphanius & Isidorus, eisdem seculorum syzygiis admittentes, cum Valentino consentiunt; in eis tamen exponendis & enarrandis obscœnitates varias exercere docuerunt. Carnem etiam & ipsi improbant.

33. PTOLEMAITÆ & ipsi discipuli Valentini, quibuscum Flora conjungitur. Hi quoque eadem cum Valentino & Secundianis de syzygiis, seu conjugationibus astruunt: in quibusdam ab illis discrepant.

Atque hæc est Tomi secundi libri primi tredecim hæresum recapitulatio.

Quæ vero sequuntur hæreses 13. in hoc tertio tomo reperiuntur.

34. **M**ARCOSÆI, (a Marco dicti sunt.) Marcus enim quidam Colorbasi condiscipulus fuit, qui & ipse duo principia invexit. Resurrectionem mortuorum negavit. Utebatur ejusmodi præstigiis, ut certis carminibus poculorum liquorem in cæruleum, purpureumque colorem verteret.

qui.

quibus sacris deceptas mulierculas initiabat. Idem ex xxiv elementis, perinde ac Valentinus, univexia pendere vult.

35. COLORBAS EI Colorbasus in te easdem pene opiniones amplexus est; in quibusdam tamen diffidet ab aliis hæresibus, Marci videlicet & Valentini. Siquidem emissiones seculorum & Ogdoadas alio modo tradidit.

36. HERACLEONITÆ. Hi quoque in commentitiis ogdoadibus explicandis a Marci, Ptolomæi, & Valentini, cæterorumque mente recessisse videntur. Suos porro sub ipsam vitæ exitum, eodem quo Marcus ritu, oleo, opobalsamo, & aqua in caput infusis, relinunt; in quo invocationes quasdam Hebræicis verbis admurmurant super caput ejus qui redimitur.

37. OPHITÆ, serpentem venerantur, eumque esse Christum putant. Porro naturalem serpentem, seu reptile quod colunt, in cista quadam servant.

38. CAJANI. Item isti sentiunt ac sectæ aliæ quæ legem non recondiant, legisque auctorem abnegant, Resurrectionem carnis im-

probant. Cainum commendant; quem præstantioris cujusdam virtutis fuisse prædicant. Sed & Judam divinis honoribus afficiunt, nec non & Core, & Dathan, & Abiron, & Sodomitas.

39. SETHIANI. Hi rursus Sethum mirifice laudant, ipsum ex supernæ parentis pœnitentia, quod Cainum eadisset, procreatum dicentes. Postea cum Cain repudiatus, Abelque occisus fuisset, cum superno Patre congressam, purum semen Sethum produxisse, ex quo deinceps universum hominum genus propagatum sit. Postremo principatus, & potestates, ceteraque, ut alii, omnia statuunt.

40. ARCHONTICI. Ad plures principes universa revocant, ac quæcumque facta sunt ab illis orta prædicant. Habent & foedissimæ quoddam libidinis genus: carnis resurrectionem negant: vetus testamentum rejiciunt. Utuntur tamen & veteri & novo testamento, verba singula ad suam mentem falso trahentes.

41. CERDONIANI, a Cerdone qui ab Heracleone, quem errorem hauserat, no-

vis inventis auxit . Hic Romam e Syria profectus , Hygini Episcopi temporibus sua dogmata disseminavit . Porro duo principia invicem contraria adserit : negat Christum esse vere natum . Mortuorum item resurrectionem ac vetus testamentum rejicit .

42. MARCIONISTÆ . Marcio oriundus ex Ponto , patre quidem Episcopo natus est ; a quo ob virginis stuprum Ecclesia ejectus , Romam aufugit . Ubi cum ab iis qui tum Ecclesiæ præerant poenitentiam frustra postulasset , Catholicam fidem oppugnare instituit . Quamobrem tria esse principia dixit , bonum , justum , & malum . Novum testamentum a vetere , ut & ejusdem auctore alienum esse docet . Carnis resurrectionem ipse cum suis sustulit . Non unum duntaxat baptismum , sed & duo , & tria , post lapsum indulget . Pro mortuis catechumenis suis baptismum alii suscipiunt . Apud istos mulieribus libere baptismum conferre permittitur .

43. LUCIANISTÆ . Lucianus quidam , non ille qui nuper Constantino imperante vixit , sed antiquior illo , in omnibus Marcionis

ionis doctrinis adhærescit. Nonnulla quæque adjecit, quæ Marcion non tradiderat.

44. APELLIANI. Apelles hic eadem etiam atque Marcion & Lucianus prædicat. Quidquid conditum est, ipsumque Conditorum vituperat. Non tamen tria, ut illi, principia, sed unum tantum invexit, Deumque unum supremum, ac qui nominari nequeat, qui nihilominus Deum alium condiderit. Hunc vero sic conditum, cum malus evasisset, suapte improbitate mundum creasse.

45 SEVERIANI. Severus hic Apellis affecla, vinum penitus damnat, fingitque ex Satana serpentis speciem habente, & terra simul coeuntibus vitem procreatam fuisse. Muliebrem quoque sexum detrectat, quam a sinistrae potestatis esse dicat. Principum nomina quædam, ac libros quosdam Apocryphos adhibet. In mortuorum resurrectione, veterique testamento rejiciendis cum hæresibus aliis convenit.

46. TATIANI. Tatianus hic cum S. Justino Martyre ac Philosopho floruit. Post ejus obitum Marcionis dogmatum conta-

gione corruptus, eadem ac ille docuit; aliis tamen præterea adjectis. Ferunt e Mesopotamia oriundum hunc fuisse.

Hæ sunt Tomi primi Libri secundi Hæreses

13.

In tertio vero Tomo Libri secundi, Hæreses 18. continentur.

47. **E**NCRATITÆ, Tatiani quædam derivatio & appendix, nuptias improbant. quas Satanz tribuunt. Ab animatorum esu abstinendum esse sentiunt.

48. CATAPHRYGES, qui & Montanistæ & Ascodrugitæ, utrumque testamentum suscipiunt: sed novos quosdam Prophetas adjiciunt, Montanum quemdam, ac Priscilam celebrantes.

49. PEPUZIANI, qui & Quintilliani dicuntur, quibus accedunt Artotyritæ; hæreses duæ. Superioribus quidem illis, hoc est Cataphrygibus, a numerantur, sed ab eis tamen diversa nonnulla sentiunt: ac Pepuzam, desertum quoddam oppidum, Galatiam inter & Cappadociam, ac Phrygiam

stura, divinis honoribus extollunt, eamque Hierosolymam esse dicunt. Est autem & alia Pepuza. Mueribus Magistrus & Sacerdotia deferunt. Sacra faciunt, puerum quidem acubus areis compungentes, ut solent Cataphryges, ejusque sanguini farina admista, panem conficientes, oblationis participes fiunt. Fingunt Pepuzæ Christum olim se Quintillæ, seu etiam Priscillæ, videndum præbuisse muliebri specie. Vetus ac novum testamentum adhibent, ita tamen ut omnia pro animi libidine ad prævios sensus transferant.

50. TESSARESC EDECATITÆ, seu Quartodecimani, qui statò anni die Pascha celebrant; ut quamcumque in diem decima quarta Luna incurrerit, sive Sabbatum, sive Dominica fuerit, ea die jejunent, ac festivas celebrent vigilias.

51. ALOGI, a nobis ita nominati, quæ Joannis Evangelium, ejusque Apocalypsum rejiciant: propterea quod Verbum Deum, qui ex Patre progrediendo semper exiit, non recipiunt.

52. ADAMIANI. Ab Adamo quodam

ea ætate vivente denominati, ridiculum potius, quam veritati consentanum dogma profitentur. Porro rem hujusmodi faciunt. Nudi, quales ex utero matris egressi sunt, viri perinde ac mulieres conveniunt, atque ita lectionibus, orationibus, ac cæteris religionis officiis vacant. Solitariam autem vitam agentes, ac continentium instituta sectantes, nuptias damnant: ecclesiamque suam Paradisum esse existimant.

53. *SAMPSÆI*, sive *Elcesæi*, ad hunc usque diem in Arabia degunt, juxta mare Mortuum, *Elxæ* cujusdam falsi prophetæ discipuli. Ex cujus stirpe *Marthus* & *Marthina* fœminæ duæ ætate nostra prodierunt; quas *Dearum* instar hæresis ista coluit. Eadem pono cum *Ebionæis* omnino sentiunt.

54. *THEODOTIANI*, a *Theodoto* Coriario Byzantino dicti. Hic Græcis artibus apprime institutus, cum aliis quibusdam in ea, quæ tum sæviebat per se utione comprehensus, cum socii eius omnes propter Deum martyrium subissent, fidem solus ejuravit. Obiique peritis appetitus, id exogitavit, ut Christum nudam esse hominem
 asse.

assereret ; ne civini sibi verteretur quod Deum abnegasset .

55 MELCHISEDECIANI , Melchisedecum ita venerantur , ut virtutem quandam eum esse jactent , non purum hominem ; & ad eius nomen cuncta referre non dubitent .

56. BARDESIANISTÆ . Bardesianes iste ex Mesopotamia civius sinceram fidem initio amplexus est , ac in Philosophia excelluit . Sed a veritate postea recedens , eadem cum Valentino decuit , præter pauca quædam in quibus ab illo discrepat .

57. NOETIANI . Noetus hic Smyrnenfis ex Asia fuit . Is cum aliis in curum (furonis) elatus ὑποκρίτορα (id est , ut ita loquar , Filio-patrem , aut Patri filium) asserere Christum ausus est , eundemque Patrem , ac Filium , & Spiritum sanctum profiteri : se vero , Moysen esse , fratremque suum , Aaronem , venditare .

58. VALESII . Hi sunt , quantum suspicor , qui Bacathi , quod Arabia Philadelphiensis primarium oppidum est , habitant ; qui accedentes ad se , atque hospites castrare

solent: ac plerique inter ipsos eunuchi sunt & extecti. Habent & alia quædam erroris referta dogmata; atque imprimis legem & Prophetas abnegant, quasdamque obscenitates adjiciunt.

59. CATHARI. Novatum Romanum sequuti, digamos penitus proscribunt, & pœnitentiam non suscipiunt.

60. ANGELICI. Hi omnino non supersunt hodie; ita vero dicti sunt, vel quod se Angelici ordinis esse jactarent; vel quod Angelos invocarent.

61. APOSTOLICI, qui & Apotactici (i. e. renunciantes) in Pisidia duntaxat eruperunt. Illos solos admittunt, qui se bonis abdicaverint. Encratitis affines sunt, etsi quædam alia ab illis præterea statuunt.

62. SABELLIANI. Cum Noetianis in omnibus propemodum isti consentiunt, nisi quod Patrem negant esse passum; ajuntque Verum esse ad instar illius quod ore profertur, atque iterum revocatur.

63. ORIGENIANI, a quodam Origene derivati. Turpissimi isti sunt, ac nefariam præposteramque libidinem exercent.

suæque corpora corrumpunt.

64. OKIGENIANI alii, ab Origene Adamantio scriptore. Hi mortuorum resurrectionem negant. Tam Christum, quam Spiritum sanctum rebus creatis accensent. Paradisum, ac cælos, cæteraque omnia allegorice exponunt. Christi regnum quandoque cessare nugantur, itemque desituros Angelos: Christum vero cum Diabolo regno Dei subjiciendum, ac pro daemonibus Christum crucifixum portentose confingunt.

Hactenus 4. Tomi, ac secundi libri hæreses 18.

In quinto tomo secundo vero libri secundi, hæreses quinque sunt.

65. **P**AULIANISTÆ, a Paulo Samosateno. Paulus hic omni propemodum existentia Christum spoliatur, dum eum in prolatitium sermonem transformatur, eundemque ante Mariam initium non habuisse prædicat. Quamobrem quæ in sacris literis de eo referuntur, propheticæ more prænunciata docet, cum Christus nondum esset,

atque a Maria duntaxat, ex quo nimirum in carne apparuit, ac deinceps, extiterit,

66. MANICHAÏ, quos & Aconitas vocant, Manis Persæ discipuli; Christum specie tenus confitentes, Solem, Lunamque colunt. Astra, virtutes, ac dæmones invocant. Duo principia sempiterna, bonum & malum constituunt: Christum phantasia modo apparuisse, ac specie tenus passum esse: vetus Testamentum, & eum qui in eo loquutus est, blasphemias onerant. Mundum, non univèrsium a Deo, sed ejus partem fabricatam esse definiunt.

67. HIERACITÆ, ab Hierace quodam interprete & doctore, Leontopoli, quod Ægypti oppidum est, oriundo nuncupati; carnis resurrectionem respuunt: veteri novaque Testamento utuntur: nuptiis penitus interdiciunt: Monachos autem, & virgines, continentés, ac viduas suscipiunt. Pueros immatura adhuc ætate defunctos, regni cœlestis participes fieri negant, eo quod nondum certaverint.

68. MELETIANI, Schismatici in Ægypto potius, quam hæretici habentur.

Hi

Hi cum illis precum communione adungi noluerunt, qui in persecutione lapsi essent. Idem tamen sese ad Arianos nunc agregarunt.

69. ARIANI, qui & Ariomanitæ & Diatomitæ dicti sunt. Hi Dei Filium creaturam; ac Spiritum sanctum creaturæ creaturam prædicant. Christum carnem solam ex Maria assumptile affirmant, non item animam.

*Hactenus tomæ quinti, secundique libri tomæ
secundi hæreses quinque.*

*In priore tomæ libri tertii septem hæreses
sunt.*

70. AUDIANORUM proprie schisma ac defectio est, non hæresis. Horum vivendi instituta ratio proba atque honesta est: neque quoad fidem attinet, ab Ecclesia Catholica quidquam dissident. Habitant majori ex parte in Monasteriis, nec omnes ad preces suas admittunt. Magna apud illos est librorum Apocryphorum copia. Episcopos nostros, qui divites sunt,

aliosque aliis de causis condemnans. Quia etiam Pascha privatim eodem quo Judæi tempore celebrant. Est & quiddam ipsis peculiare, quod acriter propugnant: nempe hoc quod scriptum est, *ad imaginem*, durissime interpretantur.

71. PHOTINIANI. A Photino nuncupati sunt. Photinus iste Sirmio oriundus erat, eademque ac Paulus Samosatenus sensit; in quibusdam tamen dissentit. A Maria Christum initium omnino accepisse affirmat.

72. MARCELLIANI. Horum Marcellus Ancyrae in Galatia Episcopus, auctor extitit. Cum enim prius pro Sabelliano communi fama traductus esset, seque etiam scripto saepe purgasset, a plerisque tamen creditum est iisdem ipsum opinionibus adherere. Fieri potest, ut vel ipse mutata sententia meliorem ad mentem sese revocaverit, vel ejus discipuli. Nam pro ejus libris orthodoxi quidam sese defensores interposuerunt.

73. SEMIARIANI. Christum quidem creaturam esse illi confitentur, sed ironice prorsus & cavillando, creaturam eum vocantes.

antes . non velut e rebus creatis unam .
 Perro Filium , inquit , illum dicimus ;
 verum ne Patri , eo quod genuerit passio-
 nem aliquam tribuamus , eundem creatum
 asserimus . Idem & Spiritum sanctum or-
 mino creaturam esse definiunt : cum que
 ὁμοίσιον , id est consubstantialis , vocem
 in Filio repudient , ὁμοίσιον eum , hoc
 est substantia similem , admittunt . Quod
 ipsum tamen quidam ex illis respuunt .

74. PNEUMATOMACHI, id est Spi-
 ritus sancti impugnatores . De Christo qui-
 dem haud male admodum loquuntur , de
 Spiritu sancto autem blasphemia enuncians
 quem & creatum asseverent & a divinitate
 alienum ; imo vero abusione quadam vo-
 cis creatum dici propter actionem ; qui ni-
 hil aliud præter vim sanctificandi Spiritum
 sanctum esse doceant .

75. AERIANI . Aerius iste e Ponto o-
 riginus , hodieq e magno , hominum di-
 spendio in vivis superstes est . Fucrat au-
 tem Eustathii Episcopi Presbyter , quem A-
 riani erroris infimulaverunt . Aerius , eo
 quod Episcopus creatus non esset , multa
 adver-

adversus Ecclesiam dogmata commentus est. Ac quod ad fidem attinet, germanus Arianæ sectator est: sed amplius quiddam profiteatur; puta oblationes pro mortuis non esse faciendas, Jejunia quartæ & sextæ feriæ, quadragesimæ, item & Paschatis prohibet: honorum abdicationem prædicat. Carnium & ciborum genus omne ad vitam absque timore adhibet. Quod si quis sectatorum ejus jejunare velit, statutis hoc diebus verat fieri, sed quando libuerit. Non enim inquit, legi subiectus es. Episcopum docet nihilo præstantiorem esse Presbitero.

76 AETIANI. Ab Aetio Cilice, qui a Georgio Arianorum Alexandriae Episcopo diaconus ordinatus est. Anomii quoque vocitantur, & a quibusdam Eunomiani, ab Eunomio Aetii discipulo. Earumdem partium erat & Eudoxius; sed Imperatoris metu ab illis se segregavit: quo factum est, ut solus Aetius exterminaretur. Quanquam in Ariano dogmate perseveravit, sed Aetium minime sequutus est. Porro Anomii, sive Aetiani, Filium & Spiritum sanctum a Deo Patre esse penitus alienum esse prædicant, quos

quos creatos esse, nec quidquam similitudinis habere docent. Quippe syllogismis quibusdam Aristotelicis & Geometricis Dei naturam explicare student, atque adeo Christum ex Deo esse non posse. Eunoniani vero ex ipso profecti, omnes, qui ad partes suas transeunt, iterato baptizant, non Catholicos solum, sed & Arianos ipsos; idque hoc modo, uti percrebuit fama, pedibus in cœlum inversis, in caput illos intingunt. Fornicationem, aut aliud quodvis peccatum, nihil esse dicitant: neque enim Deum aliquid quærere, nisi ut in ea sola, quam ipsi prædicant, fide perseveretur.

Hæ quoque sunt hæreses septem primi tomi libri tertii.

In secundo tomo libri tertii, hæreses quatuor sunt.

77. **D**IMOIRITÆ, qui & Apollinari-
stæ; qui perfectam Christi Incarnationem minime confitentur: quorum alii consubstantiale divinitati esse corpus dicere ausi sunt: Alii vero negarunt animam eum
assu-

assumisse. Quidam his innixi veris, *Verbum caro factum est* ex creata illum carne, hoc est ex Maria, carnem accepisse inficiantur; solum vero Verbum carnem factum esse pertinaciter asseverarunt. Postea vero, quam ob causam nescio, mentem illum non assumisse dixerunt.

78. ANTIDICOMARIANITÆ. Hi Beata Mariam semper virginem post editum Salvatorem cum Josepho congressam fuisse ajunt.

79. COLLYRIDIANI, in ejusdem Mariæ nomine statim anni die collyridas quasdam offerunt; quibus consentaneum ex eorum ritu nomen indidimus Collyridianorum.

80. MASSALIANI, quos interpretantur Euchetas dixeris, id est, orantes. His adjunguntur et Gentilianis sectis, quos Euphemitas, & Martyrianos, & Satanianos nominant.

Hactenus summa Tomi septimi.

Capita impie Massalianorum doctrina, ex libris ipsorum collecta.

1. **H**abitare cum homine personaliter Satanam, eique in omnibus dominari.

2. Satanam & demones humanam mentem possidere, hominumque naturam communionem jungi cum spiritibus nequitiae.

3. Contubernales esse Satanam & Spiritum Sanctum in homine, & non fuisse Apostolos ab hac operatione qua corripuntur homines, liberos.

4. Baptismate homines non perfici: nec sacrorum mysteriorum perceptione animam expiari, sed solis, in quas se illi impendunt, precibus.

5. Hominem post etiam baptismum susceptum, in massa peccati esse.

6. Fidelem per baptismum non accipere incorruptibilem divinamque vellem, sed per orationem.

7. Etiam imperturbationem, animique summam tranquillitatem captandam esse; debereque Spiritus sancti participationem ipsomet sensu ac omni certitudine percipi.

8. Aniam sic affici oportere sensu participationis caelestis sponsi, ut afficitur mulier

licet

lier ex congressu viri.

9. Spiritales homines intus forisque peccatum videre: nec non gratiam quæ infunditur, & quæ operatur.

10. Revelationem esse quæ fiat in sensu & divina persona, tanquam doctrina.

11. Ignem conditorem esse.

12. Animam non habentem Christum, in sensu omnique actione serpentum esse ac venenatarum bestiarum, hoc est adversariæ omnis virtutis, domicilium.

13. Mala, natura constare.

14. Ante violatum præceptum, Adam cum Eva absque ullo libidinis æstu congressum esse.

15. In Mariam semen & Verbum cecidisse.

16. Hominem oportere duplici anima præditum esse; una quam hominibus communem dicunt, altera, quam cœlestem.

17. Fieri posse, ut homo sensibilibus personam Spiritus sancti percipiat cum omni certitudine, plenitudine & operatione.

18. Posse his qui orant apparere Salvatorem

torum in luce: ac quidam tempore inventum hominem adiantem altari, cui sunt oblati tres panes oleo perfusi.

Adhæc, mantum operam rejiciunt, velut quæ Christianos dedecet. Præsertim vero suam in pauperes inhumanitatem promunt. Ajunt enim neque his qui stipem publice mendicant, aut quæ viduæ relictæ sunt, iisve qui adversa fortuna utuntur, vel corpore mutili, vel morbis afflicti, vel acerbis creditoribus obnoxii, vel latronum aut barbarorum incurfionibus attriti, aliisque calamitatibus in vite angustias ac egestatem detrusi sunt, eleemosynarum ope haudquaquam subventum iri oportere per eos qui sese bonis abdicant, aut etiam per eos qui beneficentiæ imprimis student: sed sibi potius ipsis subministranda omnia. Se enim veros esse pauperes spiritu.

His addiderunt Ecclesiarum ac sacrorum altarium contemptum. Non decere Monachos Ecclesiasticis interesse conventibus: fatisque illis esse quas in suis oratoriis preces fundunt, Tantam enim preum vim esse dicunt, ut ipsi atque ipsorum disci-

pulis Spiritus sanctus sensibilis modo visendum se præbeat. Quippe nugantur, eos qui salutem velint consequi, ea perseverantia, nihil prorsus aliud negotii agentes, orationi vacare debere, donec peccatum instar fumi alicujus, aut ignis, aut serpentis, aut cuiuspiam ejusmodi bellæ, orationis vi expellatur, ac per preces sensibili modo discedat; ingressum vero Spiritus sancti sensu quoque ipso suscipientes, perspicuum animo ejusmodi ingressus sensum habeant; hancque veram esse Christianorum communionem. Nec enim per baptismum, nec per manuum Clericorum impositionem, ullo modo Spiritus sancti participes fieri, qui baptismo tinguntur, nisi assiduitate majori orationibus incubuerint. Quin etiam sine baptismo quemlibet Spiritus sancti participem fieri posse, modo apud ipsos perseverare voluerit, suaque doctrina imbutus fuerit: ut cum Presbyteri quidam dixissent eis: nos Spiritum sanctum per fidem haberi confitemur, non vero per sensum; ipsi p. lliceri minime dubitaverint, illis quoque Spiritus sensum datum iri, si cum ipsis ora-

re velint. Tanta autem eorum est arrogantia, ut eos qui apud ipsos sensum illum Spiritus sancti perceperint, beatos prædicent, veluti perfectos, & ab omni culpa liberos, peccatoque superiores. Tumque adeo omni illos studio colunt, honoribusque prosequuntur, ceu nulli jam obnoxios peccati periculo, eoque perfectionis progressos, ut jam omni relaxatione frui, exquisitis vesci cibis, splendido comitatu tumescere, deliciisque omnibus tuto plane affici possint. Horum autem multi, tali accepto apud eos perfectionis testimonio, cum extraneis (quos nec Christianorum nomine dignos censent) aliquando degentes, in varia obscœna flagitia, pecuniarum furta, & fornicationes incidere deprehensi sunt.

Plura quoque portentia comminiscuntur: nam & legitimas nuptias nulla prorsus de causa dirimunt, & eos qui a conjugio recesserunt, velut Monachos recipiunt, ac beatos jactitant. Parentibus auctores sunt, ut alendorum liberorum curam omittant; eosque ut omnia sua ipsis afferant, demen-

tare norunt . Servos a dominis profugos ultro excipiant : illos item qui variis criminibus obnoxii ad se confugiunt , nullo pœnitentiæ edito fructu , nulla sacerdotum auctoritate muniti , nulla habita ratione graduum , quos Ecclesiastici canones pœnitentibus præscribunt ; omni se statim peccati labe mundaturos pollicentur ; modo quis jactatam toties orationem apud ipsos exercens , extemporaneus discipulus ipsorum versutiæ ac fraudis accesserit . Adeo plane ut & quosdam ejus generis peccatorum vinculis nondum exemptos , in clericos ordinandos offerant illorum , qui Monasticæ observantiæ laude apud ipsos præstant , testimonio deceptis Episcopis , ut illis manus imponant . Hoc autem illi satagunt , non quasi clericorum gradus multi faciant ; quippe cum ipsos etiam Episcopos , quando libuerit , aspernentur : sed quod potestatem aliquam & auctoritatem aucupentur . Quidam autem eorum nunquam sacris mysteriis communicandum volunt , nisi Spiritus sancti adventus illa hora sensibilis ipsis fuerit . Nonnulli etiam abscindi naturalia membra
per

permittunt, iis qui voluerint. Excommunicationes autem facile contemnunt. Jurant etiam, ac pejerant absque ullo metu; & suam ipsorum hæresim subdole ejurare non dubitant.

Adhuc de dicta Massalianorum hæresi, qui maxime in Monasteriis inveniuntur, ex Theodoreti historia, libr. 4. cap. 11.

VALENTINIANI, & Valentis temporibus orta est hæresis Massalianorum, quos Euchetas vocant, qui eorum nomen Græca lingua interpretantur. Habent & appellationem aliam ex ipsa re impositam. Enthusiastæ enim dicuntur, propterea quod demonis cujusdam vini & operationem recipiant, quam Spiritus sancti præsentiam esse putant. Qui extremo eo morbo affecti sunt, laborem manuum averfantur ut malum: seque somno dedentes, somniorum imagines divinum afflatum vocant. Hæresis autem hujus principes fuerunt Dadoes, & Sabas, & Adelphius, & Hermas, & Symeon, aliique præterea, qui ab Eccle-

fiastica communionē segregati sunt, quod dicerent nec prodesse, nec obesse divinam escam, de qua Dominus ait *Joan. 6. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, vivet in aeternum*. Morbum porro suum celare studentes, etiam ubi convicti sunt, præfracte negant, eosque ejurant, qui eadem sentiant, quæ ipsi animis affixa circumferunt. Letorius Melitensis Ecclesiæ Antistes, divino vir ardens zelo, cum videret multa monasteria, vel speluncas potius latronum, pestem hanc hausisse, ea incendit, ac lupos a grege abegit. Eodem modo celebratissimus Amphilochyus, qui Lycaonum Metropoli præpositus, gentem universam regebat, cum luem hanc illic grassari comperisset, insurrexit itidem, & greges, quos pascebat, a labe liberavit.

Flavianus quoque celeberrimus Antiochiæ Præsul, cum hos Edeffæ versari, venenumque suum vicinis insillare didicisset, missa Monachorum turba, Antiochiam illos pertraxit; morbumque quo laborabant inficientes, hoc modo revicit. Calumniarii nempe accusatores & mentiri testes dixit.

Adel.

Adelphiumque ætate longa provec̄tum ad se benigne vocans, ac prope adfidere jubens, nos inquit, o senex, qui vitam longias produximus, humanam naturam accuratius novimus, & adversarios dæmonum conatus perspectos habentes, ipso gratiæ usu dona edocti sumus: isti vero, juniores cum sint, & nihil horum exacte noscant, spiritualiores sermones audire non sustinent. Quapropter exponas velim mihi, qua ratione affirmetis, & contrarium recedere spiritum, & Spiritus sancti gratiam advenire. His verbis delinitus senex, latens venenum totum evomuit, dicens, sacrum baptismum nullam iis, qui cum consequuntur, utilitatem asserre, sed sola sedula oratione dæmonem inhabitantem expelli. Omnes enim qui educuntur in lucem, ex primo parente trahere ajebat, quemadmodum naturam, sic & dæmonum servitutem. His autem per sedulam orationem fugatis, advenire deinceps Spiritum sanctum, qui præsentiam suam sensibus & oculis exhibeat, tum corpus a perturbationum motibus, tum animam ab omni ad deteriora propensione

liberando ; ita ut nec jejunio jam opus sit quo corpus coerceatur, nec doctrina refræ-nante, & ad rectum ordinem inst tuente. Neque vero protervis solummodo corporis motibus eximi, qui hunc adeptus sit, sed futura etiam aperte prævidere, & divinam Trinitatem oculis contueri. Perfosso ad hunc modum fœtulo fonte, rivisque hac arte detectis, impium senem sic divinus Flavianus affatus est: *Inveterate dierum malorum, arguit te os tuum, & non ego; & labia tua contra te testimonium tulerunt. Itaque hoc patefacto morbo, Syria quidem sunt expulsi, in Pamphilia vero concesserunt, quam hac peste impleverunt.*

Hæcæus hereses quæ a Marciani tempora exsisterunt. A Marciani vero ætate ac deinceps paulo post, sub Leonis imperio, exorta sunt istæ

80. **N**ESTORIANI. Hi Deum Verbum secundum se ac seorsim existere docent, ac secundum se & seorsim ejus hominem: atque humili ra quidem eorum quæ Dominus in carne gessit, soli tribu-

tribuunt homini ipsi ; sublimiora vero ,
 quaque Deum deceant , soli Deo Verbo ,
 ac non utraque uni eidemque personæ ad-
 scribunt .

81. EUTYCHIANISTÆ , ab Eutyche
 nomen sectæ mutuati sunt . Hi negant Do-
 minum nostrum Jesum Christum ex sancta
 Virgine Maria carnem assumisse , sed di-
 viniore quadam ratione incarnatum esse af-
 firmant : nec intelligunt Deum Verbum ,
 eum sibi hominem ex Virgine Maria uni-
 visse , qui Adami primi parentis peccato e-
 rat obnoxius ; quo factum sit , *ut principa-
 tus & potestates cum expoliasset , & aduxerit
 confidenter , palam , sicut scriptum est , tri-
 umphans in cruce ,* quas per peccatum pri-
 mi hominis induerat .

82. ÆGYPTIACI , qui & Schematici
 & Monophysitæ , prætextu tomi qui Chal-
 cedone conditus erat , ab Ecclesia orthodo-
 xa defecerunt . Ægyptiaci autem appella-
 ti sunt , quod Ægyptii schematis hujus au-
 ctiores extiterunt , Marciano & Valentinia-
 no Imperatoribus . In reliquis autem omni-
 bus orthodoxi sunt . Hi ob studium suum

erga Dioscorum Alexandrinum, in Concilio Chalcedonensi, quo Eutychis placitorum defensor esset, depositum, sese Synodo opposuerunt, innumerasque adversus illam criminationes confinxerunt: quas jam supra hoc in libro abunde refutavimus, ubi & ipsos vanos & dementes esse ostendimus. Horum principes Theodosius Alexandrinus, a quo Theodosiani; & Jacobus Syrus, a quo Jacobitæ sunt nominati. Quorum doctrinæ consortes, assertoresque & patroni fuerunt Severus Antiochenorum corruptor, & qui vana commentus est ac elaboravit, Joannes Tritheita. Hi generis humani salutis mysterium negantes, adversus a Deo afflatæ Synodi Chalcedonensis sexcentorum triginta Patrum doctrinam multa conscripserunt: multaque in suam ipsi perniciem, illis qui pereunt, *juxta iter scandala posuerunt*. Quia & particulares substantias docentes, universum incarnationis mysterium confundunt: quorum impietatem compendioso colligere operæpretium fore putavimus, brevibus insertis scholiis, ad refutationem impia ac nefandissimæ eorum hæresis

æsis. Illorum porro propugnatoris antesignani Joannis, quibus vel maxime gloriantur, dogmata, seu potius deliramenta, ob oculos representabo.

De Natura & Hypostasi quid sentiant Severiani, & quomodo particulares substantias doceant: Joannis Grammatici Tritheite, qui & Philoponus dicitur, ex sermone quarto operis, cui titulus, Arbitr.

Communis enim & universalis naturæ ratio, etsi ipsa per se una est, attamen in multis subjectis existens, fit multa, ita ut integre in unoquoque & non ex parte consistat: quemadmodum etiam navigii ratio, quæ in navis fabricatore est, sponte multiplicatur, cum existat in multis subjectis. Consimili quoque modo præceptoris consideratio, cum sit una, suapte ratione propria, quando a discipulis percipitur, simul cum illis multiplicatur, tota in unoquoque existens. Præterea annuli typus, & unus est, & in pluribus expressionibus totus in unaquaque existens, jam multa est, & dicitur

dicitur . Itaque multa navigia , multi homines , expressiones multe , & qui multis discipulis communicantur conceptus , numero quidem in individuis plura sunt , atque divisa , non unita ; specie vero communi , multi homines unum constituunt , & multe naves , unam ; pariterque conceptus atque etiam expressiones identitate imaginis unitatem habent : adeo ut illa secundum aliud multa sint & divisa , secundum aliud vero , unita & unum .

Adhæc quamvis continuis sæpe numerum attribuamus ; v. g. dum dicimus , duorum cubitorum lignum esse ; attamen quod unum est , duo esse pronunciamus virtute , non actu : quandoquidem unum est actu , non duo . Quia vero per sectionem duo fieri potest , ideo dicimus esse duarum mensurarum .

Ex Arbitro . CAP. VII.

Secundus sermo erit , quo ex iis quæ supponunt illi qui contraria sentiunt , veritas muniatur . Cum enim duas esse Christi naturas supponant , unam & solam ipsius esse

esse concedunt hypostasim seu personam :
consimili ratione, & peræque rejicientes eos,
qui unam Christi naturam post unionem,
tum etiam illos qui duas in eo hypostasies
confitentur. Verum priusquam hypothèsim
istam refellamus, operæpretium existimo
prius definire quid Ecclesiarum doctrina per
naturæ nomen, quid per personæ & hypo-
stasis indicari velit. Itaque naturam esse
censet, communem rationem qua sunt ea
quæ eandem participant essentiam; v. g.
cujusque hominis natura est, animal ratio-
nale, mortale, intelligentiæ ac disciplinæ
capax. In hoc enim nullus hominum ab
alio distinguitur. Essentiam autem & natu-
ram pro eodem sumit: at hypostasim, seu
personam, esse docet naturæ cujusque exi-
stentiam singulariter consistentem, atque
ut ita dicam, circumscriptionem ex quibus-
dam proprietatibus constitutam, secundum
quas illi a se invicem differunt, qui com-
munem obtinent naturam. Uno verbo,
quæ individua vocare solent Peripatetici,
in quibus communium generum & specie-
rum definit divisio.

Hæc

Hæc Ecclesiæ doctores Hypostases, interdumque personas vocaverunt. Nam cum animal dividatur in rationale & irrationale, & rationale in hominem, Angelum, & Dæmonem, ea in quæ singulæ existis speciebus infimis secantur, ut homo, in Petrum & Paulum, Angelus, in Gabrielem & Michaelem ceterosque singulos Angelos, individua appellant; quoniam fieri non potest ut horum quodque jam subdividatur in alia, quæ naturam suam post divisionem servent. Etenim hominis divisio in corpus & animam totius animalis interitum efficit. Hinc ea dicere individua placuit illis. Hæc autem eadem ab Ecclesiastica disciplina nominantur hypostases; quia in ipsis genera & species existentiam habent. Quamvis enim e. g. propriam essentiæ rationem habeant animal & homo, quorum illud genus sit, hoc species; attamen in individuis existunt, Petro inquam, & Paulo, sine quibus non subsistunt. Quid ergo sit Hypostasis quidve Natura, juxta Ecclesiæ expositionem, diximus.

Itaque illa hominis natura communis,
secun-

secundum quam quivis homo ab alio homine non differt, dum in unoquoque individuorum existit, propria deinceps ipsi fit, nullique alteri communis; quemadmodum c. iv. statuimus. Nam quod in me est animal rationale, mortale, nemini alteri est commune. Certe impossibile non est, ut homine aliquo, sive bove, sive equo pariente, nihil patiantur ejusdem speciei individua. Siquidem moriente Paulo, fieri potest ut cæterorum hominum nullus moriatur; atque nascente Petro, & in rerum naturam edito, futuri post illum homines nondum existunt. Igitur unaquæque natura non uno duntaxat modo dicitur id quod est, sed duplici. Alio quidem, si consideremus communem cujusque naturæ rationem, ipsam in se spectatam; puta naturam hominis, aut equi, in nullo individuo existentem; altero autem modo, cum eandem naturam communem in individuis existentem perspexerimus, & quatenus in unoquoque eorum particularem sumit existentiam, quæ nulli alteri, præterquam illi ac soli, conveniat. Quippe quod in me
est

est animal rationale, mortale, nulli hominum aliorum commune est, neque animalis natura quæ est in isto equo, in alio quopiam reperietur, ut modo ostendimus. Porro quod hunc sensum habeat Ecclesiæ de naturis & hypostasibus doctrina, ex eo manifestum fit, quod unam Patris, Filii, & Spiritus sancti naturam confiteamur; tres vero horum doceamus hypostates, sive personas, juxta quas unumquodque proprietate quadam a reliquis discernatur. Quid enim esset una divinitatis natura, nisi divinæ naturæ communis ratio in se spectata, ac per mentem ab hypostasis cujusque proprietate sejuncta? quod etiam specialius naturæ nomen intelligamus, dum in singulis individuis, seu hypostasibus, communem naturæ rationem propriam effectam contemplamur, ut nulli post hæc alteri eorum quæ communi speciei subjacent, convenire valeat; ex eo adhuc clarum est, quod in Christo duarum naturarum, humanæ & divinæ, unionem profiteamur. Non enim dicimus communem divinitatis naturam, quæ in sancta Trinitate intelligitur, fuisse in-

carna-

carnatam : nam sic etiam Spiritus sancti
 prædicaremus incarnationem . Sed neque
 communem humanæ naturæ rationem Deo
 Verbo unitam fuisse censemus : quia hoc
 iterum pacto hominibus , qui ante Verbi
 adventum vixerunt , quique post illum vi-
 deturi sunt , unitum omnibus esse Dei Ver-
 bum merito pronunciaretur . Verum patet
 quod hic naturam divinitatis dicamus , na-
 turam divinitatis communis , quæ est in hy-
 postasi Verbi . Unde cum *unam naturam*
Dei Verbi incarnatam confitemur , per hoc
 quod addimus , *Dei Verbi* , aperte secerni-
 mus illam a Patre & Spiritu sancto . Ita
 ut hic quoque communem divinæ naturæ
 rationem , modo Verbi Dei propriam in-
 telligentes , asseramus incarnatam fuisse Dei
 Verbi naturam . Rursum humanitatis natu-
 ram Verbo unitam esse affirmamus , nempe
 singularissimam illam existentiam , quam
 solam ex omnibus Verbum assumpsit : ut
 juxta hanc naturæ significationem fere i-
 dem sint natura & hypostasis ; nisi quod
 hypostasis nomen simul comprehensas habet
 proprietates , quæ singulis præter commu-

ne u naturam insitæ sunt , secundum quas a se invicem fecernuntur . Quocirca e nostris multos varie invenias dicentes , naturam , sive hypostasim unitionem factam fuisse . Nam si hypostasis , ut ostensum est , singularem & individuam cujunque significat existentiam , & ex equo his nominibus sæpe usi sunt , liquet eos per hæc velle indicare nobis naturam maxime singularem ; quandoquidem loquendo de his quæ modo versamus , & secundum usum qui obtinuit apud illos , qui de iisdem disputarunt , apud omnes consuetudo invaluit , communem naturæ rationem appellare *hominem* : ut cum ajunt hominem esse speciem animalis ; qua nempe ullum ex individuis species est generi subjecta , nec dicitur . Ad hæc hominem dicimus differre ab equo ; in fas videlicet universales intelligendo naturas , ac rursus Petrum hominem esse dicimus , item Paulum , & Joannem ; nec non natum esse hominem , singularem utique , & communi naturæ humanæ ratione eodem modo se habente . Illud etiam præmonere operæ pretium est , personæ & hyposta-

Postatis nomen sæpe quidem apud nos eandem habere significationem; velut quis idem appellaverit enseni & gladium. Sic ergo in sancta Trinitate tres personas & tres hypostases indiscriminatim pronunciamus, ex figura Paralleli dicta per utrumque idem declarantes. Sæpe tamen personam ab hypostasi distinguunt, personam vocantes, inmutuam inter se quamdam relationem: quam personæ significationem non ignorat consuetus usus. Dicimus enim, ille meam personam assumpsit: & in illius persona vadium sinit. Item Præfectum dicimus personam gerere Imperatoris. Exinde quæ Nestorii placitis adhærent, cum unam in Christo naturam, unamque hypostasim admittere refugiant; quia neque naturarum, neque hypostasium secundum ipsas profitentur unionem, sed Mariæ filium merum esse hominem, qui divina luce perfusus fuerit, ideoque reliquis omnibus Deiferis visis antecelluerit, in quorum unoquoque particularis duntaxat fuit illustratio: at nihilominus summa fiducia unam esse Christi personam affirmare non dubitant, habitu-

dinem Dei Verbi versus hominem ex Maria genitum, unam personam nuncupantes; quoniam omnem ille divinam œconomiam, dispensationemve, in persona divinitatis Dei Verbi operabatur, ac propterea contumeliam homini illatam in Deum jure referri; quia quæ a subjectis erga præfectum exhibetur veneratio, aut contumelia, in ipsum refertur Imperatorem. Hanc porro relationem, Christi denominatione declarari contendunt: unde & Christum unum vocare non dubitant; quandoq. idem, ut diximus, ratio una est, etsi multa sunt, quæ illam participant. Clarum itaque esse reor iis, qui de Incarnatione Salvatoris religiose sentiunt, nos, cum unam Christi personam profiteamur, non juxta Nestorianorum mentem personæ nomen ad simplicem Dei erga hominem affectum, aut habitudinem referre; sed ad eundem sensum hypostasis & personæ appellationem usurpare. Quomobrem unam Christi personam esse dicimus, velut unam hominis hypostasim, Petri puta, vel Pauli.

Jam vero illud quoque cum aliis præmone-
nere

pendum nobis est; humanitatem Christi ne
vel quam brevissimo tempore substituisse
non unitam Verbo; sed simul ac in rerum
naturam prodire cœpit, una accepisse u-
nionem cum Verbo. At naturam illam
omni subsistentia destitutam neutiquam di-
ximus; quippe quæ peculiarem præ cœte-
ris nominibus subsistendi modum habuerit,
existentiamque suis circumscriptam terminis,
ac proprietatibus quibusdam a communi cœ-
terorum natura discretam. Id quippe signi-
ficare hypostasis nomen superius ostendimus.
Quapropter, sicut in divinitate Christi na-
turam & hypostasim confitemur; consimili-
ter in ejus humanitate ipsius, ut naturam,
ita & singularem hanc hypostasim confite-
ri necessum est; ne, ut dixi, naturam il-
lam subsistentiæ expertem esse pronuciare
cogamur. Id enim constat, quod inter in-
dividua naturæ communi subjacentia exti-
terit Salvatoris humanitas.

His ex ordine & clare explicatis, atque
ab omnibus, ut reor, admissis, dicant no-
bis, qui naturas duas in Christo, ac unam
hypostasim statuunt; quando ambo illa quæ

unita sunt, naturam simul & hypostasim, necessario habuit, ut demonstratum est, an aequaliter naturarum & hypostasium confiteantur factam fuisse unionem; vel existiment magis unitas hypostases fuisse, cum ex duabus una subsisterit; minus autem naturas; unde & duæ post unionem remanserint.

Post alia in quibus exponit qua ratione substantia magis & minus non recipiat, subiungit.

Unam quidem naturam esse, quæ, multas hypostases constituat, apud omnes esse compertum arbitror. Ita igitur unam esse divinitatis naturam confitentes, tres ipsius esse hypostases pronuntiamus. Sed & hominum quoque una est natura; quæ ipsi subunt hypostasibus, in infinitam fere multitudinem protensis: & sic in aliis. Naturæ duæ, quæ dualitatem secundum numerum retineant, unam efficere hypostasim non possunt: idque non inductione solum singularum probare licet (quo enim pacto una foret lapidis, ac ligni, aut bovis, & equi hypostasis, hoc est individuum unum) verum

tum etiam ex ipsa rationis vi. Si enim in hypostasis (id autem dicere est, atque in individuis) natura quaque accipit existentiam, necesse profus est, ubi duæ sunt naturæ, ibi ad minimum duas hypostasies esse, in quibus existentiam eæ naturæ susceperint. Non potest quippe natura secundum se subsistere in nullo individuo spectata. Individuum autem idem esse ac hypostasim ante hac demonstravimus. Quocirca qui non modo hypostasim unam, sed & naturam propter unionem existisse volunt, secum, ac cum veritate consentire reperiuntur. Qui vero hypostasim unam, ac naturas duas ponunt, tam a se, quam a veritate videntur dissentire. Sed ajunt. Eo quod humanitas Christi in Verbo hypostasim habuerit, nec ante unionem cum Verbo subsisterit; idcirco unam affirmamus esse Christi hypostasim. Quibus quidem nos quoque dixerimus: annon igitur unum idemque significari censetis per naturam & hypostasim, adeo ut diversa duntaxat sint nomina in unum atque idem significatum cadentia, ut gladius & ensis, aut aliud &

aliud. Si porro idem; cum una hypostasis sit, unam quoque naturam esse necessarium est; ve ut si unus entis fuerit, etiam unum gladium fore necesse; aut si duæ naturæ, hypostases quoque duæ eadem necessitate erunt. Quod si aliud significat naturæ nomen, aliud hypostasis; causam autem cur una sit Christi hypostasis, eam esse arbitrentur, quod huius hypostasis, seu persona, ante unionem cum Verbo non existerit. Verum si ante subsistit unita Verbo particularis natura, necesse prorsus est, ut ante subsisterit ejusdem quoque naturæ hypostasis. Horum enim alterutrum esse nequit, quin reliquum etiam existat: particularem dico naturam absque propria sua hypostasi. Ambo unum quippe sunt subiecto, etsi eodem sæpe concurrunt apud eos qui his vocibus utuntur, sicut paulo ante ostendimus. Itaque si quemadmodum hypostasis, ita & natura Verbo unita, non subsistit ante unionem cum illo; eo ipso unique quod unam Christi hypostasim concedunt, propter idem continuo unam ejus esse naturam fateantur. Etenim quando-

quidem

quidem non differunt in unione, nec in hoc etiam differentes iugant.

84. APHTHARTODOCETÆ, a Juliano Halicarnasseno & Gajon Alexandrino, qui idem Gajanita vocati sunt, originem ducunt. Hi, cum in abis omnibus Severianis consentiant, hoc solum ab eis dissident, quod Severiani in Christi unione distinctionem specie tenus admittunt; Julianistæ vero & Gajanitæ (non solum duarum in Christo naturarum distinctionem negant; verum etiam) Domini corpus jam inde ab ipsa formatione inconiungibile iussit docent. Ac quidem fatentur sustinuisse Dominum passiones, puta famem, & sitim, & lassitudinem; sed non eo quo nos sustinemus modo, ipsum hæc sustinuisse volunt. Nos enim naturali necessitate; at Christum sponte ajunt hæc passum esse, nec legibus naturæ servasse.

85. AGNOETÆ, qui & Themistianæ. Hi impie docent Christum necire diem judicii, eique timorem adscribunt. Sunt

porro isti secta quædam Theodosianorum ; nam hæresis ipsorum auctor Themistius , unam in Christo naturam compositam docebat .

86. BARSANUPHITÆ , qui & Semidalitæ , cum omnia Gajanitarum ac Theodosianorum placita defendant , aliquid insuper invehunt . Similant enim addunt iis , quæ a Dioscoro olim oblata fuerunt , extremoque digito contingentes , farinam leviter degustant ; hocque mysterii loco accipiunt , cum nullam ipsi præter oblationem faciant : verum , ut dictum est , adhibitis Dioscori symbolis , additaque simila , qua paulatim intumescunt , id illis in communionis parte cedit .

87. HICETÆ , Monachi sunt , cæteroque plane orthodoxi : id vero proprium faciunt , ut una cum sanctimonialibus in Monasteriis cœtus agentes , hymnos Deo cum chorea & tripudiis offerant ; eorum illum imitantes , qui Moyse duce conflatus est , cum Ægyptii in Mari Rubro submersi periere .

88. GNOSIMACHI sunt , qui omni
Chri-

Christianæ religionis cognitioni ac scientiæ ita adversantur, ut supervacaneum eorum laborem esse dicant, qui ex scripturis divinis cognitiones aliquas exquirunt; nempe cum Deus præter bona opera a Christianis nihil aliud exigit. Præstare itaque ut quis simplicius in edat, nullumque dogma ad scientiam atinens curiosius scrutetur.

89. HELIOTROPHITÆ sunt, qui iis in herbis, quæ solem ejusque radios sequuntur, inesse vim quandam divinam dicunt, qua ejusmodi conversiones in illis efficiantur: quamobrem cultum eis adhiberi volunt; nec intelligunt motum qui in his animadvertitur, naturalem esse.

90. THNETOPSYCHITÆ, animam humanam similem animæ pecudum inducunt, eamque ajunt cum corpore perire.

91. AGONYCLITÆ sunt, qui nullo tempore orantes genuflectere volunt ac provolvi, sed semper orant stantes.

92. THEOCATAGNOSTÆ, id est Dei reprehensores, qui & blasphemi; ii sunt qui in verbis quibusdam gestisque Domini nostri Dei, ipsique dicatarum personarum

narum sanctarum, nec non scripturarum sacrarum audent inferre crimen, temerarii homines ac maledici.

93. **CHRISTOLYTÆ**, seu Christum solventes, sunt qui Dominum nostrum Jesum Christum ajunt, posteaquam surrexit a mortuis, relicto in terra animato corpore, nuda solaque Deitate ad cœlos ascendisse.

94. **ETHNOPHRONES**, qui, cum Gentium instituta ac mores sequantur, cetero qui Christiani existunt. Hi genesim inducunt, fortunamque & fatum: omnem Astronomiam Astrologiamque suscipiunt; omnem etiam divinationem & auguria: auspiciis attendunt, expiamentis, omnibus, portentis, veneficiis, & similibus aliis impiorum fabulis, ac si quid Gentilium moribus inolevit. Quin & Gentilium festa aliqua venerationi habent, dietque rursus & mentes observant, & tempora & annos.

95. **DONATISTÆ**, a Donato quodam in Africa ortum habuerunt. Is tradebat illis os quoddam, quod manu tenentes prius oscularentur, quam sacrorum mysteriorum

& donorum participes essent, quotiescunque illa offerenda forent.

96. ETHIGOPROSCOPTÆ sunt, qui circa mores, seu rerum agendarum scientiam errant; ac moralia quædam laude digna criminantur: quædam vero digna vituperio sectantur ut bona.

97. PARERMENEUTÆ sunt, qui nonnulla divinarum scripturarum tam veteris, quam novi Testamenti capita perperam interpretantur, inque suum scopum detorquent; ita affecti ut plerasque accuratas, ac quibus nihil insit quod quis jure criminetur, interpretationes contentionis studio rejiciant, præ nimia quadam imperitia, judicii que deficientia: quare nec intelligunt hac ratione nonnulla se hæreticorum dogmata confirmare.

98. LAMPETIANI, sic appellati a Lampetio quodam. Hi, volentibus in societate & cœnobiis vitam agere, quod cuique libitum fuerit, probaveritque, colere concedunt; quemque arriserit habitum induere. Neque enim deceat, inquit, ut Christianus vi quidquam facere cogatur,
quan-

quando scriptum est, † *voluntarie sacrificabo tibi*. † Et rursum, quia *ex voluntate mea confitebor illi*. Quinimo nonnulli asserunt, eos permittere, naturalibus affectionibus indulgeri, nec velle eis repugnari; tanquam natura hoc exigat. Feruntur quaedam alia sentire, quæ affinia sint placitis eorum, qui dicuntur Acriani. (Ex his Eustathius quidam prodiit, a quo Eustathiani.)

Hactenus hereses, quæ usque ad Heraclii tempora exstiterunt.

Ab Heraclii ætate, et demum exorta sunt quæ hic subiiciuntur.

99. **M**ONOTHELETÆ, a Cyro Alexandrino originem duxerunt; a Sergio autem Constantinopolitano robur acceperunt. Hi duas naturas ac personam unam in Christo agnoscunt; ac unam voluntatem, unaque operationem in eo ponunt: qua ratione duplicem naturam tollunt, ac Apolinarii dogmata valide confirmant.

(100. AUTOPROSCOPTÆ. Hi per
ont

† *Psal.* 53. 8 † *Psal.* 26. 8.

omnia quidem orthodoxi sunt, sed temere, levissimaque de causa ab Ecclesiæ Catholice communionem sese absciderunt, canonicarum observationum gratia. Cumque nec Episcopi, nec omnino plebis præfides sint, sed gregarii quidam homines, in ea ipsi impingunt, quæ aliis objectant. Palam siquidem cum feminis habitant, introducti. ias mulieres apud se retinentes; mercatibus, lucris, aliisque secularibus negotiis vacant, & vitam agunt a ratione prorsus dissentaneam, ut ea opere destruant, quæ sermonibus nituntur adstruere; adeoque prævaricatores fiunt secundum sententiam Apostoli. Nam, tametsi sunt Monachi, & sub clero constituti, voce quidem Deum honorant, opere autem contemnunt. Porro homines quidam illos sequuntur, velut stupore attoniti, ambulantes in simplicitate sua. Cæterum genuini Ecclesiæ alumni, sacros quidem canones colunt, ut tamen quæ ad eos spectant, Episcoporum, præpositorumque iudicio permittant: atque ita illos opere observant, quos ordinis conservandi gratia impense venerantur.)

101. Sed & hactenus viget populorum
 seductrix, ISMAELITARUM superstitione
 quæ Antichristi adventum antevertit. Du-
 cere originem fertur ab Ismaele, quem
 Abraham ex Agar suscepit: quamobrem
 Ismaelitæ vulgo *Agareni* cognominantur.
 Saracenos autem eos vocitant, quasi *ἄρρηστοι*
Σαῤῥακηνῶν, id est a Sara vacuos, &
 propterea quod Agar Angelo responderit,
Sarra vacuam me dimisit. Hi Idololatriæ
 addicti cum essent, stellam matutinam a-
 dorabant, ac Venerem, quam & *Chabar*,
 quod *Magnam* sonat, lingua sua appellant:
 usque ad Heraclii tempora palam est eos
 Idola coluisse: inde autem ad nostram us-
 que ætatem falsus illis exortus est vates,
 Mamed nomine: qui cum in libros Vete-
 ris Novique Testamenti incidisset, habitis
 cum Ariano quodam Monacho colloquiis,
 propriam sectam condidit. Tum conciliato
 sibi gentis favore per religionis & pietatis
 larvam, scripta sibi delata esse de cælo,
 missaque a Deo predicavit. Quocirca, e-
 xarctis in libris suis lucubratiunculis qui-
 busdam risu dignissimis, hunc illis colen-
 ti
 Dei

Dei ritum tradit.

† Unum Deum ponit universi auctorem , qui nec genitus sit , nec genuerit . Christum autem Dei Verbum esse dicit , ejusque spiritum , sed creatum & servum , ex Maria sorore Moylis & Aaron sine semine natum . Verbum quippe Dei , inquit , cum in Mariam introisset , Jesum genuit , qui Propheta & Dei servus fuit . † Hunc cum Judæi per summum nefas in crucem agere voluissent , apprehendissentque , ipsius quidem umbram affixerunt cruci : Christus vero nec crucem nec mortem subit . Eum quippe Deus , quia sibi carissimus erat , transtulerat in cœlum . ¶ Illud etiam narrat , Christum , cum in cœlum ascendisset , interrogatum a Deo fuisse , num se Dei Filium esse dixisset : Jesum vero hoc modo respondisse : Propitius mihi sis Domine , Scis me nunquam id loquutum esse , neque tuam me fastidire servitutem . Verum homines improbi hoc me dixisse mendaciter scripserunt contra me , magnoque in errore versantur . Tum Deum illi respondisse :

C c

novâ

† Sur. 2. 4. † Sur. 3. & 4 ¶ Sur. 4.

novi te sermonem hunc minime protulisse. Alia insuper multa portentosa similia in hoc libro committuntur, ac plane ridicula. Hoc quidem volumen a Deo sibi demissum gloriatur. Nos vero si sciscitemur, quo teste librum ille a Deo acceperit, quive Prophetarum ejusmodi prophetam exturreturum prænunciavit; hæsitantibus illis, reponimus, Moysen tunc accepisse legem in monte Sina; cum Deus, universo populo conspiciente, in nube, igne, caligine, & procella se manifestum præberet, atque omnes Prophetas, a Moyse & deinceps adventum Christi diu ante prædixisse, itemque Christum Deum, Deique Filium assumpta carne venturum, in crucem actum iri, moriturum esse, & a mortuis resurrecturum, eundemque futurum vivorum & mortuorum judicem. Ab his ergo si queramus, cur non hoc modo venerit Propneta vester, aliis ipsi testimonium perhibentibus; quin nec vobis quidem cernentibus, Deus veluti Moyse, spectante populo & monte fumigante, legem dederat, sic illi scripta, quæ commemoratis, tradiderit, ut

vos rei gestæ certiores essetis : respondent Deum facere quæ ipsi allubuerit . Id quod nos quoque profiteri dicimus : sed qua tandem ratione scriptura ista ad Prophetam vestrum demissa sit , hoc rogamus . Respondent eam super illum somno quiescentem delapsum esse . Tum nos jocosum hoc eis objicimus : quandoquidem scripturam excepit dormiens , nec divini illius quidquam afflatus sensit , in ipsum recte cadit tunc illud adagium . * * *

† Rursum dum quærimus , curiam , cum ipse in scriptura vestra vetuerit , ne quid remotis arbitris ageretur aut acciperetur , ab ipso tamen non petiistis , ut primum testes produceret , qui ipsum & Prophetam esse pronuntiarent , atque a Deo venisse ; utque demum doceret , quænam Scriptura de se testimonium tulerit : tunc præ pudore silent . Quibus merito subjungimus : quoniam nec uxorem ducere vobis absque testibus licet , nec emere , nec acquirere , ita ut ne asinum quidem , neque jumentum fieri vestrum sine testibus sustineatis :

C c 2

cum-

† *Sur.* 4. & 5.

cumque uxores, possessiones & reliqua testibus adhibitis comparetis, totam fidem nihilominus & Scripturam nullo teste suscipitis? Nam qui vobis eam tradidit, nulla parte certitudinem habet, nec quisquam qui ante sit testificatus existit: quinimo cum ille oppressus somno jaceret, eam accepit. Sed & nos ἑταίρους, i. *Sociatores*, appellant, quia socium inquirunt nos Deo adjungere, dicendo Christum esse Dei Filium, ac Deum. Quibus nos respondeamus, hoc a Prophetis & sacra Scriptura traditam esse. Atqui vos Prophetas recipere asseveratis. Si itaque Christum Dei Filium perperam confitemur, id ipsi nos docuerunt, nobisque tradiderunt. Porro nonnulli quidem ex eis, nos hæc Prophetis adjecisse ajunt, eos alio sensu & per allegorias exponendo. Alii inductos in errorem dicunt ab Hebræis, quo adversum nos odio perciti sunt; ut hæc Prophetarum nomine scripserint, quibus in interitum traheremur.

Rursus autem nos eis objicimus, cur nos tanquam *Sociatores* probris insectamini, vos qui Christum Dei Verbum & spiritum esse
dici

dicitis? Verbum siquidem & spiritus iungi nequeunt ab eo cui naturaliter insunt. Si igitur est in Deo tanquam verum ipsum, manifestum est & Deum esse. Sin vero est extra Deum, ex vestra opinione sequitur Deum sine vero & ipso esse. Deum itaque mutilatis, dum ei socium cavetis adhibere. Nam satius fuit vobis dicere, eum habere socium, quam ipsum mutilare, & lapidem esse, lignumve, aut rem quamlibet sensus expertem adstruere. Non ergo citra mendacium nos *ἑταυριστὰς*, i. *Sociatores* vocitatis: nos vero vicissim Dei mutilatores vos appellamus.

Insuper nos tanquam Idololatrias criminantur, quia Crucem adoramus, quam & ipsi abominantur. Ad quos dicimus, qui fit igitur ut lapidi, qui in *Clabatta* vestra est, vos adfricetis, eumque complexantes deosculemini? Quidam illorum respondent super illo Abrahamum cum Agare coivisse: alii Camelum illic alligasse cum Isaac immolaturus esset. Ad quæ nos reponimus: cum dicat Scriptura, montem fuisse nemorosum & ligna habuisse, ex quibus segmen-

torum fascem Abrahamus Isaac ad holocaustum imposuerit, illumque asinas cum pueris reliquisse; unde vobis tot ineptiæ? Haudquaquam enim illic dumosa ligna sunt, quin nec illac transitus asinis patet. Hinc illi quidem rubore suffunduntur: nihilominus Abrahami lapidem esse asserunt. Nos vero, sit sane Abrahami, aimus, uti vos nugamini: non vos pudet eum idcirco duntaxat osculari, quia super eum Abraham sit cum muliere congressus, aut quia eidem camelum alligavit; cum nos interim emendatione dignos habeatis, quod Christi Crucem adoremus, per quam potestates dæmonum, & Diaboli fraudes profligatae sunt? Coeterum lapis ille quem ajunt, caput est Veneris quem adorabant, quamque *Chabernun* upabant, in quo etiam hodieque sculpti capitis effigies diligenter insipientibus apparet.

Mared ille cum multa deliramenta, ut dictum est, conscripserit, eorum singulis nomina indidit. Cujusmodi est Scriptura, seu caput *Mulheri*, in qua propalam lege sancit quaternas uxores accipere, &

concubinas, si fieri possit, mille, quotque manus ejus tubercitas contineat, præter quatuor illas uxores: quam item voluerit, dimittere, aliamque, si allubescat, ducere, ob ejusmodi causam statuit. Socium habebat Mamed, Zatum nomine, cui formosa uxor erat, quam Mamed deperiret. Cum itaque una federent, ait Mamed: Heus tu, præceptum mihi a Deo est, ut uxorem tuam accipiam. Cui ille respondit: Apostolus es, fac sicut dixit tibi Deus: uxorem meam accipe. Imo, ut rem a capite repetamus, ait illi: mandavit mihi Deus ut uxorem tuam dimittas. Elapsisque diebus aliquot, dixit: Præcepit Deus ut eam quoque mihi sumerem. Deinde cum acceptam illam adulterio suprasset, legem hanc tulit: Uxorem suam, qui voluerit dimittat: quod si postquam dimiserit, ad eam revertatur, ducat illam alter. Non enim licet eam accipere, nisi ante ductam ab alio: ita ut si frater etiam illam dimiserit, ducatur a fratre ejus, si libuerit. Porro in Scriptura sua ejusmodi quædam pronuntiat: Operare terram quam tibi dedit, Deus, &

studiose illam cole : atque hoc facito , & ad hunc modum ; ne omnia ut ille obsecra-
na proferam .

† Rursum scripturam edidit *Cameli Dei* ,
de qua narrat : *Camelum* ex Deo prodiisse ,
quæ totum fluvium ebiberet , neque inter
duos montes transfiret , quia ipsi satis spa-
tium non esset . Populus igitur , inquit , illi-
us loci , uno die fluminis aqua potabatur ,
altero *Camelus* . Quæ cum aquam ebiberet ,
ipsa potabat illos , aquæ loco lac submini-
strans . Improbi vero cum essent illi homi-
nes , impetu facto *Camelum* occiderunt .
Hæc parvam *Camelum* genuerat , quæ in-
terfecta matre clamavit ad Deum , qui eam
ad se assumit . Quocirca nos quærimus ab
eis ; undenam erat *Camelus* illa ? Ex Deo ,
inquiunt . Cum nos rursus : Coivit cum ea
Camelus altera ? hoc ipsi negant . Quoniam
pacto igitur genuit ? Nam *Camelum* vestram
videmus sine patre , sine matre , sine gene-
alogia . Quæque ipsam genuit , male perit .
Quia nec apparet quis admiffarius ejus fu-
erit . Insuper & parva *Camelus* assumpta est .

Cur

† *Sur. 7. 11. & alibi.*

Cum vero Propheta vester, quicum, ut fertis, loquutus est Deus, de Camelo non didicit, ubi pascatur, & a quibus mulgeatur? An forte ipsa quoque malis oppressa, perinde ac mater interit? An præcursoris instar Paradisum ante vos petiit, ex qua fluvius ille lactis, de quo nugamini, vobis manaturus sit? Tres quippe fluvios vobis in Paradiso manare ianatis, aquæ, vini, & lactis. Si vestra Camelus, quæ vos anteverterit, extra Paradisum degit, eam plane fame & siti exaruisse liquet; aut alii lacte ejus fruuntur: adeoque Propheta vester frustra se cum Deo colloquutum gloriatur, cui mysterium Cameli revelatum non fuerit. Sin autem est in Paradiso, aquam rursum ebibit, subindeque in medio Paradisi deliciarum ob aquæ penuriam arefcetis, ita ut vinum desideretis aqua non suppetente, quam totam Camelus epotavit. Tum meri potu exardefcetis, præ ebrietate cœspitabitis, dormietisque: gravedine vero capitis per somnum etiam laborantes ex vini crapula, voluptatam quibus Paradisus affluit obliviscemini. Curnam igitur

hæc in mentem Prophetæ vestri non venerunt, ne forte vobis in horto deliciarum acciderent? cur sollicitus de Camelo non fuit, ubi nunc degat? neque vos ex illo sciscitati estis, uti neque de fluviis illis tribus, quos venditor ille somniorum edisseruit? Nos autem palam denuntiamus vobis, prodigiosum illam Camelum vestram vos præcessisse in animas asinorum, in quibus & vos, ceu jumentis nihil absumiles, versaturi estis. Illic porro exteriores tenebræ sunt, & pœna immortalis, ignis personans, vermis pervigil, & tartarei demones.

† Rursus Mamed in scriptura *Mense* ait, Christum a Deo mensam petiisse, quæ concessa ipsi fuerit. Deus enim, inquit, illi dixit: Dedi tibi, tuique mentam tulli corruptelæ obnoxiam.

‡ Præterea scripturam *Vacca*, aliaque deliramenta risu digna condidit, quæ propter multitudinem prætermittenda censeo. Suos cum mulieribus circumcidi præcipit; utque Sabbatum non observarent, neque bapti-

zarent.

‡ *Sur. 4.* † *Sur. 2.*

zarentur injuriæ. Ex cibus in lege prohibitis quoddam sumere, & ab aliquibus abstinere tradidit: at vini potu illos in totum interdixit.

(102. CHRISTIANOCATHIGORI, sunt & dicuntur qui Christianos uni, vivo, & vero Deo servientes criminantur, ac si venerandas Domini Jesu Christi, & immaculatæ dominæ nostræ sanctæ Dei genitricis, sanctorumque Angelorum, nec non beatorum imagines, veluti Læcs more Gentilium colant. Iconoclastæ vero vocantur, quod contumeliosam prorsus mentem præferentes, sacras & venerabiles imagines comminuerint, ignique tradiderint, & eas quæ depictæ in muris erant, quæ abarserint, quæ calce & atramento obliverint. Thyroloentes denique, quia potestatis quæ pollent, arrepta opportunitate, furore sectam armantes, illos qui venerantur imagines, verberibus tormentisque supra modum exeruciant. Quin & ab hæresis principe id nominis acceperunt).

(Centesima tertiæ hæresis APOSCHISTÆ, qui & Doxarii. Hi gloriam suam quæ-

renē

rentes legi Dei non subjiciuntur, nec sacerdotibus ejus, haresisque Autoprocoptarum alumni sunt: canonicas sanctiones requirere gestiunt: cumque nec sint Episcopi, nec plebi praesides, sed homines gregarii, ad Ecclesia Catholica se junguntur. Euchitarum seu Massilianorum more Ascetas docent Ecclesiasticis synaxibus non interesse, sed precibus quas in Monasteriis fundunt esse contentos. Cum permixtim & sine ordine mutuo dissident (quia multifidum mendacium est) Ecclesiastica communione relicta, exactam disciplinam simulantes, alius alio melior apparere satagit. Quidam eorum sacrum baptismum non admittunt, nec divinae communionis participes fiunt. Alii neque figuram pretiosae Crucis recens expressam, aut venerandam quamlibet imaginem salutant: & quod extremum malorum est, cum cunctis se putent antecellere, sacerdotem nequidem recipiunt, sed mendacium more per simulatam virtutis speciem cauteriatam conscientiam habentes, ad nihil utile verbis contendunt; sed lignum, foenum, stipulam, aeterni ignis fomitem sibi thesaurisunt. Coeterum

rum ex æquo absit, cum Iconoclastarum fuerit, tum Apotichistarum amentia; quæ quidem e diametro opposita sunt, at impietate paria.

Atque hæ quas hæcenus delineavimus hæereses, compendio descriptæ fuerunt, ex quibus reliquæ sunt progenitæ. Sunt porro numero centum, a quibus, veluti foveis & præcipitiis, sancta & Catholica Ecclesia fugiens, juxta ac a sanctissima Trinitate erudita est, recte pieque docet & clamat: Credimus in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, unam in tribus hypostasibus Deitatem, voluntatem unam, actionem unam, unam & in tribus ex æquo personis sapientiam incorporalem, increatam, immortalem, incomprehensibilem, sine principio immobilem, pati nesciam, sine quantitate, sine qualitate, ineffabilem, immutabilem, invariabilem, incircumscriptam, æqualis gloriæ, potentiae, majestatis, virtutis, naturæ, substantia & bonitate longe majorem, triplici splendore, triplici sole, triplici fulgore radiantem

ten. Lumen est Pater, lumen Filius, lumen Spiritus sanctus. Sapientia est Pater, sapientia Filius, sapientia Spiritus sanctus: unus Deus, & non tres Dii: unus Deus, Trinitas sancta que in tribus personis exstat. Pater est Pater, & in eternis: Filius est Filius, genitus, & non ingenuus: est enim ex Patre. Spiritus sanctus genitus non est, sed procedens: quia est ex Patre. Nihil creatum, nihil primo-secundum, nihil domino tertium: sed Unitas Trinitasque est; imo & erat, & est, & erit in secula; intellecta per fidem & adorata: per fidem, inquam, non inquisitione, non investigatione, non demonstratione. Quanto magis enim investigatur, tanto magis ignoratur, & quo curiosius indagatur, eo amplius absconditur. Incuriosa igitur ratione adoretur & credatur a fidelibus Deus. Et quidem eum in tribus esse subsistentis crede. Quinam autem ipse sit, non inquiras. Ne intra teipsum dixeris, ubinam est Deus: ubique siquidem Deus est. Ne dicas, quoniam modus est? quoniam excedit omnem modum. Deus enim comprehendi nequit. Ne dicas, quomodo Trinitas est

est? Nam Trinitas pervestigabilis non est .
Sin vero Deum studiosius scruteris , teipsum
mihi primum edisseras velim , & quæ circa
te sunt . Quis animæ tuæ existendi modus ?
quo pacto mens tua movetur ? quinam ver-
bum generas ? quæ ratione mortalis simul at-
que immortalis es ? quod si hæc quæ intra te
sunt , ignoras , quomodo ea quæ cœlis tubli-
miora sunt inquirens non horrescis . Vitæ
fontem Patrem cogita , qui Filium ceu fluvium
gignat ; & maris instar , Spiritum sanctum .
Etenim fons , fluvius , & mare una natura
sunt . Patrem radicem reputa , ramum Fili-
um , fructum Spiritum sanctum . Nam in
tribus istis una substantia est . Sol est Pater ,
qui radium habet Filium , calorem Spiritum
sanctum . Imaginem figuramque omnem Tri-
nitas sancta longe superat . Cum partum au-
dis ex Patre , corporalem cave sis ne intelli-
gas : Verbum audiens , corporale verbum ne
suspiceris : nec audito Spiritus Dei vocabulo
ventum aut spiramen tibi fingas ; sed sola fi-
de nihil curiosus gloriam dicito . Ex rebus
namque creatis conditor & opifex intelli-
gitur . Crede insuper Dei Filii in carne dispen-
satio-

fationem ex Virgine inenarrabili modo sine
 femine factam esse, ut idem ipse sine confu-
 sione & conversione Deus & homo fuerit. Cre-
 dendo gloria ejus celebra; illius, inquam,
 qui cuncta propter te certo consilio disponit,
 eique per bona opera adorationem & cultum
 qui servum deceat, impende. Sanctissimam
 Dei genitricem semperque virginem Mariam,
 tanquam veram Dei matrem adora & venera-
 re, omnes sanctos, uti servos illius. Hæc
 si facis, rectus cultor exitis sanctæ & incon-
 fuse Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus
 sancti, unius numinis & Deitatis, cui glo-
 ria, & honor, & adoratio in secula sæculo-
 rum. Amen.

